

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**YEREL YÖNETİCİLERİN KENT HAKKI ÇERÇEVESİNDEKİ
SORUMLULUKLARI VE SAKİN ŞEHİR İLKELERİNİN SUNDUĞU
OLANAKLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Furkan ÇAPOĞLU

Çorum - 2025

**YEREL YÖNETİCİLERİN KENT HAKKI ÇERÇEVESİNDEKİ
SORUMLULUKLARI VE SAKİN ŞEHİR İLKELERİNİN SUNDUĞU
OLANAKLAR**

Furkan ÇAPOĞLU

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Hakan REYHAN

Çorum 2025

Furkan ÇAPOĞLU tarafından hazırlanan “Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı Çerçevesindeki Sorumlulukları ve Sakin Şehir İlkelerinin Sunduğu Olanaklar” adlı tez çalışması 23/01/2025 tarihinde aşğıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet MUTLU

.....

Başkan

Prof. Dr. Hakan REYHAN

.....

Danışman

Dr.ÖĞr.Üyesi Hakan TURAN

.....

Üye

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun 07/02/2025 tarih ve 2025/438 sayılı kararı ile Furkan ÇAPOĞLU’nun Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Furkan ÇAPOĞLU

YEREL YÖNETİCİLERİN KENT HAKKI ÇERÇEVESİNDE SORUMLULUKLARI VE SAKİN ŞEHİR İLKELERİNİN SUNDUĞU OLANAKLAR

Furkan ÇAPOĞLU

ORCID: 0000-0003-1378-0192

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Ocak 2025

ÖZET

Bu çalışma, kent hakkı ilkelerinin kentlerde uygulanabilmesi doğrultusunda belediyelerin görev ve sorumluluklarının yeniden değerlendirilmesini sakin şehir ilkeleri ekseninde tanımlanmasını amaçlamaktadır. Dünya genelinde hızla artan şehirleşme oranları, kentsel alanları hem fırsatlar hem de eşitsizlikler açısından önemli merkezler haline getirmiştir. Ancak, yoksul ülkelerdeki kalkınma modelleri, gelir ve güç yoğunlaşmasına, yoksulluk ve dışlanmanın artmasına, çevresel bozulmaya ve sosyal ayrılmaya yol açmaktadır. Bu bağlamda, kent hakkı kavramı, sosyal adalet, eşitlik, demokrasi ve sürdürülebilirlik ilkeleri temelinde şehirleri yeniden düşünmek için alternatif bir çerçeve sunmaktadır. Kent hakkı, tüm sakinlerin adil, kapsayıcı, güvenli ve sürdürülebilir şehirleri kullanma, işgal etme, üretme, yönetme ve bu şehirlerden yararlanma hakkını içermektedir. Bu hak, klasik insan haklarının ele almadığı mekânsal dışlanmayı da dikkate alarak, kentin sosyal işlevi, kamusal alanların kalitesi, kırsal-kentsel bağlantılar, ekonomiler, vatandaşlık ve siyasi katılım gibi talepleri kapsar. Çalışmada, belediyelerin kent hakkı ilkelerini uygulayabilmek için nasıl bir rol üstlenmesi gerektiği ve sakin şehir ilkerinden nasıl bir ek olanak elde edilebileceği incelenmiştir. Bu kapsamda, belediyelerin görev ve sorumluluklarının, kentlerin sosyal bağlarını güçlendirmek, doğayla ilişkileri korumak, yaşam tarzlarını desteklemek ve teknolojik yenilikleri entegre etmek gibi sorumlulukları içerecek şekilde yeniden sakin şehir ilkelerince şekillendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Yerel yöneticilerin bu rollerini nasıl yerine getireceği, bireysel ve kolektif hakların korunması açısından kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kavramlar: Kent, Kent hakkı, Yerel yönetim, Belediye.

Bilim Kodu: 111613

**RESPONSIBILITIES OF LOCAL ADMINISTRATORS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE
RIGHT TO THE CITY AND THE OPPORTUNITIES OFFERED BY THE PRINCIPLES OF THE
SLOW CITY**

Furkan APOĞLU

ORCID: 0000-0003-1378-0192

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

January 2025

ABSTRACT

This study aims to re-evaluate the duties and responsibilities of municipalities in line with the implementation of the principles of the right to the city in cities and to define them in the context of the principles of the slow city. Rapidly increasing urbanization rates around the world have made urban areas important centers in terms of both opportunities and inequalities. However, development models in poor countries lead to concentration of income and power, increased poverty and exclusion, environmental degradation and social segregation. In this context, the concept of the right to the city offers an alternative framework for rethinking cities based on the principles of social justice, equality, democracy and sustainability. The right to the city includes the right of all residents to use, occupy, produce, manage and benefit from fair, inclusive, safe and sustainable cities. This right includes demands such as the social function of the city, the quality of public spaces, rural-urban connections, economies, citizenship and political participation, taking into account spatial exclusion that classical human rights do not address. The study examines the role that municipalities should undertake in order to implement the principles of the right to the city and what additional opportunities can be obtained from the principles of the slow city. In this context, it is argued that the duties and responsibilities of municipalities should be reshaped according to the principles of the quiet city, including responsibilities such as strengthening the social ties of cities, protecting relations with nature, supporting lifestyles and integrating technological innovations. How local administrators will fulfill these roles is of critical importance in terms of protecting individual and collective rights.

Key Terms: City, Right to the city, Local government, Municipality.

Science Code: 111613

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi sürecinde her daim manevi varlığıyla yanımda olan babama, çocukluğumdan beri eğitim öğretimimde üstün emekleri olan anneme, ailemizin akademi camiasındaki öncüsü olan Dr.Erhan Çapoğlu'na akademik bilgi ve birikimiyle çalışmamda sonsuz katkılarından ötürü danışmanım Prof. Dr.Hakan Reyhan'a ve Prof.Dr. Ahmet Mutlu'ya çalışmam sırasında küçük büyük yardımını esirgemeyen herkese teşekkür ederim.

Furkan ÇAPOĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. Kent Nedir?	6
1.2. Kentlerin Gelişimi ve Büyümesi.....	8
1.3. Dönüşen Kentlerde Kent Hakkı Arayışları	13
1.4. Kentleşme Sorunları	17

2. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KENT HAKKI İLİŞKİSİ

2.1. Büyüyen Kentlerde Kent Hakkı Fikri.....	22
2.2. Kent Hakkının Doğuşu	24
2.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Yerel Yönetimler ve Kent Hakkı İlişkisi.....	30
2.4. Yerel Yönetimlerde Belediyecilik Anlayışları	43
2.5. Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı İhlalleri ve Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı İlişkisi	50

3. BÖLÜM

YEREL YÖNETİCİLERİN KENT HAKKI SORUMLULUKLARI

3.1. Dünyadaki Tartışmalar ve Gelişmeler	56
3.2. Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı Görev ve Sorumlulukları	66

3.3. Türkiye’deki Kent Hakkı Sorumluluğu Tartışmaları	70
---	----

4. BÖLÜM

KENTLİ HAKLARININ UYGULANABİLME İMKANI OLARAK SAKİN ŞEHİRLER

4.1. Sakin Şehir Kavramının Olgusunun Ortaya Çıkışı	80
4.2. Sakin Şehir Temel İlkeleri	81
4.3. Sakin Şehir Olma Kriterleri	83
4.4. Türkiye’deki Sakin Şehir Hareketi Üyelik Süreci ve Etkileri	90
4.5. Kentli Hakları Perspektifinden Cittaslow Hareketi’nin Değerlendirilmesi	94
SONUÇ VE ÖNERİLER	99
KAYNAKÇA	109

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABTHŞ	Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı
AKDEM	Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi
ILC	Uluslararası Hukuk Komisyonu
IMF	International Monetary Fund
M.S.	Milattan Sonra
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
s.	Sayfa
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Briliği
UCLG	Dünya Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı
WALD	Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi
ESF	Dünya Sosyal Forumu

GİRİŞ

Yeni binyıl, dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşamasiyla başlamış olup, uzmanlar 2050 yılına kadar dünya kentleşme oranının %65'e ulaşacağını öngörmektedir. Kentler, ekonomik, çevresel, politik ve kültürel açılardan büyük bir zenginlik ve çeşitliliğe sahip potansiyel alanlar olarak değerlendirilmektedir. Kentsel yaşam tarzı, bireylerin diğer insanlarla ve çevreleriyle olan ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. Ancak, bu potansiyellere karşın, yoksul ülkelerde uygulanan kalkınma modelleri genellikle gelir ve gücün belirli gruplar üzerinde yoğunlaşmasına, yoksulluk ve dışlanmanın artmasına, çevresel bozulmanın hızlanmasına ve göç ile kentleşme süreçlerinin ivme kazanmasına yol açmaktadır. Bu durum, sosyal ve mekânsal ayrışmanın yanı sıra ortak varlıkların ve kamusal alanların özelleştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu süreçler, yoksulluk, güvencesizlik ve doğal afetlere karşı savunmasızlıkla karakterize edilen geniş kentsel alanların yayılmasını desteklemektedir (Aldinhas Ferreira, 2021, s. 19).

Günümüz kentleri, sakinlerine eşit koşullar ve fırsatlar sunmaktan uzak bir yapıdadır. Kent yaşamında nüfusun büyük bir bölümü gelir, sosyal ihtiyaçlar, cinsiyet veya yaş gibi demografik özelliklerine bağlı olarak en temel ihtiyaçlarını ve haklarını karşılama konusunda yoksun ya da kısıtlı durumdadır. Kentin ve yurttaşlık bilincinin inşasına katkıda bulunan süreçlerin göz ardı edilmesiyle bu duruma katkı sağlayan kamu politikaları, kentsel yaşamın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumun ciddi sonuçları arasında kitlesel tahliyeler, sosyal ayrışma ve toplumsal uyumun bozulması yer almaktadır (Purcell, 2003, s. 565). Son yüzyılda kentleşmenin hız ve ölçeğinin insan refahına katkıda bulunup bulunmadığı sorusu önem kazanmaktadır. Kentsel sosyolog Robert Park'ın ifadesiyle kent, "insanın yaşadığı dünyayı kalbinin arzusuna daha uygun hale getirmek için gerçekleştirdiği en başarılı girişimdir" (Harvey, 2008, s. 23). Ancak, Park aynı zamanda kentin, insanın yarattığı bir dünya olduğunu ve bu dünyanın, insanın bundan sonra yaşamaya mahkûm olduğu bir dünya haline geldiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, insan kenti inşa ederken dolaylı olarak ve görevine dair net bir farkındalık geliştirmeden, kendini de yeniden inşa etmiştir. Dolayısıyla, kentleşmenin insan yaşamına etkileri ve kentsel politikaların sonuçları, insan refahını ne ölçüde etkilediği sorusu etrafında değerlendirilmeli ve bu sürecin olumsuz yönleri göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılmalıdır (Harvey, 2020, s. 26).

Kent hakkı, sosyal adalet, eşitlik, demokrasi ve sürdürülebilirlik ilkeleri temelinde kentleri ve insan yerleşimlerini yeniden düşünmek için alternatif bir çerçeve sunan yeni bir paradigmadır (Alizadeh ve Prasad, 2024, s. 429). Bu hak, son yıllarda dünya genelinde gerçekleşen toplumsal mücadeleler, halk hareketleri ve kamu politikaları aracılığıyla tanımlanmıştır. Bu uygulamalar, Henri Lefebvre tarafından teorik olarak ortaya konan kavramla bağlantılıdır (2009, 2000), ancak kent hakkı, başlangıçtaki teorik çerçevesinin ötesine geçen özgün bir anlam kazanmıştır. Bölgesel bağlamlardan kaynaklanan tabandan gelen anlatılar ve deneyimlerden (GPR2C, 2015), küresel, ulusal ve yerel düzeyde birlikte

alışan örgütlü sivil toplum ve kentsel sosyal hareketlerin önemli çabalarından (Meksika şehri Kent Hakkı şartı, 2010), yenilikçi ulusal politikalar ve yasal çerçevelerden (rneğin Brezilya, Kolombiya, Ekvador) ve son dönemdeki küresel tartışmalardan (Habitat 3 Kent Hakkı ve Herkes İçin Kentler Politika Belgesi, Yeni Kentsel Gündem, Uygun Konut İçin Kentler Manifestosu) yola çıkararak kent hakkı şu şekilde tanımlanmaktadır: Bu, tüm sakinlerin (mevcut ve gelecek; kalıcı ve geçici) adil, kapsayıcı, güvenli ve sürdürülebilir kentleri, köyleri ve ortak mal olarak tanımlanan yerleşimleri kullanma, işgal etme, üretme, yönetme ve bunlardan yararlanma hakkıdır. Bu hak, hem kentsel alanlarda hem de küçük köyler, kırsal kasabalar ve metropolitan bölgeler dahil olmak üzere geniş anlamda insan yerleşimlerinde uygulanmayı amaçlayan kolektif ve yaygın bir haktır (Bonfert, 2021, s. 526).

Kent hakkı, klasik insan hakları standartlarının eksik bıraktığı mekânsal dışlanma sorunlarını, bu sorunların kökenlerini ve sonuçlarını ele alan bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Aynı zamanda, mekânsal adalet ve eşitlik temelinde politika uygunluğunu ve tutarlılığını artıracak bir bölgesel yaklaşım geliştirilmesini teşvik etmektedir. Bu kapsamda kent hakkı, kentin sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bir paylaşım mekanı olarak yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu hak, bireylerin yalnızca fiziksel barınma ve erişim ihtiyaçlarını değil, kentsel alanların kolektif kullanımını ve yönetimini de kapsamaktadır (Svoboda, 2021, s. 102).

Kent hakkının temel unsurlarından biri, kentin sosyal işlevi olarak tanımlanmaktadır. Kentin sosyal işlevi, mekânın yalnızca ekonomik getiri sağlayan bir kaynak olarak görülmesini değil, toplumsal refahı ve dayanışmayı artıracak şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Bu anlayış, kentteki herkesin barınma, sağlık, eğitim ve temel hizmetlere eşit şekilde erişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Kaliteli kamusal alanlar talebi, bireylerin toplumsal etkileşimde bulunabileceği, dinlenebileceği ve kendilerini ifade edebileceği güvenli ve erişilebilir ortak alanların oluşturulmasını içermektedir. Bu alanlar, kentsel yaşamın fiziksel ve sosyal yapısını güçlendiren temel unsurlar olarak görülmektedir (Kaplan, 2016, s. 23). Aynı zamanda sürdürülebilir ve kapsayıcı kırsal-kentsel bağlantıları da vurgulamaktadır. Kentlerin ve kırsal alanların birbirine bağlı olduğunu kabul eden bu yaklaşım, her iki alan arasındaki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileşimleri optimize etmeyi amaçlamaktadır. Bu, gıda güvenliği, doğal kaynakların yönetimi ve adil ekonomik fırsatların sağlanması açısından kritik öneme sahip bulunmaktadır. Kapsayıcı ekonomiler, ekonomik faaliyetlerin sadece belirli bir kesimin çıkarına değil, toplumun geneline hizmet edecek şekilde düzenlenmesini gerektirmektedir. Yerel ekonomiler güçlendirilirken, kentsel alanlarda gelir eşitsizliğini azaltmayı hedefleyen politikalar uygulanmalıdır (Svoboda, 2021, s. 103).

Kapsayıcı vatandaşlık, kentte yaşayan herkesin, yasal statüsüne bakılmaksızın, eşit haklara ve fırsatlara sahip olmasını ifade etmektedir. Bu, özellikle göçmenler, mlteciiler ve dezavantajlı gruplar için hayati önem taşımaktadır. Bu vatandaşlık anlayışı, bireylerin kentsel yönetim süreçlerine katılımını ve kentin geleceği üzerinde söz sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Artırılmış siyasi katılım, kent sakinlerinin kent yönetimi ve planlamasında aktif roller üstlenmesini destekleyen bir diğer önemli ilke olarak öne çıkmaktadır. Bu katılım, toplumsal eşitlik ve hesap verebilirlik için vazgeçilmez bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Uzunçarşılı, 2011, s. 33).

Kent hakkı ayrıca, ayrımcılık yapılmaması ve cinsiyet eşitliği ilkelerini de içermektedir. Bu haklar, kentsel mekânların herkes için eşit derecede erişilebilir ve adil bir şekilde düzenlenmesini gerektirmektedir. Kadınlar, engelliler, yaşlılar ve diğer dezavantajlı grupların kentsel alanlardan dışlanması önlenmesi, kentsel adaletin sağlanması açısından temel bir gereklilik olarak görülmektedir. Kültürel çeşitlilik ise, kentsel yaşamın zenginliği olarak benimsenmekte ve her bireyin kendi kültürel kimliğini ifade edebileceği bir ortamın oluşturulmasını hedeflemektedir. Kent hakkı, kentsel yaşamın sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarını kapsayan bütüncül bir insan hakkı anlayışını temsil etmektedir (Kalonya, 2022, s. 46).

Özetle kentler, ekonomik, çevresel, politik ve kültürel açılarından büyük bir zenginlik ve çeşitliliğe sahip potansiyel alanlar olarak değerlendirilmektedir. Ancak, kentleşme süreçlerinin hızlanmasıyla birlikte ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve mekânsal problemler, sürdürülebilir kentleşmenin önündeki önemli engellerden biri haline gelmiştir. Kent hakkı, sosyal adalet, eşitlik, demokrasi ve sürdürülebilirlik ilkeleri temelinde kentleri ve insan yerleşimlerini yeniden düşünmek için alternatif bir çerçeve sunan bir kavramdır. Henri Lefebvre (2009) tarafından ortaya atılan bu kavram, bireylerin ve toplulukların kentle olan ilişkilerini yeniden ele alma ihtiyacını vurgular. Ancak literatürde kent hakkı genellikle teorik bir çerçevede ele alınmış, yerel yöneticiler ve vatandaşların bu bağlamdaki görev ve sorumlulukları konusunda sınırlı çalışmaya rastlanmıştır (Akkoyunlu, 2008; Kalonya, 2022; Tonak, 2012; Tuncer, 2018, 2021).

Türkiye’de kent hakkı konusunda yapılan çalışmalar, bu hakkın farklı boyutları ve toplumsal yansımaları üzerine yoğunlaşmıştır. Akkoyunlu Ertan (2008), kent hakkının kavramsal temelleri üzerine genel bir değerlendirme sunarken, Kalonya (2022), toplumsal cinsiyete duyarlı şehirler perspektifiyle kent hakkını kadınların mekânsal deneyimleri bağlamında ele almıştır. Kaplan (2016), Gezi Parkı eylemleri gibi yeni kentsel toplumsal hareketlerin kent hakkı ile ilişkisini incelemiştir; Sadri (2011) ve Tosun ile Hiçdurmaz (2022), kadınların kent hakkına erişimde karşılaştıkları zorlukları toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirmiştir. Tonak (2012), kent hakkını sınıfsal mücadele ve isyan bağlamında ele alırken, Tuncer (2018, 2021) kadınların kent hakkını toplumsal cinsiyet adaleti ve mekânsal eşitlik üzerinden tartışmıştır. Uzunçarşılı Baysal (2011), kent hakkını küresel ve yerel bağlamda yeniden yorumlayarak adalet odaklı bir yaklaşıma işaret etmiş; Yıldırım (2014) ise kent hakkının kentsel adaletle ilişkisini irdelemiştir.

Türkiye’deki kent hakkı literatüründe, kavramın teorik temelleri, toplumsal cinsiyet boyutu, kentsel adalet ve toplumsal hareketlerle ilişkisi geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Ancak,

özellikle yerel yönetimlerin, bu bağlamda da belediye başkanlarının kent hakkının uygulanmasındaki rol ve sorumlulukları üzerine bağımsız özgün bir inceleme bulunmamaktadır. Vatandaşların kent hakkı bağlamındaki bireysel ve kolektif haklarının yanı sıra bu süreçteki sorumluluklarının yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, literatürdeki bu eksiklikleri gidermek amacıyla kent hakkı kavramı, Türkiye'deki yerel yönetimler ve belediye özelinde incelenmiş ve yerel yöneticilerin rollerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

- Kent hakkı ilkelerinin hayata geçirilmesinde yerel yöneticilerin rolü ve sorumlulukları nelerdir?
- Türkiye’de yerel yöneticiler, özellikle belediye başkanları, kent hakkı ilkelerinin uygulanmasında ne gibi zorluklarla karşılaşmaktadır ve bu zorlukları aşmak için hangi çözümler geliştirilebilir?
- Belediyeler ve yerel yöneticilerin görev ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması, kent hakkı ilkelerinin kentlerde uygulanabilirliğini nasıl artırabilir?
- Sakin Şehirler (Cittaslow) hareketi, kentli haklarının uygulanabilirliği açısından nasıl bir zemin oluşturmakta; çevresel sürdürülebilirlik, yerel kalkınma ve toplumsal katılım alanlarında belediyelere ne tür katkılar sunabilir?

Kent hakkı, sosyal adalet, eşitlik ve demokratik katılım ilkeleri çerçevesinde kentlerin herkes için erişilebilir, sürdürülebilir ve yaşanabilir olmasını hedefleyen bir kavramdır. Ancak, bu hakkın uygulanmasında yerel yönetimler çeşitli yapısal ve yönetsel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, yerel yönetimlerin merkezi idareye bağlı yapısı, yetki ve kaynak kısıtlamaları, halkın karar alma süreçlerine katılımının yetersizliği ve kentsel planlama süreçlerinde sosyal adaletin gözetilmemesi gibi temel sorunlar ön plana çıkmaktadır. Kamusal alanların özelleştirilmesi, altyapı yatırımlarının sosyal öncelikler yerine ekonomik rant hedefleri doğrultusunda şekillenmesi ve çevresel sürdürülebilirlik konularının göz ardı edilmesi, kent hakkının hayata geçirilmesini zorlaştıran faktörler arasında yer almaktadır. Yerel yönetimlerin kent hakkını koruma ve geliştirme konusundaki sorumlulukları giderek daha fazla tartışılan bir konu haline gelmektedir.

Bu noktada, Sakin Şehir (Cittaslow) hareketi, kent hakkının uygulanabilirliği açısından önemli fırsatlar sunan bir model olarak değerlendirilmektedir. Sakin Şehir ilkeleri, kentlerin insan merkezli olarak yönetilmesini, çevresel sürdürülebilirliğin korunmasını ve yerel yönetimlerin halkla daha doğrudan etkileşim içinde olmasını teşvik etmektedir. Katılımcı yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, sürdürülebilir ulaşım ve altyapı projelerinin yaygınlaştırılması, yerel ekonomiyi destekleyici politikaların benimsenmesi ve yeşil alanların korunarak artırılması gibi unsurlar, kent hakkının somut olarak nasıl hayata geçirilebileceğini göstermektedir. Ancak, akademik çalışmalarda kent hakkı genellikle teorik bir kavram olarak ele alınmış, yerel yönetimlerin bu hakları nasıl uygulayabileceğine dair yeterli araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada, kent hakkı ile Sakin Şehir ilkeleri arasındaki bağlantı

kurulmakta, yerel yönetimlerin kent hakkını daha etkin bir şekilde hayata geçirebilmesi için somut öneriler sunulmaktadır. Böylece, literatürdeki mevcut teorik çerçeve, uygulama örnekleriyle desteklenerek güçlendirilmekte ve kent hakkının pratikte nasıl işlerlik kazanabileceğine dair önemli bir katkı sağlanmaktadır.

Bu sorulara yanıt ararken, literatürdeki mevcut çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiş ve kent hakkı ile ilgili kavramsal çerçeveyi anlamaya yönelik kapsamlı bir alanyazı taraması yapılmıştır. Literatür taraması sırasında, kent hakkının teorik temelleri, yerel yönetimlerin rolü, toplumsal cinsiyet boyutu, kentsel adalet, toplumsal hareketler ve kent hakkının uygulanabilirliği gibi çeşitli boyutlar ele alınmıştır. Türkiye bağlamında belediyelerin yetki ve sorumluluklarına dair mevcut politika ve uygulamalar analiz edilmiştir. Bu kapsamda, yerel yöneticilerin kent hakkı ilkelerini hayata geçirme süreçlerindeki etkisi, karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukları aşmak için geliştirilebilecek çözüm önerileri literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışma, kent hakkı kavramının ulusal ve uluslararası bağlamda nasıl ele alındığını anlamayı amaçlamış; Türkiye'deki yerel yönetim pratiklerini bu çerçevede konumlandırmayı hedeflemiştir. Bunun yanı sıra, belediye başkanlarının kent hakkı uygulamalarındaki sorumlulukları ve bu sorumlulukların yerel düzeyde nasıl hayata geçirilebileceğine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Alanyazı taraması sırasında, özellikle belediyelerin kent hakkı uygulamalarında karşılaştıkları kaynak yetersizlikleri, merkezi yönetim ile ilişkiler, katılımcılık eksikliği ve toplumsal farkındalık gibi başlıca sorunlar ile sakin şehir ilkelerinin uygulanabilirliğine vurgu yapılmıştır. Çalışmada bu sorunların çözümüne yönelik literatürde sunulan öneriler analiz edilmiş, aynı zamanda yerel yöneticilerin görev ve yetkilerinin yeniden tanımlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Böylece hem kavramsal hem de pratik bir perspektif sunulması amaçlanmıştır.

.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. Kent Nedir?

Kent, tarih boyunca insanların bir arada yaşamak, iş birliği yapmak ve ihtiyaçlarını daha verimli şekilde karşılamak amacıyla oluşturduğu karmaşık yerleşim alanları olarak tanımlanabilir. Kentlerin ortaya çıkışı, insanlık tarihindeki önemli dönüşüm noktalarından biri olan Neolitik Devrim ile ilişkilidir. Tarımın gelişmesi ve insanların yerleşik hayata geçmesi, artan nüfusla birlikte iş bölümünü, ticareti ve toplumsal organizasyonu gerektirmiştir. İlk kentlerin M.Ö. 4000'lerde, Mezopotamya, Nil Vadisi, İndus Vadisi ve Çin gibi bölgelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kentler, tarım fazlasının depolanması, ticaretin örgütlenmesi ve toplumsal yönetim ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Coğrafi koşullar, su kaynaklarının varlığı, verimli tarım alanları ve ticaret yollarına yakınlık, kentlerin gelişiminde belirleyici olmuştur (Naiboğlu, 2011, s. 212). Zamanla kentler, sadece ekonomik ve sosyal organizasyonun merkezi değil, aynı zamanda kültürel ve politik yaşamın da odak noktası haline gelmiştir. Antik Yunan'daki polisler (şehir devletleri), Roma İmparatorluğu'nun etkileyici şehir planları ve Orta Çağ'daki surlarla çevrili kentler, kentlerin tarihsel gelişiminin farklı dönemlerdeki örnekleridir. Sanayi Devrimi ile birlikte kentler, endüstriyel üretimin merkezleri haline gelmiş ve modern kentleşme süreçleri başlamıştır. Bu süreç, kentlerin sosyal, ekonomik ve fiziksel yapısını kökten değiştirmiş, bugünkü büyük metropol kavramının temelini oluşturmuştur (Işık, 2018, s. 51).

Kent ve köy arasındaki en temel fark, yerleşim yerindeki ekonomik ve sosyal yapıdır. Kentler, genellikle yoğun nüfusa sahiptir ve bu nüfus çeşitli etkinliklerle biçimlenmektedir. Ticaret, sanayi, hizmet sektörleri gibi çeşitli ekonomik faaliyetler kentlerde yaygındır. Bununla birlikte, kentler daha gelişmiş altyapıya sahiptir, su, elektrik ve haberleşme gibi hizmetler daha yaygın ve etkindir. Kültürel ve sosyal hizmetler de kentlerde daha çeşitlidir. Köyler ise genellikle tarım ve hayvancılığa dayalıdır ve nüfus yoğunluğu daha azdır. Köylerde altyapı daha az gelişmiş olabilir ve kültürel ve sosyal hizmetler daha sınırlıdır. Bu nedenlerle, kent ve köy arasındaki en büyük ayrım, yerleşim yerindeki ekonomik ve sosyal yapıdır (Er Çakmaktepe, 2020, s. 3). Kent kavramını, genel olarak nüfusu belli büyüklüğe ulaşan, ekonomisi tarım dışındaki etkinliklere odaklanan ve kendisine ait nüfusun yanında çevre bölgelerden etki alanı içerisinde yaşayanlara hizmet eden bir yerleşim birimi şeklinde ifade etmek mümkündür (Demir ve Acar, 1993, s. 76). Bu tanım, kentlerin belirli özelliklerini öne çıkarmaktadır (Açma, 2004, s. 451):

- Nüfus: Kentler genellikle yoğun nüfusa sahiptir ve belirli bir büyüklüğe ulaşmışlardır. Bu nüfus, çeşitli sosyal ve kültürel yapıları barındırmaktadır.

- Ekonomi: Kentlerin ekonomisi genellikle tarım dışı etkinliklere odaklanmıştır. Ticaret, sanayi, hizmet sektörleri gibi çeşitli ekonomik faaliyetler kentlerde yoğunlaşmaktadır.
- Hizmetler: Kentler, sadece kendi nüfuslarına değil, aynı zamanda çevre bölgelerden gelen insanlara da çeşitli hizmetler sağlamaktadırlar. Bu hizmetler arasında eğitim, sağlık, ulaşım, kültürel etkinlikler gibi çeşitli alanlar yer alabilir.

442 sayılı Köy Kanunu'na (1924) göre, yerleşim yerlerinin kategorilendirilmesi nüfuslarına göre belirlenmiştir:

- Nüfusu 2000'den az olan yerleşim yerlerine “köy” adı verilmektedir.
- Nüfusu 2000 ile 20.000 arasında olan yerleşim yerlerine “kasaba” veya “ilçe” adı verilmektedir.
- Nüfusu 20.000'den fazla olan yerleşim yerlerine ise “kent” veya “il” adı verilmektedir.

Kent kavramı oldukça geniş ve çok yönlüdür ve sadece mekân ve nüfus üzerinden tanımlanamaz. Kentler, birçok farklı öge ve unsuru içeren karmaşık yapılar olarak görülmelidir. Kent kavramı, sadece nüfus yoğunluğu ve fiziksel mekânla sınırlı kalmamalıdır. Kentlerin içinde, nüfusun yanında güvenlik, kültür, ulaşım ve ticaret gibi birçok unsuru barındıran kompleks yapılar bulunmaktadır. Kentler, çeşitli disiplinleri ilgilendirmekte ve sadece coğrafya veya demografiyle sınırlı kalmamaktadırlar. Bunun yanında, kentlerin kırsaldan farklı olduğu gerçeği de belirtilmelidir. Kentler, tarımsal üretimin ön planda olmadığı ve genellikle çeşitli endüstriyel, ticari ve hizmet sektörlerinin öne çıktığı yerlerdir. Bu, kentsel yaşamın kendine özgü dinamiklerini ve gereksinimlerini belirlemektedir. Dolayısıyla, kent kavramı, çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır. Tek bir tanımla sınırlanamayacak kadar zengin bir yapıya sahiptir ve bu nedenle kentlerin anlaşılması ve yönetilmesi, çoklu perspektiflerin dikkate alınmasını gerektirmektedir (Özdemir, 2011, s. 64).

Kentler, sosyal hayatın çeşitli unsurlarının bir araya geldiği, mesleklerin, işbölümünün ve farklı kültür gruplarının bir arada yaşadığı yerleşim merkezleridir. Kentlerde, çeşitli meslek grupları bulunur ve işbölümü belirgindir. Ticaret, sanayi, hizmet sektörleri gibi farklı alanlarda çalışan insanlar bir araya gelir ve karmaşık bir ekonomik yapı oluşturmaktadırlar. Aynı zamanda, kültürel çeşitlilik kentlerin önemli özelliklerindendir. Farklı kültürlerden gelen insanlar kentlerde bir araya gelir, farklı inançlar, gelenekler ve yaşam tarzları kentin dokusunu zenginleştirmektedir. Kentler ayrıca kurumsallaşmanın yoğunluk kazandığı yerlerdir. Kamu kurumları, özel şirketler, sivil toplum örgütleri gibi çeşitli kuruluşlar kentlerde faaliyet gösterir ve kentin yönetimini, ekonomisini ve sosyal yapısını şekillendirmektedirler (Ogurlu, 2014, s. 275).

1.2. Kentlerin Gelişimi ve Büyümesi

İnsanlık ve uygarlık tarihi genelde kentlerin tarihi olarak görülmektedir. İnsanlık, göçebe yaşam biçiminden yerleşik yaşam kültürüne uzun bir süreçte geçmiştir ve bu süreç, kentleşmenin evrimine işaret etmektedir. İlk yerleşim yerleri, insanlık ve uygarlık tarihinde önemli dönüm noktalarını temsil etmektedir. Mezopotamya, Antik Yunan ve Anadolu gibi bölgelerdeki kentler, insanlık tarihinin ve uygarlığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu kentler, ilk karmaşık toplumların ve siyasi yapıların oluşumunu sağlamıştır. Özellikle erken dönem Antik Yunan kentleri, ticaretin önemli olduğu ve demokrasi anlayışının şekillendiği yerlerdi. Yıllar içinde yaşanan işgaller, keşifler, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gelişimi ve ticari ilişkilerin ilerlemesi, şehirlerin ve yerleşim alanlarının şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Bu süreçte, kentler ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan önemli merkezler haline gelmiştir, uygarlık ve insanlık tarihinin önemli bir parçası olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Torunoğlu, 2007, s. 376).

Kentlerin doğuşu tarihi süreç içinde tarımın gelişimiyle yakından ilişkilidir. Neolitik Devir (Cıralı Taş Devri), insanlık tarihinde tarımın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde, insanlar avcı-toplayıcı yaşam tarzından tarımsal üretime geçmişlerdir. Tarım yapmaya elverişli iklim ve toprak koşullarının olduğu alanlarda, özellikle büyük nehir havzalarında, insanlar tarım faaliyetlerini geliştirmişlerdir. Bu alanlar, tarım için uygun topraklar sağladığı gibi, su kaynaklarına da kolay erişim imkanı sunarlar. Bu durum, tarımın daha verimli ve düzenli bir şekilde yapılmasını mümkün kılarak, gıda maddelerinin daha fazla üretilmesine olanak tanımaktadır (Niray, 2002, s. 5).

Tarımsal üretimin yerleşik hayata geçmesiyle birlikte, çeşitli mesleklerin ve zanaatların ortaya çıkması doğal bir sonuçtur. Tarım toplumlarında, insanlar artık sadece kendi geçimlerini sağlamak için tarım faaliyetleriyle uğraşmamışlar, aynı zamanda çeşitli ürünleri ve hizmetleri üreten ve takas eden bir ekonomik yapı oluşturmuşlardır. Bu süreçte, tarımsal üretimde kullanılan aletlerin ve ekipmanların gelişmesiyle birlikte, demircilik gibi meslekler ortaya çıkmıştır. Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve saklanması için gereksinim duyulan marangozluk, dericilik gibi zanaatlar da gelişmiştir. Bu meslekler, tarımsal üretimin artması ve çeşitlenmesiyle paralel olarak ortaya çıkmıştır. İlk kentler, çeşitli becerilerle elde edilen ürünleri ve hizmetleri takas etmek isteyen insanların buluşabileceği pazar yerlerini barındırmıştır. Bu pazarlar, farklı bölgelerden gelen ürünlerin ve zanaatkarların bir araya geldiği, ticaretin geliştiği ve ekonomik etkileşimin arttığı önemli merkezler olmuştur. Bu da kentlerin ekonomik ve sosyal yapılarının çeşitlenmesine ve gelişmesine olanak sağlamıştır (Şahin, 2020, s. 73).

İnsanların hayatlarını ve üretim fazlası ürünlerini korumak için çeşitli meslekler ve kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu meslekler ve kurumlar, hem doğaya karşı hem de diğer insanlara karşı koruma sağlamak amacıyla gelişmiştir. Tapınaklar, garnizonlar, çömlek atölyeleri, kiremithaneler gibi kurumlar, bu korumayı sağlamak için önemli rol oynamıştır. Kentlerin ilk

formu olan yerleşimler, fiziki ve sosyal kent hayatının temellerini atmıştır. Bu yerleşimlerde tapınaklar, garnizonlar ve diğer kurumlar, insanların güvenliğini ve refahını sağlamak için önemli bir rol oynamıştır. Yönetim yerlerinin konutlarla birlikte bulunduğu bu yerleşimler, ileride saraylara dönüşecek yönetim merkezlerinin de ilk örneklerini oluşturmuştur. Tarih öncesi kentin ortaya çıkışı, devlet kavramının da ortaya çıkışıyla iç içe geçmiştir. Bu nedenle, literatürde birçok ilkel kent, “site-devletleri” olarak tanımlanmaktadır. Surlarla çevrilen ve belirli bir mimariye sahip olan bu ilk kentler, dil farklılıklarının ortaya çıkmasına da katkıda bulunmuştur. Bu kentler, farklı toplulukların bir araya gelmesiyle dil ve kültürel ayrışmayı teşvik etmiş ve farklı dillerin gelişmesine olanak sağlamıştır (Koca ve Akça, 2017, s. 50).

İlk Çağ, yazının icadıyla başlayan ve Kavimler Göçüne kadar devam eden bir dönemdir. M.Ö. 3200'de yazının icadıyla başlayan bu dönem, bazı tarihçiler tarafından Batı Roma İmparatorluğunun yıkılışı olan M.S. 476'ya kadar devam etmiş olarak kabul edilir. Bu dönem, tarihi bilgilerin günümüze kadar ulaşmasında büyük öneme sahiptir, çünkü yazının bulunmasıyla tarih kayıtları yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde para ve takvim gibi önemli icatlar da gerçekleşmiştir. Felsefe, İlk Çağ'da özellikle büyük bir gelişim göstermiştir. Sokrates, Platon, Thales, Aristoteles, Diyojen gibi önemli filozoflar bu dönemde yaşamış ve düşüncelerini ortaya koymuştur. Mezopotamya'da bu dönemde birçok kent kurulmuş ve bazıları devlet ve imparatorluk şekline dönüşmüştür. Batıda Roma İmparatorluğu, Asya'da Büyük Hun İmparatorluğu ve Doğu'da Han Hanedanlığı gibi büyük devletler ve imparatorluklar bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu devletler, o dönemin siyasi ve kültürel hayatında önemli bir rol oynamıştır ve İlk Çağ'ın karakterini belirlemiştir (Kubilay, 2022, s. 9).

Roma Dönemi siteleri kent oluşumunda oldukça önemlidir, çünkü İlk Çağ'ın en önemli kenti Roma'dır. Roma İmparatorluğu, günümüz eyalet sistemine benzer bir yönetim sistemi kurmuştur. Antik Yunan kentleri, batı dünyasının kentlerinin gelişimine öncülük etmiştir ve Atina gibi Antik Yunan kentleri, askeri ve idari anlamda önemli örnekler sunarak Yunan uygarlığının gelişimine katkı sağlamıştır. Roma kentlerinin sınırları genellikle kare şeklinde duvarlarla çevrilmiştir. Kent olma özelliğine sahip yapılar, öncelikle bu duvarlarla çevrilen sınırlar içine yapılmıştır. Roma kentlerinin merkezinde genellikle büyük meydanlar bulunur ve diğer yapılar bu meydanın etrafına doğru sıralanırdı. Bu özellikleriyle Roma kentleri, genellikle birbirlerine benzerdi. Roma İmparatorluğu, küçük kentlerden oluşan ve her birinin adeta bir ülke gibi idari yönden özerk bir yapıya sahip olduğu bir yapı oluşturmuştur. Bu küçük kentler, Roma İmparatorluğunun idari olarak kurduğu eyalet sistemini oluşturmuşlardır. Bu nedenle, Roma İmparatorluğu'nun oluşturduğu kent yapısı bazen bir “kent federasyonu” olarak da adlandırılabilir. Roma İmparatorluğu'nda, oluşturulan eyalet sisteminden dolayı küçük kentlerde meclisler büyük önem taşımıştır. Meclisler, kentin statüsünü simgelerken, kentin nüfusuna göre değişen bir kişi sayısına sahipti. Bu meclisler, kentin yerel yönetimi ve karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamıştır (Kubilay, 2022, s. 11).

Orta Çağ, tarihçiler arasında başlangıç ve bitiş tarihleri konusunda farklı görüşlerin olduğu bir dönemdir. Kavimler Göçü (M.S. 375) veya Batı Roma İmparatorluğunun çöküşü (M.S. 476) ile başlatılan ve İstanbul'un Fethine (1453) kadar devam eden süreç Orta Çağ olarak adlandırılmaktadır. Orta Çağda, Doğuda devletler genellikle merkezi bir idari yapıya sahipken, Batıda ise feodal ve komün yönetim tarzları on dördüncü yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Ticaretin gelişmesiyle birlikte, Ortaçağ kentleri Roma sitelerinin yerini komün yönetimlere bırakmıştır. Ticaret yolları üzerinde ve su kaynaklarına erişimin kolay olduğu bölgelerde büyük kentler kurulmuştur. Bu kentler genellikle kale kentleri olarak bilinirler. Ortaçağ kentleri, antik çağ kentlerine göre daha belirgin bir yapıya sahipti. Ekonomik faaliyetlerin gelişmesiyle birlikte kentlerdeki tüccar sayısı artmıştır. Bu dönemde tarımsal alanların genişletilmesi ve tarımsal araç gereçlerin geliştirilmesi de tarımda olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir (Gazioğlu, 2022, s. 95).

Ortaçağ kentlerinin karakteristik özelliği, sur, kale ve hendeklerden oluşan savunma yapılarıdır. Bu yapılar kentin savunmasını kolaylaştırmış ve daha güvenli bir ortam sağlamıştır. Dini mekânlar kentin önemli noktalarını oluşturmuş, surlar, kaleler ve hendeklerle çevrili meydanlar, dinsel kurumlar, çarşılar ve pazar yerleri kentlerin gelişimini desteklemiştir. Orta Çağ kentlerinde ticaret gelişmiş olmasına rağmen, kent merkezleri genellikle dini yapılar olarak hizmet vermiştir. Hristiyan dünyasında büyük katedraller kent merkeziyken, İslam dünyasında camiler kentlerin merkezini oluşturmuştur. Bu dönemde kentler, dini, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir rol oynamış ve kültürel gelişmelere öncülük etmiştir (Tekkanat ve Türkmen, 2017, s. 115).

1453'ten 1789'a kadar uzanan Yeni Çağ, büyük tarihi değişimlere ve gelişmelere tanıklık etmiş bir dönemdir. Bu süreçte, coğrafi keşifler önemli bir yer tutmuş, yeni bitki ve hayvan türlerinin keşfiyle birlikte dünya haritası yeniden çizilmiştir. Sömürgecilik faaliyetleri yaygınlaşmış, ancak Osmanlı Devleti bu akıma karşı farklı bir yöntem benimsemiştir. Coğrafi keşifler, Avrupa'nın sınırlarını genişletmiş ve dünya görüşünü değiştirmiştir. Bu keşifler ticaret yollarını genişletmiş, farklı kültürler arasındaki etkileşimi artırmış ve küresel ekonomiyi güçlendirmiştir. Bu gelişmeler Avrupa'da güç dengesini değiştirmiş ve yeni sömürgeci güçlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Rönesans ve Reform hareketleri, kilisenin otoritesini zayıflatarak bilim ve sanatın ilerlemesine olanak sağlamıştır. Rönesans döneminde sanatın altın çağı yaşanmış, Michelangelo, Leonardo da Vinci ve Raphael gibi büyük sanatçılar eserleriyle ölümsüzleşmiştir. Reform hareketi ise dini dogmalara karşı bir tepki olarak doğmuş ve farklı inanç sistemlerinin yayılmasına katkı sağlamıştır. Bilim ve sanatın gelişimi, kentlerin büyümesine ve güzelleşmesine katkıda bulunmuştur. Yeni Çağ kentleri, estetik açıdan etkileyici binalar ve sanat eserleriyle süslenmiştir. Sokaklar, meydanlar ve binalar, heykeller, resimler ve diğer sanat eserleriyle donatılmıştır. Bu durum, kentlerin kültürel ve estetik değerini büyük ölçüde artırmıştır. Sanat eserleri, sadece estetik bir değer taşımakla kalmamış, aynı zamanda kentin kimliğini ve tarihini yansıtmıştır. Bu

eserler, kentin geçmişini ve kültürünü korumuş, kent sakinlerine aidiyet duygusu vermiş ve kenti ziyaret edenler için çekici hale getirmiştir (Ahmedi, 2022, s. 142).

Yeni Çağ boyunca kentler, tarımsal üretime dayalı yerleşimlerden sanayileşmiş merkezlere dönüşmüştür. Bu dönüşümde en önemli etkenlerden biri, sanayileşmenin getirdiği değişimlerdir. Fabrikaların kurulması ve makineleşmenin artması, işçilerin kentlere göç etmesine yol açmıştır. Bu durum, kentlerin nüfusunda hızlı bir artışa neden olmuştur. Tarımda da benzer bir dönüşüm yaşanmıştır. Tarımda makineleşme, kırsal kesimde işgücü ihtiyacını azaltmış ve birçok kişi kentlere göç etmiştir. Bu göçler, kentlerin nüfus yoğunluğunu artırmış ve yeni konut alanlarının oluşmasına sebep olmuştur. Ulaşımın gelişmesi de kentlerin büyümesini etkilemiştir. Genişletilen yollar ve yeni ulaşım araçları, kentler arası bağlantıyı güçlendirmiş ve göç hareketlerini kolaylaştırmıştır. Sömürgecilik faaliyetleri de kentlerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Avrupa ülkelerinin hammadde ve pazar arayışları, ekonomik refahın artmasına katkı sağlamış ve kentlerin büyümesini hızlandırmıştır (Kubilay, 2022, s. 17).

Yakın Çağ, kentler ve insan ilişkileri açısından önemli değişimlere sahne olmuştur. Milliyetçilik akımlarının yükselişi, imparatorlukların parçalanmasına ve daha küçük milli devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur, bu da kentlerin yönetim biçimleri üzerinde etkili olmuştur. Bununla birlikte, ekonomik rekabetin artması ve sömürgecilik yarışlarının tetiklenmesi, kentlerin ekonomik yapılarını ve uluslararası ilişkilerini derinden etkilemiştir. Teknolojik ilerlemelerle birlikte, ulaşım araçlarının icadı kentlerin ulaşım altyapısını ve insan ilişkilerini değiştirmiştir. Ancak bu gelişmelerle birlikte, kentlerin büyümesi konut sıkıntısına ve altyapı sorunlarına yol açmıştır. Dikey yapılaşma ön plana çıkarken, kent merkezleri ile dış bölgeler arasında farklı bir yapılaşma gözlenmiştir. Dünya savaşları ise kentler üzerinde büyük yıkımlara neden olmuş ve yeniden inşa süreçlerini başlatmıştır. Bu süreçlerde, kent planlama ve altyapı yatırımlarına ağırlık verilmiştir. Göç ve nüfus hareketleri, toplumsal sınıflar arasındaki uçurumun derinleşmesi gibi faktörler de kentlerin ve insan ilişkilerinin dinamiklerini etkilemiştir (Alver, 2010, s. 119).

Sanayi Devrimi, kentlerin dönüşümünde temel bir rol oynamıştır. Öncelikle, bu dönemdeki sanayileşme hamlesi, kırsal kesimden şehirlere büyük bir göç dalgasını tetiklemiştir, bu da büyük ve modern kentlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kentlerin nüfusunda yaşanan hızlı artış, altyapıya olan talebi artırmış ve konut sıkıntısına yol açmıştır. Bu durum, işçi mahallelerinin oluşmasına ve sosyal ilişkilerde değişime neden olmuştur. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle işçi sınıfı daha belirgin hale gelmiş, işçi hakları konusundaki mücadeleler ön plana çıkmıştır. Zor çalışma koşulları ve düşük ücretler gibi sorunlar, işçiler arasında hak arama mücadelesini tetiklemiş ve işçi örgütlenmelerinin kurulmasına yol açmıştır. Bu mücadeleler, işçi hakları ve sosyal haklar konusunda önemli gelişmelerin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Büyük şehirlerdeki hızlı nüfus artışı ve iş yoğunluğu, insanların günlük yaşamında da değişikliklere neden olmuştur. Artan iş yoğunluğu ve stres,

aile içi ve komşuluk ilişkilerini zayıflatmış, insanları daha fazla bireyselliğe itmiştir. Bu durum, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın azalmasına ve insanların daha yalnız hissetmesine yol açmıştır (Aksoy, 2016, s. 39).

Henri Lefebvre, 20. yüzyılın önde gelen Fransız filozof ve kent teorisyenlerinden biri olarak kapitalizmin kent olgusunu nasıl dönüştürdüğünü inceler. Ona göre, kapitalizm kenti salt fiziksel bir mekan olmaktan öte, insanların yaşamları ve etkileşimleriyle şekillenen bir sosyal yapı olarak tanımlamıştır. Kapitalizmin kenti meta haline getirmesiyle geçmişte bağımsız olan pek çok alan, kültürel ve gündelik hayat da dahil olmak üzere, kapitalizmin denetimine girmiştir. Lefebvre, kamusal alan kavramının da kapitalizmin etkisiyle dönüştüğünü belirtmiştir. Geçmişte özgürce yararlanılan bu alanlar, günümüzde özel mülkiyet ve ticari çıkarların gölgesinde kalmıştır. Bu dönüşümü “heterotopik” olarak adlandıran Lefebvre, geleneksel kentsel mekanlardan farklı işlevlere ve anlamlara sahip olan, izole edilmiş ve kontrol altına alınmış mekanların varlığını vurgulamaktadır. Alışveriş merkezleri, tema parkları, havalimanları ve gökdelenler, heterotopik mekanlara örnek olarak gösterilebilir. Bu şekilde, Lefebvre'nin temel argümanları, kapitalizmin kenti ve kamusal alanı nasıl dönüştürdüğünü ve heterotopik mekanların nasıl ortaya çıktığını açıklamaktadır (Çavdar, 2018, s. 94).

Geleneksel kentleşme tezlerine meydan okuyarak, Lefebvre (2014, s. 144), kentleşmenin sadece kırsal kesimden kente göçle sınırlı olmadığını, aynı zamanda kırsal alanın da sanayileşmesiyle birlikte gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, kırsal kesimdeki sanayileşme ve modernleşme süreçlerinin, kentleşme eğilimini artırdığını ve kırsal alan ile kentsel alan arasındaki sınırların giderek belirsizleşmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Lefebvre'nin argümanlarına göre, geleneksel köy hayatı giderek modern tarımsal işletmelere dönüşmektedir. Bu dönüşüm, çiftçilerin yaşam tarzlarını, ekonomik faaliyetlerini ve üretim biçimlerini de etkilemektedir. Geleneksel tarım uygulamalarından uzaklaşarak daha endüstriyel tarım yöntemlerine geçiş, köylülerin kentleşme sürecine katılımını artırmaktadır. Kırsal kesimdeki sanayileşme ve modernleşme süreçleri, köylülerin kentleşme sürecine daha fazla dahil olmalarına yol açmaktadır. Bu durum, tarım işlerinde azalan işgücü talebi ve tarım ürünlerinin kentlere pazarlanması gibi faktörlerle birlikte, köylülerin kentlerle daha sıkı bir bağ kurmasını sağlamaktadır.

Lefebvre (2019, s. 6), 1970'lerde toplumun artık bir şehir toplumu haline dönüştüğünü ifade etmektedir. Bu gözlem, sadece kırsal ve kentsel alanlar arasındaki nüfus dağılımından ziyade yaşam tarzları ve üretim şekillerindeki değişime işaret etmektedir. Günümüzde ise, bu gözlem sayısal verilerle de doğrulanmaktadır (Lefebvre, 2019, s. 9). Lefebvre (2014, s. 145), kent olgusunun sadece endüstriyel ve ekonomik ilişkilerin, kurumların mekanı olmadığını, aynı zamanda Marksist ideoloji açısından kentin açıklayıcı, anahtar bir olgu durumuna geçtiğini vurgular. Ona göre, kent sadece ekonomik ve sınıfsal dinamiklerle açıklanamaz; aynı zamanda kültürel ve sanatsal farklılıkların da dönüştürücü etkisini göz önünde bulundurmak

gerekir. Lefebvre, kentin değişen ve değişimi sürdürülebilir hale getiren bir yapı olduğunu belirtir ve bu değişimi anlamak için pratikler geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Kent, toplumsallaşmanın bir sonucudur ve bu nedenle, kentin dinamiklerini anlamak için toplumun pratiklerini incelemek önemlidir. Lefebvre'nin "Mekânın retimi" adlı eseri, kent olgusunu detaylı bir şekilde ele almaktadır. Lefebvre'nin literatüre kazandırdığı önemli kavramlardan biri de "mekânın üretimi"dir. Ona göre, mekân, dönemin sosyal değerleri, bireylerin algılanma eğilimleri ve diğer değişkenlerin etkisiyle sürekli olarak değişime uğrar. Bu değişim sürecinde, mekân işlevsel ve yaşanabilir hale getirilir ve algılanan, tasarlanan ve yaşanan bir mekân ortaya çıkarılır. Lefebvre, bu kavramı kullanarak, mekânın toplumsal süreçlerle birlikte nasıl şekillendiğini ve dönüştürüldüğünü açıklamaya çalışmıştır (Kurtar, 2013, s. 122).

1.3. Dönüşen Kentlerde Kent Hakkı Arayışları

Kent Hakkı kavramsal olarak, ilk Henri Lefebvre'in 1968 tarihli "Le Droit à la ville" eseriyle ortaya çıktı ve daha sonra David Harvey tarafından yeniden yorumlanarak geliştirilmiştir. Lefebvre'in tanımı genellikle bir isyan ve istek olarak nitelendirilir; kent yaşamının yok edilmesine karşı bir tepki ve daha iyi bir yaşam arzusudur. Kapitalizmin kent sakinlerinden çaldığı kent mekanının ve haklarının iadesi talebidir ve krizde olan günlük yaşamın yeniden yapılanmasında söz sahibi olma hakkını içermektedir. Lefebvre ve Harvey'in görüşlerindeki en önemli noktalardan biri, her iki yazarın da kapitalizmin kendi varlığını sürdürmesinde kentleşmenin kritik rolünü vurgulamalarıdır. Onlara göre, kentleşme kapitalist sistemin doğal bir sonucu veya basit bir çıktısı değildir. Tam tersine, kapitalizm kentleşme süreci ile kendisini yeniden üretmekte ve ayakta kalabilmektedir (Dinçer, 2016, s. 78).

Dolayısıyla kent hakkı kavramının tanımı ve yorumu konusunda farklı görüşlerin bulunduğu doğrudur. Bu farklılıklar, kavramın çok boyutlu ve geniş bir konsept olmasından kaynaklanmaktadır. Kent hakkının ne olduğu ve neyi ifade ettiği sorusu, çeşitli perspektiflerden ele alınabilir ve farklı açılardan yorumlanmaktadır. Bununla birlikte, genel olarak kent hakkı kavramını iki ana eksen etrafında değerlendirmek mümkündür. Birinci eksen, Lefebvre ve onun takipçileri gibi radikal görüşleri içerir. Bu görüşe göre, neoliberalizmin kenti ve kent yaşamını bir meta olarak görmesi ve kapitalist sistemin kentleri nasıl şekillendirdiği, kent hakkını bir kapitalizm karşıtı bir muhalefet aracı olarak ele almalarını sağlamaktadır. Bu bakış açısına göre, kent hakkı, kapitalist sistemin değişmesi ve kentlerin insan odaklı, adil ve sürdürülebilir bir şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır (Kuran, 2019, s. 99).

Lefebvre, neoliberalizmin kentler üzerindeki etkilerine karşı bir yanıt olarak "kent hakkı" kavramını ne sürmüştür. Bu kavram, kentlerin ticari ve endüstriyel alanlara dönüşmesine karşı çıkararak kentleri restore etmeyi ve herkes için yaşanabilir alanlar haline getirmeyi

amaçlar. Lefebvre, kentin kolektif bir yaşam alanı olarak yeniden inşa edilmesini savunmuş ve bu sürecin politik ve kültürel bir yapı üzerine kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Kent hakkı kavramı, insanların onurlu bir şekilde yaşadığı, temel ihtiyaçların eşit olarak dağıtıldığı bir kent yaratma fikrini ifade eder. Bu hak, sosyal, kültürel ve ekonomik temelli bir insan hakları çerçevesi içinde değerlendirilir ve kentin tüm sakinlerinin bu haklardan eşit şekilde yararlanmasını amaçlar. Kent hakkı, insan hakları perspektifinden bakıldığında, vatandaşlık ve kamusal alan aracılığıyla kapsamlı bir şekilde hayata geçirilmesi gereken bir hak olarak görülmektedir (Sugranyes ve Mathivet, 2010, s. 22).

Lefebvre (2011, s. 144), yeni bir kentsel yaşamın yaratılması sürecinde herkesin sorumluluğunu vurgulamaktadır. Ona göre, yeni toplumsal ilişkilerin inşası, her bir bireyin ve topluluğun katkısıyla gerçekleşir ve hiçbir ilginin diğerinden üstün olmadığını belirtmektedir. Lefebvre, bu aktörlerin sadece rehberlik yapabileceğini ve yeni ilişkileri doğrudan yaratamayacaklarını da ifade etmektedir. Ona göre, ilişkileri etkileyebilecek tek güç, toplumsal yaşamın kendisidir.

Lefebvre (2017, s. 132), kentlerin sürekli olarak değiştiğini ve dönüştüğünü savunmuştur. Geleneksel şehir kavramının sadece tarihi yapıları ve kültürel mirası içermediğini, aynı zamanda modernizm ve endüstrileşme süreçleriyle şekillenen karmaşık bir yapıyı da içerdiğini belirtmiştir. Bu nedenle, şehir hakkı sadece geleneksel unsurları değil, aynı zamanda modernizmin etkilerini ve kentlerin bugünkü durumunu da kapsamaktadır. Şehir hakkı, insanların kentlerde yaşamaları, çalışmaları, eğlenmeleri ve kültürel etkinliklere katılmaları için sağlanması gereken bir hak olarak değerlendirilir. Ancak bu hak, sadece fiziksel erişimle sınırlı değildir; aynı zamanda kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılımı da içerir. Bu nedenle, Lefebvre şehir hakkını yenilenmiş ve dönüşmüş bir kentsel yaşam hakkı olarak değerlendirir. Bu, kentlerin herkes için adil, demokratik ve kapsayıcı bir şekilde planlanması ve yönetilmesi gerektiği anlamına gelmektedir (Lefebvre, 2017, s. 132).

Lefebvre, kentlerin sanayi ve ticaret merkezlerine dönüşmesiyle birlikte, kullanım değerinin değişim değeri tarafından yok edildiğini savunmaktadır. Bu durumda, geleneksel kentin sanat eseri niteliğinin tahrip edildiğini öne sürmektedir. Ona göre, sadece kentlerin değil, aynı zamanda toplumsal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin de kökten değiştirilmesi gerekmektedir. Lefebvre, farklı bir kent yapısı, siyasi sistem ve toplum yapısı oluşturmayı amaçlamaktadır. Değişim değeriyle öne çıkan kentlerin kullanım değeri üzerinden yeniden tanımlanabilmesinin, kent sakinlerinin kentsel mekânları işgal etmeleri ve bu mekânları kendi istek ve arzuları doğrultusunda yeniden düzenlemeleriyle mümkün olabileceğini savunur. Bu, radikal bir yaklaşımı yansıtır ve kentlerin yeniden şekillendirilmesi sürecinde sadece elit kesimin değil, tüm toplumun aktif katılımını gerektirmektedir (Uzunçarşılı, 2011, s. 39).

Kentlerin dönüşüm projeleri ve restore edilen tarihi alanlar, genellikle ekonomik getiri odaklı oluyor. Ancak bu projeler, kentteki doğal ve kamusal alanların da ticarileşmesine yol açmaktadır. Kamusal alanların özelleştirilmesi ve genel kullanıma kapatılması gibi uygulamalar, kentin her alanının bir pazar değeri olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu süreçte, kentin parçalanması ve toplumsal kutuplaşma artmaktadır. Zengin ve yoksul kesimler arasındaki uçurum derinleşiyor ve kentte yaşayanlar arasında toplumsal eşitsizlikler artıyor. Bu durum, kent hakkı kavramını ön plana çıkarıyor çünkü kent hakkı, herkesin yaşanabilir bir kentte yaşama ve kentin kaynaklarından eşit şekilde yararlanma hakkını ifade etmektedir. Ancak günümüzde, bu hakkın gerçekleşmesi için ciddi zorluklarla karşılaşılıyor ve kentlerin dönüşümü genellikle belirli bir kesimin lehine olmaktadır (Sadri, 2011, s. 1-3).

Kent hakkı kavramı, kendini üstün bir hak biçimi olarak sunar ve çeşitli temel hakları içerir. Öncelikle, özgürlük hakkı kent hakkının önemli bir unsuru olarak kabul edilir. Kent hakkı, bireylerin özgürce kent mekânlarını kullanma ve yaşama hakkını savunmaktadır. Toplumsallık içinde bireyleşme hakkı da kent hakkının temelini oluşturur. Kentler, farklı kültürlerin, yaşam tarzlarının ve sosyal grupların bir araya gelerek etkileşimde bulunduğu mekânlar olduğundan, kent hakkı bireylerin bu toplumsal çeşitliliğe katılımını ve kendilerini ifade etme özgürlüğünü desteklemektedir. Habitat ve mesken hakkı da kent hakkının ayrılmaz bir parçasıdır. Her bireyin güvenli, sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam alanına sahip olma hakkı vardır ve kent hakkı bu hakkın korunmasını ve sağlanmasını amaçlamaktadır. Yapıt hakkı denildiğinde katılım ve sahiplenme hakkı da kent hakkının içinde yer almaktadır. Bu haklar, kentte mekânların planlanması, tasarlanması ve yönetilmesine katılımı ve bireylerin bu mekânları sahiplenme ve kullanma hakkını içermektedir. Günümüzde ekonomik politikaların doğurduğu kent hakkı tartışmaları, kentlerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarını da içeren bir insan hakkı olarak ele alınmasını savunur. Kent hakkı, yaşamın bir bütün olduğunu ve bu yaşamın sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarını da içerdiğini ortaya koyar. Bu nedenle, kent hakkı kavramı günümüz modern dünyasında insan hakları çerçevesinde değerlendirilir ve savunulmaktadır (Lefebvre, 2020, s. 151).

Kent hakkı, Türkiye'de de yaşamın bir bütün olduğunu ve bu yaşamın sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarını da içermesi kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye'de Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kent ve kentsel gelişmeye önem verilmiş ve çeşitli yasal ve yönetsel adımlar atılmıştır. 1950'lerden itibaren Türkiye'nin sanayileşmeye başlamasıyla birlikte kırdan kente göç hızlanmış ve bu durum kentsel yerleşim birimlerinin önemini daha da artırmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kentlerde modern altyapı oluşturulması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi alanlarda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle büyük şehirlerde planlı kentleşme ve altyapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle birlikte modern bir şehir oluşturulması için önemli projeler hayata geçirilmiştir. 1950'lerden itibaren

sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte kırsal alanlardan kentlere büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Bu durum kentlerde nüfusun hızla artmasına ve kentsel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle plansız göçler, gecekondu oluşumu, altyapı yetersizliği, çevre kirliliği gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Türkiye’de kentli hakları, 1982 Anayasası ve çeşitli yasal düzenlemelerle ele alınmaktadır. Bu yasal çerçeve, kentlerde yaşayan insanların temel haklarını ve ihtiyaçlarını korumayı amaçlamaktadır (Negiz ve Yalçın, 2018, s. 331).

Anayasal Düzenlemeler:

1982 Anayasası:

53. Madde: Belediyelerin görevlerini ve sorumluluklarını belirler. Bu görevler arasında kamusal altyapının sağlanması, çevrenin korunması ve kentsel hizmetlerin sunulması yer alır.

56. Madde: Çevre hakkını ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını güvence altına alır.

57. Madde: Konut hakkını ve barınma ihtiyacının karşılanmasını düzenler.

59. Madde: Spor ve dinlenme hakkını güvence altına alır.

63. Madde: Kültür ve sanat hakkını ve kültürel mirasın korunmasını düzenler.

67. Madde: Yerel yönetimlerin katılımcı yönetim ilkelerine göre yönetilmesini ve yerel halkın karar alma süreçlerine katılımını öngörür.

Yasal Düzenlemeler:

5393 Belediye Kanunu: Belediyelerin görevlerini ve sorumluluklarını daha detaylı bir şekilde düzenler.

5216 Büyükşehir Belediye Kanunu: Büyükşehir belediyelerinin görevlerini ve sorumluluklarını belirler.

5302 İl Özel İdaresi Kanunu: İl özel idarelerinin görevlerini ve sorumluluklarını düzenler.

5747/3 Çevre Kanunu: Çevre hakkını ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını detaylı bir şekilde düzenler.

Diğer İlgili Yasalar: Kentsel gelişmeyi, konut politikasını, ulaşımı, enerjiyi ve diğer kentsel hizmetleri düzenleyen birçok yasa da kentli haklarıyla ilgili düzenlemeler içermektedir.

Türkiye’de kentli hakları ile ilgili yasal çerçeve, kentlerde yaşayan insanların temel haklarını ve ihtiyaçlarını korumayı amaçlamaktadır. Anayasa ve ilgili yasalarda yer alan hükümler, sağlıklı bir çevrede yaşama, barınma, eğitim, sağlık, ulaşım ve diğer temel hizmetlere erişim gibi konularda önemli haklar ve imkanlar sunmaktadır. Yasal düzenlemelerin uygulamada bazı eksiklikler ve aksaklıklar olduğu da gözlemlenmektedir. Örneğin, kamusal altyapının yetersizliği, çevre kirliliği, kentsel dönüşüm projelerinin yol açtığı mağduriyetler ve kentsel

eşitsizlikler gibi sorunlar hala çözüm bekleyen önemli konulardır (Negiz ve Yalçın, 2018, s. 333).

1.4. Kentleşme Sorunları

Kentleşme, insanlık tarihinin en önemli ve köklü değişimlerinden biridir. Nüfusun büyük bir kısmının şehirlerde yaşamaya başlaması, birçok açıdan yeni imkanlar ve fırsatlar sunsa da, beraberinde önemli sorunları da getirmiştir. Bu sorunlar, sadece fiziksel mekanlarla sınırlı kalmayıp, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda da derin etkiler yaratmaktadır. Aşağıda kentleşme sorunları maddeler halinde ele alınmıştır:

Tarım Arazilerinin İmara Açılması: Toprak rantı olarak da bilinen bu süreç, kamusal kaynakları yeniden planlayarak arazi sahiplerine aktarılmaktadır. Arazi, kentsel kullanıma tahsis edilerek tarım için alternatif bir kullanım alanı oluşturulmaktadır. Bu durumda, kentsel kullanıma tahsis edilen arazinin tarım için kullanılmasıyla ortaya çıkan değer farkı, kentsel kullanım lehine büyükse, her iki kullanımın sağlayacağı marjinal getiriler arasında farklılık oluşur. Bu farkın sonucu olarak oluşan rant farkına “yerleşim yeri rantı” veya “kentsel rant” denmektedir (Arslan, 1997, s. 16). Tarım topraklarının kent arazisine dönüşmesi, imar hakları ve altyapı şartları sağlanarak yeniden düzenlenmesi sürecinde yaşanan sorunlar, kentleşme sorunlarının bir parçasıdır. Bu süreçte, kamunun müdahaleleriyle kentlerde rant oluşurken, kentsel arazi konumlarındaki değişiklikler nedeniyle tekeli rantlar ortaya çıkar. Bu durum, adaletli kentleşme ve kentsel gelişim hedeflerini zorlaştırmaktadır. Kentlerin genişlemesi ve tarım topraklarının kent arazisine dönüşmesi, imar hakları ve altyapı şartları sağlanarak yeniden düzenlendiğinde, bu süreç kent arazisinin değerinde artışa neden olmaktadır. Bu artışın bir kısmı, eklenen yeni arazinin değerindeki artıştan kaynaklanırken, diğer bir kısmı da mevcut kent arazisinin konumundaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır (Ökmen ve Yurtsever, 2010, s. 62).

Çarpık Kentleşme: “Çarpık kentleşme” terimi, kentlerde belirli bir planlama eksikliği veya düzensiz yapılaşmaların varlığını ifade etmektedir. Bu tür yapılaşmalar genellikle kontrolsüz ve plansız bir şekilde gerçekleşir ve kent dokusunu olumsuz yönde etkilemektedir. “Gecekondulaşma” da çarpık kentleşme kavramının içerisinde yer almaktadır. Genellikle hızlı nüfus artışı, kentsel göç ve ekonomik faktörler gibi etmenlerle ilişkilendirilen gecekondulaşma, plansız ve kontrolsüz bir şekilde yapılan konut inşaatlarına denir. Bu tür yerleşimler genellikle kent planlaması standartlarına uygun değildir ve altyapı eksiklikleriyle karşılaşmaktadır. Çarpık kentleşme, sadece bir estetik sorunu olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara da neden olabilir. Plansız yapılaşma, altyapı eksiklikleri, trafik sıkışıklığı, çevre kirliliği, toplumsal ayrımcılık gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu da kentlerin sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle, kentleşme süreçlerinin yönetilmesinde etkili planlama, düzenli

kentleşme politikaları, katılımcı karar alma süreçleri ve sürdürülebilir kentsel altyapı yatırımları gibi önlemler alınması önemlidir. Bu sayede çarpık kentleşmenin olumsuz etkileri en aza indirgenerek, daha sağlıklı ve yaşanabilir kentler oluşturulmaktadır (Taştan, 2019, s. 40).

Kaya'nın (2003, s. 104) vurguladığı gibi, çarpık kentleşme olgusu genellikle nüfusun belli merkezlerde yoğunlaşmasıyla ilişkilidir. Bu durum, kent içinde dengesiz bir nüfus dağılımına ve belli bölgelerde aşırı yoğunlaşmaya yol açar. Özellikle sanayi merkezleri veya iş olanaklarının yoğun olduğu bölgelerdeki nüfus artışı, kontrollü bir şekilde yönetilmediğinde çarpık kentleşmeye davetiye çıkarmaktadır. Bu sorun, genellikle kırdan kente göçle birlikte ortaya çıkar. Hızlı nüfus artışı, kentlerin altyapısını ve hizmetlerini zorlar ve var olan kaynakların yetersiz kalmasına neden olabilir. Bu da kentsel altyapı eksiklikleri, konut sorunları, trafik sıkışıklığı gibi sorunlara yol açmaktadır. Akyüz'e (2016, s. 179) göre, çarpık kentleşmenin önüne geçmek için etkili kent politikalarına ihtiyaç vardır. Bu politikalar, nüfusun dengeli bir şekilde dağılımını sağlamayı, kentsel altyapıyı güçlendirmeyi, tarihi ve doğal dokuları korumayı ve kentsel gelişimi sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir. Ancak, az gelişmiş ülkelerde bu politikaların uygulanması daha zor olabilir. Hızlı nüfus artışı ve ekonomik kalkınma sürecindeki eksiklikler, çarpık kentleşmeyi tetikleyebilir ve kentlerin sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan sürdürülebilir olmalarını engellemektedir.

Sanayileşme: Sanayileşmenin artmasıyla birlikte kentlerde oluşan rant, gelir eşitsizliğinin artmasına ve yoksulluğun yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Kent merkezlerindeki yüksek arsa ve konut fiyatları, düşük gelirli grupların barınma sorununu derinleştirmektedir. Burada Lefebvre (2015, s. 93) tarafından gündeme getirilen “şehir hakkı” kavramından da bahsetmek gerekir. “Şehir Hakkı”, kent sorununu sanayileşme sürecinden kaynaklanan bir olgu olarak ele alır. Ona göre, sanayileşme modern toplumun belirleyici özelliğidir ve modern toplum, esasen sanayiye düzenlemeyi ve işyerini örgütlemeyi amaçlamaktadır. Ancak, Lefebvre'ye göre, modern toplumun sanayileşmeye yönelik bu odaklanması, kent sorunlarına etkili çözümler getirmekten ziyade, küçük önlemlerle yetinmeye ve sorunları çözme eğilimindedir. Sanayileşme süreci bir yandan şehri parçalarken, diğer yandan da şehir adı verilen yapılanmanın parçalanmadan gelişmemesi çelişkisini ortaya çıkarmaktadır. Yapılanmalar, işyerlerinin ve sanayi tesislerinin planlı olmayan yayılmasıyla birlikte, kentlerin dengesiz ve parçalanmış bir yapıya sahip olmasına neden olur. Lefebvre, kenti sürekli parçalanmış bir yapı olarak değerlendirmekte ve şehir toplumunun, adeta harabeler üzerine inşa edildiğini belirtmektedir. Bu anlamda, kentlerin gelişimi ve yapılanması, sürekli bir dönüşüm ve parçalanma süreciyle karakterize edilmektedir. Lefebvre'nin bu görüşü, kentlerin gelişimi ve dönüşümüne ilişkin eleştirel bir bakış açısını yansıtmaktadır. Ona göre, kent sorunlarına etkili çözümler getirebilmek için, modern toplumun sanayileşme odaklı bakış açısının sorgulanması ve daha kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, kentin bütünsel yapılanmasını ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını merkeze almalıdır.

Toplumsal Yapının Bozulması: Her kentin sahip olduğu fonksiyonlar ve bu fonksiyonların nitelikleri, o kentin toplumsal, ekonomik ve kültürel sistemlerindeki değışmelere bağılı olarak biçimlendirmektedir. Örneğin, bir kentte sanayi ve ticaret faaliyetleri yoğunsa, bu kentin ekonomik yapılanması bu fonksiyonları destekleyecek şekilde şekillenmektedir. Kültürel ve eğitim alanındaki faaliyetlerin ön planda olduğu bir kent ise, bu altyapıya yönelik yatırımlar ve hizmetler sunmaktadır (Eş ve Ateş, 2004, s. 208). Toplumun fiziki ve kültürel yapısı, belirli bir yer ve zamana bağılı olarak şekillenir ve bu şekillenme süreci toplumsal yapıyı oluşturmaktadır. Fiziki yapı, bir toplumun yerleşim düzeni, yapılaşma tarzı, altyapı ve mimari özelliklerini içerir. Kentlerdeki sokaklar, binalar, parklar, ulaşım ağı gibi unsurlar, toplumun fiziki yapısını oluşturur. Bu unsurlar, toplumun ihtiyaçlarına ve değerlerine göre şekillenir ve belirli bir kültürel kimlik ve tarihî mirası yansıtabilir. Kültürel yapı ise, bir toplumun değerleri, inançları, gelenekleri, sanat ve edebiyatı gibi unsurları içermektedir. Dil, din, giyim tarzı, yemek kültürü gibi unsurlar da kültürel yapının birer parçasıdır. Bu unsurlar, toplumun tarihî ve coğrafi arka planına, etnik kökenine, dinî inançlarına ve diğer sosyal faktörlere bağılı olarak farklılık göstermektedir. Sosyal yapı, bu fiziki ve kültürel unsurların bir araya gelmesiyle oluşur ve toplumun belirli bir mekandaki yerleşim düzenini ve kültürel kimliğini belirler. Bir toplumun sosyal yapısal özellikleri, o toplumun yaşam tarzını, etkileşim biçimlerini, sosyal normlarını ve sosyal ilişkilerini yansıtmaktadır (Eş ve Ateş, 2004, s. 209).

Kentsel Suçlar: Özek'e (1973, s. 173) göre, kentleşme ve suç ilişkisi Türkiye'de belirli bir mantıksal çerçevede incelenmelidir. Ona göre, kentleşmenin Türkiye'deki etkileri, gözlemlere dayanmak yerine mantıki muhtemel sonuçlar üzerinden değerlendirilmelidir. Türkiye'deki kentleşme sürecinin, işgücü yapısında değışiklik olmaması, kişi başına milli gelirle paralel olmaması ve göç eden nüfusun köyle olan ilişkisinin sürmesi gibi nedenlerle “fonksiyonel değışim” sağlayamadığını belirtmektedir. Kentleşmenin fonksiyonel değışimle gerçekleşmediğı durumlarda, egoizm, kültürel çatışma, toplumsal kontrol mekanizmasının zayıflaması ve yeni çıkar çatışmaları gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Ancak, Türkiye'deki kentleşen bölgelerde fonksiyonel değışim fazla olmadığı için, eski sosyal yapıların “cemaatçi toplum” türü etkisini sürdürdüğünü öne sürer. Bu durumda, kırsal alandan farklılaşma gözlenmez ve geleneklere olan bağılılık devam etmektedir. Güreli, (1973, s. 125) “Şehirleşme ve Suç” adlı bir bildiride, Türkiye'deki kentlerin ekolojik yapısı hakkında bilimsel veri eksikliğinden dolayı yüzeysel gözlemlere dayanmak zorunda kalındığını belirtmektedir. Bu gözlemlere göre, “yığılma, gayrişahsi ilişkiler, gayriresmi kontrol noksanlığı, kültür ihtilafı, farklı içtima” açılarından Türkiye kentlerinde suçluluk oranının kırsal bölgelerden yüksek olması gerektiğini varsayılabilir. Günümüzde suç, şiddet ve korku kavramları, kentin politik gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, kentin yaşam kalitesini düşürerek olumsuz etkiler yaratır ve kentsel gelişmeyi engelleyebilir. Özellikle barınma ihtiyacının karşılanamadığı durumlarda ortaya çıkan gecekondu olgusu, kentsel alanlarda önemli bir problem haline gelmiştir. Değışim ve dönüşümler çerçevesinde, esnek yapıda işleyen toplumsal kurumlar suç ve şiddetin yaygınlaşmasına zemin hazırlar. Küreselleşme süreciyle

birlikte, kentsel bölgelerde sosyal güvencesizlik, kronik yoksulluk ve patolojik semptomların gözlemlendiği mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu alanlar, küresel çapta yaygınlaşarak kentsel yoksulluğun artmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum, kentin sosyal ve ekonomik yapısındaki dengesizlikleri ve adaletsizlikleri vurgular. Kentsel alanlarda yaşanan suç ve şiddetin yaygınlaşması, toplumsal huzur ve güvenliği tehdit ederken, aynı zamanda kentin sosyal dokusunu da zayıflatmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 295).

Çevre Kirliliği: Kentleşme süreci, çevre kirliliğinin artmasına yol açan önemli bir faktördür. Kentleşmeyle birlikte, nüfusun yoğunlaştığı bölgelerde endüstriyel faaliyetlerin artması, artan enerji tüketimi, ulaşım ihtiyacının artması ve altyapı gereksinimleri gibi etkenler çevre kirliliğini artırmaktadır. Kentlerdeki sanayi tesisleri, fabrikalar, taşıt trafiği ve enerji üretimi gibi faaliyetler, hava, su ve toprak kirliliğine neden olabilir. Fabrika atıkları, emisyonlar, su arıtma tesislerinden gelen kirli sular, trafikten kaynaklanan egzoz emisyonları ve inşaat faaliyetleri gibi etkenler çevreyi kirletir. Sanayileşme sürecinde, fabrikaların, enerji üretiminin ve ulaşımın yoğun olarak kullanıldığı bölgelerde hava, su ve toprak kirliliği artmıştır. Fabrika atıkları, kirli suların doğaya deşarj edilmesi, hava kirliliğine neden olan emisyonlar ve kimyasal kullanımı gibi faktörler, çevre kirliliğinin temel sebeplerindendir. Sanayileşme sürecinde doğal kaynakların aşırı kullanımı, ormansızlaşma, tarım alanlarının aşırı tahribatı gibi faktörler de çevre dengesinin bozulmasına katkıda bulunmuştur. Bunlar, ekosistemlerin dengesini ve biyoçeşitliliği olumsuz etkileyerek çevre kirliliğini artırmıştır (Deniz, 2009, s. 96). Uysal ve Taş'ın (2016, s. 105) 1968-2011 dönemine ait verileri kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmada, kentleşme, enerji tüketimi ve karbondioksit emisyonu arasındaki ilişkiyi eş bütünleşme yaklaşımı ile incelediklerini belirtmişsiniz. Bu araştırma sonuçlarına göre, karbondioksit emisyonu ile kentleşme arasında uzun dönemde bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, kentleşmenin çevresel etkileri üzerine önemli bir vurgu yapmaktadır. Kentleşme süreci genellikle artan enerji tüketimi ve endüstriyel faaliyetlerle birlikte gelmektedir. Bu da karbondioksit emisyonu gibi sera gazlarının atmosfere salınımını artırır ve çevre kirliliğine yol açmaktadır. Araştırma sonuçları, kentleşmenin çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini anlamak ve çevresel politikaların oluşturulması ve uygulanmasında dikkate alınması gereken bir faktör olduğunu göstermektedir.

Kentleşme sorunları, çevresel sürdürülebilirliği doğrudan etkileyen karbon salınımı gibi kritik bir meseleyle yakından ilişkilidir. Plansız şehirleşme, yoğun enerji tüketimi, fosil yakıt kullanımına dayalı ulaşım sistemleri ve yeşil alanların azalması, kentlerdeki karbon salınımını artıran başlıca faktörlerdir. Özellikle hızlı kentleşme süreçlerinde, altyapı yetersizlikleri ve enerji verimliliği odaklı olmayan yapılaşma, küresel ısınma ve iklim değişikliği üzerindeki olumsuz etkileri derinleştirmektedir (Öztekin ve Çolak, 2022, s. 65). Sürdürülebilir kentleşme politikalarının benimsenmesi, karbon ayak izini azaltmak için hayati bir öneme sahiptir. Yeşil bina teknolojilerinin teşvik edilmesi, toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi uygulamalar, hem çevresel hem de toplumsal refahı

artıracak çözümler sunabilir. Karbon salınımının kontrol altına alınması, yalnızca çevresel bir gereklilik değil, aynı zamanda kentlerin gelecekteki yaşam kalitesini belirleyen temel bir sorumluluktur.

2. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KENT HAKKI İLİŞKİSİ

2.1. Büyüyen Kentlerde Kent Hakkı Fikri

Kent hakkı kavramı, kentsel alanların yalnızca fiziksel mekânlar değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimlerin merkezleri olduğu gerçeğinden hareketle ortaya çıkmıştır. Bu kavram, kentlerin yalnızca belirli grupların çıkarlarına hizmet eden ticari ve endüstriyel alanlara dönüşmesine karşı bir tepki olarak geliştirilmiştir. Kent hakkı, kentsel mekânların kolektif bir yaşam alanı olarak yeniden şekillendirilmesini, herkes için erişilebilir, adil ve kapsayıcı hale getirilmesini hedeflemektedir. Bu hak, bireylerin kentsel yaşam üzerindeki söz hakkını, mekânları şekillendirme ve kullanma özgürlüğünü, aynı zamanda kentsel hizmetlerden eşit şekilde yararlanma hakkını içerir (Metlioğlu, 2021, s. 2733).

Kentli hakları ise, bireylerin şehirde yaşarken sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel haklara odaklanır. Eğitim, sağlık, barınma gibi temel haklardan başlayarak, kamusal alanların kullanımı, çevresel sürdürülebilirlik ve katılımcı yönetim süreçlerine dahil olma gibi geniş bir yelpazeyi kapsar. Ancak büyüyen kentler, nüfus artışı, altyapı yetersizlikleri ve kentsel ticarileşme gibi sorunlar nedeniyle bu hakların eşit şekilde uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Kent hakkı arayışları, yalnızca bireysel hakların korunmasını değil, kentsel mekânların toplumsal birikime uygun olarak yeniden düzenlenmesini ve herkes için daha yaşanabilir hale getirilmesini savunan bir yaklaşımı ifade etmektedir (Ertan ve Kıvılcım-Ertan, 2013, s. 72).

1970'lerin başında yayımlanan *The Urban Question* (Kent Sorunu) ve *Social Justice and the City* (Sosyal Adalet ve Kent) eserleri, hem yeni kentsel sosyoloji alanının hem de daha sonra eleştirel kentsel çalışmaların temel taşları olarak kabul edilmektedir. Bu eserlerde, Manuel Castells ve David Harvey, Henri Lefebvre'e öncü bir rol atfetmekle birlikte, onun ortaya koyduğu merkezi hipotezlere yönelik eleştiriler de sunmuşlardır. Özellikle, Lefebvre'in toplumun tamamen kentleşmesi üzerine olan merkezi hipotezine itibar etmemişler; bu hipotezi uygulanabilirlikten uzak ve ampirik olarak doğrulanamaz olarak değerlendirmişlerdir (Metlioğlu, 2021, s. 189). Castells, Althusser'in yapısalılık perspektifinden hareket ederken, Harvey ise Marksizmle yeni tanıştığı dönemde bu hipotezleri eleştirel bir şekilde değerlendirmiştir. Her iki yazar da kentleşme ile sanayileşme arasındaki ilişkiyi tersine çevirmeyi amaçlamamışlardır. Ancak, kent hakkının yorumlanması konusunda Castells ile Lefebvre arasında belirgin bir farklılık bulunmaktadır. Castells, kent hakkı kavramını, komünist toplumu düşünmek için fazla soyut, ütöpik ve ideolojik bir kavram olarak değerlendirmiş ve bu duruma yönelik güçlü eleştirilerde bulunmuştur. Castells'e göre, kent hakkına özgü merkezîyet kavramı, mekânsal birleşimlerin doğası gereği yeni toplumsal

ilişkiler yaratacağı düşüncesine dayanan bir tür tarihsel özün yeniden ortaya çıkmasına neden olabilir (Bayrakçı, 2019, s. 108).

Castells, Lefebvre'in bu argümanda yer alan potansiyel sorunların farkında olduğunu düşünmüş ve bu nedenle Lefebvre'in, bu yoğunlaşmanın baskılardan arındırılmış olması koşulunu eklediğini belirtmiştir. Castells'e göre, bu tür bir baskısız yoğunlaşmanın mümkün olabilmesi için önce devletsiz bir kentin düşünülmesi gerekmektedir; bu da kent hakkını komünizmle özdeşleştirir. Castells'in diğer bir eleştiri noktası, Lefebvre'in konut taleplerini "kentsel sorunun" ortaya çıkışına engel olarak görmesidir. Castells, kentleşmeyi iş gücünün yeniden üretimi bağlamında anladığı için, toplumsal hareketlerin konut mücadelesi merkezi bir öneme sahip olmuş ve bu, özgül bir çalışma alanının doğmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, konut taleplerinin insanları en önemli meselelerden uzaklaştıran bir tür körlük olarak anlaşılması, Castells'e göre, kentsel toplumsal hareketlerin kent sorununun özgül çelişkilerine dayanarak yerleşik düzene karşı koyabilecekleri argümanı ile bağdaşmaz. Bu eleştiriler, kent hakkı kavramının teorik ve pratik anlamda nasıl ele alınması gerektiğine dair önemli tartışmalar ortaya koymaktadır (Tavolari, 2020, s. 474-475).

Gelişen kentlere yönelik kent hakkı arayışları, kentsel mekânların sosyal, kültürel, ekonomik ve politik anlamlarını yeniden değerlendiren bir dönüşüm ihtiyacını vurgulamaktadır. Kent hakkı, sadece bireylerin kentsel mekânlardan eşit şekilde yararlanmasını değil, aynı zamanda bu mekânların şekillenmesinde aktif birer özne olmalarını savunan bir hak çerçevesi sunmaktadır. Ancak, bu hakların uygulanabilirliği, nüfus artışı, altyapı yetersizlikleri, kamusal alanların ticarileştirilmesi ve toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesi gibi modern kentlerin karşılaştığı zorluklarla sınırlanmaktadır. Kentsel mekânların birer ticari meta olarak görülmesine karşı bir duruş sergileyen kent hakkı arayışları, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha adil ve kapsayıcı bir kent yaşamının inşasına yönelik bir çağrıdır (Kaymaz, 2021, s. 761).

Henri Lefebvre'in teorik çerçevesi, kentlerin birer kolektif yaşam alanı olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurgularken, Manuel Castells ve David Harvey gibi düşünürler, bu kavrama eleştirel bir perspektiften yaklaşarak tartışmayı derinleştirmiştir. Castells'in, Lefebvre'in kent hakkı kavramını ütopyik ve ideolojik bir yaklaşım olarak değerlendirmesi, kentleşme ile toplumsal mücadeleler arasındaki ilişkiye farklı bir bakış açısı getirmiştir. Harvey'in Marksist analiz çerçevesinde, kent hakkını sosyal adalet ve kentsel eşitsizliklerle bağlantılı olarak yorumlaması ise, kavramın pratik anlamda nasıl hayata geçirilebileceğine dair önemli soruları beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalar, gelişen kentlerde kent hakkı kavramının yalnızca teorik bir ideal değil, aynı zamanda somut toplumsal mücadeleler ve politika yapımı süreçleriyle ilişkilendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Kuran, 2019, s. 99-100).

Gelişen kentlerin karşılaştığı temel sorunlar, kent hakkı arayışlarının pratik anlamda nasıl uygulanması gerektiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Kentlerin fiziksel ve sosyal

yapısını dönüştüren kentsel yenileme projeleri, genellikle ekonomik getiri odaklı olmakta ve toplumsal eşitliği sağlamaktan uzak bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum, kent hakkının kamusal alanların korunması, toplumsal hareketlerin desteklenmesi ve kentsel mekânların toplumsal işlevine uygun şekilde yeniden düzenlenmesi gibi ilkelerle nasıl uyumlu hale getirilebileceği sorusunu gündeme getirmektedir (Çolak, 2013, s. 28-32).

Kent hakkı arayışlarının başarısı, kentsel mekânların şekillendirilmesine dair karar alma süreçlerine daha geniş bir toplumsal katılımın sağlanmasına bağlıdır. Yerel yönetimlerin rolü ve vatandaşların kolektif sorumluluğu hayati bir öneme sahiptir. Lefebvre'in önerdiği şekilde, kentlerin sosyal işlevini yeniden inşa etmek ve bireylerin kentsel yaşam üzerinde söz sahibi olmasını sağlamak, gelişen kentlerde sosyal adaleti ve sürdürülebilirliği destekleyecek önemli bir adım olacaktır. Ancak bu sürecin gerçekleşebilmesi için, teorik tartışmaların ötesine geçilerek, somut politika ve uygulama önerilerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

2.2. Kent Hakkının Doğuşu

Günümüzdeki kent eylemleri, özellikle son on yılda daha belirgin hale gelmiş ve önceki ekonomik krizlerin etkisiyle başlayan kent krizlerine benzer bir şekilde kent merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Ekonomik krizlerin neden olduğu sorunlar, doğrudan kent yaşamını etkilediği için kentlerde yaşayan insanların eylemci bir tutum sergilemesine yol açmıştır. Özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda başlayan kent krizleri, kentsel alanlarda eylemliliği artırmış ve kent merkezlerinde protesto gösterilerinin artmasına neden olmuştur. Avrupa'da, 1968'den bu yana yer altı kültürüyle iç içe, özgürlükçü prensiplerin yükseldiği ve doğrudan eylemin tercih edildiği radikal şehirli gençlik hareketleri görülmüştür. Bu hareketlilik, kentsel sorunların ön plana çıkmasına ve bu sorunların tartışılacağı alanların oluşturulmasına yol açmıştır. Kentlerde yaşayan insanlar, ekonomik krizler ve kentsel dönüşüm politikaları gibi faktörler nedeniyle ortaya çıkan sorunlara karşı seslerini duyurmak ve çözüm aramak amacıyla eylemlilik haline gelmişlerdir. Bu eylemler, kentlerin geleceği ve yaşam kalitesi üzerine yapılan tartışmaların artmasına ve kent politikalarının yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır (Arslan, 2021, s. 47).

Harvey (2003), kent hakkını, kentte var olan olanaklara ulaşabilme, onları kullanabilme ve elde edebilme yeteneği ile birlikte, mekânı şekillendiren ilişkileri yeniden yapılandırma ve kentsel süreçler üzerinde demokratik bir kontrol kurabilme yeteneğini içeren bir "talep" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, kent hakkının sadece bireylerin kentteki mekânsal kaynaklara erişimini değil, aynı zamanda kentsel süreçlere katılımını ve mekânın sosyal ve siyasal dinamikler üzerinde demokratik bir denetimini içerir. Bu bakış açısı, kent hakkının sadece kullanım değeriyle ilgili değil, aynı zamanda değişim değeriyle ilgili olduğunu ve kentlerin demokratik ve adil bir biçimde yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Akt. Negiz ve Yalçın, 2018, s. 330).

Avrupa Kentsel Şartı'nın kabul edilmesiyle, kentli hakları uluslararası platformda sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Bu süreç, 1980'lerde başlayan teorik tartışmaların ve çalışmaların ilerlemesiyle gerçekleşmiştir. Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın 1992'de Strazburg'da gerçekleştirilen toplantısında kabul edilmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu bu şart, Avrupa'da hemen her ülkede uygulanabilecek evrensel ilkeleri tanımlamıştır. Şart'ta, ideal bir kentin, kentli haklarını ve sağlıklı bir kentte yaşama hakkını güvence altına alabilecek bir kent olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu belge, kentsel yaşamın önemli bir parçası olan kentli haklarının korunması ve geliştirilmesi için yol gösterici ilkeler içermektedir. Avrupa Kentsel Şartı'nın kabul edilmesi, kentlerin sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği için önemli bir adım olmuştur ve bu ilkeler, Avrupa genelinde kentsel politikaların şekillenmesine katkı sağlamıştır (Pektaş ve Akın, 2010, s. 27). Avrupa Kentsel Şartı'nın 20 maddelik bildirgesinde şu maddeler bulunmaktadır (Negiz ve Yalçın, 2018, s. 330-331):

- Güvenlik: Suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış güvenli bir kent.
- Kirletilmemiş, Sağlıklı Bir Çevre: Hava, su ve toprak kirliliği olmayan doğal kaynakların korunduğu bir çevre.
- İstihdam: Yeterli istihdam olanakları ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması.
- Konut: Mahremiyet ve sağlıklı konutların garantilenmesi.
- Dolaşım: Tüm yol kullanıcıları arasında uyumlu bir dolaşım düzeni sağlanması.
- Sağlık: Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevre koşullarının sağlanması.
- Spor ve Dinlenme: Her birey için spor yapabileceği ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması.
- Kültür: Değişik kültürel ve yaratıcı faaliyetlere erişim ve katılımın sağlanması.
- Kültürlerarası Kaynaşma: Farklı kültürel ve etnik yapıların barış içinde yaşamasının sağlanması.
- Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre: Uyumlu ve güzel fiziksel mekanların yaratılması.
- İşlevlerin Uyumlu: Yaşama, çalışma, seyahat işlevlerinin birbiriyle uyumlu olmasının sağlanması.
- Katılım: Kurumlar arasında dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde gereksiz bürokrasiden arındırma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması.
- Ekonomik Kalkınma: Tüm yerel yönetimlerin ekonomik kalkınmaya katkı yapması.
- Sürdürülebilir Kalkınma: Ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması.

- Mal ve Hizmetler: Erişilebilir, kapsamlı, kaliteli hizmet sunumunun sağlanması.
- Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar: Yerel doğal kaynakların korunması ve idaresi.
- Kişisel Bütünlük: Bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine yönelik kentsel koşulların oluşturulması.
- Belediyeler Arası İş Birliği: Yerel yönetimlerin yerel ve uluslararası ilişkilere katılması.
- Finansal Yapı ve Mekanizmalar: Gerekli mali kaynakların bulunması için yerel yönetimlerin yetkilendirilmesi.
- Eşitlik: Tüm bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayrım gözetmeksizin eşit hakların sağlanması.

Avrupa Kentsel Şartı'nın bu 20 maddesi, kentsel yaşamın ve kentlerin nasıl olması gerektiğine dair bir rehber niteliği taşımaktadır. Her bir madde, kentlerde sağlanması gereken temel unsurları ve standartları belirlemektedir. Örneğin, güvenlik maddesi, kentlerin suçtan arındırılmış olması gerektiğini vurgularken, konut maddesi, herkesin mahremiyetine saygı duyulacak sağlıklı konutlara sahip olması gerektiğini ifade eder. Bir başka örnek olarak, katılım ilkesi, kent yönetimlerinde gereksiz bürokrasinin azaltılmasını ve vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını desteklemektedir. Eşitlik ilkesi ise, kentlerde yaşayan herkesin cinsiyet, yaş, köken, inanç gibi özelliklerine bakılmaksızın eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu maddeler, kentlerin sadece fiziksel yapılarına değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarına da odaklanarak kentsel yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Avrupa Kentsel Şartı'nın bu ilkeleri, Avrupa'nın yanı sıra diğer bölgelerde de kentsel planlama ve yönetim politikalarının oluşturulmasında rehberlik edici bir rol oynamaktadır (Negiz ve Yalçın, 2018, s. 331).

Kent hakkı kavramı, 2000'li yılların başından itibaren özellikle ekonomik krizlerin ve protesto temelli hareketlerin etkisiyle hız kazanan bir kavramdır. Bu süreç, kentlerde yaşayan insanların temel haklarını ve ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanlarını sorgulamalarıyla başlamıştır. 2000'li yılların ortalarından itibaren dünya çapında birçok protesto hareketi, özellikle kentsel dönüşüm projelerine karşı çıkan ve kent hakkı taleplerini dile getiren gruplar tarafından desteklenmiştir. Bu protestolar, kentlerin planlanması ve yönetilmesi süreçlerinde daha fazla katılım ve şeffaflık talep etmişlerdir. Kent hakkı kavramı bu bağlamda, toplumsal hareketlerin ve sivil toplumun gündemine oturdu ve kentlerin geleceğiyle ilgili tartışmaların merkezine yerleşti. Bu süreç, kentlerin sadece ekonomik büyüme ve ticari kazançlar üzerine kurulu olmaması gerektiği fikrini güçlendirdi ve kentlerin sakinlerinin yaşam kalitesini ve refahını ön planda tutan bir yaklaşımın benimsenmesini sağlamıştır (Karabulut, 2019, s.66).

Neoliberalizmin hala etkili bir politik süreç olarak işlemesi, siyasal, iktisadi ve sosyal alanlarda bir dizi değişim ve dönüşüm sürecine yol açmıştır. Bu süreçlerin etkisiyle kentsel mekânlar da önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Kentlerde, emeğin ve sermayenin yeniden üretilmesi, bu dönüşümün en önemli etkilerinden ve göstergelerinden biridir. Bu değişim süreçlerinde, emeğin yeniden üretilmesi ikincil öneme sahipken, sermayenin desteklenmesi ve bu desteğe yönelik politikalar birincil öneme sahiptir. Bu durum, kentleri hem önemli birer aktör olarak ortaya çıkarmakta, hem de neoliberal politikaların olumsuz sonuçlarına maruz bırakmaktadır. Kentler, ekonomik ve sosyal yaşamın merkezi haline gelmiş ve bu süreçte sermayenin gereksinimleri ve talepleri doğrultusunda şekillenmektedir. Ancak, bu durum neoliberal politikaların eleştirilerine de neden olmuştur, çünkü bu politikalar genellikle sosyal eşitsizlikleri derinleştirme ve kentsel yoksulluğu artırma eğilimindedir (Arslan, 2021, s. 48).

2002 ve 2008 krizleriyle birlikte küresel dünya düzeninde meydana gelen değişimler, kent yapısı ve kentlere bakış açısını ekonomik açıdan yeniden şekillendirmiştir. Özellikle 1980'lerden sonra neoliberal politikaların etkisinin görüldüğü bir dönemde, kentsel mekânlar bu politikaların yansımalarının görüldüğü alanlar haline gelmiştir. Bu süreçte, kentler küresel sistemin işleyişini sağlayan önemli aktörler haline gelmiş ve bu durum, neoliberal politikaların dayatmalarından kaynaklanmıştır. Bu değişim, yaşanılabilir bir kentsel düzenin nasıl olması gerektiği konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Kentler artık sadece sakinlerin yaşadığı ve çalıştığı mekânlar değil, aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin ve küresel ticaretin önemli merkezleri haline gelmiştir. Bu nedenle, kentsel planlama ve politika oluşturma süreçlerinde ekonomik faktörlerin ve küresel rekabetin etkisi daha belirgin hale gelmiştir. Bu yeni kentsel gerçeklik, kentlerin sadece fiziksel altyapısını değil, aynı zamanda ekonomik yapısını da dikkate alarak planlanması ve yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kentlerin sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği için ekonomik kalkınmanın yanı sıra sosyal ve çevresel faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kentsel politikaların ve planlama süreçlerinin, ekonomik büyüme ile sosyal ve çevresel adalet arasında denge kuracak şekilde tasarlanması önemlidir (Kuran, 2019, s.98).

Kentler, toplumların kendilerini ifade etme ve yaşama biçimlerini yansıtan alanlardır. Bu mekânlar, toplumların yönelimlerine, değerlerine ve günlük pratiklerine göre şekillenir. Toplumsal yapı, kentin içinde somut bir şekilde yer alır ve kentin dokusunu oluşturmaktadır. Kent, toplumsal bütünün bir parçasıdır ve içerdiği kurumlar, ideolojiler ve yapılar aracılığıyla toplumun kendini ifade etmesine olanak tanımaktadır. Bu birliktelik, üst düzey iktidarların ve ekonomik politikaların topluma yansıttığı etkilerle şekillenmektedir. Örneğin, krallık, imparatorluk veya başkanlık binaları gibi yapılar, kentin bir parçası olarak toplumun yaşamında belirleyici bir rol oynamaktadır. Kent, bu yapılar aracılığıyla toplumun siyasi ve ekonomik gerçekliklerini somutlaştırır ve yansıtmaktadır (Lefebvre, 2020, s.78)

Kentsel mücadele hareketleri, kent hakkının tanınması ve kentlerin geleceğinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kent hakkı kavramı, kentlerin yoğunlaşması ve kentsel dönüşüm süreçleriyle birlikte gündeme gelmiştir. Özellikle sermayenin etkisi, üretim biçimlerinin değişimi ve kâr odaklı yaklaşımlar gibi kapitalist gelişmeler, kentlerin dönüşümünü hızlandırmış ve kent hakkı kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kentlerdeki düzensizlikler ve karmaşık ilişki sistemleri de kent hakkı kavramının gerekliliğini vurgulamaktadır. Ekonomik taleplerin kent mekânının tasarımı üzerindeki etkisi, kentlerin sadece kapitalizm odaklı mekânlar olarak algılanmasına yol açabilir. Bu nedenle, kent hakkının mekânsal rolü, kentlerin sakinlerinin ihtiyaçlarını ve taleplerini göz önünde bulundurmeyen politikalara karşı çıkılmasını sağlamaktadır (Köse, 2022, s. 15).

Coğrafi mekânın niteliği, kentsel hayatın gelişimini ve dönüşümünü etkileyen önemli bir faktördür. Toplumların içinde bulundukları coğrafi mekân, kentsel yaşamın nasıl şekilleneceğini belirlerken, tüketim kültürünün yaygınlaşması da kentlerde belirgin değişimlere yol açmıştır. Tüketim kültürünün yaygınlaşması, kentlerin fiziksel ve sosyal yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu durum, kentlerde kamusal alanların yeniden düzenlenmesine ve kullanımına yönelik değişimlere neden olmuştur. Örneğin, alışveriş merkezlerinin artışı, kentlerdeki ticari alanların yayılmasına ve kamusal alanların ticarileşmesine katkıda bulunmuştur. Tüketim kültürünün yaygınlaşmasıyla birlikte kentlerdeki gündelik yaşam pratikleri de değişime uğramıştır. Tüketicilik odaklı bir kültürün hakim olduğu kentlerde, insanların sosyal etkileşimleri, boş zaman aktiviteleri ve mekânsal tercihleri de bu kültüre göre şekillenmeye başlamıştır. Kentlerin coğrafi mekânı ve tüketim kültürü arasındaki etkileşim, kentsel hayatın dönüşümünü ve kamusal alanların yeniden örgütlenmesini tetiklemiştir. Bu değişimler, kentlerdeki sosyal ve mekânsal pratiklerin dönüşümüne katkıda bulunarak, toplumların yaşam tarzlarını ve kentsel deneyimlerini şekillendirmiştir (Özerk ve Yüksekli, 2011, s. 86).

Pozitif hukukta insan hakları, tarihsel ve kavramsal gelişim süreçlerine göre üç kuşakta sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma içinde üçüncü kuşak haklar, dayanışma hakları olarak tanımlanmakta ve toplumsal dayanışmayı temel alan bir hak anlayışını ifade etmektedir. Üçüncü kuşak haklar, bireylerin birbirinden bağımsız hak sahibi olmasından ziyade, toplumsal bağlamda ilişki içindeki bireylerin haklarını esas alır. Bu haklar, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların dengeli bir şekilde karşılanmasını hedefler ve özellikle çevre hakkı, barış hakkı, kültürel mirasın korunması hakkı gibi kolektif hakları içerir (Tekeli, 2001, s. 133). Kent hakkı ve kentli hakları da bu bağlamda değerlendirilmekte ve toplumsal dayanışmayı gerektiren haklar olarak üçüncü kuşak haklar içinde ele alınmaktadır.

Kentler, yalnızca yaşam alanları değil, aynı zamanda toplumsal üretimin ve ilişkilerin merkezidir. Ancak bu üretim, bir çatışma ve etkileşim sürecini de beraberinde getirir. Kentler, insan hakları ihlallerinin yoğun bir şekilde yaşandığı mekânlar olduğu kadar, bu ihlallere

karşı dayanışma ve çözüm odaklı yaklaşımların gelişebileceği önemli alanlardır. Kentli haklarının üçüncü kuşak haklar içinde değerlendirilmesinin temel nedeni, kentsel hizmetlerin yalnızca bireylerin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı olmaması, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve kolektif hakların korunmasını gerektirmesidir (Safier, 2005, s. 30).

Dayanışma hakları, bireylerin yalnızca hak sahibi olarak değil, aynı zamanda toplumsal ödev ve sorumluluklarla birlikte hareket etmelerini gerektirir. Kent hakkı da bu bağlamda iki yönlü bir yapıya sahiptir: hem bireylere kentsel hizmetlere erişim ve katılım yetkisi verir hem de bireyleri ve toplulukları kentin tarihini, kültürel mirasını ve çevresini koruma sorumluluğuyla yükümlü kılar. Bu çerçevede, kent hakkı sadece bireysel bir talep değil, aynı zamanda kolektif bir sorumluluk olarak da tanımlanmaktadır (Karasu, 2008, s. 50).

Kent hakkı, kentsel hizmetlere erişme ve kentsel süreçlere katılma yetkisini içerirken, aynı zamanda kentin sosyal, kültürel ve çevresel değerlerini koruma görevini de yükler. Bu hak, yalnızca kent sakinlerinin bugünkü ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda gelecek nesillerin kentteki yaşam kalitesini garanti altına almayı da hedefler. Kent sakinlerinin kentsel mekânları koruma ve geliştirme yükümlülüğü, bir yandan kolektif sorumlulukların önemini artırırken diğer yandan “kente karşı suç” kavramını da gündeme getirmektedir. Kentin tarihi, kültürü ve çevresi üzerinde yapılan her türlü tahribat, kente karşı işlenmiş bir suç olarak değerlendirilebilir ve bu suçların mağduru tüm kent sakinleri olmaktadır (Keleş, 1994, s. 279).

Kentli hakları, bireylerin kent üzerindeki haklarının ötesine geçerek, topluluğun ortak değerlerine karşı duyulan sorumluluğu da içerir. Örneğin (Karasu, 2008, s. 47):

- Tarih ve Kültürel Mirasın Korunması: Kentin geçmişini ve kültürel mirasını korumak, hem kentlilerin hem de yöneticilerin ortak sorumluluğudur. Bu, geleceğe yönelik bir ödev olarak kabul edilmelidir.
- Çevreye Duyarlılık: Kentsel alanların ekolojik dengesi ve doğal kaynaklarının korunması, kentlilerin yalnızca bir hakkı değil, aynı zamanda bir yükümlülüğüdür.
- Kamusal Alanların Kullanımı: Kamusal alanların adil, eşit ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir faktördür.

Her insan hakkı gibi kent hakkı da iki yönlüdür: hem yetki verir hem de sorumluluk yükler. Örneğin, bir birey kentsel hizmetlere erişim hakkına sahipken, bu hizmetlerin sürdürülebilir bir şekilde sunulması için ödevlere de sahiptir. Kent hakkının uygulanabilirliği için bireylerin ve toplulukların haklarını talep etme sorumluluğu kadar, kentin sosyal, çevresel ve kültürel yapısını koruma görevine de katkıda bulunması gerekmektedir.

2.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Yerel Yönetimler ve Kent Hakkı İlişkisi

Devletin en önemli görevlerinden biri olan kamu hizmetlerinin etkin ve kaliteli bir şekilde sunulması, yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde çeşitli değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Hızlı nüfus artışı ve kentleşme gibi olgular, yerel yönetimlerin sınırlı kaynaklarla daha fazla hizmet sunmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için yerel yönetimler, hizmet sunumunda çeşitli alternatif yöntemler geliştirmiştir. Belediye İktisadi Teşekkülleri olarak adlandırılan bu oluşumlar, yerel oluşumların kamu gerekliliklerini daha uygun ve yerinde bir şekilde sunmalarına olanak tanımaktadır. Kamu hizmetlerinin hacminin artmasıyla birlikte merkezi yönetimden yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektöre doğru bir kayma yaşanmıştır. Kamu işletmeciliği kavramı, bu bağlamda önem kazanmış ve kamu hizmetlerinin daha düşük maliyetlerle ve daha etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlamıştır (Aksoy, 2019, s. 15). Hughes'un (2014, s. 145) vurguladığı gibi, yeni kamu yönetimi anlayışı, kamu sektöründe profesyonel yöneticilere, performans ölçümlerine, çıktı kontrollerine, rekabete ve özel sektör tarzı yönetim alışkanlıklarına vurgu yapmaktadır. Kamu işletmeciliği, kamu hizmetlerinin etkinliğini artırırken, demokrasiden ve hesap verilebilirlikten ödün vermeden kamusal faaliyetlerin daha düşük maliyetlerle yürütülmesine olanak tanımaktadır.

Yerel yönetimler, âdem-i merkeziyet ilkesi çerçevesinde, yerel halkın kendi seçtiği organlar tarafından yönetildiği, devletin merkez örgütünden bağımsız, tüzel kişiliğe sahip yerel topluluklardır. Bu yönetim biçimi, yerel topluluğun ihtiyaçlarını daha etkin bir şekilde karşılamak amacıyla oluşturulmuştur ve yönetsel özerklikten yararlanarak merkezi yönetimin yükünü hafifletmektedir (Sezer, 2008, s. 147). Yetki genişliği kavramı, merkezi otoritenin belirli konularda yerel yöneticilere karar alma yetkisi devretmesini ifade eder, ancak bu da yerel ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalmış ve yerinden yönetim ilkesini gündeme getirmiştir. Anayasanın 127. maddesi de yerel yönetimlerin kuruluşunu ve görevlerini yerinden yönetim ilkesine uygun olarak düzenlemektedir. Yerel yönetimlerin en önemli hedefleri, yüksek kalite standartları gözetilerek, etkinlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde hizmet sunmaktır. Merkezi ve yerel yönetimlerin iş birliği, ulusal ve yerel gereksinimlerin en uygun şekilde karşılanmasını sağlamaktadır. Yerel yönetimler, özellikle günlük yaşam gereksinimlerinin karşılanmasında daha etkin olup, halkın ihtiyaçlarının doğru saptanması ve karşılanması konusunda merkezi yönetimden daha başarılıdır (Berk, 2003, s. 49).

Yerel yönetimlerin temel özellikleri, tüzel kişilik, yerinden yönetim ilkesiyle kurulmuş olmaları, seçimle görevlendirilen karar organlarına sahip olmaları ve merkezi yönetimin sadece vesayet yetkisiyle sınırlı bir denetim gücüne sahip olması gibi unsurları içermektedir. Yerel yönetimlerin özerkliği, görevlerini yerine getirmek için mali kaynakların bulunması, bu kaynakların etkin kullanımı ve gerekli örgütsel yapının kurulması açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de yerel yönetimler, görev ve yetkileri yasalarla düzenlenmiş, özerkliğe

sahip kamu tüzel kişileridir ve yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin karar organları seçimle iş başına gelir ve faaliyetleri merkezi yönetim tarafından vesayet denetimi altında tutulur. Yerel yönetimler ayrıca kendi aralarında birlikler oluşturabilirler ve bu birlikler Bakanlar Kurulu'nun izniyle kurulmaktadır. Yerel yönetimlerin bu özellikleri, merkezi yönetimden bağımsız ancak denetim altında, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çalışmalarını sağlamaktır (Karaaslan, 2007, s. 16-17; Yiğit, 2008, s. 6).

Yerel yönetimlerin ortaya çıkmasında ve gelişiminde birkaç temel faktör etkili olmuştur. İlk olarak, demokrasiyi benimseyen devletler, halkın yönetime daha kolay ulaşabilmesi ve taleplerini iletebilmesi için yerel yönetimlere ihtiyaç duymuştur. Yerel yönetimler, halkın demokrasi ve siyasal konularda eğitilmesinde, halkın ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verilmesinde ve merkezi yönetimle halk arasında bir köprü görevi görmektedir. Tarih boyunca, yerel yönetimler askeri, savunma, adli ve ticari amaçlarla şekillenmiş ve Roma İmparatorluğu gibi uygarlıklarda bölgelere kısmi özerklikler tanınmıştır. Günümüzdeki belediyeçilik anlayışının temelleri Eski Yunan ve Roma medeniyetlerine dayanmakta olup, Sanayi Devrimi sonrasında kentleşme ile birlikte modern belediyeçiliğin gelişimi hız kazanmıştır. Kentlerdeki çevre kirliliği, ulaşım ve altyapı sorunlarının çözülmesi gerekliliği, yerel yönetimlerin ve belediyeçiliğin önemini artırmıştır (Ökmen ve Elma, 2013, s. 15). Bu birimler, merkezi yönetimlerin güç kaybetmesiyle önem kazanmış ve yerel düzeydeki ihtiyaçları karşılamak amacıyla kurulmuşlardır. Tarihsel olarak, yerel yönetimlerin kökeni Roma İmparatorluğu'na kadar uzanır ve Batı Avrupa'da 11. yüzyılda feodal kentlerde tüccarların ticari ilişkilerindeki özerklikten doğmuştur. Türkiye'de ise yerel yönetimlerin Batılı anlamda ortaya çıkışı daha yakın bir tarihe rastlar ve Osmanlı döneminde bazı kamu hizmetleri vakıflar ve esnaf kuruluşları tarafından yerine getirilmiştir. Cumhuriyet öncesi ilk belediye, Fransa'dan esinlenerek İstanbul'da 1854'te kurulmuştur (Nadaroğlu, 1994, s. 28).

Yerel yönetimlerin temel amacı, yerel toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak ve bu ihtiyaçlara uygun politikalar üretmektir. Bu yönetimler, merkezi idareden ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip olup, kendi bütçeleri ve gelir kaynakları vardır. Uzmanlaşmış kadroları bulunur ve yerel halkın ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunmak üzere yerel meclisler aracılığıyla yönetilirler. Yerel yönetimlerin özerkliği, seçimle iş başına gelen organları vasıtasıyla sağlanır ve bu organlar yerel halk tarafından seçilir. Bununla birlikte, merkezi idarenin idari vesayet yetkisi bulunmakta ve bu, yerel yönetimlerin keyfi hareket etmesini engelleyici bir nitelik taşımaktadır. Yerel yönetimlerin bütçe oluşturma ve harcama yapma yetkileri mevzuatla sınırlandırılmıştır, bu da onların özerk ama denetim altında bir yapı olmasını sağlamaktadır (İsbir, 2009, s. 1583).

Türkiye'de belediyeçiliğin tarihine bakıldığında Osmanlı devletinin son dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak iki ana ayrımda incelenebilir:

Osmanlı'da, yerel yönetimlerin temelini oluşturan belediyeçilik uygulamaları bulunmaktaydı. Osmanlı döneminde, şehirlerde ve kasabalarda çeşitli kurumlar aracılığıyla yerel yönetim faaliyetleri yürütülmekteydi. Bunlar arasında, şehirlerdeki kadılar ve şehir meclisleri, köylerdeki muhtarlar ve köy meclisleri gibi kurumlar bulunuyordu. Osmanlı döneminde modern anlamda belediyeçilik uygulamaları geliştirilmemişti. Osmanlı Devleti döneminde, merkezi otoritenin yanı sıra halkın oluşturduğu gruplar tarafından da bir yönetim şekli mevcuttu. Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi merkezîyetçi bir yapıya sahipti ve padişahın otoritesi altında birçok eyalet ve vilayet bulunmaktaydı. Osmanlı yönetiminde merkezi otoritenin yanı sıra, yerel topluluklar da önemli bir rol oynamaktaydı (Vural, 2004, s. 179).

Osmanlı Devleti'nde, köy ve mahallelerde toplumsal düzeni sağlamak ve yerel ihtiyaçlara çözüm bulmak amacıyla Köy ve Mahalle Meclisleri adı verilen kurumlar bulunmaktaydı. Bu meclisler, köy veya mahalle halkının katılımıyla oluşturulur ve genellikle seçilmiş veya atanmış üyelerden oluşmaktaydı (Türklü, 2016, s. 135). Bu meclisler, köy veya mahalle halkının çeşitli konularla ilgili görüşlerini alır, kararlar alır ve uygulamaktalardı. Örneğin, tarım faaliyetlerini düzenlemek, sulama sistemlerini yönetmek, toplu işler için işbirliği sağlamak gibi ekonomik faaliyetlerin yanı sıra, köy veya mahalle içindeki anlaşmazlıkları çözmek, hukuki sorunlara müdahale etmek gibi sosyal ve hukuki işlevleri de yerine getirmekteydiler (Erol, 2022, s. 435). Köy ve Mahalle Meclisleri vergi toplama işlevini de üstlenmekteydi. Toplanan vergiler, köy veya mahalle halkının ihtiyaçlarına göre kullanılır ve genellikle altyapı, yol bakımı, su temini gibi yerel hizmetlerin finansmanında kullanılmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde Köy ve Mahalle Meclisleri, yerel yönetimin temel bir parçası olarak halkın katılımını sağlamış ve toplumsal düzenin korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu meclisler, merkezi otoritenin dışında yerel ihtiyaçlara duyarlı bir şekilde hareket ederek, köy ve mahalle halkının günlük yaşamını düzenlemiş ve yönetmiştir (Hızlı, 2014, s. 43).

Osmanlı toplumunda, çeşitli meslek grupları ve dini cemaatler tarafından oluşturulan örgütler, toplumsal düzenin sağlanması ve toplumun ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu örgütler, kendi üyelerinin çıkarlarını korumak, dayanışma sağlamak ve sosyal yardım faaliyetleri yürütmek amacıyla faaliyet göstermektedir (Günay, 2003, s. 23). Özellikle esnaf loncaları, Osmanlı toplumunda önemli bir yer tutmuştur. Her meslek grubu, kendi loncasını oluşturur ve bu loncalar, mesleki standartları belirler, rekabeti düzenler ve üyelerinin çıkarlarını korurdu. Esnaf loncaları aynı zamanda sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri de yürütmekteydi. Dini tarikatlar da Osmanlı toplumunda güçlü bir etkiye sahipti. Tarikatlar, dini öğretileri yaymak, manevi rehberlik sağlamak ve toplumsal düzeni korumak amacıyla faaliyet göstermekteydi. Tarikat liderleri, genellikle dini ve sosyal konularda etkili bir otoriteye sahipti ve tarikatlar, üyelerine hem manevi hem de maddi destek sağlamaktaydı. Etnik grupların oluşturduğu cemaatler de Osmanlı toplumunda önemli bir yer tutmaktaydı (Kurtaran, 2011, s. 59). Bu cemaatler, kendi kültürel ve dini kimliklerini

korumak, etnik dayanışmayı güçlendirmek ve toplumsal entegrasyonlarını sağlamak için faaliyet göstermiştir. Bu cemaatler, genellikle kendi okullarını, ibadethanelerini ve sosyal yardım kuruluşlarını yönetmekteydiler. Bu şekilde, Osmanlı toplumunda çeşitli meslek grupları ve dini cemaatler tarafından oluşturulan örgütler, toplumun farklı ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal düzeni sağlamak için önemli bir rol oynamıştır. Bu örgütler, hem ekonomik hem de sosyal açıdan toplumsal dengeyi korumak ve toplumun refahını artırmak için çaba göstermiştir (Tatlilioğlu, 2008, s. 99).

Osmanlı Devleti'nde müsterekler ve vakıflar, toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulan önemli kurumlardır (Topuz, 2018, s. 346). Müsterekler, halkın ortak kullanımına yönelik olan ve belirli bir topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulan kurumlardır. Özellikle su temini, arazi kullanımı gibi konularda müsterekler önemli bir rol oynamaktaydı. Su kanalları, sulama sistemleri ve su kaynaklarının korunması gibi altyapı işleri genellikle müsterekler aracılığıyla yönetilmekteydi. Köy veya mahalle halkı, bu müsterekler üzerinden ortak kararlar alır ve bu kararları uygular, böylece toplumsal ihtiyaçlarını karşılardı. Vakıflar ise, toplumsal yardımlaşma ve sosyal hizmetlerin sunulması amacıyla kurulan kuruluşlar olarak var olmuşlardır. Vakıflar genellikle hayırseverler tarafından kurulur ve geniş bir yelpazede faaliyet göstermekteydiler. Örneğin, eğitim, sağlık hizmetleri, barınma ve yoksullara yardım gibi alanlarda hizmet veren vakıflar bulunmaktaydı. Medreseler, hastaneler, kütüphaneler gibi kurumlar genellikle vakıflar tarafından finanse edilmekte ve işletilmekteydi. Her iki kurum da Osmanlı toplumunda toplumsal dayanışmayı güçlendirmek ve sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla büyük öneme sahipti. Müsterekler, toplumun ortak mülkiyetini ve kullanımını düzenlerken, vakıflar ise sosyal hizmetlerin sunulmasını sağlayarak toplumun refahını artırmıştır. Bu kurumlar, Osmanlı toplumunun çeşitli kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal düzeni korumak için önemli bir rol oynamıştır (Topuz, 2018, s. 348).

Tanzimat'ın ilanı, Osmanlı Devleti'nde modernleşme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilir ve devlet anlayışı ile idaresinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Reşit Paşa gibi devlet adamları, bu dönemin mimarları olarak kabul edilirler ve devletin modernleşmesi için çaba göstermişlerdir. Tanzimat dönemi, bürokrasi reformlarıyla tanınır ve devlet otoritesinin güçlendirilmesi ve yeniden yapılanmasıyla karakterizedir. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nde bir dizi reform gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında, devletin merkeziyetçi yapısının güçlendirilmesi, hukukun modernleştirilmesi, vergi sisteminin düzenlenmesi, eğitimde ve askeri alanda reformlar yapılması gibi önemli adımlar bulunmaktadır. Reşit Paşa ve benzeri reformist devlet adamları, devletin gücünü artırmak ve modernleştirmek için çaba göstermişlerdir. Özellikle, vilayet sistemini güçlendirmek ve devletin tüm bölgelerinde aynı standartları sağlamak amacıyla bir dizi düzenleme yapılmıştır. Bu dönemde, vilayetlerin yönetimi ve idaresiyle ilgili olarak yeni kurumlar ve mekanizmalar oluşturulmuştur. Tanzimat'ın ilanından sonra, Osmanlı Devleti'nde Muhasıllık ve Muhasıllık Meclisleri gibi kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar, vergi toplama ve vergi işlerinin

düzenlenmesiyle ilgili olarak görev yapmış ve devletin mali yapısının güçlendirilmesine katkıda bulunmuşlardır (Kılıç, 2005, s. 100).

1842 yılına gelindiğinde, Tanzimat Fermanı'nın ilanından itibaren geçen on yıllık sürede Osmanlı Devleti'nin yönetim ve vergi toplama süreçlerinde beklenen başarı tam anlamıyla sağlanamamıştır. Eyalet idaresi ve diğer pek çok alanda devam eden sorunlar nedeniyle, yeniden düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda, 1849'da önemli değişiklikler yapılmış ve ülke yönetiminde köklü reformlar gerçekleştirilmiştir (Tamçelik, 2000, s. 1009). Bu bağlamda, 1849'da yeni bir düzenleme yapılmış ve ülke yönetiminde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenleme kapsamında, Eyalet Meclisleri yeniden kurulmuş ve Vali, Defterdar, Kaymakam ve Kaza Müdürlerinin görevleri yeniden belirlenmiştir. Yeniden kurulan Eyalet Meclisleri, eyaletlerin yönetiminde daha etkili bir rol oynamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu meclisler, eyalet düzeyinde yönetim ve idare konularında karar alma yetkisine sahip olmuş ve yerel yönetim süreçlerine katılımı artırmıştır. Vali, Defterdar, Kaymakam ve Kaza Müdürleri gibi görevlerin yeniden belirlenmesi ise, devletin idari yapısının daha etkin ve verimli bir şekilde işlemlerini sağlamıştır. Bu düzenlemeyle birlikte, devletin vergi toplama ve idari işlerindeki aksaklıkların giderilmesi ve daha düzenli bir yönetim sağlanması hedeflenmiştir. Tanzimat döneminde yapılan reformlar ve düzenlemeler, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu karmaşık yapı ve dönemin zorluklarıyla başa çıkmakta tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Bu nedenle, zaman içinde devletin idari yapısında ve yönetiminde sürekli olarak değişiklikler ve iyileştirmeler yapılmıştır. Tüm çabalara rağmen, beklenen başarı bir türlü elde edilememiş ve bu durum 1858'de yeni bir talimatın yayınlanmasına yol açmıştır. Bu talimatın ardından, sadece iki yıl sonra, 1860'ta mülki idare üzerinde yeniden değişiklik yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır (Kılıç, 2005, s. 102).

Osmanlı yöneticileri, yeni arayışlar içerisindeydiler ve bu süreçte sadarete bulunan Fuat Paşa'nın liderliğinde çalışmalara başladılar. Fuat Paşa, yönetimin yeniden yapılandırılması gerektiğini düşünmekteydi (Güler, 2016, s. 81). Valilerin seçim sürecinin titizlikle yapılması, bu göreve layık ve bilgili kişilerin atanması gerektiğini vurgulamaktadır. Fuat Paşa, Valilerin yetkilerinin genişletilerek, kendi bölgelerinde daha bağımsız bir şekilde karar almaları gerektiğini savunuyordu. Bu sayede, Valiler yerel meselelerle daha etkin bir şekilde ilgilenebilir ve gereksiz merkezi müdahalelerin önüne geçilerek işlerin daha hızlı çözülmesi sağlanabilir. Bu düzenlemeyle birlikte, işlerin merkezi otoriteden ziyade yerel düzeyde ele alınmasıyla zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır. Böylelikle, merkezi görevliler daha kritik konulara odaklanarak vakit kaybetmeden karar alabilecek ve basit işlerle vakit kaybetmek zorunda kalmayacaklardır (Kılıç, 2005, s. 103).

Sadrazam Fuat Paşa, çözüm olarak yeni bir vilayet nizamnamesi önermektedir. 1860 yılında Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı sırada Suriye'de ortaya çıkan karışıklıkları yakından inceleme fırsatı bulmuştur. Bu inceleme sırasında gözlemlediği, kötü yönetimin kargaşaya neden olduğudur. İdarecilerin kötüye kullanımı, bu kargaşaların daha da şiddetlenmesine yol

açmıştır. Fuat Paşa, taşra idaresi sorunuyla ilgilenmeye o zamanlardan beri önem vermiştir. Bu bağlamda, Cevdet Paşa, Ahmet Vefik gibi tanınmış kişilerden oluşan teftiş heyetlerini eyaletlere göndermiştir. Bu heyetlerin hazırladığı raporları incelemek ve tavsiyelerde bulunmak üzere Cevdet Paşa başkanlığında özel bir komisyon kurulmuştur. Fuat Paşa, eyalet ve sancakları daha büyük birimler halinde gruplandırmayı amaçlamaktadır. Valilerin bilgili ve yetenekli kişiler arasından özenle seçilmesi gerektiğini savunmaktadır. Valilere geniş yetkiler verilerek, sadece çok önemli gördükleri konularda İstanbul'a danışmaları gerekecektir. Bu sayede merkezi yönetim basit işlerden kurtulacak ve yöneticiler de kendilerini daha önemli devlet işlerine adanmış olacaklardır (Kılıç, 2005, s. 106).

Mithat Paşa, Balkanlar'da vali olarak atandığı dönemde oldukça başarılı bir yönetim sergilemiştir. Yol yapımı, yoksulların korunması, ıslahhane açılması gibi birçok proje gerçekleştirmiştir. Bu projelerin yönetimi için özel bir encümen olan "Merkezi Hükümet" adında bir kurul oluşturmuştur. Başarıları merkezi hükümet tarafından takdir edilmiş ve kendisinden daha fazla faydalanılması düşüncesiyle Ali ve Fuat Paşalar, Mithat Paşa'yı İstanbul'a çağırılmışlardır. Ali ve Fuat Paşaların hedefi, Mithat Paşa'nın Niş eyaletindeki başarılı uygulamalarını temel alarak yeni bir vilayet idaresi modeli oluşturmaktır. Silistire, Vidin ve Niş eyaletleri birleştirilerek Tuna adı altında bir vilayet oluşturuldu. Fuat Paşa'nın liderliğindeki ve Mithat Paşa'nın da katılım sağladığı bir komisyon, bir düzenleme belgesi hazırladı ve bunu Meclis-i Vükela'da görüşüp kabul ettikten sonra, Mithat Paşa'ya valilik görevi verilmiştir. Mithat Paşa, ileride tüm Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulanması planlanan bir meşrutiyet örneği olarak gördüğü bir adımı gerçekleştirmek için bu görevi kabul etti. Rusçuk'ta, vilayet merkezi olarak seçilecek bir yerde, seçimle oluşturulacak bir Vilayet Meclisi'nin kurulması koşuluyla bu görevi kabul etmiştir (Ulukaya, 2024, s. 1049).

Balkanlar'ın karmaşık döneminde Mithat Paşa, 1860 yılında vezaretle Niş'e atanmış ve dört yıl gibi bir sürede Niş'te çok başarılı çalışmalar yapmıştı. Yargı, maliye ve taşra yönetimindeki usulsüzlük ve yolsuzluklar oldukça yaygındı, bu düzensizlikler kargaşayı daha da artırıyordu. 1863 yılının sonlarına doğru, Ali ve Fuad Paşalar taşra yönetiminde istikrar getirememişti ve bir şeyler yapmanın zamanının geldiğini belirtiyorlardı. "Teftiş Heyetleri" göndermek ve "İmar Meclislerini" kurmak gibi önlemler alınmıştı, ancak bunlar da bir çözüm getirememişti. Bu durum üzerine Ali ve Fuat paşalar, düşündükleri yeni düzenlemeyi görüşmek amacıyla bir komisyon oluşturmuşlardı. "Vilayet Usulü" konusunu tartışmak için Mithat Paşa'yı 1863'te İstanbul'a çağırılmışlardı. Mithat Paşa, kısa süreli Niş Valiliği döneminde başarılı bir çalışma sergilemişti ve eyaletin karmaşık durumunu düzene koymuştu. Mithat Paşa'nın önerileri doğrultusunda, Komisyon "Vilayet Nizamnamesi" adlı ve genel uygulamayı emreden bir tasarı hazırlamış ve onaylamıştı. Ancak, öncelikle kısmi uygulama için Tuna Vilayeti seçilmiş ve bu bölge için de farklı olmayan aynı nitelikte bir nizamname hazırlanmıştı. Bu seçimin sebebi, deneme çekingenliği ve devlet adamlarının, özellikle de Cevdet Paşa'nın, "İmparatorluğun her bölgesinin ayrı özelliklere ve farklı yapıya sahip" olduğu konusundaki ısrarıydı (Kılıç, 2005, s. 108).

Mithat Paşa, köylerde İhtiyar Meclisleri, kazalarda İdare ve Deavi Meclisleri'ni kurdu. Senede bir kez toplanacak olan Vilayet Umum Meclisleri'ni oluşturdu. Özellikle yol yapımına büyük önem verdi. Daha önce Nafia Nezareti'nin yol yapımı işlerinin aksadığını gören Mithat Paşa, bu konuda bir kampanya başlattı ve köylülerin de katılımını sağladı. Köprü inşası için yöredeki varlıklı kişilerden yardım aldı. Tuna'da bulunduğu üç buçuk yıl içinde 3000 km yol ve 1400 köprü inşa ettirdi. Vilayet genelinde güvenliği sağlamak için çalıştı. “Menafi Sandıkları” adında bir kuruluş oluşturdu, bu kuruluşun amacı ziraatçıların ihtiyaç duyduğu parayı halkı sömüren tefecilerden alabilmelerini sağlamaktı (Karataş, 2014, s. 125).

Mithat Paşa, sandıkların kurulması için gereken sermayeyi sağlama sürecinde yaşanan zorlukları dikkate alarak, bu sandıkların düzenlenme biçimi, sermayenin yönetimi, yararlanma koşulları ve elde edilecek karın harcanma şekillerini belirleyen “Memleket Sandıkları'nın Suret-i Tertib-i Hakkında Layıhadır” adlı yirmi maddelik bir talimatname hazırlamıştır. Bu talimatnameyi ilgili kazalara ilettiği gibi, Babıali'ye de bir rapor ekinde sunmuştur. Meclis-i Vala tarafından incelenen ve kabul edilen bu talimatname, 7 Şubat 1865'te Padişah'ın iradesiyle resmi hale gelmiştir. Sandıkların sermayesinin zamanla artması ve işlemlerinin çeşitlenmesi nedeniyle, bu talimatname üzerinde Vilayet sandıkları için bazı genel değişiklikler yapılmıştır. Tuna Vilayeti'ndeki Memleket Sandıkları'nın kurulması için talimatnameye bazı maddeler ve dokuz ek madde daha eklenmiş ve 19 Temmuz 1867'de uygulanmaya başlanmıştır (Kılıç, 2005, s. 110).

Mithat Paşa, eğitim ve vergi toplama konularında da önemli adımlar atmıştır. Vergilerin zamanında toplanması amacıyla “Tahsildarlık” kurulmuştur. Tahsilat, taksitlendirilmiş ve halka verdikleri vergiler karşılığında bir ve beş kuruşluk makbuzlar verilmiştir. 1865 yılında tüm vergi gelirleri toplanmış ve gelecek yıla bir kuruş vergi bile bırakılmamıştır (Osmani ve Pay, 2016, s. 220). Bu çabalar sonucunda vilayetin yıllık gelirlerinde büyük bir artış yaşanmıştır. 1866 yılı itibarıyla vilayetin bir yıllık geliri 300.000 kese olarak kaydedilmiştir. Bu başarıları büyük bir özveriyle gerçekleştiren Mithat Paşa, birçok zorlukla da karşı karşıya kalmıştır. Bulgaristan'da tahrikler yaparak olay çıkarmaya çalışan Rusya'daki Slav komiteleri, hükümet ve sarayı Mithat Paşa'ya karşı kışkırtıyorlardı. Rus elçisi, güya Mithat Paşa'nın Tuna Vilayetini, Mısır gibi imtiyazlı bir bölge yapacağı söylentilerini yayıyordu. Ancak bu ve benzeri olumsuz girişimler başarıya ulaşamamıştır. Tuna'da uygulanan yeni vilayet idaresi, daha ilk yılında dahi çok olumlu sonuçlar vermiştir (Güngör, 2019, s. 425). Mithat Paşa, 1864 yılında atandığı Tuna Vilayeti'nde üç yıldan fazla süreyle görev yapmış ve unutulmaz hizmetlerde bulunmuştur. Mithat Paşa'nın ele aldığı işleri, büyük ölçüde yerel kaynaklarla gerçekleştirdiği ve devletten gelecek ödeneklere fazla güvenmediği bilinmektedir. Üç yılı aşkın süren olağanüstü çabalarının sonunda, Mithat Paşa Tuna Vilayeti'ni her yönden ileri bir düzeye getirmiş ve vilayetin çehresini değiştirmiştir (Karataşer, 2022, s. 136).

Mithat Paşa, Osmanlı Devleti döneminde yerel yönetimler ve kent hakkı ilişkisine en güzel örneklerden birini sunmaktadır. Onun çalışmaları, modern yerel yönetim ilkelerinin Osmanlı topraklarında nasıl hayata geçirilebileceğini göstermiştir.

Bugünkü yerel yönetim kurumlarının temelleri, Cumhuriyet Dönemi'nde atılmıştır. Yerel yönetimlerin kurumsal yapısı, 1924 tarihli Köy Kanunu ve 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu ile şekillenmiştir (Bilgin, 2002, s. 314). Yerel yönetimler alanında gerçekleştirilen önemli gelişmelere bakıldığında, 1984 yılında Büyükşehir Belediyelerinin kurulması (3030 sayılı kanun), 1980 sonrası belediye gelirlerini artıran yasal düzenlemeler ve 1987 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu (3360 sayılı kanun) gibi adımlar öne çıkmaktadır. Son olarak, bu kanunların yerini 2004 ve 2005 yıllarında yapılan düzenlemeler almıştır (Çiçek, 2014, s. 59). Belediyelerle ilgili olarak, 2004 yılında kabul edilen 5272 sayılı Belediye Kanunu, anayasaya aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiş, benzer düzenlemeler 2005 yılında 5393 sayılı kanunla yeniden kabul edilmiştir ve günümüzde belediyelerin tabi olduğu yasa, 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu'dur (Çiçek, 2014: 59). İl özel idarelerinin halen yürürlükte olan yasası ise 1913 yılında kabul edilmiştir ve bu yasanın, Fransız il sistemine geçişte merkezîyetçiliği güçlendirmek amacıyla öngörülen unsurları içerdiği görülmektedir (Sakal, 2000, s. 124).

1930'lu yıllarda belediyecilik, modernleşme ve yenilikçi politikaların bir parçası olarak ele alınmıştır. 1930 yılında kabul edilen Belediye Kanunu ile modern belediyecilik yapılanması oluşturuldu ve şehirlerin yönetimi daha planlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu dönemde, şehir planlaması, altyapı geliştirme, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi alanlarda belediyeler önemli faaliyetler yürütmüştür. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri de büyükşehir belediyelerinin kurulmasıdır (Kocabay, 2010, s. 84). 1930-1945 dönemine bakıldığında, bu dönemin sonunda nüfusu 10.000'i aşan büyük belediyelerin modern su sistemlerine, elektrik ağlarına, pazar yerlerine, mezbahalara ve en önemlisi şehir planlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, belediyelerin kent altyapısında elde ettikleri başarıyı gözler önüne sermektedir (Sakal, 2000, s. 127). 1950 yılına kadar farklı siyasi partilerin belediye yönetiminde bulunması mümkün değilken, 1950 sonrasında hükümetler ve belediye başkanlarının aynı partiden seçilmesi, yönetsel uyumsuzlukların önlenmek istendiğini göstermektedir. Bu dönemde atılan önemli adımlardan biri de belediye meclislerinin tek dereceli hale getirilmesi ve meclis üyelerinin doğrudan seçimle göreve getirilmesi esasına dayalı sistemin temellerinin atılmasıdır. Planlı dönemin sonrasına bakıldığında, idari reform sürecinde; "Mehtap Projesi (13 Şubat 1962), İç Düzen Projesi (1967-1971), İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler (1971), Yerel Yönetim Bakanlığı (1978), Kamu Yönetimi Araştırması Kaya (1991)" gibi projeler öne çıkmaktadır (Sakal, 2000: 129). 1980-1990 yılları arasında, büyükşehir yerel yönetimlerinin kurulması düşüncesi yaygınlaşmış ve yasal süreç ancak 1984 yılında tamamlanabilmektedir. Özellikle 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri ve makroekonomik politikalar çerçevesinde, çevre kirliliği ve bu kirliliğin maliyetinin nasıl karşılanacağı konularında çözüm yolları geliştirilmiştir (Sakal, 2000, s. 130). 1984 yılında

kabul edilen Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile Türkiye'de büyükşehir belediyeleri oluşturulmuş ve büyük şehirlerin yönetimi bu belediyelere devredilmiştir. Bu sayede, büyükşehirlerdeki yönetim daha merkezi ve koordineli hale getirilmiştir. Bu dönemde kent hakkı ilişkisine verilecek örnek Recep Yazıcıoğlu verilebilir (Kocabay, 2010, s. 84).

Recep Yazıcıoğlu, 14 Mayıs 1984'te Tokat Valiliği'ne atanarak Türkiye'nin en genç valisi olmuş ve bu göreve 36 yaşında başlamıştır. Tokat Valiliği, Yazıcıoğlu'nun kaymakamlık döneminde geliştirdiği plan ve projeleri hayata geçirebileceği bir platform sağlamıştır. Bu projeler arasında öne çıkanı, sonradan "Tokat Modeli" olarak anılan, halkın dayanışmasını teşvik ederek merkezi idarenin kısıtlı kaynaklarını yerel idare kaynaklarıyla birleştirip emanet usulü ile hizmet sektörünün bir yaklaşımıdır. Bu modelde, ilgili bakanlıkların bütçeleri özel idarenin gelir kaynaklarıyla birleştirilmiş, özel idare aracılığıyla malzemeler tedarik edilerek şehir merkezlerinde kaymakamların başkanlığında emanet komisyonlarına, köylerde ise yine kaymakamlar aracılığıyla muhtarlara verilerek eğitim ve sağlık gibi tüm sektörleri kapsayan pilot bir uygulama gerçekleştirilmiştir (Kocabay, 2010, s. 84).

Erdumlu, Recep Yazıcıoğlu'nun Tokat'taki bu yaklaşımını ilk fark eden kişinin Mümtaz Soysal olduğunu belirtmiştir. Soysal, yerel yönetimlerin genellikle etkisiz olarak kabul edilen il özel idarelerinin, Tokat'ta bir demokrasi okulu olarak canlandırıldığını ifade etmiştir. Merkezi hükümet tarafından gerçekleştirildiğinde oldukça maliyetli olabilecek işlerin, aktif bir vali liderliğinde yerel düzeyde çok daha ekonomik bir şekilde tamamlanabileceği örneğinin sunulduğunu vurgulamıştır. Soysal ayrıca, bu yaklaşımda özel idare bütçesinden sağlanan katkılarla temin edilen malzemelerin köylülerin kaymakamlar aracılığıyla harekete geçirilerek işçiliğin üstlenilmesi, usta ve taşeronlarla işlerin tamamlanması gibi önemli uygulama noktalarını da öne çıkarmıştır (Kocabay, 2010, s. 85).

Bu model çerçevesinde, ilgili bakanlık bütçelerinden dört yıl içinde aktarılan ödeneklerle ve özel idarenin kendi kaynaklarıyla 25.000 m³ kereste, 50.000 ton çimento, 10.000 ton demir, ve 20 milyon adet tuğla ve kiremit temin edilmiştir. Köylerde muhtarlar, hane başına 20.000 - 25.000 TL arasında değişen salma (gönüllü vergi) toplamış ve taşeronların hak ettikleri ücretler bu kaynakla ödenmiştir. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı başta olmak üzere genel bütçeden sağlanan 19 milyar TL'lik ödenek, 600 köyden tahmini 5 milyar TL'lik salma ve özel idarenin kaynaklarıyla toplam proje bedeli 25 milyar TL'yi bulan 3000 derslik ve lojman, 2,5 milyar TL'lik proje tutarına sahip 3000 yatak kapasiteli öğrenci yurtları, 176 adet sağlık evi ve her birinde öğretmen evlerinin bulunduğu iş hanları kompleksi gerçekleştirilmiştir (Yazıcıoğlu, 2000, s. 75).

Recep Yazıcıoğlu, projelerin başlatılması ve tamamlanmasında hayati öneme sahip olan finansman ihtiyacının karşılanması için uyguladıkları torba bütçenin büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Türkiye'de uygulanan bütçe sisteminin program bütçe olduğunu, her yatırımın ayrı bir ödenekle belirlendiğini ve ödenekler arası transferin yalnızca kanunla yapılabileceğini açıklamaktadır. Buna göre, planlanan bir yatırım için ayrılan ödenek

gelmeden başlatılamayacağından bahsetmektedir. Yazıcıoğlu, örneğin 1986 yılında 176 adet sağlık evi için talep ettikleri ödeneklerin ancak yıl sonuna doğru geldiğini ve bu süreçte yatırımın gecikme riskiyle karşı karşıya kaldığını dile getirmektedir. Bu nedenle, bu yatırımı özel idarenin kaynakları ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelen ödeneklerle önceden başlattıklarını ve sağlık evi ödeneğinin geldiğinde alınan malzemelerin iade edildiğini, böylece ödeneklerin birbirini desteklediğini belirtmektedir (Bacanlı ve Tuğrul, 2016, s. 155).

Yazıcıoğlu, bu yöntemle ilin ihtiyaçlarını kendi karar organlarında belirleyip bu ihtiyaçlara ilin kendi kaynaklarını da ekleyerek tahsis ettiklerini ve bu sayede program bütçesindeki katılığı bir kenara bırakıp bir torba bütçe şeklinde yatırımları mahalli planlama, ödenekleri programlar arasında birbirini destekler nitelikte kullanabilme imkanına kavuştuklarını ifade etmektedir. Bu yaklaşımın, Tokat'ta başarıya ulaşmalarında önemli bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu dönemde Yazıcıoğlu'nun ifadesine göre, kaymakamlar gibi aktif roller üstlenen ilçe şantiye şefleri olmuş, ilde “destek hizmeti” sağlanmıştır. Bu sayede, yatırımlarda müteahhit karı ortadan kaldırılmış, toptan malzeme alımının avantajlarından faydalanılmış ve taşeronların yaptığı ortalama yüzde yirmi beş kırımlara ek olarak, proje tutarına göre şehir merkezlerindeki yatırımlarda ortalama olarak %40, köylerde ise %75'e varan tasarruflar sağlanmıştır. Eğitim ve sağlık gibi çeşitli amaçlarla yapılan sosyal tesisler, kamu binaları, emniyet, jandarma ve tarım kurumları için binalar, iş hanları ve benzeri birçok bina, emanet yöntemiyle gerçekleştirilmiştir (Mamur Işıkcı, 2017, s. 82).

Recep Yazıcıoğlu'nun liderliğinde gerçekleştirilen Tokat'taki uygulamalar, yerel yönetimlerin ve il özel idarelerinin üretken yapısına odaklanarak önemli bir rol oynamıştır. Bu uygulamalar, torba bütçe, emanet yöntemi ve halk katkısı gibi unsurları içermekte ve yerinden yöneticilik anlayışını desteklemektedir. Aynı zamanda, bu yaklaşım ülke yönetiminin genel karakteristiği olan merkeziyetçi ve bürokratik yapıya meydan okumuştur. Yazıcıoğlu döneminde, tarımsal, kültürel ve turizm faaliyetlerini içeren çeşitli projeler de gerçekleştirilmiştir. Tarımsal projeler arasında ipekböcekçiliği, kavakçılık ve bağcılık projeleri bulunmaktadır. Turizm alanında ise Tokat'ın 5000 yıllık tarihini ulusal ve uluslararası alanda tanıtmak amacıyla geleneksel mimariye sahip sosyal tesislerin yanı sıra otellerin inşasıyla turistik yatak kapasitesi arttırılmıştır. Kültürel faaliyetler kapsamında ise Tokat'ın tanıtımını sağlamak için kitaplar, broşürler, resim sergileri, sempozyumlar ve bilimsel toplantılar düzenlenmiştir. Yazıcıoğlu ayrıca Tokat'taki sosyal sorunlarla da yakından ilgilenmiştir. Rüşveti önlemek için kılık değiştirerek polislerle mücadele etmiş, sağlığa zararlı maddelerle mücadele etmiş ve kahvehanelerde gazete ve kitap okunmasını teşvik etmiştir. Kumar oynamayı yasaklamış ve içkili yerlerin faaliyetlerine denetim getirmiştir. Bu nedenle, Tokat'ta “IV. Murat” olarak anılmaya başlanmıştır (Pabuçcu, 2005, s. 36-40).

Türkiye, 2000'li yıllara adım atarken küreselleşme süreciyle birlikte teknoloji, ulaşım ve iletişim gibi birçok alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu yüzyılın getirdiği

gereksinimler doğrultusunda, küreselleşme ve bilgi devriminin yarattığı değişim süreci, artık ulusların rekabetinden çok kentlerin rekabetini ön plana çıkarmış, böylece yerel yönetimler öncelikli bir konuma yükselmiştir (Toprak ve Şataf, 2009, s. 12). Bu dönüşüm sürecinde, birçok ülke gibi Türkiye de idari ve ekonomik düzenlemelerini gözden geçirerek yeniden yapılandırma yoluna gitmiştir. Bu yeniden yapılanma sürecinde en önemli reform alanlarından biri yerel yönetim reformu olmuştur. Yapılacak reformda, idari vesayetin yerine büyük ölçüde halk denetiminin geçmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Sakal, 2000, s. 120). Ancak bu, yerel yönetimlerin tamamen bağımsız ve denetimsiz hareket etme özgürlüğüne sahip olacağı anlamına gelmemektedir. Yerel yönetimler, ülkenin temel kamu birimlerinden biri olarak, merkezi idare ve diğer kamu idareleriyle uyumlu ve birbirini tamamlayan politikalar izlemek zorundadır (Sakal, 2000, s. 120).

Türkiye'nin kamu yönetimini yeniden yapılandırma süreci, 200 yıldan fazla bir geçmişe sahiptir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte idari ve mali yapılar, Batı ülkeleri seviyesine çıkarılmaya çalışılmıştır. Özellikle 1970'li yılların ortalarında ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle yönetimlerde yenilenme ve reform çalışmaları başlatılmış, kamu sektörü yeniden değerlendirilerek ekonomik ve mali alanda şeffaflık, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, çevre ve insanlığın geliştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Türkiye'de de hızlı kentleşme, nüfus artışı ve merkezi yönetimin bazı hizmetleri sunmada yetersiz kalması gibi nedenlerle, 2000'li yılların başından itibaren yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına karar verilmiştir (Aksoy, 2019, s. 23).

Tarihsel süreç boyunca yerel yönetimler, kentlerin gelişiminde ve halkın ihtiyaçlarının karşılanmasında merkezi yönetimlerin yanında önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet Dönemi'ne uzanan bu süreçte, yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları giderek genişlemiş, modern kamu yönetimi anlayışıyla birlikte daha etkin ve verimli hale gelmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda küreselleşmenin etkisiyle yerel yönetimlerin önemi artmış, kentlerin rekabet gücü ve yerel halkın katılımı daha da vurgulanmıştır. Yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması sürecinde, halkın denetimi ve katılımı gibi unsurlar ön plana çıkarılarak, yönetim süreçlerinin daha demokratik, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, yerel yönetimler ve kent hakkı ilişkisi, toplumun refahını artıran, sosyal adaleti sağlayan ve sürdürülebilir kentsel gelişimi destekleyen önemli bir yapı taşı olarak kabul edilmelidir.

Türkiye'de kent haklarının tarihsel sürecine bakıldığında, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle birlikte kentleşme süreçlerinin ve yerel yönetimlerin dönüşümünün kent hakkı anlayışını nasıl şekillendirdiği açıkça görülmektedir. Kent hakkının Türkiye'deki gelişimi, özellikle Osmanlı'nın modernleşme çabalarından başlayarak, Cumhuriyet dönemi reformları ve 2000'li yıllardaki yeniden yapılanma süreçleriyle anlam kazanmıştır. Bu süreç, kentlerin sadece idari birimler olarak değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel bir etkileşim alanı olarak ele alınmasını sağlamıştır.

Tanzimat reformları, Osmanlı İmparatorluğu'nda modern bir idari yapının kurulması çabalarının bir parçasıydı ve yerel yönetimlerin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Vilayet Nizamnameleri ile eyalet düzeyinde daha geniş yetkiler verilmiş, valilere yerel kararlar alma ve kaynakları yönetme sorumluluğu yüklenmiştir. Mithat Paşa'nın liderlik ettiği Tuna Vilayeti deneyimi, yerel halkın ihtiyaçlarına uygun çözümler sunulmasında ve kent haklarının bir prototipi olarak demokratik katılımı teşvik eden bir model sunmuştur. Bu dönemde, halkın yerel yönetim süreçlerine katılımı sağlanmaya çalışılmış ve yerel hizmetlerin daha verimli sunumu için önemli adımlar atılmıştır (Özcan, 2006, s. 151).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, modern bir yerel yönetim anlayışı geliştirilmiştir. 1924 tarihli Köy Kanunu ve 1930 tarihli Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin yetkilerini belirlemiş ve kurumsal yapılarını modernleştirmiştir. Bu dönemde kent hakları, vatandaşların yaşam kalitesini artırmaya yönelik altyapı geliştirme, planlı şehirleşme ve halk sağlığı gibi hizmetlerle dolaylı bir şekilde desteklenmiştir. Belediyeler, şehir planlaması ve toplumsal hizmetler aracılığıyla kentlilerin yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlamış, bu da kent hakkının ilk uygulamalarına zemin hazırlamıştır (Şimşekoğlu, 2024, s. 69). 1980'lerde başlayan neoliberal dönüşüm, yerel yönetimlerin işlevlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. 1984 Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ile büyükşehirlerdeki yönetim daha merkezi bir yapıya kavuşturulurken, yerel yönetimlerin finansal ve idari özerkliği artırılmıştır. Ancak, neoliberal politikalar çerçevesinde özelleştirme ve piyasa odaklı çözümler, kent mekânlarının metalaştırılmasına ve sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmıştır (Ökmen ve Arslan, 2018, s. 89). Bu süreç, kent hakkı kavramının daha güçlü bir şekilde gündeme gelmesini sağlamış, özellikle toplumsal hareketlerin ve kentsel dönüşüm karşıtı protestoların artışına zemin hazırlamıştır.

2000'li yıllarda Türkiye'de yerel yönetim reformları, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile şekillenmiştir. Bu reformlar, yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki yetkilerini genişletmiş ve sosyal belediyecilik anlayışını ön plana çıkarmıştır (Akarca, 2013, s. 1528). Ancak aynı dönemde, kentsel dönüşüm projelerinin hız kazanması ve piyasa odaklı yönetim yaklaşımları, kent hakkının uygulanmasında ciddi çelişkiler yaratmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri, sosyal adaleti zayıflatırken, dezavantajlı grupların kent mekânlarına erişimini sınırlamış ve kentli hakları ihlallerini artırmıştır.

Türkiye'de kent hakkı, özellikle son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının, akademik çevrelerin ve toplumsal hareketlerin katkılarıyla daha güçlü bir şekilde savunulmaya başlanmıştır. Yerel yönetimlerde toplumcu belediyecilik anlayışı, kent hakkının uygulanabilirliğini artırmaya yönelik önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Fatsa ve Ovacık gibi belediyelerin uygulamaları, halkın kentsel süreçlere doğrudan katılımını teşvik etmiş ve kent hakkı ilkelerinin yerel yönetimlerde hayata geçirilmesi için ilham verici modeller sunmuştur (Morgül, 2007, s. 176).

Türkiye’de kent hakkı, tarihsel süreç boyunca yerel yönetimlerin gelişimiyle doğrudan ilişkilidir. Osmanlı’nın modernleşme çabalarından Cumhuriyet’in kurumsallaşma sürecine ve neoliberal politikaların etkilerine kadar uzanan bu süreçte, kent hakkı anlayışı sürekli olarak dönüşüme uğramıştır. Günümüzde kent hakkı, toplumsal katılım, adalet ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda, yerel yönetimlerin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. Ancak bu hedefin gerçekleştirilmesi, halkın aktif katılımını teşvik eden, toplumsal eşitsizlikleri azaltan ve kentsel mekânları herkes için erişilebilir kılan politikalarla mümkün olacaktır. Türkiye’de tarihsel olarak birikmiş deneyimlerin ve mevcut kentleşme sorunlarının çözümü, kent hakkının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Benzer şekilde, Avrupa Birliği’nde kamu hizmetlerinin önemli bir kısmı yerel ve bölgesel yönetimler tarafından sağlanmaktadır. Tarihsel süreçte bakıldığında, ulus devletlerin ortaya çıkmasından önce Avrupa’da yerel yönetimlerin önemli bir rolü vardı ve zamanla merkezi otoriteler karşısında özerkliklerini koruma gereksinimi doğdu. Bu bağlamda, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (European Charter of Local Self-Government), yerel yönetimlerin bağımsızlığını güvence altına alarak, kendi yetki alanlarında hizmet sunma hakkını tanımıştır. 1981-1984 yılları arasında Avrupa Konseyi, yerel yönetimlerin özerklik haklarını güçlendirmeye yönelik çeşitli ilkeleri tartışmış ve bu sürecin sonunda bir karar taslağı oluşturulmuştur.

Bu dönemde, yerel yönetimlerin şeffaf ve demokratik bir şekilde çalışması gerektiği vurgulanmış, meclis toplantılarının gündeminin önceden halka duyurulması, alınan kararların kamuoyuyla paylaşılması ve görüşme tutanaklarının açık bir şekilde yayımlanması gibi öneriler gündeme gelmiştir (Kaya, 1991, s. 184). Ancak, bu önerilerin büyük bir kısmı tam olarak uygulanamamıştır. Bazı reform önerileri mevcut yönetim mekanizmalarında yalnızca yüzeysel değişiklikler yapılmasından öteye gidememiştir. Örneğin, yapılan araştırmalara göre Türkiye’de yerel yönetimlerde Avrupa Birliği standartlarına uygun katılımcı yönetimi sağlamak için en etkili yöntemler arasında; sivil toplum kuruluşlarının daha aktif hale getirilmesi, kamuoyu araştırmaları yoluyla halkın görüşlerinin alınması, gönüllü katılımın teşvik edilmesi, uzmanlık komisyonlarının verimli çalışması, bilgiye erişim kanallarının geliştirilmesi ve kent konseylerinin daha etkin çalışması öne çıkmaktadır (Yıldırım, 2014, s. 15). Esas sorun, bu mevcut mekanizmaların nasıl daha etkili ve sürdürülebilir hale getirileceğidir (Güneş, 2014, s. 437).

Bu çerçevede, Türkiye’de kent hakkının daha güçlü bir şekilde uygulanabilmesi için Avrupa’daki yerel yönetim deneyimlerinden faydalanmak önem arz etmektedir. Kent hakkının temel bileşenleri olan demokratik katılım, toplumsal adalet ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ile Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın sunduğu katılımcı yönetim anlayışı arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de yerel yönetimlerin yetkileri ve mali bağımsızlıkları, merkezi yönetimle olan ilişkiler nedeniyle kısıtlı kalmaktadır. Halkın yerel yönetime katılımını artırmaya yönelik politikalar ve Avrupa Birliği

normlarına uyumlu yönetim mekanizmaları, Türkiye'deki kent hakkının daha kapsayıcı ve etkin hale getirilmesi açısından büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu doğrultuda, kent hakkının yalnızca teorik bir kavram olarak kalmaması, doğrudan yerel yönetim politikalarına entegre edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'de kent hakkının daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması gerekmektedir. Özellikle, yerel yönetimlerin mali özerkliğinin artırılması, karar alma süreçlerinde merkezi idareye bağımlılığın azaltılması ve halkın yönetime doğrudan katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Avrupa'daki başarılı yerel yönetim modelleri incelendiğinde, belediyelerin ve bölgesel yönetimlerin sadece hizmet sunan birimler olmaktan öte, kent politikalarının şekillendirilmesinde aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. Türkiye'de de kent hakkının hayata geçirilebilmesi için, belediyelerin katılımcı yönetim modellerine dayalı politikalar üretmesi, kent konseyleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğini artırması ve yerel halkın karar alma süreçlerine doğrudan dahil edilmesini sağlayacak reformların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Böylece, kent hakkı daha kapsayıcı bir çerçevede ele alınarak, sürdürülebilir ve adil bir kentsel yönetim anlayışı oluşturulabilir.

Bu kapsamda, Recep Yazıcıoğlu'nun geliştirdiği Tokat Modeli, yerel yönetimlerin katılımcı ve halk temelli bir yönetim anlayışıyla nasıl güçlendirilebileceğini gösteren özgün bir örnek olarak değerlendirilebilir. Tokat Modeli, yerel yönetimlerin halkın doğrudan katkısını alarak kamu hizmetlerini daha etkin ve sürdürülebilir hale getirmesini sağlamış, aynı zamanda merkezi bütçenin kısıtlarını aşan alternatif bir yerel finansman modeli sunmuştur. Bu modelin temel bileşenleri arasında katılımcı yönetim, merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki iş birliğini güçlendiren torba bütçe uygulaması, müteahhit maliyetlerini azaltarak yatırımları hızlandıran emanet yöntemi ve halkın yerel kalkınma süreçlerine doğrudan dahil edilmesi yer almaktadır. Tokat Modeli'nin işleyiş mantığı, Sakin Şehir (Cittaslow) ilkeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Sakin Şehir hareketi, kentlerin sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde insan odaklı yönetilmesini savunmaktadır. Tokat Modeli de benzer şekilde yerelden kalkınmayı destekleyen, halkın doğrudan katılımını esas alan ve sürdürülebilir kent politikalarının oluşturulmasına olanak tanıyan bir yaklaşım sunmaktadır. Kent hakkının uygulanabilirliği açısından incelendiğinde, Tokat Modeli'nin toplumsal katılımı teşvik eden ve kaynak kullanımında şeffaflığı artıran yönetim anlayışı, Avrupa'daki başarılı yerel yönetim modelleriyle örtüşmektedir.

2.4. Yerel Yönetimlerde Belediyecilik Anlayışları

Yerel yönetimlerin sınıflandırılmasında akademik yazında farklı yöntemler kullanılsa da, yaygın olarak idari ve siyasi yerel yönetimler şeklinde iki ana kategoriye ayrıldığı görülmektedir. İdari yerel yönetimler, sadece idari ve mali yetkilere sahip olup, yasama ve yargı yetkileri bulunmayan yönetim türleridir. Siyasi yerel yönetimler ise, geniş idari, siyasi

ve mali yetkilere sahip olup, bu tür yönetimler genellikle ulusal kimliğe sahip olmayan bölgelerde ortaya çıkar ve federe devlet, kanton veya eyalet gibi adlarla anılır. Siyasi yerel yönetimler, merkezi ve yerel yönetimler arasında siyasi gücün paylaşımını ifade eder ve bu yapılar, federal anayasalarla belirlenmiş yetkilere sahiptir. Bu tür yönetimler, genellikle heterojen topluluklarda ve geniş alanlara sahip ülkelerde uygulanırken, idari yerel yönetimler ise daha çok iktisadi, ticari, kültürel ve teknik görevlerin yerel kamu tüzel kişiliklerine verilmesiyle karakterize edilmektedir (Eryılmaz, 2015, s. 114-116).

Yerel yönetimlerde kullanılan yönetim biçimleri, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulması amacıyla çeşitli yöntemleri içermektedir. Tortop (1993, ss. 65-72) bu yöntemleri çeşitli başlıklar altında değerlendirmiştir: Doğrudan yönetim biçiminde, yerel idareler hizmetleri kendi personeli ve bütçesiyle doğrudan yürütür; bu sistem özellikle endüstriyel veya ticari özellik taşıyan hizmetlerde tercih edilir. Özerk yönetim ise yerel idareye bağlı bir birimin tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahip olması durumunu ifade eder; bu birimler belediye meclisinin denetimi altında bağımsız olarak hizmet sunar. Müteahhitlik yöntemi, belirli bir hizmetin özel kişi veya tüzel kişilere ihale yoluyla devredilmesini kapsar ve hizmetin kalitesi yerel idare tarafından denetlenir. Karma ekonomi modeli, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde kamu ve özel sektörün iş birliği yapmasını sağlar ve bu yöntemde ticaret hukuku kuralları geçerlidir. Katılımcı yönetim ve dernekler aracılığıyla yönetim yöntemlerinde ise kamu hizmetleri, derneklere devredilebilir ve bu dernekler kamu hizmetlerinin yönetiminde aktif rol oynar. Son olarak, yerel idareler arası işbirliği yöntemi, yerel idarelerin kaynaklarını ve araçlarını birleştirerek hizmetleri birlikte yürütmesini sağlar; bu yöntem özellikle büyük ölçekli projeler veya bölgesel hizmetler için uygundur. Bu farklı yönetim biçimleri, yerel yönetimlerin kaynakları daha verimli kullanmasını ve hizmetlerin daha etkin bir şekilde sunulmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir (Tortop, 1993, ss. 65-72). Bu yönetim biçimlerinin her biri, yerel yönetimlerin ihtiyaçlarına ve toplumsal beklentilere en uygun hizmet sunumunu gerçekleştirmek amacıyla şekillendirilmiştir.

Belediyecilik, yerel yönetimlerin yürüttüğü faaliyetleri ve hizmetleri kapsayan bir kavramdır. Belediyeler, belirli bir yerleşim yerinde yaşayan halkın temel ihtiyaçlarını karşılamak, yaşam kalitesini artırmak ve sürdürülebilir kentsel gelişimi sağlamak amacıyla çeşitli görevler üstlenmektedirler. Belediyecilik, aynı zamanda kentsel yönetim, şehir planlama ve yerel hizmetlerin sunumu gibi geniş bir yelpazede faaliyetleri içermektedir. Belediyecilik, yerel yönetimlerin bu çeşitli hizmetleri sunarken toplumun sosyal refahını da artırmayı hedefleyen yaklaşımlar geliştirmesini gerekli kılmaktadır. Bu anlamda sosyal belediyecilik anlayışı gelişmiştir. Sosyal belediyecilik, belediyelerin toplumun ihtiyaçlarını karşılamak, toplumsal adaleti sağlamak ve sosyal refahı artırmak için çeşitli sosyal politikaları uygulamalarını içerir. Bu yaklaşım, eğitim, sağlık, barınma, kültür ve sosyal yardım gibi alanlarda hizmetler sunarak toplumun refahını artırmayı amaçlar. Sosyal belediyecilik, belediyelerin sadece altyapı ve fiziki çevre hizmetlerini değil, aynı zamanda toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılamak, toplumsal adaleti sağlamak ve sosyal refahı artırmak için çeşitli sosyal politikaları

uygulamalarını içerir. Bu yaklaşım, toplumun yaşam kalitesini ve refahını iyileştirmeyi hedefler (Pektaş, 2010, s. 11). Eğitim alanında, belediyeler okulların fiziki koşullarını geliştirerek, eğitim materyalleri sağlayarak ve eğitim programları düzenleyerek toplumun eğitim seviyesini yükseltmeye katkıda bulunur. Sağlık hizmetleri açısından, belediyeler sağlık merkezleri, hastaneler ve diğer sağlık tesisleri aracılığıyla topluma erişilebilir sağlık hizmetleri sunarlar ve sağlık bilincini artırmaya yönelik kampanyalar düzenlerler. Barınma konusunda, sosyal belediyecilik, konut sorununa çözüm bulmak için kentsel dönüşüm projeleri yürütür, sosyal konutlar inşa eder veya kira yardımı gibi destekler sağlar. Kültürel alanlarda ise, belediyeler sanat etkinlikleri, kültürel festivaller, sergiler ve tiyatro gibi etkinlikler düzenleyerek toplumun kültürel hayatını destekler ve zenginleştirir. Sosyal yardım açısından, belediyeler dezavantajlı gruplara yönelik yardım ve destek programları yürütürler (Çöpoğlu, 2014, s. 225). Bu programlar, ihtiyaç sahibi ailelere gıda yardımı, giysi yardımı, nakdi yardım gibi destekler sağlayarak sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunur. İşsizlikle mücadele programları ve meslek edindirme kursları gibi uygulamalarla işsizlik sorununa çözüm aranır. Sosyal belediyecilik, toplumun her kesiminin ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde yaklaşarak, toplumun her kesiminin refahını artırmayı ve toplumsal adaleti sağlamayı amaçlar. Bu yaklaşım, belediyelerin sadece fiziksel çevreyi değil, aynı zamanda toplumsal ve insanî boyutları da dikkate alarak kapsamlı bir hizmet sunumunu hedefler (Berkün, 2017, s. 584).

Türk belediyecilik anlayışı, tarihsel süreçte çeşitli zorluklarla değişime uğrayarak, sosyal belediyecilik yaklaşımının gelişmesi ve Avrupa Birliği sürecinin etkisiyle daha demokratik, sorumlu ve katılımcı bir yöne evrilmektedir (Akbaş, 2011, s. 125). 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu, belediyelere sosyal politika alanında geniş yetkiler tanımış ve sosyal belediyeciliği zorunlu hale getirmiştir. Kanunda yer alan düzenlemeler, belediyelerin yerel toplumun sosyoekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda belediyeler, yaşlılar, engelliler, dar gelirli gibi dezavantajlı gruplara uygun yöntemlerle hizmet sunmakla yükümlüdür. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu da benzer şekilde, yerel yönetimlere sosyal hizmetler ve yardımlarla ilgili görevler vermektedir. Bu düzenlemeler, yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamalarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ancak, sosyal belediyeciliğin yaygınlaştırılmasında ve etkili uygulanmasında kaynak yetersizliği, uzman personel eksikliği gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak bu sorunların üstesinden gelmesi gerekmektedir (Berkün, 2017, s. 593).

Zeytinburnu, Ankara, Elâzığ, İzmir, Şanlıurfa, Antalya ve Artvin belediyeleri, sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde çeşitli örnek uygulamalar gerçekleştirmektedir. Zeytinburnu Belediyesi, yoğun göç alan bir ilçe olarak, sosyal yardımlar ve hizmetler konusunda geniş kapsamlı projeler yürütmekte, Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi (AKDEM) gibi özel birimlerle sosyal destek sağlamaktadır. Benzer şekilde, Ankara Büyükşehir Belediyesi de Kültürel ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı altında Kadın ve Aile Şube

Müdürlüğü, Engelliler ve Rehabilitasyon Şube Müdürlüğü gibi birimlerle toplumun farklı kesimlerine hizmet sunmaktadır. Elâzığ Belediyesi, temel ihtiyaçlara yönelik gıda, giyim ve yakacak yardımları gibi hizmetler verirken, İzmir Büyükşehir Belediyesi, kadın sığınma evleri, çocuk ve gençlik merkezleri ve engelli vatandaşlar için özel projelerle sosyal belediyecilik alanında önemli adımlar atmaktadır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, kadınlara yönelik mikro kredi uygulamaları ve meslek edindirme eğitimleri ile ekonomik kalkınmayı desteklerken, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Engelsiz Parklar ve Kadın Sığınma Evleri gibi projelerle sosyal hizmetlerin yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Artvin Belediyesi ise aşevi, evden eve temizlik hizmeti gibi uygulamalarla yerel halkın günlük yaşamını destekleyen hizmetler sunmaktadır. Bu belediyelerin gerçekleştirdiği bu örnek uygulamalar, sosyal belediyecilik anlayışının farklı yerel koşullar ve ihtiyaçlar doğrultusunda nasıl şekillendiğini göstermektedir (Berkün, 2017, s. 593).

Toplumcu belediyecilik, belediyelerin demokratik katılımı teşvik etmek, toplumun ihtiyaçlarına odaklanmak ve toplumun kendini yönetme yeteneğini güçlendirmek amacıyla hareket etmesini öngörür. Bu yaklaşım, yerel halkın aktif katılımını teşvik ederek karar alma süreçlerini şeffaflaştırmayı ve toplumun çeşitli kesimlerini temsil etmeyi hedefler (Kurtuluş ve Aslan, 2016, s. 19). 1970'li yıllarda, bazı "toplumcu belediyecilik" savunucuları tarafından dile getirilen bir görüş, belediyelerin sadece yerel yönetim organları olmaktan öte, aynı zamanda birer yerel hükümet olarak işlev görmesi gerektiği idi (Keleş, 2020, s. 46). Bu bakış açısına göre, mevcut idari yapılanma, yerel yönetimlerin gerçek anlamda hükümet olma potansiyelini engelliyordu. Bu görüş, yerel yönetimlerin sadece belirli bir bölgedeki alt yapı hizmetlerini sağlayan kurumlar olmaktan öteye geçmesi gerektiğini savunuyordu. Onlara göre, belediyeler, yerel halkın ihtiyaçlarına daha doğrudan cevap verebilecek ve karar alma süreçlerine katılabilen demokratik yapılar haline gelmelidir. Mevcut idari yapılar ve merkeziyetçi anlayış, bu tür bir gelişimi engelliyordu. Yerel yönetimler, merkezi hükümetin sıkı idari vesayeti altındaydı ve kendi kendini yönetme kapasiteleri sınırlıydı. Bu nedenle, "toplumcu belediyecilik" yanlıları, yerel hükümet olma potansiyelini gerçekleştirmek için idari yapıda köklü değişikliklerin yapılmasını ve yerel yönetimlere daha geniş yetkilerin verilmesini savunuyorlardı. Bu değişiklikler, yerel halkın daha etkin bir şekilde katılımını ve yerel ihtiyaçlara daha hızlı ve etkili çözümler üretilmesini sağlayacaktı (Batuman, 2010, s. 225).

Toplumcu belediyecilik, neo-liberal sosyal belediyecilikten ve diğer belediye anlayışlarından farklı olarak düzenleyiciliği doğal bir çelişki olarak gören bir anlayış olarak tanımlanmıştır (Gün, 2015, s. 5). Bu belediyecilik modeli, halkın karar alma süreçlerine etkin katılımını teşvik ederek yerel yönetimi demokratikleştirmeyi hedefler (Kamalak, 2009, s. 19). Toplumcu belediyecilik, kaynakların ve yetkilerin halk yararına kolektivist bir anlayışla kullanıldığı, yoksulluğun kaynağını oluşturan sistem unsurlarını değiştirmeye odaklanan bir yerel yönetim biçimi olarak görülmektedir. Bu anlayışla hareket eden belediyeler, planlı gelişme, çevre koruma, eşit ulaşım, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve ucuz tüketim mallarının

halka ulaştırılması gibi çeşitli alanlarda başarılı uygulamalara imza atmışlardır. Özellikle 1973-1977 döneminde asfalt ve ekmek fabrikaları kurarak halka hizmet sunmuş, dar gelirli vatandaşlar için çeşitli sosyal projeler gerçekleştirmişlerdir. Toplumcu belediyeçilik, bu yönleriyle serbest piyasa koşullarının olumsuz etkilerini dengelemeye çalışmış ve kentleşmenin getirdiği sorunlara çözüm üretme amacı taşımıştır (Kılavuz ve Yüksel, 2017, s. 128).

Toplumcu belediyeçilik anlayışı, halkın söz, yetki ve karar sahibi olduğu bir yönetim modeli olarak öne çıkmaktadır. Fatsa'da bu modelin en iyi uygulamalarından biri olarak, belediye bünyesinde halkın yönetime katılabileceği ‐halk komiteleri‐ oluşturulmuştur. Bu model, halkın belediyeye yaptığı ödemelerin hizmet olarak geri döndüğünü görmesini ve belediye bütçesine sahip çıkmasını sağlamıştır. Toplumcu belediyeçilik evre uygulamalarında da etkili olmuş, örneğin Aliağa'da ithal kömüre dayalı bir termik santralin yapımını engellemiştir. Üretici ve paylaşımcı belediyeçilik ilkesi doğrultusunda, kooperatif örgütlenmeleri aracılığıyla kent dayanışması ve ekonomik paylaşım sağlanmış, halkın doğrudan üretime katılımı desteklenmiştir. Bu model, sadaka-vârî yardım politikaları yerine onurlu çalışma koşullarını teşvik eden bir kent dokusu yaratmayı hedefler. Toplumcu belediyeçilik, yurttaşların yönetimde en yüksek katılım düzeyine ulaşmasını amaçlarken, sosyal belediyeçilik sembolik katılımıla sınırlı kalmaktadır (Bayraktar, 2014, s. 53).

Türkiye'de sosyal belediyeçiliğin birçok örneği bulunmasına rağmen, toplumcu belediyeçilik anlayışı bu örneklerden farklı olarak halkın doğrudan katılımını ve karar alma süreçlerinde etkin rol oynamasını hedeflemektedir. Fatsa Belediyesi (1979-1980) ve Ovacık Belediyesi (2014) bu anlayışın en belirgin örneklerindendir. Fatsa Belediyesi döneminde gerçekleştirilen ‐çamura Son Kampanyası‐ halkın doğrudan katılımıyla, kısa sürede özöme ulaştırılmıştır. Halkın kültürel gelişimine katkıda bulunan Fatsa Halk Kültür şenliği düzenlenmiş ve fındık üreticilerinin sorunlarını ele alan ‐Fındıkta Sömüröye Son‐ mitingleri desteklenmiştir. Bu dönemde, karaborsacılıkla mücadele edilerek temel ihtiyaç maddelerinin adil dağıtımı sağlanmışır (Morgöl, 2007, s. 176). Ovacık Belediyesi ise tarımsal üretim ve kooperatifçilik gibi alanlarda önemli çalışmalar yapmıştır. Belediyenin organik tarım üretimi, kadın kooperatiflerinin kurulması ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesi gibi faaliyetler, toplumcu belediyeçiliğin hedeflerini yansıtmaktadır. Belediyenin mali şeffaflığı ve halkın yönetime katılımını sağlama abaları, Ovacık Belediyesi'ne uluslararası ödöller kazandırmıştır. Bu örnekler, toplumcu belediyeçiliğin sosyal belediyeçilikten farklı olarak halkın katılımını esas alarak, emekçi ve yoksul halkın lehine üretim ve bölöşüm ilişkilerini değiştirmeye odaklandığını göstermektedir (Kılavuz ve Yüksel, 2017, s. 128-130).

Liberal belediyeçilik, belediyelerin ekonomik özgürlüğü ve piyasa dinamiklerini vurgular. Bu yaklaşım, piyasa odaklı özömler üzerine kurulu olup, devlet müdahalesini minimum seviyede tutarak özel sektörün rolünü ön plana çıkarır. Belediyeler, hizmetlerin sunulmasında serbest piyasa prensiplerini kullanır ve yerel ekonomik büyümei teşvik eder

(Doğan, 2005, s. 78). Liberal belediyecilik, belediyelerin ekonomik özgürlüğünü ve piyasa dinamiklerini vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, piyasa odaklı çözümlere dayanır ve devlet müdahalesini en aza indirerek özel sektörün rolünü ön plana çıkarır (Ertan, 2002, s. 25). Belediyeler, hizmetlerin sunulmasında serbest piyasa prensiplerini benimser ve yerel ekonomik büyümeyi teşvik eder. Liberal belediyecilik, öncelikle rekabetçi bir ortamın oluşturulmasını ve piyasanın doğal işleyişine müdahale edilmemesini savunur. Belediyeler, hizmetlerin sunulmasında rekabeti teşvik eder ve özel sektörün katılımını artırır. Bu yaklaşım, kamu hizmetlerinin daha verimli ve etkin bir şekilde sunulmasını sağlayarak kaynakların daha etkin kullanılmasını hedefler. Liberal belediyecilik, belediyelerin sadece temel hizmetlerin sunulmasına odaklanmasını ve gereksiz bürokratik engellerin kaldırılmasını destekler. Bu yaklaşım, belediyelerin daha esnek ve yenilikçi olmasını teşvik ederken, aynı zamanda mali kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlar. Yerel ekonomik büyüme ve kalkınma, liberal belediyeciliğin önemli bir bileşenidir. Belediyeler, yerel işletmeleri destekler, girişimciliği teşvik eder ve yeni iş imkanları yaratır. Altyapı yatırımları ve çeşitli teşvikler aracılığıyla yerel ekonominin canlanmasını sağlarlar. Liberal belediyecilik, belediyelerin toplumsal refahı artırmak ve yerel ekonomiyi güçlendirmek için piyasa ekonomisinin avantajlarından yararlanmasını sağlar. Bu yaklaşım, devletin aşırı müdahalesinden kaçınarak, serbest piyasanın dinamizmini ve etkinliğini ön plana çıkarır (Kurtuluş ve Aslan, 2016, s. 19).

Neo-liberal belediyecilik, geleneksel liberal belediyecilikten farklı olarak, daha da piyasa odaklı ve özelleştirme eğilimleri taşıyan bir yaklaşımı ifade eder. Bu yaklaşım, belediyelerin işlevlerini özelleştirme, serbest piyasa koşullarını daha da güçlendirme ve kamu hizmetlerinin bir kısmını veya tamamını piyasa aktörlerine devretme eğilimindedir. Neo-liberal belediyecilik, kamu hizmetlerinin rekabetçi piyasa koşullarında sunulmasını teşvik eder. Belediyeler, temel altyapı hizmetlerinden sosyal hizmetlere kadar geniş bir yelpazede, piyasaya daha fazla açılarak, özel sektörün katılımını artırmayı hedefler (Sezik, 2013, s. 272). Bu yaklaşımın öncelikli hedefleri arasında maliyet tasarrufu, etkinlik ve verimlilik artışı bulunur. Belediyeler, kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmak için özelleştirme ve dış kaynak kullanımı gibi yöntemlere başvurabilirler. Ancak, eleştirmenler bu yaklaşımın kamu hizmetlerine erişimi ve kalitesini olumsuz etkileyebileceğini savunurken, toplumsal eşitsizlikleri artırabileceğine dikkat çekerler. Neo-liberal belediyecilik, belediyelerin sadece ekonomik kaygılarla yönetilmesine ve piyasa dinamiklerinin toplumun ihtiyaçları ve adaleti önünde öncelik almasına eleştirilerle karşılaşır. Bu nedenle, bu yaklaşımın uygulanmasında dengeli bir yaklaşım benimsemek ve kamu yararını göz önünde bulundurmak önemlidir (Gün, 2015, s. 18).

Neo-liberal belediyecilik, yerel yönetimlerin hizmet sunumunda etkinlik ve verimliliği artırmak amacıyla piyasa odaklı yaklaşımlar benimsemesini ifade eder. Belediyeler, hizmetlerin doğrudan kamu tarafından sunulması yerine, ihale yöntemi, hizmet sözleşmeleri, özel amaçlı hizmet kuruluşları gibi çeşitli alternatif yöntemlere başvurmaktadır. Bu

yaklaşımlar, kamu hizmetlerinin rekabete açılması ve piyasa koşullarına uygun hale getirilmesi amacı taşır. Neo-liberal politikalar doğrultusunda, devletin ekonomik yaşama müdahalesi sınırlanırken, yerel yönetimlerin rolü düzenleyici devlet anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Özelleştirme, deregülasyon ve esnekleştirme gibi politikalar, yerel yönetimlerin yeniden yapılanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu süreç, özellikle sosyal adalet ve yoksullukla mücadele gibi alanlarda ciddi eleştirilere yol açmıştır. Belediyeler, hizmetlerin özelleştirilmesi ve piyasa aktörleriyle iş birliği yaparak, sosyal sorunlara yönelik çözümler geliştirmeye çalışsa da, bu tür uygulamalar yoksulluğun yönetilebilir hale gelmesini sağlamakta, ancak yoksulluğun azaltılması konusunda yeterli olmamaktadır (Thompson, 2021, s. 319).

Neo-liberal yeniden yapılanma süreci, serbestleştirme, düzenleme dışı bırakma ve esnekleştirme politikaları üzerinde yükselen bir yapıya sahiptir. Türkiye’de kamu yönetiminin ve yerel yönetimlerin yeniden yapılanması süreci, özellikle 1980’li yıllarla birlikte hız kazanmış ve Avrupa Birliği’ne uyum süreci ile IMF, OECD, Dünya Bankası gibi küresel aktörlerin etkisi altında şekillenmiştir. Bu süreçte, yerelleşme vurgusu ön plana çıkmış ve yerel yönetimlerin yeniden tanımlanması gerekliliği ortaya konmuştur. Kamu yönetimi reformları, yönetimin şeffaf, demokratik ve kaliteli hizmet sunabilmesi için gerekli olduğu iddiasıyla gündeme gelmiş, devletin yeniden yapılandırılması sürecinde liberal kuramın egemen olduğu görülmüştür. Bu yaklaşımla devlet, piyasa aktörleri ile vatandaşlar arasında sadece düzenleyici bir rol üstlenmiş ve kamu hizmetleri piyasa faaliyetlerine dönüştürülmüştür. Küreselleşme ve yerelleşme süreçleri, ulus devletlerin yetkilerini küresel ve yerel düzeylere devretmesini gerektirmiştir (Güler, 2000, s. 83). Dünya Bankası, yerelleşme politikasının hızlandırılması gerektiğini savunmuş ve yerelleşme derecesini ölçmek için projeler geliştirmiştir. Bu süreçte, yerel yönetimlerin siyasal, fonksiyonel ve mali düzenlemelerle güçlendirilmesi hedeflenmiş, yerel yönetimlerin ulusal ekonomiye olan etkisi artırılmaya çalışılmıştır (Geray, 2001, s.10).

Neo-liberal politikaların etkisi altında, yerel yöneticiler doğrudan belediyeler tarafından hizmet verilmesi yerine ihale yöntemi, belediyeler arası hizmet sözleşmeleri, özel amaçlı hizmet kuruluşları gibi alternatif hizmet sunma yöntemlerini tercih etmektedir. Malatya Belediyesi de bu doğrultuda, yerel hizmetlerin sunumunda farklı belediye iktisadi teşebbüsleri kurarak, hizmetlerin özelleştirilmesi ve gelir kaynaklarının artırılması yoluna gitmiştir. Malatya Belediyesi, toplu taşıma hizmetlerinde MOTAŞ, ekmek üretimi ve satışında MEGSAŞ, otopark işletmeciliğinde ise Esenlik şirketi gibi teşebbüsleri aracılığıyla hizmet sunmaktadır. Ancak bu teşebbüslerin piyasa odaklı yaklaşımı, sosyal belediyecilik anlayışından uzaklaşarak, kentsel yoksulluk sorunlarını derinleştiren bir yapı ortaya koymaktadır. Malatya Belediyesi’nin sosyal belediyecilik kapsamında gerçekleştirdiği hizmetler, yoksullukla mücadelede yetersiz kalmakta ve yapılan yardımlar yalnızca günü kurtaracak düzeyde kalmaktadır. Belediye, eğitim ve kültürel etkinlikler aracılığıyla yoksul

kesimlere yönelik bazı sosyal hizmetler sunsa da, bu çabalar yoksulluğun döngüsel bir şekilde yeniden üretilmesini engelleyememektedir (Sezik, 2013, s. 288).

Yerel yönetimlerde uygulanan farklı belediyeçilik anlayışları, kamu hizmetlerinin sunumu, toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve kentsel gelişim politikalarının şekillenmesi açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu yaklaşımlar arasında toplumcu belediyeçilik, özellikle kent hakkı kavramıyla doğrudan uyumlu bir anlayış olarak öne çıkmaktadır. Toplumcu belediyeçilik, halkın yönetime doğrudan katılımını, karar alma süreçlerinde söz sahibi olmasını ve yerel yönetimlerin toplumsal adaletin sağlanmasında öncü bir rol üstlenmesini hedefler. Bu model, yalnızca hizmet sunumunu değil, aynı zamanda yerel halkın ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda güçlendirilmesini amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı temsil etmektedir.

Toplumcu belediyeçilik, kent hakkının temel ilkeleri olan katılım, eşitlik ve toplumsal dayanışmayı ön plana çıkarmaktadır. Halk komiteleri, kooperatif örgütlenmeleri ve şeffaf bütçe yönetimi gibi uygulamalar, toplumcu belediyeçiliğin kent hakkını nasıl desteklediğini göstermektedir. Bu anlayış, kent hakkının sadece bireylerin kentsel mekânlardan eşit şekilde yararlanmasını değil, aynı zamanda toplulukların birlikte hareket ederek kenti şekillendirmesini sağlamaktadır. Örneğin, Fatsa ve Ovacık belediyelerinin halk odaklı uygulamaları, toplumcu belediyeçiliğin, kentsel sorunlara çözüm üretirken halkın aktif katılımını nasıl teşvik ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, neo-liberal belediyeçilik gibi piyasa odaklı yaklaşımlar, kent hakkı anlayışıyla önemli çelişkiler barındırmaktadır. Neo-liberal belediyeçilik, hizmetlerin özelleştirilmesi, maliyet odaklı yönetim ve rekabetçi piyasa koşullarıyla uyumlu bir yerel yönetim modeli sunar. Ancak bu yaklaşım, sosyal adaletin sağlanması ve halkın katılımı konularında ciddi eksiklikler taşımaktadır. Özellikle, kentsel dönüşüm projeleri ve kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirerek, kent hakkının ihlal edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, kent mekânlarının yalnızca ekonomik birer meta olarak görülmesi sonucunda, bireylerin kentsel yaşam üzerindeki haklarını zayıflatmaktadır.

Sonuç olarak, toplumcu belediyeçilik, kent hakkı ilkelerine en uygun yerel yönetim anlayışı olarak öne çıkarken, neo-liberal belediyeçilik gibi piyasa odaklı modeller, bu hak anlayışıyla çelişen yaklaşımlar sergilemektedir. Toplumcu belediyeçilik, bireylerin ve toplulukların kentsel mekânlar üzerindeki kolektif haklarını güvence altına alırken, kentlerin sosyal ve çevresel değerlerini koruma konusunda daha etkin bir çerçeve sunmaktadır. Kent hakkını merkezine alan bir belediyeçilik anlayışının geliştirilmesi, hem toplumsal katılımı artıracak hem de kentsel adaleti güçlendirecektir.

2.5. Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı İhlalleri ve Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı İlişkisi

Yerel yönetimler, özellikle belediyeler, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulmasında merkezi bir rol oynar. Kamu hizmetleri, devlet veya diğer kamu tüzel kişileri

tarafından genel ve kolektif ihtiyaçları karşılamak amacıyla sunulan sürekli faaliyetlerdir. Genellikle merkezi yönetim tarafından sunulan bu hizmetler, yerel düzeyde de karşılanması gerektiğinde yerel kamu hizmetleri kavramı devreye girer. Yerel kamu hizmetleri, yerel birimlerin ihtiyaçlarına daha hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verebilmesi amacıyla, merkezi yönetimin yerine getiremeyeceği hizmetleri kapsamaktadır (Erkan, 2014, s. 70-74). Etkinlik, bir kamu hizmetinin hedeflenen toplumsal faydayı ne ölçüde karşıladığını gösteren temel bir performans kriteridir. Ancak bu kavram, subjektif unsurlar içerdiğinden, etkinliğin değerlendirilmesi kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Bu nedenle, bir kamu hizmetinin etkinliği, birey, grup ve örgüt düzeyinde ele alınmalıdır. Kamu hizmetlerinin etkin olarak sunulabilmesi için merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında görevlerin açık ve belirli ölçütlere dayanarak bölüşülmesi önemlidir (ztrk, 2004, s. 4).

Yerel yönetimler, coğrafi yakınlıkla ve halkla doğrudan etkileşim içinde oldukları için, bölgede gözlemleyici ve özümleyici konumdadırlar. Bu yakınlık, yerel yönetimlerin halka en yakın hizmet birimleri olarak görülmesini sağlar ve hizmetlerin yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanarak sunulması durumunda, hizmette halka yakınlık sağlanmış olmaktadır. Kamusal yaşamın gerekliliklerinin çoğunun yerel seviyede sunulması, belediyelerin insanların yaşamlarının çeşitli aşamalarında önemli sorumluluklar üstlendiğini göstermektedir. Yerel yönetimlerin varoluş nedenleri arasında yönetsel alanın daraltılması, hizmet maliyetlerinin düşürülmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve siyasal katılımcılığın artırılması gibi faktörler bulunmaktadır (Güler, 2006, s. 12). Merkezi otoritenin toplumsal ihtiyaçları karşılama görevi gibi, belediyeler de yerel halkın etkin ve verimli hizmet beklentilerini karşılamakla yükümlüdür. Bu kapsamda etkin hizmet sunumu, hizmetlerin hedeflenen kitleye ulaşması ve optimal fayda sağlaması anlamına gelirken, verimlilik ise en az kaynakla, en hızlı, ucuz ve kaliteli hizmet üretimini ifade etmektedir. Hizmette etkinlik ve verimliliğin sağlanmasında temel koşul, hizmetlerin halka en yakın birimlerce yerine getirilmesidir. Subsidiarite ilkesi, hizmetlerin yürütülmesinde önceliği alt basamaklardaki yönetimlere verirken, st düzey otoritenin bu yönetimlere karışmasını sınırlandırmak yerine, onların gelişimini destekleyecek araçlar sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle, hizmetlerin halka en yakın birimlerce sunulması, hizmette etkinlik ve verimliliğin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir (Negiz, 2007, s. 46).

Yerel yönetimlerin etkinliği ve verimliliği, Sezgin'in (2011, s. 45) vurguladığı gibi, çoğulcu ve katılımcı demokrasinin sağlıklı işlemesiyle doğrudan ilişkilidir. Yerel topluluk üyelerinin belediyenin gerçek sahibinin kendisi olduğunu hissetmesi ve yerel yönetimle yakından ilgilenmesi büyük önem taşır. Halkın, kamu yararına uygun olmayan karar ve uygulamalara karşı yargı organlarına başvurabilmesi, yerel yönetimlerin şeffaflığı ve hesap verebilirliği açısından kritik bir gerekliliktir. Aynı zamanda, halkın belediyenin finansal kaynaklarının nasıl kullanıldığını sorgulaması ve yönetim üzerinde sürekli bir etki yaratması, yerel yönetimlerin halkla daha yakın bir ilişki kurmasını sağlar. Yerel halkın yönetimle ilgili bilgiye hızlıca ulaşabilmesi ve bu bilgilere halkla ilişkiler teknikleri aracılığıyla erişebilmesi,

belediyelerin “halkın belediyesi” haline gelmesine katkıda bulunur. Bu amaçla, halka yönelik bir belediyecilik anlayışının benimsenmesi ve gerçek yerel yönetici niteliklerine sahip bir belediye kurumunun oluşturulması gereklidir. Bu yaklaşımla, yerel yönetimler, toplumun ihtiyaçlarına duyarlı bir hizmet sunumu gerçekleştirebilir ve demokratik yönetimlerin temel değerlerini koruyarak yerel kalkınmayı sürdürülebilir kılabilir (Cayhan, 2017, s. 15).

Yerel yönetimler, kentlerin planlanması ve yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yetkiyle birlikte, kent sakinlerinin refahı ve sürdürülebilir kalkınma için temel olan kent hakkını koruma sorumluluğu da gelir. Birçok kentte yerel yönetimler tarafından kent hakkı ihlalleri yaşanmaktadır. Kentli hakları bağlamında, kentsel dönüşüm sürecinde adil bir karar alma süreci, mülkiyet haklarının korunması ve gerçekçi bir temsil imkanının sağlanması büyük önem taşır. Bu süreçte, kent sakinlerinin refahını ve mutluluğunu doğrudan etkileyen kararların alınması için insanların beklenti ve isteklerinin bilinmesi hayati öneme sahiptir. Bu, hem gereksiz çatışmaları önleyecek hem de insan odaklı ve ortak değerlere dayalı yaşanabilir mekanların oluşmasını sağlayacaktır (Leblebici ve Açıl, 2013, s. 169). Kentsel dönüşüm sürecinde adil katılım, kent sakinlerinin söz hakkına sahip olması, görüşlerinin dikkate alınması ve karar alma sürecine aktif olarak katılabilmesi anlamına gelir. Bu, kent sakinlerinin fikirlerini paylaşma ve sürece etki etme hakkını sağlar. Katılımcı bir süreçte, farklı toplumsal kesimlerin temsil edilmesi ve çeşitliliğin sağlanması da önemlidir. Bu şekilde, kentte yaşayan herkesin sesi duyulabilir ve dönüşüm süreci tüm kesimlerin ihtiyaçlarına cevap verebilir. Mülkiyet haklarının korunması, kentsel dönüşüm sürecinde en önemli unsurlardan biridir. Kent sakinlerinin mülkiyet haklarının gözetilmesi ve korunması, adaletin sağlanması ve insanların mağdur edilmemesi açısından kritik öneme sahiptir. Karar alma sürecinde, mülkiyet haklarına saygı gösterilmesi ve etkilenen kişilere adil tazminatlar sağlanması gerekmektedir. Gerçekçi bir temsil olanağı, kentsel dönüşüm sürecinde etkilenen tüm kesimlerin doğru bir şekilde temsil edilmesini ve söz hakkına sahip olmasını sağlar. Bu, karar alma sürecinin meşruiyetini artırır ve dönüşüm sürecinin daha demokratik ve adil bir şekilde yönetilmesine yardımcı olur (Kartal ve Gençtürk, 2022, s. 84).

Türkiye’de uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, genellikle ekonomik büyüme ve kalkınma gerekçesiyle savunulsa da, bu süreçlerin ardında kentin rant odaklı bir şekilde yeniden yapılandırılması yatmaktadır. Bu projeler, kentsel mekânların imara açılması, yoksul ve dezavantajlı grupların yerlerinden edilmesi, sosyal dışlanma ve kentsel ayrışma gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte orman arazileri, tarım alanları ve sit alanları gibi doğal ve kültürel varlıklar da inşaat faaliyetlerine açılmakta, bu durum ise uzun vadede sürdürülebilir bir kalkınma modelinin sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu süreçte en temel insan hakları olan barınma hakkı, mülkiyet hakkı ve sosyal haklar ciddi ihlallerle karşı karşıya kalmaktadır (Şahin, 2015, s. 67). Yoksulluk, mülksüzleştirme, sosyal dışlanma, soylulaştırma ve yerinden etme gibi olgular, kentsel dönüşümün toplumsal maliyetini artırmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yapılan uygulamalar, sosyal dokuyu bozmakta, mahalle kültürünün yok olmasına ve toplumun sosyal dayanışma ağlarının

parçalanmasına yol açmaktadır. Neo-liberal kent politikaları doğrultusunda, kentler küresel sermayeye hizmet edecek şekilde yeniden yapılandırılmakta, kentsel dönüşüm projeleri ve inşaat faaliyetleri bu sürecin en önemli unsurları haline gelmektedir. Bu politikalar, genellikle kentin ekonomik getirisini artırmayı hedeflerken, toplumsal adalet, eşitlik ve katılım gibi temel değerleri göz ardı etmektedir (Göksu ve Bal, 2010, s. 257).

Yerel yönetimler, demokratikleşme süreçlerinde kritik bir rol oynamakta, küreselleşme sürecinde katılımı artıran, çoğulculuğu teşvik eden ve yerel demokrasiyi güçlendiren bir yapıya bürünmektedir. Merkezîyetçi yapılar yerini adem-i merkezîyetçi, yerel yönetimlere dayalı bir anlayışa bırakırken, bu dönüşüm, yerel hakların demokratik süreçlerin bir parçası olarak daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yerel haklar, bir insan hakkı olarak tanımlanmakta ve özellikle kentli haklarının bu kapsamda ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. İnsan haklarının gelişim süreci içinde, yerel hakların üçüncü kuşak dayanışma hakları arasında yer aldığı ifade edilmekte ve bu hakların uluslararası düzeyde korunmasının önemi belirtilmektedir. Avrupa Kentsel Şartı gibi uluslararası belgeler, yerel hakların gelişiminde önemli bir adım olarak kabul edilmektedir (Ökmen, 2013, s. 29).

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı, yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve niteliğinden sorumlu olduğunu belirtirken aynı zamanda kentlilerin ücretsiz ve kolay erişilebilir genel kamusal hizmetlerden faydalanma hakkını vurgular. Ancak, bu şartın bir diğer önemli maddesi de yerel yönetimlerin, kamu hizmetlerinin etkili olmasını ve kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğunu sağlamakla yükümlü olduğunu belirtir (Sadri, 2013, s. 7). Bu şart, her türlü ayrımcılığın önlenmesi gerektiğini vurgular. Yerel yönetimler, kamu hizmetlerini sunarken hiçbir şekilde ayrımcılık yapmamalı ve herkesin eşit şekilde hizmet almasını sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır. Bu, cinsiyet, etnik köken, din, dil, cinsel yönelim, engellilik durumu veya diğer herhangi bir ayrımcılık sebebine dayalı olarak hizmetlerin sunulmasında farklılık yapılmaması gerektiği anlamına gelir (Kart, 2019, s. 21).

Artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamada mevcut konut stoku yetersiz kalmış ve konut sorunu toplumsal bir mesele haline gelmiştir. Bu durum, kent hakkı ihlalleri bağlamında önemli bir yer tutar. Çünkü, kent hakkı, insanların adil, güvenli ve sağlıklı konutlara erişimini içerir. Ancak, kapitalist politikalarla, özellikle konut piyasasının serbest bırakılması ve kar amacıyla konut inşaatının teşvik edilmesi gibi politikalarla, bu hak ihlal edilmiştir. Kent sakinleri, uygun fiyatlı ve kaliteli konutlara erişimde zorluklar yaşamakta ve bu durum toplumsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Yerel yönetimlerin ve devletin, kent hakkı ihlallerini önlemek için etkili politikalar geliştirmesi ve adil konut politikaları uygulaması gerekmektedir (Erdüzgün ve Yöreş, 2019, s. 32).

Ekolojik ihtilaflar, kent hakkı ihlalleri bağlamında önemli bir yer tutar çünkü çevresel tahribat ve kirlilik, kentsel ve kırsal yerel topluluklara zarar verir ve yaşam koşullarını olumsuz etkiler. Kent sakinleri, doğal varlıklara erişimlerinin sınırlandırılması veya yok edilmesi nedeniyle ekolojik ihtilaflarla karşılaşabilirler. Özellikle, çevresel tahribat ve kirlilik gibi

sosyal ve çevresel külfetlerin, kırsal yerel topluluklara dayatılması, kent hakkı ihlallerine yol açar. Bu tür ihtilaflar, doğayı sadece ekonomik bir mal olarak gören ve piyasa fiyatına göre değerlendiren çevre ekonomisinin yaklaşımıyla çatışır. Çünkü çevre ekonomisi, genellikle nicel ekonomik (parasal) değerlendirme dili kullanırken, ekolojik iktisat ve sosyoloji, doğanın çoklu nitel yaşam değerlerini vurgular. Bu durum, çevresel tahribatın ve kirliliğin insan sağlığına ve çevreye olan etkilerini tam olarak değerlendirmeyi zorlaştırır ve kent sakinlerinin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle, kent hakkı ihlallerinin önlenmesi ve adil bir çevre politikası oluşturulması için doğal varlıkların korunması ve çevresel sürdürülebilirlik önemlidir (Özberk, 2022, s. 32).

Temel hizmetlere erişimde zorluklar genellikle göç ile ilişkili değerlendirilmektedir. Yerinden edilenler, sağlık hizmetlerine erişimde çeşitli engellerle karşılaşmaktadır ve bu durum temel hizmetlere erişimde yaşanan bir hak ihlali olarak görülebilir. Yerinden edilenlerin sağlık hizmetlerine erişimindeki zorlukların başlıca nedenleri arasında yoksulluk yer alır. Yoksulluk, sağlık harcamalarını karşılamakta güçlük çeken bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini sınırlar. Sağlık güvencesinin olmaması da önemli bir faktördür. Sağlık sigortası olmayan kişiler, gerekli sağlık hizmetlerini almak için maddi zorluklarla karşılaşabilirler. Dil sorunları da sağlık hizmetlerine erişimde önemli bir engel olabilir. Yerinden edilenler, yerleştikleri yeni bölgelerde dil bariyerleriyle karşılaşabilir ve sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamayabilirler. Bu durum, sağlık hizmetlerine erişimde adaletsizliğe ve ayrımcılığa yol açabilir. Son olarak, sağlık kuruluşlarının yetersizliği de yerinden edilenlerin sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştırabilir. Yerinden edilenler, yaşadıkları bölgelerde yeterli sayıda sağlık kuruluşu bulunmaması durumunda uzun mesafeler kat etmek zorunda kalabilirler veya sağlık hizmetlerinden mahrum kalabilirler. Bu nedenlerle, yerinden edilenlerin sağlık hizmetlerine erişimindeki zorluklar, yerel yöneticilerin kent hakkı ihlalleri ve temel hizmetlere erişimde yaşanan eksikliklerle ilişkilendirilebilir. Yerel yönetimlerin bu sorunları çözmek ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için daha fazla çaba göstermeleri gerekmektedir (Coşkun ve Yılmaz, 2016, s. 270).

Bugünlerde, kentsel rant elde etmek için sıkça başvurulanan araç genellikle “kentsel dönüşüm projeleri” olarak adlandırılır. Bu projelerle, kentteki sorunlu bölgelerin iyileştirilmesi amaçlanırken, genellikle üretilen fazla sermayenin emilimini sağlayan bir uygulama haline gelir. Bu projeler, değişime ayak uyduramayan bireylerin kent yaşamından dışlanmasına ve toplumsal bölünmenin derinleşmesine neden olabilir. Günümüzde en çok tartışılan yönü, kent hakkı mücadelelerine konu olan “konut hakkı” ihlalleridir (Erdüzgün ve Yöreş, 2019, s. 30).

Sonuç olarak, yerel yönetimlerin kent hakkı ihlalleri veya kent hakkı ilişkisi, yerel yönetimlerin demokratik süreçlerdeki rolü ve kamu hizmetlerinin etkin sunumu ile doğrudan ilişkilidir. Yerel yönetimler, kent sakinlerinin yaşam kalitesini artırmak, adil bir şekilde hizmet sunmak ve kentsel dönüşüm süreçlerini insan odaklı bir yaklaşımla yönetmekle

sorumludur. Ancak, kentsel dönüşüm projeleri, konut hakkı ihlalleri, çevresel tahribat ve temel hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar gibi konular, yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını yerine getirirken karşılaştıkları zorlukları ve ihlalleri gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin, kent hakkını koruyacak politikalar geliştirmesi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlaması ve kent sakinlerinin haklarını gözetmesi, toplumsal adaletin ve demokratik değerlerin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

3. BÖLÜM

YEREL YÖNETİCİLERİN KENT HAKKI SORUMLULUKLARI

3.1. Dünyadaki Tartışmalar ve Gelişmeler

İnsan hakları hukukunda son yıllarda dikkat çekici ancak az fark edilen gelişmelerden biri, insan hakları şehirlerinin yükselişidir. Yerel yönetimlerin evrensel haklar kavramıyla olan ilgisi, Henri Lefebvre'nin 1968 yılında yayımlanan “Le Droit à la ville” adlı eserinin ardından belirgin hale gelmiştir. Bu eser, tüm sakinlerin bir kenti şekillendirme sürecine katılım özgürlüğünü ele almaktadır. “Kent hakkı” kavramı, günümüzde Brezilya gibi birçok ülkenin anayasalarına ve Montreal ile Meksika Şehri gibi şehirlerin yerel yönetmeliklerine dâhil edilmiştir (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 609). Fransız Solu'nun önde gelen isimlerinden biri olan Lefebvre'nin II. Dünya Savaşı sırasında Fransız direnişinde önde gelen bir filozof ve aktivist olarak rolü bulunmaktadır. Bu tartışma, Lefebvre'nin 1967'de yayımlanan Le droit à la ville ve 1976-78 yıllarında yayımlanan De l'état adlı eserlerine atıfta bulunmakta ve ardından literatürdeki üç temel tartışmayı incelemektedir: kapitalizm ve kentleşme arasındaki bağlantı, yurttaşlık kavramları ve kamusal alanın doğası üzerine tartışmalar. Henri Lefebvre ve Paris Solu 1968'in başlarında Paris'te patlak veren şiddetli protestolar, Sorbonne Üniversitesi ve Paris Nanterres Üniversitesi'ndeki öğrenci ayaklanmalarından kaynaklanmıştır. Aşırı polis baskısı ulusal protestolara yol açmış ve 1968'in başlarında huzursuzluk Paris'in Latin Mahallesi'ne ve diğer şehirlere yayılmıştır. 13 Mayıs 1968'de sendikalar, yaklaşık 10 milyon işçinin ya da ülkenin iş gücünün neredeyse üçte ikisinin katıldığı ulusal bir grev çağırısı yapmıştır. Mayıs ayının sonunda Cumhurbaşkanı de Gaulle yeni seçimler yapacağını duyurmak zorunda kalmış ve grev sona erdirilmiştir. Henri Lefebvre'nin 1967 yılında yayımlanan Le droit à la ville adlı eseri, grevciler için adeta bir simge haline gelmiş, kapitalizmin ortaya çıkan sosyal ve siyasi yapılarına meydan okuyan radikal bir yeni paradigma yaratmıştır. Onun analizi, kentin yıkımı ve “kentsel yoğunlaşma” arasındaki çelişki etrafında dönmektedir (Mitchell, 2003, s. 44).

Lefebvre, geleneksel kentin, sosyal ve politik yaşamın, servetin, bilginin ve sanatların merkezi, kendine özgü bir yapıt olduğunu, ancak kentlerin kültürel, politik ve sosyal yaşamın merkezleri olarak kullanım değerlerinin sanayileşme ve ticarileşme süreçleri tarafından zayıflatıldığını, bunun da değişim değeri ve kentsel varlıkların metalaştırılmasını yarattığını savunmuştur (Lefebvre, 1968, s. 67). Burada iki temel hak tanımlanmıştır: katılım hakkı ve sahiplenme hakkı. Katılım, kent sakinlerinin kentsel mekanı üreten tüm kararlara erişimini sağlar (Mitchell, 2003, s. 45). Sahiplenme ise kentsel mekanı kullanma, işgal etme ve insan ihtiyaçlarını karşılayan yeni mekanlar yaratma hakkını içerir. Lefebvre şöyle der: “*Kent hakkı, kendisini üstün bir hak biçimi olarak ortaya koyar: özgürlük, sosyalizasyon içinde bireyselleşme, yerleşme ve yaşama hakkı. Kent hakkı, eser (oeuvre) hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı (mülkiyet hakkından açıkça farklı olarak) anlamına gelir*” (Kofman ve Lebas, 1996, s. 174).

Lefebvre'ye göre kent hakkı, tüm yurttaşlara tüm kentsel mekanların kullanımına ve üretimine katılma hakkı tanır; kentsel mekanın üretimi üzerinde kontrol, kentsel sosyal ve mekansal ilişkiler üzerinde kontrol anlamına gelir; dolayısıyla kentsel mekanın sosyal değeri, onun parasal değeriyle eşit bir ağırlığa sahiptir. Ekonomik sistemler kentsel mekanı esas olarak değişim değeri için değerlendirdiğinde, Lefebvre'ye göre, “kent bir yapıt olarak” baskı altına alınmaktadır (Purcell, 2003, s. 567). Lefebvre, devletin yeni bir “devlet üretim biçimi”ne girdiğini, limanlar, konutlar veya altyapılar gibi “kapitalist mekanların” geliştirilmesi ve yasal düzenlenmesinde merkezi bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Brenner (2001, s. 789), son yıllarda devletlerin, sahip oldukları kaynaklar nedeniyle kentsel gelişimde “benzersiz bir üstünlük” kazandığını ve bunun, ulusların, bölgelerin ve şehirlerin “küresel rekabetçi gelişim alanları” haline gelmesiyle coğrafi eşitsizliklerin derinleşmesine neden olduğunu savunmaktadır.

Lefebvre'nin fikirleri ne kadar ilham verici olsa da, birçok cevaplanmamış soru bulunmaktadır. Kent hakkının nasıl uygulanabileceğine, ikametgaha dayalı yurttaşlık kavramının nasıl uygulanabileceğine veya katılım ve öz-yönetim kavramlarının nasıl işleyebileceğine dair pek bir kılavuz bulunmamaktadır. Özellikle yerel yönetimlerin yerel güç ilişkilerini aracılık etmede kritik ve merkezîyetçi rolü göz önüne alındığında, yönetişimin doğası hakkında da cevaplanmamış sorular bulunmaktadır. Lefebvre'nin çalışmalarını takip eden akademik tartışmalar, kent hakkını kapitalizm ve küreselleşmenin doğasına meydan okuyan bir kavram olarak görmektedir. Ekonomik üretim, serbest piyasa sistemi altında kâr amacıyla özel olarak yürütülmekte ve sınır ötesi akışları teşvik etmektedir. Örneğin, David Harvey, kentleşmeyi, toplum ve temel üretim biçimleri arasındaki ilişkiye dair hâkim ideolojileri yansıtan bir dizi sosyal ilişki olarak görmektedir (Harvey, 1973, s. 303-307). Harvey (1973, s. 306), kapitalizmin her zaman fazladan bir ürün ürettiğini ve bunun büyük ölçüde kentsel mülkiyete yatırım yapıldığını savunmuştur. Bu nedenle, şehirler, sermaye fazlasının coğrafi ve sosyal yoğunlaşmalarıyla ortaya çıkmıştır (Harvey, 2008, s. 25). Genel bir görüşe göre, kapitalizme dayalı ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılmasını kolaylaştırmaktadır, ancak büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişki, farklı ekonomik ve politik bağlamlarda büyük ölçüde değişkenlik göstermektedir. Küreselleşmenin doğasında bulunan ticarete açıklık, artan piyasa oynaklığıyla bağlantılıdır ve bu da kentsel yoksullar için öngörülemeyen sonuçlar yaratarak yoksulluğun azaltılmasını tehdit etmektedir (Nissanke ve Thorbecke, 2006, s. 1341).

Kent hakkının kolektif doğası, barınma hakkı veya çalışma hakkı gibi bireysel hakları içerebilir, ancak bunlarla sınırlı değildir. Bu yeni hak, hakların yeniden tanımlanmasına ve yurttaşlığın yeniden yorumlanmasına olanak tanıyan sürekli bir mücadele yoluyla tanımlanır. İkinci temel tartışma, vatandaşlık kavramı ve kentin hakkını kimin talep ettiği konusundadır. Lefebvre'nin düşüncesine göre vatandaşlık, yalnızca ulusal vatandaşlıkla sınırlı olmayıp, kenti mesken edinen tüm kent sakinlerine aittir. Ancak, bu kavramı uygulamak önemli zorluklar doğurmaktadır. Vatandaşlık genellikle bireylere bir sosyal ve mekansal varlık—bir ülke ya da

şehir—ile ilişkili olarak verilir. Vatandaşlık, bireylere belirli haklar ve yükümlülükler tanır; bunlar arasında devlet gücünün kullanımında söz sahibi olma hakkı ve vergi ödeme ile devlet kontrolüne tabi olma yükümlülüğü bulunur (Brown, 2010, s. 4).

Marcuse (2009, s. 191), kent hakkının hem ezilenlerin (ırk, etnik köken, cinsiyet veya yaşam tarzı nedeniyle) bir çılgılığı hem de yabancılaşmış olanların (gençler, sanatçılar ve baskın ekonomik sistemi eleştiren idealistler) bir talebi olarak ortaya çıktığını savunur. Vatandaşlığın temelini ikametgâh olarak belirlenmesi, kentin hakkına kimin sahip olduğuna dair tanımlı genişletir. Ancak, bu durum önemli zorlukları beraberinde getirir ve geçici statüleri veya güvencesizlikleri nedeniyle sayılması zor olan belgesiz göçmenler ve kayıt dışı ekonomide çalışan işçiler gibi kentsel yoksulların kilit kesimlerini göz ardı eder. Gündüzleri şehir merkezlerinin nüfusunu artıran ancak başka yerlerde yaşayan çok sayıda banliyöden gelenleri de göz ardı eder. Lefebvre'nin savunduğu gibi, vatandaşlığı resmi ve mekânsal terimlerle çerçevelemek, şehri bir siyasi topluluk olarak ve sosyal güç ilişkilerini tanımada yetersiz kalmaktadır (Brown, 2010, s. 5). John Friedman (1992, s. 73), İspanya'nın Tudela kentinde Santiago ve Santa Ana festivallerinde, tüm halkın beyaz giysiler giyip kırmızı bayraklar sallayarak ve bando etrafında koşarak kutlama yaptığı bu etkinliği 'Se Tomaron Las Calles' (Sokaklar Alındı) olarak tanımlamıştır.

Kent hakkı gündemine yönelik daha spesifik bir eleştiri, Mayer (2009, s. 192) tarafından yapılmıştır. Mayer, hakların kurumsallaştırılmasının dışlanmayı bir ölçüde ele alabileceğini öne sürerken, bunun, eşitsizliklerin kaynağını oluşturan temel ekonomik süreçleri ele almayan, sadece mevcut sisteme dahil olma talebi olduğunu belirtmektedir. Bildirgeler ve kılavuzlar sınırlı bir değere sahip olsa da, bunlar kent hakkının merkezindeki güç mücadelesini göz ardı etmektedir. Kent hakkını yasalarla güvence altına almak, değişimin zorlu ama kritik bir itici gücü olarak görünmektedir. Brezilya'daki Kent Statüsü, demokratik yönetime geçiş ve kentsel yoksulların sosyal aktivizm ve koalisyonlarına verilen rolün geniş kabulü gibi olayların özel bir birleşiminin ürünü olmuştur. Bununla birlikte, kent hakkı Latin Amerika'nın diğer yerlerinde, Kolombiya, Ekvador ve Meksika'da da benimsenmiştir (Brown, 2010, s. 6).

Belki de en önemlisi, bu yaklaşım, Parnell ve Pietersee'nin (2010) belirlediği üçüncü ve dördüncü haklar—şehir ölçeğinde haklar ve ekonomik dalgalanma veya iklim değişikliği gibi insan kaynaklı tehditlerden özgür olma hakları—dahil olmak üzere, hak temelli bir gündemi uygulamada yerel devlete kilit bir rol sunmaktadır. Yerel devlet, şehir hükümeti ve diğer devletle ilişkili kuruluşlar tarafından temsil edilmekte olup, vatandaş ile küresel ve yerel üretim sistemleri arasındaki güç ilişkilerinin arabuluculuğunda hayati bir role sahiptir. Kent hakkı, modern kentin adaletsizliklerini ele almak için geniş bir çekiciliğe sahip güçlü bir bayraktır (Brown, 2010, s. 5).

Kent hakkı mücadelesinin geniş kapsamı ve gücü, bu hakların yerel düzeyde yasalarla güvence altına alınması ve yerel yönetimlerin bu süreçte oynayabileceği kilit rol ile daha da

pekişmektedir. Yerel yönetimlerin uluslararası hukukun gelişimindeki sorumlulukları, 1998 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 50. yıldönümünde düzenlenen konferans ile vurgulanmış ve bu sorumlulukların kurumsallaşması, "Avrupa Şehirlerde İnsan Haklarının Korunması Şartı" ile somut bir hale getirilmiştir. Bu metin, klasik insan hakları ilkelerini ve uluslararası belediye dayanışmasını içermekte olup, şehirlerin yerel ve küresel düzeyde insan haklarının korunmasına katkıda bulunmasını hedeflemektedir. Şehirlerin, mali araçlar ve halkın katılımıyla işbirliği programları oluşturması ve sınırları aşan bir eşitlik anlayışı geliştirmesi teşvik edilmektedir (Madde 6(3)). Subsidiarite ilkesi, merkezi devletlerin ve diğer yetkili idarelerin yerel yönetimlerin sorumluluklarını ihmal etmesini engellemek amacıyla yeniden ve dikkatlice müzakere edilmelidir (Madde 7(1)) (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 609-610).

Kent hakkı kavramı, son yıllarda küresel ve yerel toplumsal hareketler, şehir hükümetleri ve çok uluslu kuruluşların ittifakları tarafından, devlet ve vatandaş arasındaki sözleşmenin yeniden müzakere edilmesi için önemli bir slogan haline gelmiştir. Dünya Kent Hakkı Şartı, bu bağlamda en etkili küresel sosyal girişimlerden biri olarak öne çıkmaktadır. 1990'larda Rio Dünya Zirvesi (1992) ve İstanbul'daki Habitat II (1996) forumlarında insan hakları aktivistleri, çevreciler ve diğer paydaşlar arasındaki diyaloglardan doğan bu şart, 2001 yılında Porto Alegre'de düzenlenen Dünya Sosyal Forumu'nda (WSF) bir tema olarak kabul edilmiştir. Şart, kent hakkını yeni bir insan hakkı olarak tanımlamayı ve bu hakkın Birleşmiş Milletler ile ulusal ve yerel hükümetler tarafından benimsenmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu şartın merkezinde kolektif hakların tanımı bulunmaktadır: Madde 1'e göre, herkes, cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken, siyasi ve dini yönelim ayrımı olmaksızın kent hakkına sahiptir ve kültürel belleği koruma hakkına sahiptir. Vatandaşlar ise "kente kalıcı olarak ya da geçici olarak yaşayan tüm insanlar" olarak tanımlanmaktadır (Brown, 2010, s. 7).

Dünya şartı, Lefebvre'nin vizyonundaki birçok fikri kapsar; kent hakkını kolektif bir hak olarak görür ve mülkiyetin sosyal işlevinin tanınmasını talep eder. Ancak, vatandaşın resmi ikamet statüsünden bağımsız olarak tanımlanması ve mülkiyetin sosyal işlevinin tesis edilmesi gibi iki kilit unsur, bu şartın uluslararası kuruluşlar tarafından henüz ileriye taşınmamış olmasının nedenleri arasında yer alır. Birçok yerel sosyal hareket, 1960'lardan bu yana dört dalga halinde kentsel kaynaklar için verilen mücadelede hak temelli bir gündemi benimsemiştir (Mayer 2009, s. 192). 1970'lerde, bu mücadeleler konut, kira grevleri ve kentsel yenilemeye karşı protestolar etrafında şekillenmiştir; 1980'lerde kemer sıkma politikalarına ve neoliberalizme karşı tepkiler görülmüştür; 1990'larda hükümetin 'yerel ekonomik kalkınma' programlarına odaklanan protestolar ön plana çıkmıştır ve 2000'lerden itibaren finansal ve mülkiyet piyasalarının entegrasyonuna ve 'sahip olanlar' ile 'sahip olmayanlar' arasındaki sosyal kutuplaşmanın artmasına karşı küresel bir mücadele ortaya çıkmıştır. Örneğin, Brezilya'da atık toplayıcılarının artan şekilde siyasallaşması, kentsel atık yönetiminde katılımcı yaklaşımları güçlendirmek amacıyla Ulusal Atık ve Vatandaşlık Forumu'nun oluşturulmasına yol açmıştır (Dias, 2009, s. 12). Bu forum, UNICEF'in Brezilya'da

45.000 çocuğun atık toplayıcısı olarak çalıştığını ve bunların üçte birinin okula gitmediğini tahmin eden bir çalışmasının yayımlanmasından sonra, 1998 yılında kurulmuştur. Forumun amacı, açık çöp sahalarındaki çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak, yönetilmeyen çöp sahalarını kapatmak ve atık toplayıcılarının meşru kentsel hizmet sağlayıcıları olarak haklarını tanımaktır. Yasal Reform Bazılarına göre, kent hakkı ancak köklü yasal reformlarla ele alınabilir. Burada Latin Amerika'da birkaç devletin kent hakkını modern yasalarla güvence altına alması önemlidir; bu süreç, Brezilya'da 2001 yılında onaylanan 10.257/2001 sayılı Kanun, yani Kent Yasası ile somutlaşmıştır. Brezilya'da, spekülasyon arazi piyasası, kliyenlist politika ve dışlayıcı bir yasal rejim sonucunda gayri resmi kentsel gelişim norm haline gelmiştir (Fernandes, 2007). Kent Yasası, Brezilya'nın askeri yönetimden demokratik yönetime geçişi sırasında, 1980'lerin ortalarında tasarlanmıştır. Sivil toplum örgütlerinden oluşan bir grup tarafından yapılan lobi çalışmaları ve Ulusal Kentsel Reform Forumu'nun kurulması sonucunda, 1988 yılında yeni federal anayasaya kentsel sorunlarla ilgili iki bölüm (Maddeler 182 ve 183) eklenmiştir. Forumun yıllar süren mücadelesi sonucunda, bu maddeler nihayet 2001 yılında Kent Yasası olarak yasalaşmıştır. Kent Yasası, kent hakkını kolektif bir hak olarak açıkça tanımakta ve üç temel ilkeye dayanmaktadır (Brown, 2010, s. 7):

- Mülkiyetin sosyal işlevi kavramı,
- Kentselleşmenin maliyet ve faydalarının adil dağılımı,
- Kentsel yönetimin demokratikleşmesi.

Bu yasa, yeni bir Kentler Bakanlığı'nın kurulmasını sağlamış ve Kent Yasası'nın uygulanmasını sağlamak amacıyla 2002 yılında ulusal bir tüzük onaylanmıştır. Yerel kurumların siyasi kültüründeki bir değişim, yoksul yanlısı hak temelli bir gündemin gerçekleştirilmesi için kritik öneme sahiptir.

"Kent hakkı" hareketinin ardından, yerel yönetimler 1990'ların sonlarında uluslararası insan haklarıyla açıkça ilgilenmeye başlamış ve kendilerini insan hakları şehirleri olarak adlandırmışlardır. Bu gelişme başlangıçta, insan hakları söylemi ve pratiğine odaklanan sivil toplum tarafından güçlü bir şekilde yönlendirilmiş olsa da, yerel yönetimler giderek artan bir şekilde bu sürecin yasal sonuçlarını kabul etmeye başlamışlardır. Örneğin, Barselona bir insan hakları politikası benimsemiş, İnsan Hakları Departmanı ve iki belediye hizmeti (Ayrımcılık Karşıtı Ofis ve Din İşleri Ofisi), yerel bir ombudsman, İnsan Hakları Gözlemevi ve yerel bir tüzük (2010 Barselona Haklar ve Görevler Şartı) oluşturmuştur. Bir diğer insan hakları şehri olan Graz'da, sivil toplum, hükümet ve akademiden paydaşların yer aldığı bir İnsan Hakları Konseyi ve yerel düzeyde hakların izlenmesi için bir mekanizma kurulmuştur. Her yıl yüzlerce katılımcıyı bir araya getiren ve 2017'deki toplantısında bu kavramı daha da kurumsallaştırma taahhüdünde bulunan Dünya İnsan Hakları Şehirleri Forumu, bir insan hakları şehrini "insan haklarının temel değerler ve yönlendirici ilkeler olarak önemli bir rol

oynadığı yerel bir bağlamda hem bir yerel topluluk hem de sosyo-politik bir süreç” olarak tanımlamaktadır (Starl, 2016, s. 120).

Bu gelişmeler genel anlamda uluslararası insan hakları ile ilgilidir. Ancak, şehirlerin belirli insan hakları antlaşmalarına yönelik çabalarını yoğunlaştırdığı paralel bir gelişme de gözlemlenebilir. Örneğin, ABD’de birçok şehir, federal hükümet tarafından onaylanmamış olmasına rağmen, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’ni yerel bir yönetmelik olarak kabul etmiştir. Benzer şekilde, Avrupa’daki şehirler, ilgili ülkeler bu antlaşmaları resmen onaylamadan önce, Engelli Haklarına Dair Sözleşme’yi “sembolik olarak onaylama” ve hükümlerini belediye yönetmeliklerine uygulama konusunda öncülük etmiştir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü tarafından 2004 yılında başlatılan ve şehir raporlarına dayalı olarak 10 maddelik bir eylem planına ve bunun izlenmesine yönelik taahhüt içeren Avrupa Irkçılıkla Mücadele Eden Şehirler Koalisyonu da bu sürecin bir başka örneğidir (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 611). Belgesiz göçmenler için acil barınma örneği, yerel yönetimlerin uluslararası insan hakları hukuku ile yakından ilgilenmesinin, ulusal yasa ve politikalardan sapmalara nasıl yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Hollanda’da Bed-bad-brood (yatak-banyo-ekmek) meselesi, yerel yönetimlerin belgesiz göçmenlere acil barınma sağlayıp sağlayamayacağı ya da sağlaması gerekip gerekmediği konusunda siyasi ve hukuki bir tartışma alanı haline gelmiştir. Merkezi hükümetin 2012 yılında belediyelere bu tür bir barınma sağlamayı yasaklamasının ardından, bu yasağın insan hakları üzerindeki etkileri uluslararası insan hakları kuruluşları ve Hollandalı yerel yönetimler tarafından sorgulanmıştır. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi (ECSR), 2014 yılında, evsizler ve düzensiz göçmenlere acil sosyal yardım sağlanmamasının Hollanda’nın Avrupa Sosyal Şartı kapsamındaki yükümlülükleriyle uyumlu olmadığını kararlaştırmıştır. Hollanda, Şart’ın bağlayıcı olmadığını ve yetkisini yabancılar için kabul etmediğini belirterek bu karara uymayacağını ifade ettiğinde, Bakanlar Komitesi ECSR’nin bulgularını tekrar eden bir açıklama yapmıştır. Aynı yıl, Birleşmiş Milletler’in aşırı yoksulluk ve insan hakları, yeterli konut hakkı ve göçmen hakları özel raportörleri, Hollanda hükümetine uluslararası, bölgesel ve ulusal insan hakları kuruluşlarının daha önce verdikleri “Hollanda’da düzensiz durumda olan evsiz göçmenlerin acil yardımdan dışlanması insan hakları hukukunu ihlal ettiği” yönündeki kararları hatırlatan ortak bir açıklama yapmıştır. Raportörlerin temel endişelerinden biri, ulusal politikanın ayrımcı şartlarını telafi etmeye çalışan belediyelere Hollanda hükümeti tarafından yeterli yasal, idari ve mali desteğin sağlanmamış olmasıdır (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 612).

Bu tür kararlar ve tavsiyeler, belgesiz göçmenlere acil barınma sağlamak isteyen insan hakları şehirleri tarafından, merkezi hükümetin yaptırımlarından kaçınmak amacıyla açıkça kullanılmıştır. Bakanlar Komitesi’nin kararı, 2015 yılında hükümetin neredeyse düşmesine neden olduktan sonra, merkezi hükümet bir uzlaşma önerisi sunmuştur; bu öneriye göre belgesiz göçmenler, yalnızca beş belediyede ve sınır dışı edilme süreçlerine işbirliği yapmaları şartıyla sınırlı barınma imkânından yararlanabileceklerdi. İşbirliği yapmamaları

durumunda ise sokaklara terk edileceklerdi. Bu uzlaşma, belediyelerin sınır dışı edilmeye işbirliği yapmayan belgesiz göçmenlere herhangi bir barınma sağlamalarına izin verilmeyeceğini ve aksi takdirde mali yaptırımlara maruz kalacaklarını belirtmiştir. Birçok yerel yönetim, hem ilkesel hem de pragmatik gerekçelerle bu duruma karşı çıkmıştır. Bir örnek olarak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından Hollanda'nın ilk insan hakları şehri olarak tanımlanan Utrecht, bu kenti resmi bir insan hakları politikası olan bir şehir olarak ön plana çıkarmaktadır. Utrecht'te belediye meclisi, bazı kişilerin ülkelerine geri dönemeyeceğini ve bu kişilerin sokaklarda "insanlık dışı koşullarda" yaşayacaklarını belirten bir önerge kabul etmiş ve bu durumun uluslararası hukuk ve ECSR kararlarıyla uyumlu olmadığını vurgulayarak, kabine anlaşmasını "istenmeyen, kabul edilemez ve uygulanamaz" olarak nitelendirmiş ve Utrecht belediyesinin belgesiz göçmenlere koşulsuz barınma ve destek sağlamaya devam edeceğini kararlaştırmıştır (Oomen, 2014, s. 39). Amsterdam da ECSR'nin kararını yerel politikalarının temeli olarak almış ve bu politikalar giderek daha fazla uluslararası insan hakları hukukuna dayandırılmıştır. Son olarak, Hollanda Belediyeler Birliği, uzlaşmaya ilişkin ciddi endişelerini dile getirerek, her zaman sınır dışı edilmelerine işbirliği yapamayan veya yapmak istemeyen insanların olacağını belirtmiştir. Bu birlik, Lahey'deki gerçeklik ile yerel düzeydeki gerçekler arasındaki kopukluğu şiddetle eleştirerek, bu anlaşmayı "kısa vadeli düşünmeye dayalı ve aciz" olarak tanımlamıştır (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 615).

İdari Yüksek Mahkeme, yerel yönetimlerin insan hakları hukukuna uyma yükümlülüklerinin kapsamını da değerlendirmiştir. Mahkeme, Amsterdam belediyesi tarafından belgesiz göçmenlere sağlanan barınmayı "buitenwettelijk begunstigend beleid" (yasal olmayan iyi niyetli politika) olarak nitelendirerek şu ifadeleri kullanmıştır: *"Belediye meclisinin belgesiz göçmenlere barınma sağlaması konusunda ne yasal ne de uluslararası bir zorunluluğu bulunmaktadır. Güvenlik ve Adalet Devlet Sekreteri, sonuç olarak, bu tür bir barınmayı gözaltı merkezlerinde sağlamaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin belgesiz göçmenlere barınma sağlama konusunda özel bir yetkisi bulunmamaktadır."* Mahkeme, bu görüşüyle, "yerel yönetimlerin düzensiz durumdaki yetişkin göçmenlere ihtiyaç duyduklarında acil yardım sağlayabilecekleri" görüşünü savunan ECSR'den ayrılmıştır. Bu iki örnek birlikte değerlendirildiğinde, yerel yönetimlerin insan hakları sahnesine dahil olmasının insan hakları hukukunun etkinliğini artırabileceği ve meşruiyetine katkıda bulunabileceği görülmektedir. Yerel yönetimlerin insan haklarını söylem, uygulama ve hukuk olarak benimsemesi, insan haklarının yerleşik "yankı odası" dışında bile kalıcı bir çekiciliğe sahip olduğunun kanıtıdır (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 618).

Uluslararası hukukta klasik anlayış, devletin federal ya da üniter yapıda olup olmadığından ve idari yetkilerin nasıl bölündüğünden bağımsız olarak, tek bir varlık olarak kabul edilmesi ve taraf olduğu antlaşmalardaki yükümlülüklerle bağlı olmasıdır. Bu doğrultuda, yerel yönetimlerin insan hakları hukukunu ihlal etmelerinden devlet sorumlu tutulmaktadır. Bu yaklaşım, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 27. Maddesi'nde örtük bir şekilde yer

almakta olup, bu madde, “taraf bir devletin iç hukuk hükümlerini bir antlaşmayı yerine getirmemenin gerekçesi olarak ileri süremeyeceğini” ifade etmektedir. Bu anlayış, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun (ILC) 2001 yılında hazırladığı “Devletlerin Uluslararası Hukuka Aykırı Eylemlerinden Sorumluluğu Hakkındaki Maddeleri” ile açık bir şekilde ortaya konmuştur. Bu metinde, 1. Madde, “Devletin her uluslararası hukuka aykırı eylemi, o devletin uluslararası sorumluluğunu doğurur” şeklinde ifade edilmektedir. 4. Madde ise, “Herhangi bir devlet organının fiili, bu organ yasama, yürütme, yargı veya başka bir işlevi yerine getiriyor olsun, uluslararası hukukta o devletin bir eylemi olarak kabul edilir; bu organ, devletin merkezi hükümeti ya da devletin bir yerel birimine ait bir organ niteliğinde olabilir” ifadeleriyle yerel yönetimleri de bu kapsama dahil etmektedir. Bu devlet atfı, ilgili devlet organının yetkilerini aşmış veya talimatlara aykırı hareket etmiş olsa bile geçerlidir (Madde 7). Muhtemelen bu nedenle, uluslararası hukuk ders kitaplarında yerel yönetimlerin uluslararası hukuktaki yeri hakkında belirgin bir sessizlik söz konusudur. Küresel normların yayılması üzerine son dönemdeki literatürdeki artış ise genellikle mahkemelere ya da sivil toplum kuruluşları (STK’lar) ve iş dünyası gibi devlet dışı aktörlere odaklanmaktadır (Bostan, 2020, s. 29).

Bununla birlikte, yerel yönetimleri doğrudan bağlayan ve onlar için yasal yükümlülükler yaratan bazı uluslararası hukuki düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 3. Maddesi, *“Kamu ya da özel sosyal yardım kurumları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yürütülen tüm çocuklarla ilgili eylemlerde, çocuğun en iyi çıkarları öncelikli olarak dikkate alınır”* ifadesini içermektedir. Bunun yanında, bazı insan hakları antlaşmalarının denetim organları da yerel yönetimlerin yükümlülüklerine dikkat çekmiştir. Örneğin, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 2. Maddesi kapsamında taraf devletlere yüklenen genel yükümlülükleri açıklarken, İnsan Hakları Komitesi, *“Hükümetin tüm kolları (yürütme, yasama ve yargı) ve diğer kamu ya da devlet yetkilileri, ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde olsun, taraf devletin sorumluluğunu üstlenme konumundadır”* şeklinde bir görüş belirtmiştir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile ilgili olarak ise Birleşmiş Milletler Komitesi, Sözleşme’nin yalnızca yargısal değil, aynı zamanda *“birçok durumda yeterli olabilecek”* idari çözümler de öngördüğünü ve *“taraf devletin yargı yetkisi altındaki kişilerin, tüm idari makamların karar alma süreçlerinde Sözleşme’nin gerekliliklerini dikkate alacağına dair iyi niyet ilkesi temelinde meşru bir beklentiye sahip olduklarını”* vurgulamıştır (Müller, 2017, s. 141).

Yerel yönetimlerin uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine yeterince dikkat edilmemesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi’ni, yerel yönetimler ve insan hakları üzerine araştırmalar yapılması çağrısında bulunmaya sevk etmiştir. Konsey, “globalleşme” (küreselleşme ve yerelleşme) eğilimine işaret ederek, *“devletler ve yerel yönetimlerin, uluslararası insan hakları normlarının ve standartlarının iç hukuka uygulanmasında ortak sorumluluğa ve birbirini tamamlayıcı bir role sahip olduğunu”*

vurgulamıştır. Nihai rapor, yerel yönetimlerin yalnızca geniş çeşitliliğine değil, aynı zamanda sahip oldukları özgül düzenleyici yetkilere de dikkat çekmiştir. Merkezi hükümet, insan haklarının teşviki ve korunmasında birincil sorumluluğa sahip olabilir, ancak yerel yönetimlerin rolü tamamlayıcı niteliktedir. Bu rol, yalnızca uluslararası yükümlülüklere uymak, insan haklarına saygı göstermek, insan haklarını teşvik etmek ve bu hakları hayata geçirmekle sınırlı değildir; aynı zamanda ulusal insan hakları politikalarını eyleme dönüştürmekle de ilgilidir. Rapor, yerel yönetim ve insan hakları konusunda mevcut standartları ve yerel yönetimlerin uluslararası tanınmış insan haklarının uygulanmasındaki rolünü dikkate alarak, rehber ilkeler geliştirilmesi çağrısında bulunmuştur (Durmuş, 2020, s. 35).

Uluslararası hukuki statü açısından, uluslararası hukukta devletin merkeziliğinin bir sonucu olarak, yerel yönetimlerin uluslararası düzeyde geliştirdiği birçok faaliyetin resmi olarak tanınmaması durumu ortaya çıkmıştır. Örneğin, UCLG (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler) ve Barış için Belediye Başkanları gibi bazı yerel yönetim ağları, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde özel danışmanlık statüsüne sahip 4.000'den fazla STK arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, bu ağlar, kendilerini doğrudan etkileyen ve zaman zaman uygulanmasına katkıda bulundukları antlaşmaların müzakerelerinde resmi bir konuma sahip değillerdir (Nijman, 2016, s. 209).

Avrupa insan hakları hukukunda yerel yönetimlerin konumu, büyük ölçüde uluslararası hukukla paralellik göstermektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 1. Maddesi'nde belirtildiği üzere, sözleşmeye taraf devletler, “yetki alanlarındaki herkese” sözleşmede tanınan hak ve özgürlükleri güvence altına almakla yükümlüdür. Taraf devletler uluslararası insan hakları hukuku kapsamında resmî olarak sorumluluk sahibidir ve ilgili hükümlerin “ulusal düzeyde etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak” her devletin yükümlülüğündedir. AİHS'de yer alan hakların genellikle kendiliğinden uygulanabilir nitelikte olması, bu hakların hem bireyler hem de devlet tarafından, ilgili devletin yargı ve idari makamlarına karşı ileri sürülebileceği anlamına gelmektedir. Bu durum, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) içtihatlarına genel bir bakışla, yerel yönetimlerin Sözleşme'yi ihlal eden devlet organları olarak ne sıklıkla yer aldığını ve dolayısıyla Sözleşme haklarının geniş bir yelpazesinin gerçekleştirilmesi hususunda açıkça yükümlülük taşıdıklarını ortaya koymaktadır (Şimşek, 2012, s. 4).

Yerel yönetimlerin, Avrupa insan hakları sistemi içinde ulus-devletlerin bir parçası olarak değerlendirildiğini gösteren önemli bir husus, bu yönetimlerin AİHM nezdinde davacı sıfatıyla başvuru yapamamasıdır. Örneğin, *Austrian Communes v. Austria* davasında Komisyon, devlet adına kamu işlevlerini yerine getiren yerel yönetim kuruluşlarının, “başvuru yapabilen sivil toplum kuruluşları” olarak kabul edilemeyecek, açıkça “hükümet kuruluşları” olduğunu belirtmiştir (Gamper, 2012, s. 32). Bu görüş, *Danderyds Kommun v. Sweden* davası da dahil olmak üzere birçok davada tekrarlanmış olup, Mahkeme, yalnızca

“devletin merkezi organlarının” değil, aynı zamanda merkezi organlara karşı özerkliğine bakılmaksızın kamu işlevlerini yerine getiren merkezi olmayan otoritelerin de açıkça hükümet kuruluşları olduğunu ifade etmiştir. *Glyfada v. Greece* davasında Mahkeme, uluslararası hukukta “hükümet kuruluşu” ifadesinin yalnızca hükümet veya devletin merkezi organlarını ifade etmediğini ve yetkilerin merkezi olmayan bir şekilde dağıtıldığı durumlarda, kamu otoritesini kullanan herhangi bir ulusal otoriteyi de kapsadığını tekrar vurgulamıştır (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 622). Bu değerlendirmeler, yerel yönetimlere ulusal anayasa kapsamında verilen sorumlulukların insan hakları hukuku alanında belirli yükümlülükler doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak, devletlerin Sözleşme yükümlülüklerine uymadığı durumlarda, yerel yönetimlerin devletten bağımsız olarak hangi yükümlülüklerle sahip olduğu konusu bu değerlendirmeler kapsamında ele alınmamaktadır. Bu bağlamda, AB temel haklar hukuku daha derinlemesine bir bakış açısı sunmaktadır.

AB'nin hem temel hakların formülasyonu hem de gerçekleştirilmesi açısından artan önemi göz önünde bulundurulduğunda, yerel yönetimlerin AB hukuku kapsamındaki temel haklar yükümlülüklerini de değerlendirmek önemlidir. Bu noktada, belki de uluslararası hukuktan bile daha şaşırtıcı olan durum, temel hareket noktasının yine aynı olmasıdır: Üye devletlerin egemenliğine ve iç düzenlemelerine saygı. Örneğin, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın (ABTHŞ) önsözü, AB'nin ortak değerleri geliştirip korurken, “Avrupa halklarının kültür ve geleneklerinin çeşitliliğine, Üye Devletlerin ulusal kimliklerine ve kamu otoritelerinin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki örgütlenmelerine saygı gösterdiğini” vurgular. ABTHŞ'deki bazı hükümler, ifade ve bilgi özgürlüğü hakkındaki 11. Madde ve çocuk hakları ile ilgili 24. Madde gibi, genel anlamda kamu otoritelerini hedef alabilir; ancak temel haklar yükümlülüklerinin uygulanması için gereken örgütlenme, yine devletin egemenliği kapsamındadır. Resmi olarak, AB, tıpkı kamu uluslararası hukukunda olduğu gibi, üye devletlerin iç bölgesel ve anayasal düzenlemelerine karşı “kör” olarak hareket eder. AB kurumları tarafından kabul edilen yasal düzenlemelerin uygulanmasının, üye devletlerin yasama veya yürütme makamlarının mı, merkezi ya da yerel otoritelerinin mi veya devletten ya da yerel yönetimlerden daha fazla ya da az bağımsız olan ajan veya organların mı sorumluluğunda olduğuna AB hukuku karar vermez. Bu düzenlemede, yerel yönetimler, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) doğrudan yetki alanına girmez, çünkü bu durum “Antlaşmalarla öngörülen kurumsal dengeyi zayıflatır.” Ancak, uluslararası hukukta olduğu gibi, *Costa v. ENEL* davasından bu yana, üye devletler, AB hukukuna uymamak için, “nasıl düzenlenmiş olursa olsun” iç hukuk hükümlerini ileri süremezler (Oomen ve Baumgärtel, 2018, s. 623).

Aynı şekilde, uluslararası hukuk alanında olduğu gibi, yerel yönetimler de giderek artan çeşitli şekillerde AB tarafından doğrudan bağlanmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), *Fratelli Costanzo v. Comune di Milano* davasında, yerel yönetimlerin Avrupa Birliği Antlaşması'nın 4(3). Maddesi'nde yer alan samimi işbirliği yükümlülüğüyle özerk olarak bağlı olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Ulusal hukuk ile AB hukukunun doğrudan

etkili bir hükmü arasında bir çatışma söz konusu olduğunda, idari makamlar, ulusal hukukun uyumlu bir şekilde yorumlanmasının mümkün olmadığı durumlarda, ulusal hukuku bir kenara bırakmak ve doğrudan etkili olan AB hukukunu uygulamak zorundadır. Bu durum, uygulanmamış veya yanlış uygulanmış direktifler için de geçerlidir. Bu ilkenin sonuçları oldukça geniş kapsamlıdır; yerel ve bölgesel yönetimler, örneğin, yanlış uygulanmış bir direktifi göz ardı etmek ve hatta doğrudan etkili bir direktif hükmünü bir vatandaşın lehine uygulamak zorunda kalabilir. Bu durumun, temel haklar hukukunun giderek genişleyen alanında da geçerli olduğu düşünülebilir (Diverio, 2023, s. 211).

Son dönemde, AB hukukçuları, Avrupa hukuku kapsamında bölgesel ve yerel yönetimlerin hukuki öznellik eksikliğini giderek daha fazla incelemeye başlamışlardır. Bölgelerin, AB hukuku tarafından kendilerine yüklenen – çoğu zaman doğrudan uygulanabilir – yükümlülüklerle tabi olmaları, ancak yasa yapma süreçlerine doğrudan erişimlerinin olmaması, endişelere yol açmaktadır. Yerel yönetimlere önemli yükümlülükler yüklenirken, onların hem politika yapma süreçlerine hem de yargı denetimine erişimlerinin sınırlı olması, bu durumu “dengesiz” bir durum olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. AB hukukunda “görünmez şehirler” üzerine yazan Fernanda Nicola (2011, s. 49), Avrupa yargısının yerel yönetimleri ya devletin bir yan kuruluşu ya da özel piyasa aktörleri olarak görme eğilimini eleştirerek, bu yaklaşımın çok düzeyli yönetim kavramı ile bir gerilim yarattığını belirtmiştir.

Uluslararası ve Avrupa hukuku, yerel yönetimlere geniş bir insan hakları sorumluluğu yüklemektedir. Ancak bu otoritelerin, uluslararası düzeyde bu sorumlulukları formüle etme konusunda marjinal bir konuma sahip olması ve bu sorumluluklar için doğrudan hesap verebilir olmaması, sorun teşkil etmektedir. Bu durum, yukarıda belirtilen vakalarda olduğu gibi, yerel yönetimlerin ulus-devletlerden daha ciddi bir şekilde bu sorumlulukları üstlenmesi ve bu tutumları için uluslararası destek aramaları halinde sorunlu hale gelmektedir.

3.2. Yerel Yöneticilerin Kent Hakkı Görev ve Sorumlulukları

Türkiye’de yerel yöneticilerin görev ve sorumlulukları, kentsel kültürün kazandırılması ve kentleşme sürecinin desteklenmesi üzerine odaklanmıştır. Özellikle, kentte yaşayan bireylerin kentsel davranış kalıplarına uyum sağlamaları, kentsel hak ve özgürlüklerin korunması ve toplumun bir parçası olarak hareket etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Yerel yönetimlerin görevleri arasında şunlar yer almaktadır (Batal, 2016, s. 32):

1. Kentsel Kültür Kazandırma: Kentsel kültür kazandırma, kentte yaşayan bireylerin kentin değerlerini, normlarını ve sosyal yaşam tarzlarını benimsemelerini sağlama sürecini ifade eder. Kent kültürü, bireylerin şehir yaşamına uyum sağlamaları ve toplumsal birlikteliği güçlendirmeleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu süreçte yerel yönetimler, kentsel davranış kalıplarını bireylere benimsetmek için çeşitli etkinlikler, eğitim programları ve

kültürel faaliyetler düzenler. Örneğin, belediyeler tiyatro, sergi, konser gibi kültürel etkinlikler organize ederek, bireylerin kentle olan bağlarını güçlendirir ve kentlilik bilincini artırır. Tarihî dokuyu ve yerel kültürel mirası koruma çabaları da bu sürecin bir parçasıdır. Böylelikle bireyler, yaşadıkları kentin geçmişine ve kimliğine dair bir farkındalık kazanır ve bu da toplumsal aidiyeti güçlendirir (Öztaş ve Zengin, 2008, s. 161).

2. Sosyal ve Kültürel Sorumluluklar: Yerel yönetimler, sadece fiziksel altyapıyı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal ve kültürel sorumluluklar da üstlenmelidir. Bu sorumluluklar, toplumun farklı kesimlerini bir araya getirerek sosyal bütünleşmeyi sağlamak ve kentsel yaşam kalitesini artırmak için gereklidir. Yerel yönetimler, toplumun farklı grupları arasında diyalogu teşvik eden, kültürel çeşitliliği destekleyen ve sosyal uyumu sağlayan projeler geliştirmelidir. Örneğin, farklı etnik ve kültürel geçmişlere sahip bireylerin bir arada yaşamalarını desteklemek için kültür merkezleri, ortak etkinlikler ve mahalle düzeyinde sosyal programlar düzenlenebilir. Bu tür projeler, toplumdaki farklı gruplar arasında kaynaşmayı ve birlikte yaşamayı teşvik ederek, kent içi sosyal uyumun artırılmasına katkı sağlar. Yerel yönetimler, dezavantajlı grupların sosyal ve kültürel hayata katılımını teşvik eden politikalar geliştirmelidir (Toprak ve Şataf, 2019, s. 16).

3. Aidiyet Duygusunu Artırma: Kentte yaşayan bireylerin, yaşadıkları çevre ile güçlü bir aidiyet bağı kurmaları, sosyal bütünleşmenin ve kent kültürünün korunmasının önemli bir parçasıdır. Aidiyet duygusunu artırmak için yerel yönetimler, bireylerin yaşadıkları yere olan bağlılıklarını güçlendirecek projeler geliştirmelidir. Bu projeler, yerel tarih ve kültürün tanıtılmasını, kentin doğal ve kültürel mirasının korunmasını ve bu değerlerin kent sakinlerine aktarılmasını içerebilir. Örneğin, mahalle toplantıları, yerel tarih gezileri ve toplumsal etkinlikler gibi faaliyetler, bireylerin yaşadıkları yerle olan bağlarını güçlendirebilir. Yerel yönetimlerin sunduğu kaliteli kentsel hizmetler de bireylerin aidiyet duygusunu artırmada etkilidir. Hizmetlerin etkin ve adil bir şekilde sunulması, bireylerin kendilerini kente daha ait hissetmelerini sağlar (Doğan ve Yeşildal, 2020, s. 142).

4. Kent Hakkı: Kent hakkı, bireylerin kentsel yaşamda eşit haklara sahip olmalarını ve kentsel alanlardan adil bir şekilde yararlanmalarını ifade eder. Bu kavram, kentte yaşayan herkesin kentsel mekânlar, hizmetler ve olanaklara erişim hakkını içerir. Yerel yönetimlerin bu hakları koruma ve geliştirme sorumluluğu vardır. Bu kapsamda, yerel yönetimler, kentsel alanların erişilebilir olmasını sağlamak, kentsel hizmetleri herkes için ulaşılabilir kılmak ve kentsel hak ve özgürlüklerin korunmasını temin etmekle yükümlüdür. Kent hakkı aynı zamanda bireylerin kentsel karar alma süreçlerine katılımını da içerir. Bu nedenle, yerel yönetimler, vatandaşların kent planlaması ve kentsel projelerle ilgili görüşlerini ifade edebilecekleri platformlar oluşturmalarıdır. Bu tür katılımcı mekanizmalar, kent sakinlerinin kentsel süreçlerde aktif bir rol oynamalarını sağlar ve böylece kentin gelişimi ve yönetiminde daha demokratik bir yapı oluşturur (Pektaş ve Akın, 2010, s. 26).

Yerel yöneticilerin kent hakkı kapsamında görev ve sorumlulukları, Avrupa Kentsel Şartı'ndaki ilkelerle doğrudan ilişkilidir. Bu bildirge, kentsel yaşamın tüm boyutlarını kapsayan geniş bir çerçevede, yerel yönetimlerin sorumluluklarını tanımlar. Yerel yöneticilerin görev ve sorumlulukları şu şekilde değerlendirilebilir (Şahin, 2017, s. 270-271; Mutlu, 2010, s. 125-126):

1. **Güvenlik:** Yerel yöneticiler, kentte yaşayan bireylerin güvenliğini sağlamak için suç, şiddet ve yasa dışı olaylara karşı etkili önlemler almak zorundadır. Güvenli bir yaşam alanı oluşturmak, kentsel hakların temel bir bileşeni olarak kabul edilir. Yerel yönetimlerin güvenli kamusal alanlar, etkin polis hizmetleri ve toplumsal güvenliği artırıcı projeler geliştirmesi gerekmektedir.
2. **Kirletilmemiş, Sağlıklı Bir Çevre:** Yerel yönetimlerin çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında aktif rol alması, temiz hava, su, toprak ve sessiz bir çevre sağlama yükümlülüğünü içerir. Kent hakkı kapsamında, yerel yöneticiler, çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden politikalar geliştirerek, kentsel çevrenin korunmasını sağlamalıdır. Yerel yöneticiler, karbon salınımını azaltarak kentin çevresel ayak izini küçültmek ve bu konuda halkı bilinçlendirmekle yükümlüdür. Yenilenebilir enerji projelerini teşvik etmek, enerji verimliliğini artıran kentsel dönüşüm uygulamalarını hayata geçirmek, toplu taşıma sistemlerini geliştirmek ve bisiklet gibi alternatif ulaşım yöntemlerini yaygınlaştırmak öncelikli politikalar arasında yer almalıdır. Kentteki yeşil alanları koruma ve artırma, atık yönetimi stratejileriyle geri dönüşümü destekleme ve yerel sanayi tesislerinde çevresel denetimleri artırma gibi somut adımlar atılmalıdır. Yerel yöneticilerin karbon salınımını azaltmaya yönelik bu sorumlulukları, yalnızca çevreyi koruma amacını değil, aynı zamanda kentli bireylerin temiz hava ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını hayata geçirme misyonunu da taşır. Bu süreçte, halkın katılımını teşvik ederek karar alma süreçlerini demokratik bir zemine oturtmak, yerel yönetimlerin bu konuda başarısını doğrudan etkileyen kritik bir faktördür.
3. **İstihdam:** Yerel yöneticiler, ekonomik kalkınmayı destekleyici politikalar geliştirerek, kentte yeterli istihdam olanakları yaratmakla sorumludur. Bu, bireylerin ekonomik özgürlüklerini elde etmeleri ve sosyal refahın sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Kent hakkı kapsamında, herkesin adil bir şekilde ekonomik kalkınmadan pay almasını sağlamak yerel yönetimlerin görevidir.
4. **Konut:** Sağlıklı, güvenli ve ulaşılabilir konutların sağlanması, yerel yöneticilerin kent hakkı kapsamındaki önemli bir sorumluluğudur. Yerel yönetimler, konut stokunu artırmalı, uygun fiyatlı ve erişilebilir konut projeleri geliştirmeli, aynı zamanda konut politikalarını toplumsal ihtiyaçlara göre düzenlemelidir.

5. Dolaşım: Toplu taşıma, özel araçlar, yayalar ve bisikletliler için entegre bir ulaşım sistemi kurmak, yerel yöneticilerin sorumluluğundadır. Bu, bireylerin dolaşım özgürlüğünü korurken, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği destekler. Yerel yöneticiler, ulaşım politikalarını kentlilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlamalıdır.
6. Sağlık: Beden ve ruh sağlığını koruyan bir çevre ve yaşam koşullarının oluşturulması, yerel yöneticilerin sağlığa yönelik sorumluluklarını içerir. Sağlıklı yaşam alanları, yeterli sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık koşullarını iyileştirici projeler, kent hakkı kapsamında yerel yönetimlerin görevleri arasında bulunur.
7. Spor ve Dinlenme: Yerel yöneticiler, tüm bireyler için spor ve dinlenme olanakları sağlayarak, sosyal bütünleşmeyi desteklemelidir. Bu, yaş, yetenek veya gelir durumuna bakılmaksızın her bireyin boş zamanlarını değerlendirebileceği alanların yaratılmasını içerir. Kent hakkı kapsamında, herkesin bu tür olanaklara erişiminin sağlanması bir görevdir.
8. Kültür: Farklı kültürel ve yaratıcı faaliyetlere erişim ve katılım olanaklarının sağlanması, yerel yönetimlerin kültürel haklara yönelik sorumluluğunu yansıtır. Kent hakkı kapsamında, yerel yöneticiler kültürel etkinlikler düzenleyerek, bireylerin kültürel yaşamda aktif olarak yer almasını teşvik etmelidir.
9. Kültürlerarası Kaynaşma: Yerel yöneticiler, farklı kültürel ve etnik toplulukların barış içinde yaşamasını sağlayacak politikalar geliştirmelidir. Bu, kentte yaşayan çeşitli toplulukların uyumlu bir şekilde bir arada var olmasını teşvik eden projelerle desteklenmelidir.
10. Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre: Yerel yöneticiler, tarihi yapıların korunması ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, estetik ve fonksiyonel açıdan yüksek kaliteli kentsel alanlar yaratma sorumluluğunu taşır. Bu, kent hakkı kapsamında bireylerin yaşadıkları çevreden memnuniyet duymalarını sağlar.
11. İşlevlerin Uyumı: Yaşama, çalışma, seyahat etme ve sosyal aktivitelerin birbirine entegre olduğu bir kentsel düzen oluşturmak, yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Bu, kentin işlevsel ve yaşanabilir olmasını sağlamak için gereklidir.
12. Katılım: Yerel yöneticiler, vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını teşvik eden demokratik mekanizmalar kurmalıdır. Kent hakkı kapsamında, yerel yönetimler vatandaşları bilgilendirerek ve onların görüşlerini alarak, katılımcı yönetim uygulamalarını hayata geçirmelidir.
13. Ekonomik Kalkınma: Yerel yönetimlerin, doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunma sorumluluğu vardır. Bu, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, yerel ekonominin güçlendirilmesi anlamına gelir.

14. Sürdürülebilir Kalkınma: Yerel yöneticiler, ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması arasında denge sağlayarak, sürdürülebilir bir kent gelişimini desteklemelidir. Bu, gelecek nesillerin de kentsel haklardan yararlanmasını garanti eder.
15. Mal ve Hizmetler: Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin erişilebilir, kapsamlı ve kaliteli olması, kent hakkı kapsamında bireylerin yaşam kalitesini artırır. Bu, yerel yönetimlerin mal ve hizmet sunumunda adil bir yaklaşım benimsemelerini gerektirir.
16. Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar: Yerel yöneticiler, doğal kaynakların korunması ve adil bir şekilde yönetilmesinden sorumludur. Bu, kentin ekolojik dengesini koruyarak, doğal zenginliklerin sürdürülebilir kullanımını sağlar.
17. Kişisel Bütünlük: Bireylerin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimlerini destekleyecek kentsel koşulların oluşturulması, yerel yönetimlerin önemli bir sorumluluğudur. Bu, kent hakkı kapsamında bireylerin refahını artırır.
18. Belediyeler Arası İş Birliği: Yerel yönetimler, belediyeler arası iş birliği yaparak, kentlilerin beldeler arası ve uluslararası ilişkilere katılımını teşvik etmelidir. Bu, kent hakkı kapsamında bireylerin küresel ölçekte de aktif olabilmelerini sağlar.
19. Finansal Yapı ve Mekanizmalar: Yerel yönetimlerin, kent hakkı kapsamında tanımlanan hakları sağlamak için gerekli mali kaynakları bulma yetkisi vardır. Bu, kent sakinlerinin haklarını tam olarak kullanabilmesi için hayati öneme sahiptir.
20. Eşitlik: Yerel yöneticiler, tüm bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayrım gözetmeksizin eşit haklar sağlamakla yükümlüdür. Bu, kent hakkı kapsamında herkesin eşit fırsatlara sahip olmasını güvence altına alır.

Bu ilkeler, yerel yöneticilerin kent hakkı kapsamında taşıdığı sorumlulukların geniş bir yelpazesini ortaya koyar ve kentsel yaşamın her alanında bireylerin haklarını koruma ve geliştirme görevini içerir. Yerel yöneticiler, bu görevleri yerine getirerek, kentsel alanların daha yaşanabilir, sürdürülebilir ve adil bir şekilde yönetilmesini sağlamalıdır.

3.3. Türkiye'deki Kent Hakkı Sorumluluğu Tartışmaları

Kent hakkı kavramının Türkiye'deki gelişimi oldukça sınırlı bir geçmişe sahiptir. Bu alanda biriken bilgi, kavramın yaratıcısı ve ilk özgün düşünürü olan Henri Lefebvre'in eserleri ve fikirleriyle yeterince güçlü bir ilişki kuramamıştır. Lefebvre'in eserlerinin Türkçeye çevrilmesi sırasında yapılan hatalı çeviriler, kavramın doğru bir şekilde anlaşılmasını daha da güçleştirmiştir. Kent hakkı üzerine Lefebvre sonrası gelişen fikirler ve hareketler Türkiye'de sınırlı kalmış ve bu alandaki bilgi birikimi büyük ölçüde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika kökenli düşünürler ve hareketler üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye'deki kent hakkı

mücadelesinin, Batı ve Kuzey'den entelektüel etkilerle şekillendiği ve bu durumun Latin Amerika ve Güney Afrika gibi bölgelerdeki alternatif deneyimlerden yeterince yararlanılmadığını gösterdiği gözlemlenmektedir. Halbuki, kent hakkı kavramı ve bu kavramla ilgili mücadeleler, son 20-25 yılda Latin Amerika'da, özellikle Brezilya, Meksika, Şili ve Venezüella gibi ülkelerde önemli bir gelişim süreci yaşamış ve bu bölgelerdeki deneyimler, kavramın evrensel boyutunu pekiştirmiştir. Türkiye'deki kent hakkı uygulamaları ise bu zengin deneyimlerden henüz yeterince etkilenmemiştir (Yıldırım, 2020, s. 69).

Kent hakkı deneyimi ile incelendiğinde, 1973-1980 yılları arasında Türkiye'de yaşanan Yeni Demokratik ya da Toplumcu Belediyecilik Hareketi'nin birikimi ve bu hareketin uluslararası yerel yönetim hareketleri ile kurduğu güçlü bağların etkisi büyüktür. Türkiye'nin uluslararası yerel yönetim kuruluşlarına aktif katılımı, bu kuruluşlarda üstlenilen roller ve yerel yönetim alanındaki bilimsel çalışmalar, Türkiye'de kentli haklarının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. 1990'lı yıllarda başlatılan "Türkiye'de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi Programı" kapsamında, yerel topluluk üyelerinin haklarına ve kentli haklarına özel vurgu yapılmış, bu doğrultuda çeşitli öneriler sunulmuştur. Bunun yanı sıra, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) gibi yerli kuruluşlar, kentli hakları ve kentsel demokrasi alanında önemli projeler ve çalışmalar gerçekleştirmiştir. Türkiye, BM HABITAT II gibi uluslararası zirveler ile Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı gibi girişimlerde de aktif rol almıştır. Türkiye'de uzun yıllardır kentsel sorunlarla mücadele eden TMMOB ve bağlı odaların girişimleri de yakından takip edilmiş ve desteklenmiştir. 2004 yılında kurulan Dünya Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı (UCLG) çatısı altındaki Küresel Yerel Demokrasi Gözlemevi (GOLD) faaliyetlerine de aktif katılım sağlanmıştır. Türkiye'nin kentli hakları konusundaki düşünsel geçmişi ve bu alandaki katkıları oldukça zengin ve kayda değerdir (Yıldırım, 2020, s. 70).

Türkiye'de kentli haklarının yasal dayanakları, 1982 Anayasası'ndan başlayarak çeşitli yasal düzenlemelerle şekillendirilmiştir. Anayasa'nın 5., 23., 43., 56., ve 57. maddeleri doğrudan veya dolaylı olarak kentli haklarıyla ilgilidir ve kişilerin huzurlu, sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkını güvence altına almayı amaçlamaktadır. Ancak, kentli haklarıyla ilgili doğrudan bir yasal düzenleme olmamakla birlikte, bu hakları ele alan çeşitli yasalar ve yönetmelikler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, genellikle kentlerin sağlık sorunlarını çözmeye yönelik olup, kentli haklarını bir insan hakkı olarak bütüncül bir şekilde ele almaktan uzaktır (Karasu, 2008, s. 46).

Türkiye'deki kentli haklarının uygulanmasında yasal ve kurumsal zorluklar bulunmaktadır. Bilgiye erişme ve yargıya başvuru hakları konusunda yasal düzenlemeler mevcutken, halkın karar alma sürecine katılımı konusunda yeterli düzenlemeler bulunmamaktadır. Kentlerin fiziksel altyapısı ve sosyal donatıları yetersizdir, bu da kentli haklarının ihlaline yol açmaktadır. Özellikle özürsüz bireyler için kentlerde yapılan düzenlemeler son derece yetersizdir ve bu durum, Avrupa Kentsel Şartı'nda belirtilen ilkelerin Türkiye'de hayata

geçirilmediğini göstermektedir. Türkiye'deki yerel yönetimlerin, kentli haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda daha etkin bir rol oynaması gerekmektedir. Bu, sadece yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi değil, aynı zamanda bu hakların geliştirilmesi ve korunması için gerekli hukuki, idari ve mali kanalların oluşturulması anlamına gelmektedir. Yerel yöneticilerin, görev sahalarını aşarak toplum ve kent yararına inisiyatif almaları, kentli haklarının gereği gibi uygulanabilmesi için kritik bir öneme sahiptir (Karasu, 2008, s. 46).

Türkiye'de kentlerin anıları, tarihleri ve geçmişlerinin korunması gerektiği bilincinin eksik olduğu görülmektedir. Kentlerin tarihi ve kültürel değerleri, özellikle İstanbul'da olduğu gibi, plansız kentleşme ve rant odaklı yaklaşımlar nedeniyle zarar görmektedir. Örneğin, Prost'un İstanbul için önerdiği korunması gereken alanlar, otoyol inşaatlarıyla tahrip edilmiştir. İstanbul'un tarihi silueti gökdelenler tarafından gölgelenmiş, Boğaziçi'nde yapılan sahil yolu ile kıyı alanları tahrip edilmiştir. Bu durum, kentli haklarının ihlal edildiğinin açık bir göstergesidir. Kentli haklarının korunmasında ve sağlıklı bir kentleşmenin sağlanmasında planlı gelişim kritik öneme sahiptir. Ancak, Türkiye'de kentleşme sürecinde imar planları sıklıkla rant yaratma aracı olarak kullanılmakta, yerel yönetimler tarafından yapılan plan değişiklikleriyle kamusal alanlar ticari veya konut alanlarına dönüştürülmektedir. Bu durum, kentli haklarının ihlaline yol açmakta ve kentlerin plansız bir şekilde gelişmesine neden olmaktadır. İmar planlarına karşı açılan davaların sonuçları ise sıklıkla göz ardı edilmekte ve kesinleşmiş mahkeme kararları uygulanmamaktadır (Karasu, 2008, s. 48).

6360 sayılı yasa, Türkiye'de kentsel yaşamı, mekânı ve toplumsal ilişkileri köklü bir şekilde etkileyen önemli bir düzenlemeyi ifade etmektedir (İzci ve Turan, 2013, s. 119). Bu yasa, büyükşehir belediye sisteminde geniş kapsamlı bir yeniden yapılandırma getirmiş ve özellikle yönetsel yapıdan mülki sınırlara, yerel bütçe düzenlemelerinden kurumsal yapılanmalara kadar birçok alanda önemli değişiklikler yapmıştır. Bu yasa kapsamında, 14 mevki özel bir statü kazanmış ve Türkiye'deki büyükşehir belediyesi sayısı 30'a çıkmıştır. Büyükşehir belediye sınırları il mülki sınırları ile örtüştürülmüş, bu da ilçe belediyelerinin sınırlarının ilçe mülki sınırları ile çakışmasına yol açmıştır. Büyükşehir belediyesi olma kriteri de değiştirilmiş, bu statü için gerekli olan 750.000 nüfus şartı, il nüfusunun 750.000'in üzerinde olması gerektiği şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Yasanın getirdiği en önemli değişikliklerden biri, büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan belde belediyeleri ve köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak mahalleye dönüştürülmesidir. İl özel idareleri kaldırılmış ve yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları kurulmuştur. Bu başkanlıkların yönetimi, illerde valilere, ilçelerde ise kaymakamlara devredilmiştir. Diğer önemli değişiklikler arasında, büyükşehir ilçe belediyesi olma koşulunun nüfus sınırının 50.000'den 20.000'e düşürülmesi ve nüfusu 2.000'in altına düşen belde belediyelerinin kapatılarak köye dönüştürülmesi yer alır. Genel bütçe vergi gelirlerinden yerel yönetimlere aktarılan paylarda da değişiklikler yapılmıştır (RG: 06.12.2012, S. 28489). Bu yasa, etkinlik, verimlilik, hesap verebilirlik, katılımcılık ve şeffaflık ilkelerinin Türkiye'de yerel yönetimlerde hayata geçirilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Ancak, getirdiği bu geniş kapsamlı değişiklikler,

kentsel yaşam ve kent hakkı bağlamında da önemli etkiler yaratmış, bu nedenle yeni kentsel düzenin kent hakkı açısından nasıl değerlendirilebileceği konusu üzerinde durulması gereken bir mesele haline gelmiştir.

6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, Türkiye'de yerel yönetim sisteminde köklü değişiklikler getirmiştir. Bu kanun, 13 ilde büyükşehir belediyesi kurulmasını ve bazı kanunlarda değişiklikler yapılmasını öngörmektedir. Bu düzenleme ile Türkiye'deki büyükşehir belediyesi sayısı 16'dan 29'a, daha sonra Ordu'nun eklenmesiyle 30'a çıkarılmıştır. Kanunun amacı, yerel yönetimlerin etkinliğini ve verimliliğini artırmak, vatandaşların beklentilerini karşılayacak şekilde kamu hizmetlerinin sunulmasını sağlamaktır. Kanunun getirdiği en önemli değişikliklerden biri, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları'nın kurulmasıdır. Bu başkanlıklar, büyükşehir belediyeleri içinde yer alan illerde, valiye bağlı olarak çalışmakta ve il özel idarelerinin kaldırılmasıyla doğan boşluğu doldurmaktadır. Başkanlıklar, kamu hizmetlerinin etkinliğini izlemek, denetlemek ve koordinasyonunu sağlamak gibi görevler üstlenmektedir. İdari açıdan getirilen yenilikler arasında, büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanlarının genişletilmesi yer almaktadır. Bunların etki alanları, il mülki sınırları olarak konumlandırılmış akabinde bu belediyeler, il genelinde yerel yönetim hizmetlerini sağlama yetkisine sahip olmuştur (Atmaca, 2013, s. 172). Bu düzenleme ile ilçe belediyelerinin yetkileri azaltılmış, büyükşehir belediyelerinin merkezîyetçi yapısı güçlendirilmiştir. Bununla birlikte, 6360 sayılı kanun, büyükşehir belediyelerine verilen görev ve yetkileri yeniden düzenlemiştir. Özellikle çevre düzeni planları, imar planları ve ulaşım hizmetleri gibi alanlarda büyükşehir belediyelerine geniş yetkiler tanınmıştır. Büyükşehir belediyeleri, sosyal donatılar, parklar, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi alanlarda da önemli görevler üstlenmiştir (Bilir, 2015, s. 75).

Kanunun en belirgin etkisi, büyükşehir belediye sınırlarını il sınırlarına kadar genişleterek büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanını artırmasıdır. Bu genişleme, büyükşehir belediyelerinin mali kaynaklarının da artmasına yol açmıştır. Tüzel kişiliği kaldırılan belediyelerin ve köylerin mali kaynaklarının bir kısmı ve personeli büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Kanunla yapılan mali düzenlemeler, büyükşehir belediyelerinin vergi gelirlerinden daha büyük pay almasını sağlamıştır. 5779 Sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerle, büyükşehirlerdeki ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyelerine ayrılan paylar yeniden düzenlenmiştir (Açıkgöz, 2014, s. 2). 5779 Sayılı Kanun'da yer alan bazı maddeler değiştirilmiş ve belediyelere ayrılan paylar yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre (Genç, 2014, s. 5):

- Genel bütçe vergi gelirlerinin %1,5'i büyükşehir dışındaki belediyelere, %4,5'i büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine, %0,5'i ise il özel idarelerine ayrılmıştır.
- Büyükşehir belediyelerine tahsis edilen payın %6'sı, genel bütçe vergi gelirlerinden elde edilen toplam üzerinden ayrılır ve bu payın %60'ı doğrudan büyükşehir belediyesi hesabına aktarılır.

- 5779 Sayılı Kanun'un 5. maddesinin değiştirilen fıkraları ile belediyelere ayrılan paylar, belde, ilçe, ve il belediyeleri için gelişmişlik endeksine göre dağıtılmaktadır.
- İl özel idareleri, belediyeler ve köy tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıyla, mali kaynaklar büyükşehir belediyeleri ve diğer ilgili kurumlara aktarılmıştır.
- Devir, tasfiye ve paylaşırma işlemleri için oluşturulan komisyonlar aracılığıyla, tüzel kişiliği kaldırılan belediyelerin taşınır ve taşınmaz malları, personeli, hak ve borçları, ilgisine göre bakanlıklara, büyükşehir belediyelerine veya ilçe belediyelerine devredilmiştir.
- Kanun kapsamında köylere tanınan emlak vergisi ve diğer vergi muafiyetleri de düzenlenmiştir. Özellikle tüzel kişiliği kaldırılan köylerde 5 yıl boyunca emlak vergisi alınmaması gibi düzenlemeler getirilmiştir.

İl özel idareleri ve tüzel kişiliği kaldırılan belediyelerin taşınır ve taşınmaz mallarının, hak ve borçlarının devri için Vali başkanlığında Devir, Tasfiye ve Paylaşırma Komisyonları kurulmuştur. Bu komisyonlar, yerel yönetimlerin tasfiye sürecini yönetmekte ve malların ilgili kurumlara devrini sağlamaktadır. Eleştiriler, 6360 Sayılı Kanun'un büyükşehir belediyelerinin yetkilerini artırırken yerel demokrasiyi zayıflattığı, katılım ve temsil mekanizmalarını zorlaştırdığı yönünde yoğunlaşmaktadır. Kanun, tüzel kişiliği kaldırılan köylerin ve beldelerin halkının görüşüne başvurulmadan kabul edilmiştir, bu durum ise Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na aykırı olarak değerlendirilmektedir. Kanunun kırsal alanların yönetimi açısından zorluklar yaratacağı ve yerel halkın kamu hizmetlerine erişimini zorlaştıracığı belirtilmektedir (Bilir, 2015, s. 77).

Yasanın en dikkat çekici yönlerinden biri, kent hakkı bağlamında çeşitli sorunları beraberinde getirmesidir. Özellikle doğal değerlerin korunması yerine, bu değerlerin tahrip edilmesine yol açan hükümler içermesi, yasanın eleştirilmesine neden olmaktadır. Yasa ile köylerdeki topraklar artık tarımsal alan olarak değil, kentsel alan olarak kabul edilmektedir (6360 sayılı Kanun madde1/3.fıkra). Bu durum, köylerin çevresindeki tarımsal alanların belediyelerin kontrolüne geçmesine ve bu alanlar üzerinde rant odaklı baskıların artmasına yol açmaktadır. Köylerin mahalleye dönüştürülmesi, bu alanların sermaye çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirilmesine neden olmaktadır. Örneğin, geleneksel tek katlı köy evlerinin yerini çok katlı binalar alabilir ve bu değişim, köylerde şehirlerde yaygın olan tekdüze yapılaşmanın artmasına yol açabilir (Koyuncu ve Köroğlu, 2012, s. 7).

Yasanın getirdiği bu dönüşüm, aynı zamanda köylerde enerji tüketiminin artmasına neden olabilir. Artan enerji ihtiyacını karşılamak zorunda kalan belediyeler, çevreye zarar verebilecek enerji santrallerine yönelebilir. Bu durum, çevresel değerlerin korunmasını zorlaştırır ve dolaylı olarak doğal kaynakların tahrip edilmesine neden olur. Köylerin mahalleye dönüştürülmesi, sadece fiziki yapının değişmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda köylerde yaşayan insanların yaşam biçimlerini de köklü bir şekilde etkiler. Yasa ile kentli

olarak kabul edilen köylülerin, eski yaşam tarzlarını sürdürmeleri zorlaşacaktır. Bağ ve bahçelerini ekmeye devam etmeleri ve geleneksel tarımsal faaliyetlerini sürdürmeleri zor hale gelir. Bunun yerine, köylüler üretimden uzaklaştırılarak tüketim odaklı bir yaşama doğru itilir ve bu değişim, köylülerin daha fazla atık üreten bireyler haline gelmesine yol açabilir (Gürbüz, 2012, s. 35).

Kent hakkı, bireylerin yaşadıkları şehir üzerinde söz sahibi olma ve şehirdeki yaşamı şekillendirme hakkını ifade eder. Ancak, 6360 sayılı yasa, bu hakka ters düşen birçok düzenleme içermektedir. Yasa, yerel yönetimlerin kapatılması ve köylerin mahalleye dönüştürülmesi gibi hükümlerle, vatandaşların yerel karar süreçlerine katılımını zorlaştırmaktadır. Köylerde yaşayan insanların, önceden köy ihtiyar meclisi aracılığıyla katılabildikleri karar alma süreçlerine, yeni düzenleme ile şehir merkezlerinde yer alan büyükşehir belediyeleri aracılığıyla katılmaları gerekmektedir. Bu durum, özellikle şehir merkezlerinden uzak yaşayan vatandaşlar için ciddi bir engel oluşturmaktadır (Akıllı ve Özaslan, 2015, s. 155-184)

6360 sayılı yasanın getirdiği düzenlemeler, geniş bir alanda etkili olabilecek hükümler içermekte ve bu hükümler, özellikle demokratik katılım mekanizmalarını zayıflatması nedeniyle yoğun eleştirilere konu olmaktadır. Akademik literatürde yasa çeşitli açılardan tartışılmış olsa da, kent hakkı bağlamında yeterince ele alınmadığı gözlemlenmektedir. Oysa, bu yasanın kentler ve kentlerde yaşayanlar üzerinde doğrudan etkileri olduğu düşünüldüğünde, kent hakkı perspektifinden değerlendirilmesi oldukça önemlidir (Ak Kuran, 2019, s. 105). Yasanın kent hakkı açısından değerlendirilmesini zorunlu kılan en önemli unsurlardan biri, demokratik katılım mekanizmasının zayıflatılmasına yönelik hükümleridir. Büyükşehir yasası ile birçok yerel yönetim biriminin varlığına son verilmiş ve bu süreç, yerel halkın görüşü alınmadan, hatta yasadan haberdar olmadan gerçekleştirilmiştir. Bu durum, kent hakkının temel unsurlarından biri olan katılım hakkını zedelemekte ve halkın kendi yaşadığı mekân üzerindeki karar süreçlerine dahil olma hakkını ihlal etmektedir.

Örneğin, Malatya ilinde yapılan bir araştırma, halkın yasa hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını ve yasayla getirilen değişiklikleri olumsuz karşıladığını ortaya koymaktadır. Araştırmada katılımcıların %59,5'i yasa hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtirken, %59'u belde belediyelerinin kapatılması ve köylerin mahalleye dönüştürülmesi durumunu olumsuz değerlendirmiştir (Kaypak ve Yıldız, 2016, s. 1337). Benzer şekilde, Trabzon'un Geyikli mahallesinde yapılan bir anket çalışmasında, katılımcıların %92,4'ü beldelerinin kapatılmasına yönelik düzenlemeyi reddetmiştir (Uzun ve Çolak, 2016, s. 1460). Bu veriler, 6360 sayılı yasanın halkın katılımı olmaksızın ve onların iradesine rağmen uygulanmış olduğunu göstermektedir. Yasa, kent hakkının korunması açısından çeşitli sorunlar doğurmakta ve Daha geniş bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Kent hakkının gerçekleşmesi açısından yasa, yerel yönetimlerin ve halkın demokratik katılımını

engelleyici hükümler içerdiğinden, eleştiriye açık bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Malatya ve Trabzon illerinde yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar, 6360 sayılı yasa kapsamında büyükşehir statüsüne geçecek olan illerde yaşayan insanların, bu yasanın hazırlanması sürecinde yer almadıklarını ve hatta yasanın varlığından bile haberdar olmadıklarını göstermektedir. Bu durum, insanların yaşamlarını ve yaşadıkları mekânları ilgilendiren kritik kararlarda söz sahibi olmaları gerektiğini savunan kent hakkı kavramıyla ciddi bir çelişki oluşturmaktadır. Kent hakkı mücadelesi, yeni bir kentin yaratılmasında tüm yurttaşların sürece katılımını temel alır. Ancak, 6360 sayılı yasa, bu katılımı sağlamak yerine, taraf olduğumuz Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda yer alan "yerel yönetim sınırlarında bir değişiklik yapılacağı zaman ilgili yerel topluluklara danışılması gerekliliği" ilkesine karşıt hükümler içermektedir. Bu durum, katılımı güçleştirici bir etken olarak kent hakkı mücadelesinin içeriğini boşaltmaktadır (Zengin, 2014, s. 111).

Yasa, vatandaşların aidiyet duygularını da etkisiz hale getirmektedir. İl özel idareleri, belde belediyeleri ve köylerin kaldırılması sadece idari bir değişiklik değil, aynı zamanda sosyolojik bir sorundur. Kır-kent ayrımının ortadan kaldırılması, köylülerin zorla kentli hale getirilmesi anlamına gelir. Bu durum, köylülerin kimlik ve aidiyet duygularını zedelemekte, onları hızla kentli kimliğine bürünmeye zorlamaktadır. Ancak, tarım ve hayvancılıkla uğraşan, komşuluk ilişkileri güçlü, yerel kültüre bağlı köylülerin bir yasal düzenleme ile hemen kentli kimliğini benimsemeleri beklenemez. Bu süreç, köylülerin sosyolojik kimliklerini zayıflatarak onları belirsiz bir kimlik ve aidiyet duygusuna itmektedir.

6360 sayılı yasanın hem Aydın hem de Muğla'da ortaya çıkardığı sonuçlar, kent hakkı açısından ciddi sorunlara yol açmıştır. Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin merkezi olan Menteşe'de yapılan araştırma, 6360 sayılı yasanın vatandaşların aidiyet duygusu üzerinde önemli etkiler yarattığını göstermektedir. Bu araştırmaya göre, katılımcıların %72,4'ü aidiyet duygularının azaldığını ifade ederken, sadece %13'ü aidiyet duygularının arttığını belirtmiştir. Bu bulgular, insanların dayatılan yeni kimlikleri ve statüleri kabul etmekte zorlandıklarını ve bu duruma tepki gösterdiklerini açıkça ortaya koymaktadır (Gezgüç vd., 2015, s. 470). 6360 sayılı kanunun Aydın'da yol açtığı değişiklikler, kent hakkı açısından katılım, hizmetlere erişim ve mekânsal adalet gibi önemli sorunlar doğurmuştur. Köylerin ve belde belediyelerinin mahalleye dönüştürülmesi, yerel halkın karar alma süreçlerinden uzaklaşmasına ve katılımcı yönetimin zayıflamasına neden olmuştur. Coğrafi olarak büyükşehir merkezine uzak bölgelerde kentsel hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar, kent hakkını ihlal etmektedir. Bu durum, yerel kimliklerin zayıflamasına ve sosyal adaletin bozulmasına yol açarak, kent hakkının temel ilkeleriyle çelişmektedir (Genç, 2014, s. 24).

Kent hakkı, bireylerin yaşadıkları şehir üzerinde söz sahibi olma ve şehirdeki yaşamı şekillendirme hakkını ifade eder. Ancak, 6360 sayılı yasa, bu hakka ters düşen birçok düzenleme içermektedir. Yasa, yerel yönetimlerin kapatılması ve mahalleye dönüştürülmesi

gibi hükümlerle, vatandaşların yerel karar süreçlerine katılımını zorlaştırmaktadır. Köylerde yaşayan insanların, önceden köy ihtiyar meclisi aracılığıyla katılabildikleri karar alma süreçlerine, yeni düzenleme ile şehir merkezlerinde yer alan büyükşehir belediyeleri aracılığıyla katılmaları gerekmektedir. Bu durum, özellikle şehir merkezlerinden uzak yaşayan vatandaşlar için ciddi bir engel oluşturmaktadır. Örneğin, Şanlıurfa’da bazı köylerin kent merkezine uzaklığı 150 kilometreyi bulabilmektedir. Bu uzaklıklar, vatandaşların kendilerini temsil eden organlara ulaşmasını zorlaştırmakta ve bu durum, kent hakkının elde edilmesi önündeki en büyük engellerden biri haline gelmektedir. İnsanların yaşadıkları alanla ilgili sorunları çözmek için mücadele etmek istemeleri durumunda, karşılaştıkları mesafe ve iletişim kopukluğu, bu mücadeleyi daha da zorlaştırmaktadır. 6360 sayılı yasa, insanların kendilerini yaşadıkları kente ait hissetmeleri ve bu kentteki yaşamı şekillendirme hakkını elde etmeleri önünde ciddi engeller yaratmaktadır (Ak Kuran, 2019, s. 107).

6360 sayılı yasanın kent hakkı açısından bir diğer sorunlu yönü, doğal değerlerin korunması yerine tahrip edilmesine yol açan hükümler içermesidir. Bu hükümler, özellikle köyler üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır. Yasa ile birlikte köylerin çevresindeki tarımsal alanlar, artık kentsel alan olarak kabul edilmektedir. Bu değişiklik, belediyelerin bu alanlar üzerinde söz sahibi olmasına ve dolayısıyla rant odaklı isteklerin ve baskıların artmasına neden olmaktadır. Halka ait olan bu alanlar, sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirilmektedir. Köylerin mahalleye dönüştürülmesi, tek katlı veya geleneksel ev tiplerinin yerini çok katlı binalara bırakmasına yol açabilir. Bu değişim, köylerde şehirlerde var olan tekdüze yapılaşmanın artmasına ve enerji kullanımının artışına neden olabilir (Yıldırım ve Yücel Işıldar, 2014, s. 83-84). Artan enerji ihtiyacını karşılamak için çevreye zarar verebilecek enerji santrallerine yönelme olasılığı, çevresel değerlerin tahrip edilmesine neden olabilir. Köylerin mahalleye dönüştürülmesi, sadece fiziki yapının değişmesiyle sınırlı kalmaz; köylerde yaşayan vatandaşların yaşam biçimlerini de değiştirir. Yasayla kentli kabul edilen bu vatandaşların, bağ ve bahçelerini ekmeye devam etmeleri ve geleneksel tarımsal faaliyetlerini sürdürmeleri zorlaşacaktır. Bunun yerine, köylüler üretimden uzaklaşarak tüketim odaklı bir yaşam tarzına itilmekte ve daha fazla atık üreten bireyler haline gelmektedir (Yıldırım ve Yücel Işıldar, 2014, s. 85).

Tüm bu değişiklikler, 6360 sayılı yasanın, kent hakkının vurguladığı çevresel değerlerin korunmasına yönelik hassasiyetle taban tabana zıt bir durum oluşturduğunu göstermektedir. Kent hakkı, doğanın korunmasını ve sürdürülebilir bir kentsel yaşamı savunurken, bu yasa, çevresel değerlerin korunmasını zayıflatan ve köylerin kentleşme sürecine zorlanması yoluyla doğanın tahrip edilmesine yol açan hükümler getirmektedir. Bu da kent hakkının temel ilkelerine aykırı bir durumu ortaya koymaktadır.

6360 sayılı kanun, getirdiği temel değişikliklerle hem olumlu hem de olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır. Kanuna yönelik olumlu değerlendirmeler arasında “optimal ölçek” kavramı, imar bütünlüğü sağlama, önceki düzenlemelere göre avantajlar ve verimlilik ile etkinlik artışı

beklentisi yer alır. Optimal ölçek açısından, yönetim kademelerinin azaltılması çağdaş dünyadaki eğilimlere uygun bulunmuştur. İmar bütünlüğü sağlama konusunda, kanunun il sathında bir otorite tarafından üst ölçekli planların yapılmasını kolaylaştıracağı ve parçalı planların önüne geçerek planlama ilkeleri açısından daha bütüncül bir yaklaşım sunacağı düşünülmektedir. Kanunun mekânsal planlama açısından daha anlamlı sınırlar getirdiği ve altyapı hizmetleri için ayrılan bütçelerle köylerin mahalleye dönüşüm sürecinde etkin hizmet sağlanacağı öne sürülmüştür. Anayasa değişikliği yapılmadan il özel idareleri, köyler ve belde belediyelerinin tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve ilçe belediyelerinin büyükşehir ilçe belediyesine dönüştürülmesi anayasaya aykırı bulunmuştur. İlçe belediyelerinin özerkliğini yitirmesi, bu ilçelerde bazı hizmetlerin büyükşehir belediyesine devredilmesi ve karar alma yetkisinin büyükşehir belediyesine geçmesi, ilçe belediyelerinin bağımsızlığını zayıflatmıştır (Yıldırım ve Belli, 2013, s. 109).

Kanunun getirdiği ikili yapı, 30 büyükşehir belediyesinde il özel idarelerinin kaldırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu durum, il özel idareleri bakımından il özel idareli iller ve il özel idaresiz iller olmak üzere ikili bir yönetim sistemi oluşturmuştur. Büyükşehir sınırlarının il sınırlarına kadar genişletilmesi, bölge-kent oluşumlarına ve bu bölgelerde hizmet götürme zorluklarına yol açabileceği endişesi doğurmuştur. Yeni büyükşehirlerin imkan ve kaynaklarının standart olmaması, büyükşehir belediyelerinin tüm il sahasında etkin ve başarılı olmasının zor olabileceği şeklinde eleştirilmiştir. Son olarak, artan hizmet maliyeti ve ulaşım maliyeti, özellikle büyükşehirlerde hizmet sunumunu zorlaştıracak faktörler olarak görülmüştür (Duru, 2013, s. 35).

Belediyelerin kırsal alanlara hizmet götürme konusunda karşılaşılabileceği zorluklar, mevcut belediye hukukunun il ölçeğini yönetmeye uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Belediyeler, genellikle kentsel yerleşimlerin yönetimi için yapılandırılmıştır ve kırsal yerleşimlere hizmet sunmak için hem coğrafi şartlar hem de ekonomik özellikler açısından yetersiz kalmaktadır. Belediyeler, kırsal yerleşimlerden elde edebilecekleri sınırlı vergi gelirleriyle (örneğin ilan-reklam, tabela, eğlence vergileri) bu hizmetleri finanse etmekte zorlanacaklardır. Belediyelerin hayvancılık sektörünü yönetme kapasitesi bulunmamaktadır, bu da kırsal alanların özel ihtiyaçlarına cevap vermede yetersizliklere yol açabilir. Belediyelerin dağ köylerine hizmet götürmek için sahip oldukları araç parkı ve personel sayısı, coğrafi uzaklıklar ve zorlu arazi koşulları nedeniyle yetersiz kalabilir (Bulut vd, 2013, s. 154).

Yeni düzenleme ile köyler mahalle statüsüne dönüştürüldüğünde, köy halkının ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçları karşılamak, merkezi bir belediye meclisinin sorumluluğuna bırakılmaktadır. Ancak bu durum, yerel demokrasi, rasyonalite ve optimalite açısından sorunlar doğurabilir. Örneğin, köylerdeki araziler emlak vergisine tabi hale gelecek ve bu durum köylülerin mali yüklerini artıracaktır. İl sınırlarının planlama açısından en uygun alan

olarak kabul edilmesi de eleştirilmektedir; çünkü bazı büyükşehirler için bu sınırlar yetersiz kalabilirken, diğer büyükşehirler için küresel ölçekli ilişkiler ağı gereklidir (Genç, 2014, s. 6).

5216 sayılı Kanun'a göre büyükşehir belediyesi nazım planlarını hazırlarken, ilçe belediyeleri uygulama imar planlarını hazırlamakla yetkilendirilmiştir. Ancak bu yetki paylaşımı, ilçe belediyelerinin özerkliklerini zedeleyebilir. Coğrafi uzaklıklar, imar planlarının uygulanmasını ve denetlenmesini zorlaştırarak hizmetin etkin ve verimli sunulmasını olumsuz etkileyebilir. Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin bu radikal değişimlere ne kadar hazır olduğu da sorgulanmaktadır (İzci ve Turan, 2013, s. 135). Özellikle Kocaeli ve İstanbul gibi kentlerde uygulanmış olan modelin, ülke genelinde aynı başarıyla uygulanıp uygulanamayacağı belirsizdir. Büyükşehir ölçeğinin optimal olmaması da bir diğer eleştiri konusudur. Nüfus ölçütü olarak 750.000'in seçilmesinin gerekçesi belirsizdir ve bu ölçüt, yerel yönetimlerin hizmet sunumundaki etkinliğini sorgulayan tartışmalara yol açmıştır. Yeni düzenleme ile demokratik katılımın zayıflaması da muhtemeldir. Yerel yönetimlerin sınırlarının değiştirilmesi, temsil sorunlarına yol açabilir ve yerel siyasette katılım mekanizmalarını zayıflatabilir. Son olarak, yeni büyükşehir düzenlemesi ile sosyal yapıdan kaynaklanabilecek uyum sorunları ortaya çıkabilir. Mahalleye dönüştürülen köylerin farklı kültürel kimliklere sahip olması, bu toplulukların karar mekanizmalarına katılımını zorlaştırabilir ve köylerin kimlik ve aidiyet duygusunu zedeleyebilir. Yeni düzenleme ile büyükşehir belediyelerinin vergi tabanı farklılaşacak ve kırsal alanda yaşayan vatandaşlar için yeni vergi yükleri ortaya çıkacaktır. Bu durum, kırsal alanlardaki hizmet sunumunu daha da karmaşık hale getirebilir (Genç, 2014, s. 7).

6360 sayılı yasa, Türkiye'de kent hakkı bağlamında önemli tartışmalar yaratmış, demokratik katılım, aidiyet duygusu ve çevresel değerlerin korunması gibi temel ilkelere yönelik ciddi eleştiriler almıştır. Yasanın getirdiği geniş kapsamlı değişiklikler, özellikle yerel yönetimlerin merkezîyetçi yapısını güçlendirmesi ve köylerin mahalleye dönüştürülmesi sürecinde halkın katılımını zayıflatması, kent hakkının temel unsurlarıyla çelişmektedir. Kent hakkı, bireylerin yaşadıkları şehir üzerinde söz sahibi olma ve yaşamı şekillendirme haklarını güvence altına almayı amaçlarken, 6360 sayılı yasa, bu hakların uygulanmasını zorlaştıran hükümler içermektedir. Yasanın kırsal alanların kentleşmeye zorlanmasına ve doğal kaynakların tahrip edilmesine yol açması, çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemli sorunlara işaret etmektedir. Türkiye'deki kent hakkı uygulamalarının, Latin Amerika ve diğer bölgelerdeki alternatif deneyimlerden yararlanarak, daha katılımcı, çevreye duyarlı ve toplumsal adaleti gözetilen bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Yasanın, kent hakkının evrensel ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesi ve halkın karar süreçlerine etkin katılımını sağlayacak düzenlemelerin yapılması, Türkiye'de sağlıklı ve sürdürülebilir bir kentleşme sürecinin önünü açacaktır.

4. BÖLÜM

KENTLİ HAKLARININ UYGULANABİLME İMKANI OLARAK SAKİN ŞEHİRLER

4.1. Sakin Şehir Kavramının Olgusunun Ortaya Çıkışı

1989 yılında İtalya'da ortaya çıkan Uluslararası Yavaş Yemek Hareketi (Slow Food Movement), yerel lezzetlerin korunması ve hızlı yaşamın dayattığı standartlaşmaya karşı bir duruş sergilemiştir. Hareket, 1986 yılında Roma'daki İspanyol Merdivenleri'nde McDonald's açılışına karşı yapılan bir protestoyla başlamış ve yemek kültürünün korunması konusunda bir farkındalık yaratmıştır (Perano vd, 2019, s. 195). Bu girişimin temelinde "iyi, temiz ve adil gıda" ilkesi bulunmaktadır; bu ilke, gıdanın lezzetli, çevreye zarar vermeyen yöntemlerle üretilmesi ve üreticilerin haklarının korunmasını ifade eder (Sırım, 2012, s. 121-122). Yerel ve geleneksel mutfak mirasının sürdürülebilirliğini amaçlayan bu hareket, aynı zamanda insanların yemekle sosyalleşmesini ve ne yediklerini bilerek daha bilinçli seçimler yapmalarını teşvik etmektedir (Petrini-Padovani, 2011, s. 110).

Bu yaklaşım, küreselleşmenin yemek kültürünü standartlaştırmasına ve yerel değerleri gölgede bırakmasına karşı bir direnç oluşturmuştur. Yavaş Yemek Hareketi'yle uyumlu bir şekilde, Yavaş Şehir (Cittaslow) Hareketi de küreselleşmenin metropollerde yarattığı homojenleşmeye karşı bir tepki olarak doğmuştur. Yavaş Şehirler, yerel kalkınmayı teşvik etmek, kültürel çeşitliliği korumak ve sağlıklı bir çevre sunmak amacıyla oluşturulan bir modeldir (Özdemir ve Kaptan, 2021, s. 87).

Kentsel yaşamın sürekli değişim gösteren yapısı da dikkat çekicidir. Şehirlerin mimari, sosyal ve ekonomik dinamikleri, yalnızca fiziksel birer yerleşim alanı olmalarının ötesine geçer; şehirler, bireylerde aidiyet duygusunu besleyen, geçmişin izlerini geleceğe taşıyan mekanlardır (Özür, 2016, s. 152). Ancak, Sanayi Devrimi'nden sonra küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan hız ve tüketim odaklı yaşam, şehirlerin bu kimliklerini tehdit etmiş ve yerel unsurların korunmasına yönelik hareketleri tetiklemiştir (Şahin ve Kutlu, 2014, s. 59).

Şehirlerin bu dönüşüm süreci, yalnızca fiziksel bir değişimle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bireylerin algılarına ve deneyimlerine de yansımıştır. Kevin Lynch, şehirlerin bireyler için yalnızca birer fiziksel yapı değil, aynı zamanda kişisel anılar ve anlamlarla zenginleşen mekânlar olduğunu vurgular. Şehir deneyimi, bireyin algılarına göre sürekli değişim gösterir ve bu algılar, çevresel unsurlar ve geçmiş deneyimlerle şekillenir (Lynch, 1964, s. 2). Bununla birlikte, şehirlerdeki dinamik unsurlar, sadece fiziksel yapılardan ibaret değildir. İnsanlar ve onların faaliyetleri, şehirlerin anlamını ve işlevini belirleyen en önemli unsurlar arasındadır. İnsanlar, şehirlerde yalnızca birer gözlemci değil, aynı zamanda bu sahnenin aktif katılımcılarıdır. Şehirlerin tasarımı, yalnızca fiziksel düzenlemelerle değil, duyuşsal ve sosyal deneyimlerle de anlam kazanır (Lynch, 1984, s. 36).

Şehir tasarımı, bir sanat dalı olarak değerlendirildiğinde, müzik ya da edebiyat gibi diğer sanatlarla benzerlikler taşısa da onlardan farklı bir disiplindir. Şehirler, detaylarında sürekli bir değişim yaşayan ve bireylerin yaşamlarına anlam katan dinamik yapılardır. Ancak bu değişim süreci, her zaman olumlu sonuçlar doğurmayabilir. Amerika'daki şehir örnekleri, çevresel kirlilik, trafik kaosu ve uyumsuz yapılaşma gibi sorunlarla karşı karşıya olan bireylerin, uyumlu ve anlamlı bir çevrenin değerini yeterince takdir edemediğini göstermektedir (Lynch, 2023, s. 485).

Cittaslow (Sakin Şehir) Hareketi, İtalyanca ve İngilizce kelimelerin birleşimiyle oluşturulmuş, "yavaş şehir" anlamına gelen bir kavramdır. 1999 yılında İtalya'da, Greve-in-Chianti Belediye Başkanı Paolo Saturnini'nin liderliğinde ve Orvieto, Positano ile Bra şehirlerinin belediye başkanlarının katkılarıyla Orvieto'da hayata geçirilmiştir (Özmen ve Can, 2018). Türkiye'de bu hareket "Yavaş Şehir" olarak çevrilmesine rağmen, "yavaş" kelimesinin olumsuz algılanabileceği düşüncesiyle "Sakin Şehir" ifadesi benimsenmiştir (Çerçi, 2013, s. 29).

Sakin Şehir Ağı, 50.000'in altındaki nüfusa sahip şehirlerin üye olabileceği bir yapıdır ve üyelik için belirlenen kriterlerin en az %50'sinin yerine getirilmesi gereklidir. Hareketin sembolü turuncu bir salyangoz olup, yavaşlığı ve sakin yaşamı temsil eder. Sloganı, "Yaşamın kolay olduğu kentlerin uluslararası ağı"dır. Slow Food ilkeleriyle paralel olarak, geleneksel değerlerin modern hayatın olanaklarıyla sürdürülebilir bir şekilde korunmasını amaçlar (Honore, 2008, s. 102).

Bra'nın Belediye Başkan Yardımcısı Bruna Sibille, bu hareketin modern dünyaya bir karşı çıkış olmadığını, aksine modern dünyanın sunduğu avantajları kullanarak kültürel ve yerel mirası koruma çabası olduğunu belirtmiştir. İnternet gibi teknolojiler, hareketin değerlerini ve hedeflerini tüm dünyaya tanıtmak için önemli bir araç olarak görülmektedir (Honore, 2008).

4.2. Sakin Şehir Temel İlkeleri

Cittaslow Hareketi'nin temel ilkeleri şunlardır (Sezgin ve Ünüvar, 2011, s. 85):

- Çeşitliliği destekler ve tek tipleşmeyi reddeder.
- Şehirlerin kendine özgü özelliklerini korumasına öncelik verir.
- Şehirlerin sürdürülebilir bir geleceğe ulaşabilmesi için çalışmalar yürütür.
- Çocuklar ve gençler için sağlıklı bir yaşam ortamı sağlar.
- Yerel değerlerin korunması için halkın aktif rol almasını teşvik eder.

Honore'ye (2008) göre, "hız" aceleci, gergin ve yüzeysel bir yaşam tarzını temsil ederken, "yavaş" daha huzurlu, sabırlı ve dikkatli bir yaşamı ifade eder. Cittaslow, hızlı yaşam tarzına

karşı bir savaş değil, zamanın kıymetini bilerek, yaşamı daha anlamlı hale getirme çabasıdır. Hayatı yavaşlatmak, sadece geçmişe duyulan özlemi azaltmakla kalmaz, aynı zamanda insanlara anı yaşayarak daha dolu bir ömür geçirme fırsatı sunar (Hanore, 2008).

Cittaslow (Sakin Şehir) ağına katılmak isteyen şehirlerin bazı temel gereklilikleri karşılaması gerekmektedir. Bunlardan biri, şehir nüfusunun 50.000'in altında olmasıdır. Süreç, Türkiye örneği üzerinden daha iyi anlaşılabilir. Türkiye'de, Cittaslow unvanını alan ilk yerleşim yeri olan İzmir'in Seferihisar ilçesi, aynı zamanda Türkiye'deki Cittaslow Koordinasyon Merkezi olarak görev yapmaktadır. Bu merkez, ülkeden gelen başvuruları organize eden ve yönlendiren bir yapı olarak çalışmaktadır. Başvuru yapmak isteyen şehirlerin öncelikle Cittaslow Türkiye Ofisi'ne bir niyet mektubu sunmaları gerekmektedir. Bu mektupta, şehrin genel özellikleri, birliğe katılım amaçları ve süreci yönetecek kişi ya da ekip hakkındaki bilgiler yer almaktadır. Ofis, mektubu inceleyerek şehrin durumunu değerlendiren bir rapor hazırlamaktadır. Eğer değerlendirme olumlu olursa, Türkiye Koordinatörlüğü şehri ziyaret ederek bir "Adaylık Değerlendirme Raporu" oluşturmaktadır. Rapor olumlu sonuçlandığında şehir "Aday Şehir" olarak ilan edilmekte; olumsuz bir değerlendirme durumunda ise başvuru reddedilmektedir (Sırım, 2012, s. 125). Adaylık sürecinde, Türkiye Koordinatörlüğü şehrin eksiklerini ve yapılması gereken çalışmaları içeren bir "Hazırlık Raporu" sunmaktadır. Aday şehir, bu eksiklikleri bir yıl içinde gidermekle yükümlü bulunmaktadır. Eksikliklerin tamamlanmaması durumunda adaylık iptal edilmekte ve şehir aynı yıl içinde tekrar başvuruda bulunamamaktadır. Eğer eksiklikler giderilirse, Koordinatörlük şehri tekrar ziyaret ederek gelişmeleri denetlemektedir. Şehir, gerekli şartları sağladığında, üyelik başvurusunu içeren bir dosya hazırlamakta ve bu dosya, Cittaslow'un merkezi olan İtalya'daki ofise gönderilmektedir. Merkez, başvuruyu değerlendirip onayladığında şehir üyeliğe kabul edilmektedir. Üyelik kabulü sonrası, şehir 10.000 TL tutarında bir başvuru ücreti ödemektedir. Cittaslow ağına katılmak isteyen şehirlerin, 72 kriterden oluşan bir dizi standart doğrultusunda projeler geliştirmesi ve etkinlikler düzenlemesi gerekmektedir. Başvuru dosyasının değerlendirilmesi sırasında bu kriterlerin en az %50'sinin karşılanmış olması zorunlu bulunmaktadır. Ancak, bu kriterler doğrultusunda önceden çalışmalar yapmış olan şehirler, süreçte önemli bir avantaj elde edebilmektedir (Mayer ve Knox, 2006, s. 327).

Cittaslow Hareketi, uluslararası bir ağ olarak faaliyetlerini belirli kurallar çerçevesinde organize etmekte olup, bu kurallar bir tüzükle düzenlenmiştir. Tüzük, hareketin yönetim yapısını, üyelik koşullarını, üyelerin sorumluluklarını ve logonun kullanımına ilişkin esasları içermektedir. Hareketin kâr amacı gütmeyen bir yapıya sahip olduğu vurgulanmıştır. Hareketin temel amacı, şehirlerde sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ederek yerel halkın yaşam kalitesini artırmak ve uzun vadeli çözümler geliştirmektir. Tüzükte, üye şehirlerin "Cittaslow" terimini kendi dillerine uyarlamadan, özgün haliyle kullanmaları gerektiği ifade edilmiştir (Sırım, 2012, s. 128). Üye şehirler, her beş yılda bir uluslararası merkezin denetiminden geçmektedir. Üyelik süreci tamamlanan şehirlere, Cittaslow kimliklerini temsil eden bir

sertifika ile salyangoz şeklindeki bayrağı kullanma hakkı tanınmaktadır. Bu bayrak, şehrin Cittaslow Ağı'na üye olduğunu ve belirli standartları yerine getirdiğini simgelemektedir (Sezgin ve Ünüvar, 2011, s. 86). Cittaslow ağına dahil olan şehirler, nüfuslarına bağlı olarak belirlenen yıllık aidatları ödemekle yükümlüdür. Bu aidatlar, şehirlerin büyüklüğüne göre kademelendirilmiştir: Nüfusu 1.000'in altında olan şehirler yıllık 600 Euro, 1.000-5.000 arası nüfusa sahip olanlar 750 Euro, 5.000-15.000 arası şehirler 1.500 Euro, 15.000-30.000 arası şehirler 2.500 Euro, 30.000'in üzerinde nüfusu olan şehirler ise 3.500 Euro ödeme yapar. Bu aidatların düzenli olarak her yıl yatırılması gerekmektedir. Aidat tutarları, şehirlerin nüfus büyüklüğüne göre artış göstermektedir (Mayer ve Knox, 2006, s. 327).

Cittaslow Hareketi, kentli hakları bağlamında, şehir sakinlerinin daha sağlıklı, sürdürülebilir ve katılımcı bir yaşam standardına erişimini destekleyen bir model sunmaktadır. Hareketin temel ilkeleri olan çeşitliliği teşvik etme, şehirlerin kendine özgü özelliklerini koruma ve halkın aktif katılımını sağlama hedefleri, kentlilerin karar alma süreçlerine dahil olma hakkını güçlendirmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik kriterleri, kentlilerin temiz hava, güvenli içme suyu ve gürültüsüz yaşam gibi temel haklarını garanti altına almayı amaçlamaktadır. Yıllık aidat ve denetim süreçleriyle şehirlerin yükümlülüklerini yerine getirmesi sağlanırken, bu mekanizma, yerel yönetimlerin hesap verebilirliğini artırmaktadır. Özgün kent kimliğinin korunması ve kültürel mirasın geleceğe taşınması, kentlilerin kültürel haklarını pekiştirirken, ekonomik teşviklerle yerel üreticilere verilen destek, kentteki ekonomik adaleti ve istihdam olanaklarını artırmaktadır. Tüm bu unsurlar, Cittaslow'un, kentli haklarının korunması ve geliştirilmesi için güçlü bir araç olduğunu göstermektedir.

4.3. Sakin Şehir Olma Kriterleri

Sakin Şehir (Cittaslow) Birliği, kuruluşundan bu yana hızla artan üye sayısı ile dikkat çekmiş ve zamanla kriterlerini genişleterek yeni düzenlemeler yapmıştır. Birlik, değişen dünya koşullarına uyum sağlamak amacıyla sabit bir kriter sistemi yerine, çevresel duyarlılığı, yerel kalkınmayı, kirlilikle mücadeleyi ve geleneksel değerlerin korunmasını hedefleyen politikalarını güncellemektedir (Atakara, 2017, s. 23).

Birliğe üye olmak isteyen şehirler, yedi ana politika başlığı altında toplanan 72 kriterin en az %50'sini karşılamak zorundadır (Miele, 2008, s. 139). Bu kriterler şu şekilde sıralanır (Burkut, 2017: 6; Aslan, 2021, s. 21-29):

Çevre:

1. Hava Kalitesinin Yasal Parametrelere Uygunluğu: Şehrin hava kalitesi, yasal olarak belirlenen standartlara uygun olmalıdır. Hava kirliliği oranı düşük, solunabilirlik açısından sağlıklı bir çevre sunulmalıdır.

2. Su Kalitesinin Yasal Standartlara Uygunluğu: Şehirde kullanılan suyun temizliği, yürürlükteki yasalar ve düzenlemeler çerçevesinde belirlenmiş değerlere uygun olmalıdır. Kirli suyun tüketimi veya kullanımı engellenmelidir.
3. İçme Suyu Tüketiminin Karşılaştırılması: Şehirdeki içme suyu tüketimi, ülke genelindeki ortalama tüketimle kıyaslanarak sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmelidir.
4. Atık Yönetimi ve Ayrıştırma: Şehirde üretilen katı atıklar, ayrıştırılarak toplanmalıdır. Geri dönüşüm süreçlerinin etkin şekilde işlemesi sağlanmalıdır.
5. Kompostlama Uygulamaları: Hem evsel hem de endüstriyel atıkların kompostlama yoluyla dönüştürülmesi teşvik edilmelidir. Bu sayede organik atıklar, çevreye zarar vermeden yeniden değerlendirilebilir.
6. Atık Su Arıtma Tesisleri: Şehirde, kentsel atıklar ve kanalizasyon sistemleri için bir atık su arıtma tesisi bulunmalıdır. Bu tesisler, su kaynaklarının kirlenmesini önlemekte kritik bir rol oynar.
7. Enerji Tasarrufu: Kamusal alanlar ve kamuya açık binalarda enerji tasarrufu sağlanmalıdır. Daha verimli enerji kullanımı ile çevresel etkiler en aza indirgenmelidir.
8. Yenilenebilir Enerji Üretimi: Şehirde, yenilenebilir enerji kaynaklarından (güneş, rüzgar, hidroelektrik gibi) enerji üretimi yapılmalıdır. Bu, çevreye duyarlı bir enerji tüketimini destekler.
9. Görsel Kirlilik ve Gürültü Düzeyi: Şehirde görsel kirlilik minimum seviyede tutulmalıdır. Trafik ve diğer kaynaklardan gelen gürültü, yasal sınırlar içerisinde olmalı ve çevreye rahatsızlık vermemelidir.
10. Işık Kirliliği: Kamusal alanlarda ışık kirliliği seviyesi düşük olmalıdır. Bu, özellikle doğal yaşamın korunması ve enerji tasarrufu açısından önem taşır.
11. Elektrik Tüketiminin Değerlendirilmesi: Şehirdeki hanelerin kişi başına elektrik tüketimi, çevreyle uyumlu bir şekilde değerlendirilmelidir. Yüksek tüketim seviyeleri kontrol altına alınmalıdır.
12. Biyoçeşitliliğin Korunması: Şehirdeki biyolojik çeşitlilik korunmalı, doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesinin önüne geçilmelidir. Ekosistemin devamlılığı için yerel bitki ve hayvan türleri korunmalıdır.

Sakin Şehir (Cittaslow) olabilmek için çevreye yönelik bu 12 kriterin yerine getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Hava, su ve enerji yönetiminden, gürültü ve ışık kirliliğinin azaltılmasına; atıkların yönetiminden biyoçeşitliliğin korunmasına kadar pek çok alanda sağlanacak çevresel uyum, şehrin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasında kilit rol oynamaktadır. Bu

kriterler, sakin şehirlerin daha yaşanabilir, çevreye duyarlı ve sağlıklı yerleşim yerleri olmasını sağlamaktadır.

Altyapı:

1. Kamu Binalarına Bisiklet Yollarının Bağlanması: Şehirdeki kamu binalarına ulaşımı sağlayacak bisiklet yolları oluşturulmalı ve bu yollar kullanıcı dostu şekilde tasarlanmalıdır. Toplu taşıma duraklarında bisiklet park alanları bulunmalı ve bisiklet kullanımı teşvik edilmelidir.
2. Bisiklet ve Araç Yollarının Oranı: Şehirdeki bisiklet yollarının toplam uzunluğu, araç yollarının uzunluğu ile karşılaştırılmalı ve bu oran dengeli bir şekilde düzenlenmelidir. Bisiklet yollarının artırılması, motorlu taşıt kullanımını azaltarak çevresel etkileri en aza indirir.
3. Eko Ulaşım Planlaması: Çevre dostu ulaşım seçenekleri geliştirilmelidir. Elektrikli otobüslerin kullanımı, şehir merkezlerinde düşük emisyonlu taşıma sağlar. Dik yokuşlarda yürüyen merdivenlerin bulunması ise hem enerji tasarrufu hem de kullanıcı konforu açısından önemlidir.
4. Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik: Şehirde engelli bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde fiziksel engellerin kaldırılması gereklidir. Rampa, asansör gibi yapılar, herkes için erişilebilir bir şehir oluşturmayı destekler.
5. Hamile Kadınlar ve Aileler İçin Düzenlemeler: Hamile kadınlar ve ailelere yönelik özel girişimlerin bulunması gerekmektedir. Örneğin, şehir merkezinde ve hastane gibi yerlerde hamile bireyler için ayrılmış özel park yerleri sağlanmalıdır.
6. Sağlık Hizmetlerine Erişim: Şehirde sağlık hizmetlerine ulaşım kolaylaştırılmalıdır. Sağlık kurumlarının konumu, erişilebilirliği ve hizmet kalitesi bu kriterin kapsamına girer.
7. Sürdürülebilir Malların Dağıtımı: Şehir merkezinde malların taşınması sırasında hava kirliliğine neden olan araçlar yerine elektrikli veya motorsuz araçların kullanılması teşvik edilmelidir. Bu, hem trafik yoğunluğunu azaltır hem de çevresel etkileri sınırlandırır.
8. Şehir Dışında Çalışan Sakinlerin Oranı: Şehir sakinlerinin büyük bir kısmının şehir dışında çalışıyor olması, şehrin altyapısal planlamaları için dikkate alınmalıdır. Bu durum, ulaşım ve yerel hizmetler üzerinde önemli bir etkiye bulunabilir.

Bu altyapı kriterleri, sakin şehirlerde gündelik yaşamın huzurlu, sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde devam etmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bisiklet yollarının yaygınlaştırılmasından engelli bireylerin yaşamını kolaylaştırmaya, hava kirliliğini azaltacak ulaşım çözümlerinden sağlık hizmetlerine erişimin artırılmasına kadar birçok düzenleme, şehirlerin daha

yaşanabilir hale getirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu kriterler, sakin şehir olmanın temel taşlarını oluşturarak toplumsal fayda ve çevre dostu bir yaklaşımı ön planda tutmaktadır.

Yaşam Kalitesi:

1. Şehir Direncine Yönelik Planlama: Şehir, doğal afetler ve diğer olumsuz durumlara karşı hazırlıklı olmalı ve direncini artıracak planlamalar yapmalıdır. Bu, altyapının güçlendirilmesi, acil durum senaryolarının geliştirilmesi ve şehir sakinlerinin bilinçlendirilmesi gibi çalışmaları içerir.
2. Şehir Değerlerinin Korunması ve Geliştirilmesi: Şehir, tarihi, kültürel ve doğal değerlerini korumak için projeler geliştirmeli ve bu değerleri gelecek nesillere aktarmayı hedeflemelidir.
3. Sosyal Yeşil Alanların İyileştirilmesi: Şehirdeki parklar, bahçeler ve diğer sosyal yeşil alanlar yeniden düzenlenerek daha işlevsel hale getirilmelidir. Yeşil alanlar, hem şehir sakinleri hem de ziyaretçiler için erişilebilir olmalıdır.
4. Yaşanabilirlik Seviyesinin Artırılması: Şehirde yaşam kalitesini artıracak düzenlemeler yapılmalıdır. Trafik, kirlilik, gürültü gibi yaşamı olumsuz etkileyen faktörler azaltılmalı, sosyal ve kültürel etkinlikler teşvik edilmelidir.
5. Kullanılmayan Alanların Yeniden Değerlendirilmesi: Şehirde atıl durumda olan alanlar yeniden düzenlenerek kullanıma kazandırılmalıdır. Bu, terk edilmiş binaların restore edilmesi ya da yeşil alan olarak dönüştürülmesini içerebilir.
6. Sürdürülebilir Mimari Uygulamalar: Şehirde, çevre dostu mimariyi teşvik eden bir yapı oluşturulmalı ve bu doğrultuda çalışmalar yürütülmelidir. Enerji tasarrufu sağlayan ve doğayla uyumlu yapılar inşa edilmelidir.
7. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı: Hem şehir sakinlerinin hem de turistlerin faydalanabileceği bilgi ve iletişim teknolojileri geliştirilmelidir. Bu teknolojiler, turizmden şehir yönetimine kadar pek çok alanda kolaylık sağlayabilir.
8. Geniş Bir İnternet Ağı Sağlanması: Şehirde, herkesin erişebileceği geniş kapsamlı ve hızlı bir internet ağı kurulmalıdır. Bu, eğitim, iş ve sosyal bağlantılar için önemlidir.
9. Kirliliğin Azaltılması: Şehirde çevre kirliliğine neden olan faktörler düzenli olarak takip edilmeli ve kademeli olarak azaltılmalıdır. Özellikle hava, su ve toprak kirliliği üzerinde yoğunlaşılmalıdır.
10. Evden Çalışma (Tele-Çalışma) Olanaklarının Geliştirilmesi: Şehirde evden çalışma yöntemleri teşvik edilmeli ve bu doğrultuda teknolojik altyapı geliştirilmelidir. Bu uygulama, özellikle ulaşım kaynaklı karbon salınımını azaltmada etkili olabilir.

11. Bireysel ve Kamusal Kentsel Planlama: Hem bireylerin hem de kamu kurumlarının sürdürülebilir kent planlama faaliyetlerini desteklemesi teşvik edilmelidir. Bu, bireysel ölçekten toplumsal düzeye kadar çevreye duyarlı bir planlama anlayışını kapsar.
12. Sosyal Altyapının Desteklenmesi: Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi sosyal altyapı alanlarında iyileştirmeler yapılmalı ve bu hizmetler şehir sakinlerinin kolayca erişebileceği şekilde düzenlenmelidir.
13. Verimli Bitki Kullanımı ile Yeşil Alanların Desteklenmesi: Şehirdeki yeşil alanlar, verimli bitkiler kullanılarak yeniden düzenlenmeli ve daha etkin hale getirilmelidir. Bu, hem doğal estetiği artırır hem de çevresel faydalar sağlar.
14. Yerel Ürünlerin Ticari Değerlendirilmesi: Şehirdeki yerel ürünlerin ekonomik değer kazanması için çalışmalar yapılmalıdır. Bu, yerel üreticilerin desteklenmesi ve şehir ekonomisinin güçlendirilmesine katkı sağlar.
15. Beton Kullanımının Kontrol Edilmesi: Yeşil alanlarda kullanılan beton miktarları minimum seviyeye indirilmeli ve doğal zeminlerin korunması sağlanmalıdır.
16. Atölyelerin ve Doğal Alışveriş Merkezlerinin Korunması: Şehirdeki el sanatları atölyeleri ve yerel alışveriş noktaları korunmalı ve değerleri artırılmalıdır. Bu alanlar, kültürel mirasın bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Bu kriterler, şehir sakinlerinin ve ziyaretçilerin yaşam kalitesini artırmayı hedefler. Şehirde yeşil alanların artırılmasından sürdürülebilir mimariye, bilgi teknolojilerinin entegrasyonundan kirliliğin azaltılmasına kadar geniş bir alanı kapsar. Sakin şehir olmanın ana unsurlarından biri olan yaşam kalitesi kriterleri, şehirlerin hem sürdürülebilir hem de modern bir yaklaşımla gelişmesine olanak tanır.

Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkârlar:

1. Agroekolojinin Geliştirilmesi: Tarımda ekolojik prensiplerin uygulanması desteklenmektedir. Kimyasal gübreler ve fosil yakıtların kullanımı azaltılarak tarımsal üretimde “agroekosistem” oluşturulması teşvik edilmektedir. Böylece doğal döngülerin korunması ve sürdürülebilir tarım yöntemlerinin yaygınlaştırılması sağlanır.
2. El Yapımı ve Geleneksel Ürünlerin Korunması: Yerel zanaatkârlık ürünleri ile markalı esnaf ve sanatkâr ürünlerinin korunması gerekmektedir. Bu, yerel kültür ve ekonomik çeşitliliğin devamlılığını sağlamaktadır.
3. Geleneksel İş Tekniklerinin ve Zanaatların Korunması: Geleneksel üretim yöntemlerinin ve zanaatkârlığın değeri artırılmalı, bu alanlarda çalışanların desteklenmesi sağlanmalıdır.

4. Kırsal Hizmetlerin Erişilebilirliğinin Artırılması: Kırsal bölgelerde yaşayanların temel hizmetlere erişimini kolaylaştıracak çalışmalar yapılmalı, kırsal bölgelerin kalkınması desteklenmelidir.
5. Kamusal Restoranlarda Organik Ürün Kullanımı: Okul kantinleri, aşevleri ve diğer kamuya ait yiyecek hizmeti veren yerlerde mümkün olduğunca organik ürünlerin kullanımı teşvik edilmelidir.
6. Kişisel ve Endüstriyel Eğitim: Yemek sektörü ve bireysel tüketimde organik ürünlerin kullanımını artırmak için eğitim programları düzenlenmeli ve bu ürünlerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
7. Yerel Kültürel Değerlerin Korunması: Yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin yaşatılması ve bu etkinliklerin şehir kültürüne entegre edilmesi hedeflenmektedir.
8. Otellerde Kapasite Artırımı: Sürdürülebilir turizmi teşvik etmek amacıyla, yerel bölgelerdeki konaklama altyapısı güçlendirilmelidir.
9. GDO (Genetiği Değiştirilmiş Organizma) Yasağı: Tarımsal üretimde GDO'lu ürünlerin kullanımı yasaklanmalı ve doğal üretim yöntemleri teşvik edilmelidir.
10. Tarım Arazilerinin Korunması: Tarım için kullanılan alanların korunması ve gelecekteki kullanımlarına ilişkin sürdürülebilir planların yapılması gerekmektedir.

Bu kriterler, yerel ekonomiyi güçlendirerek geleneksel tarım ve zanaatkarlık faaliyetlerinin sürdürülebilir bir çerçevede devam etmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Tarımda çevre dostu uygulamalarla birlikte yerel üretimin korunması, turizmin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması hedeflenmektedir.

Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim Planları:

1. İyi Karşılama: Şehre gelen ziyaretçilerin doğru bir şekilde yönlendirilmesi için karşılama ve tanıtım görevleri belirlenmeli, bu görevdeki kişilere eğitim verilmelidir. Yönlendirme levhaları, tanıtım ofisleri ve mesai saatleri gibi altyapı düzenlemeleri yapılmalıdır.
2. Farkındalık Artırıcı Çalışmalar: Esnaf ve işletmecilerin farkındalığı artırılmalı, hizmet bedelleri uygun ve açık olmalıdır.
3. Yavaş Güvenlik: Şehirde "yavaş güvenlik" ilkeleri benimsenmeli, bu konuyla ilgili yazılı ya da dijital kaynaklar üzerinden bilgilendirme yapılmalıdır.
4. Katılımcı Yönetim: Şehir yönetimi, tabandan tavana katılımı teşvik etmeli ve halkın karar süreçlerine dahil olmasını sağlayacak mekanizmalar geliştirmelidir.
5. Cittaslow Eğitimi: Eğitimciler, yöneticiler ve çalışanlar, Cittaslow prensipleri ve temaları hakkında sürekli eğitim programlarına dahil edilmelidir.
6. Sağlık Eğitimleri: Obezite, diyabet gibi sağlık sorunlarına yönelik farkındalık artırıcı eğitim programları düzenlenmelidir.

7. Cittaslow'un Anlamı: Şehir halkına Cittaslow'un ne anlama geldiğini açıklayan, kalıcı ve sistematik eğitim programları sunulmalıdır.
8. Yerel Yönetim ve Derneklerin Katılımı: Cittaslow ile ilgili faaliyetlerde yerel yönetimlerin ve yerel derneklerin aktif rol alması sağlanmalıdır.
9. Kampanyalar: Cittaslow'un tanıtımını destekleyen kampanyalar düzenlenmeli, farkındalık artırılmalıdır.
10. Logo Kullanımı: Cittaslow logosu, resmi internet sayfalarında ve antetli belgelerde kullanılmalıdır.

Sosyal Uyum:

Sosyal uyum, Sakin Şehir Hareketi'nin önemli kriterlerinden biri olup, topluluklar arasındaki birlik ve dayanışmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu kriterler aşağıdaki başlıklar altında toplanmaktadır:

1. Azınlıklara Yönelik Çalışmalar: Azınlık gruplarına yönelik ayrımcılıkla mücadele edilmelidir. Farklı etnik kökenlerden bireylerin aynı mahallelerde uyum içinde yaşaması teşvik edilmeli, yoğunluk farklarının dengelenmesi için çözümler geliştirilmelidir.
2. Engelli Entegrasyonu: Engelli bireylerin toplumsal hayata dahil edilmesi için fiziksel ve sosyal engellerin kaldırılması gerekmektedir.
3. Çocuk Bakım Hizmetleri: Ailelerin desteklenmesi için çocuk bakım hizmetlerinin geliştirilmesi önemlidir.
4. Genç İstihdamı: Gençler için istihdam olanaklarının artırılması hedeflenmelidir.
5. Yoksullukla Mücadele: Yoksullukla başa çıkmak için sosyal destek mekanizmaları oluşturulmalı ve sürdürülebilir çözümler uygulanmalıdır.

Cittaslow Hareketi'nin belirlediği kriterler, kentli hakları bağlamında, bireylerin şehirlerde yaşama hakkını çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan güvence altına almayı hedeflemektedir. Çevreye yönelik kriterler, kentlilerin temiz hava, güvenli su ve gürültüsüz yaşam gibi temel haklarını savunurken, biyoçeşitliliğin korunması ve atık yönetimi gibi önlemlerle çevresel sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin sağlıklı ve yaşanabilir bir çevrede yaşam hakkını desteklemektedir. Altyapıya yönelik kriterler, özellikle engelli bireyler, hamile kadınlar ve çocuklu aileler için erişilebilirlik ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Kamu binalarına bisiklet yollarının bağlanması ve eko ulaşım seçeneklerinin teşvik edilmesi gibi düzenlemeler, hem fiziksel hem de sosyal hareketliliği artırarak, kentlilerin ulaşım haklarına erişimini daha adil bir şekilde sağlamaktadır. Yaşam kalitesini artırmaya yönelik kriterler, kentlilerin sosyalleşme, yeşil alanlara erişim ve sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını garanti altına almayı amaçlamaktadır. Atıl alanların yeniden değerlendirilmesi, sürdürülebilir mimari uygulamalar ve kirlilikle mücadele, şehir sakinlerinin yaşam standartlarını yükseltmekte ve şehirde ortak kullanım alanlarını herkes için erişilebilir hale getirmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin

yaygınlaştırılması, kentlilerin bilgiye ve dijital kaynaklara erişim hakkını da desteklemektedir.

Tarımsal, turistik ve esnaf-sanatkârlara yönelik kriterler, yerel ekonomiyi canlandırarak kentlilerin ekonomik adalet hakkını desteklemekte, agroekolojik tarım ve organik ürünlerin teşvik edilmesiyle de sağlıklı gıdaya erişimi artırmaktadır. Bu, aynı zamanda yerel üreticilerin desteklenmesi ve toplulukların ekonomik refahının güçlendirilmesi anlamına gelmektedir. Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim kriterleri, kentlilerin katılım hakkını güçlendiren bir çerçeve sunmaktadır. Esnaf ve işletmecilere yönelik farkındalık çalışmaları, halkın yönetim süreçlerine katılımı ve yerel kampanyalar, topluluk içinde dayanışmayı artırmakta ve kentlilerin kendi şehirlerinin karar süreçlerinde etkin rol almasını teşvik etmektedir. Sosyal uyum kriterleri, azınlık gruplarına yönelik ayrımcılığı önlemeyi, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını sağlamayı ve yoksullukla mücadeleyi hedefleyerek, kentlilerin eşitlik hakkını desteklemektedir. Genç istihdamının artırılması ve çocuk bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi, kentlilerin çalışma, eğitim ve sosyal desteklere erişimini daha kapsayıcı hale getirmektedir.

4.4. Türkiye’deki Sakin Şehir Hareketi Üyelik Süreci ve Etkileri

Sakin şehir, üye şehirlerin nüfusunun 50.000’i geçmemesi şartını koyarak, küçük yerleşimlerin daha verimli çalışmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Şehrin nüfusu bu sınırı aştığında, birlik, üyelikten çıkarma yetkisine sahiptir (Uzun, 2019, s. 19).

Günümüzde, Sakin Şehir (Cittaslow) Hareketi 30 farklı ülkeye yayılmıştır ve bu ülkelerde toplamda 278 şehir bu hareketin bir parçası olmuştur. Türkiye, bu uluslararası ağa 18 şehir ile katılmış durumdadır. Hareketin temelleri, Avrupa’da, İtalya’da atılmıştır ve kısa sürede dünya çapında benimsenmiştir. En çok üye şehir, hareketin doğduğu ülke olan İtalya’da bulunmaktadır; burada toplam 87 şehir Cittaslow ağına üyedir.

Türkiye’de Sakin Şehir Hareketi, 2009 yılında İzmir’in Seferihisar ilçesinin üyeliği ile tanınmıştır. Seferihisar, Türkiye’deki diğer şehirler için bir örnek teşkil etmiş ve pek çok şehir bu modeli takip ederek hareketin bir parçası haline gelmiştir. Şu anda Türkiye’den birliğe üye olan 18 şehir şunlardır: İzmir’in Seferihisar ilçesi, Muğla’dan Akyaka ve Köyceğiz, Sakarya’dan Taraklı, Çanakkale’den Gökçeada, Ordu’dan Perşembe, Şanlıurfa’dan Halfeti, Artvin’den Şavşat, Isparta’dan Eğirdir ve Yalvaç, Sinop’tan Gerze, Bolu’dan Göynük ve Mudurnu, Erzurum’dan Uzundere, Kırklareli’nden Vize, Aydın’dan Yenipazar, Bitlis’ten Ahlat ve Ankara’dan Gündül (Yalçın ve Yalçın, 2013, s. 35). Bu şehirler, Sakin Şehir Hareketi’nin ilkeleri doğrultusunda hareket ederek tarihi miraslarını korumayı ve tanıtmayı, mimari dokularını özgün tutmayı, doğal kaynaklarını sürdürülebilir bir şekilde değerlendirmeyi ve kültürel geleneklerini gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır (Aydoğan, 2015, s. 65).

Türkiye’deki bazı yavaş şehirler deniz kıyısında yer almakta ya da sınırlarında denize bağlantısı bulunmaktadır. Bu şehirler şu şekilde sıralanabilir (Dinç, 2018, s. 17-18):

- İzmir-Seferihisar
- Muğla-Akyaka
- Ordu-Perşembe
- Sinop-Gerze
- Kırklareli-Vize
- Çanakkale-Gökçeada

Bu şehirlerden Gökçeada, hem Türkiye’nin hem de dünyanın ilk ve tek Cittaslow unvanına sahip ada yerleşimidir. Bazı yavaş şehirlerin denizle bağlantısı bulunmamaktadır. Bu şehirler ise:

- Aydın-Yenipazar
- Sakarya-Taraklı

Cittaslow kriterlerine göre bir şehrin nüfusunun 50.000’i aşmaması gerekmektedir. Türkiye’de bu kriteri uyan yavaş şehirlerin en yüksek nüfusa sahip olanı, 46.823 kişilik nüfusuyla Isparta’nın Yalvaç ilçesidir. Nüfusun artması durumunda bu ilçenin yavaş şehir statüsünü koruyup koruyamayacağına dair yetkililerin ilerleyen süreçte nasıl bir yol izleyeceği merak konusudur. Öte yandan, en az nüfusa sahip yavaş şehir, Muğla-Akyaka’dır. Burası bir belde statüsünde olup nüfusu yalnızca 2.815 kişidir. Ancak yaz ve kış mevsimlerinde nüfusta büyük dalgalanmalar yaşanabilmektedir. Sakarya-Taraklı ise 6.849 kişilik nüfusuyla, Cittaslow ağı içindeki en küçük yavaş şehirlerden biridir. Yavaş şehirler, Türkiye’nin farklı bölgelerine dağılmıştır. Ancak bu dağılım eşit değildir. Ülkemizin birçok bölgesinde henüz yavaş şehirlerin bulunmadığı ve bu yönde çalışmaların yapılması bir gerekliliktir. Örnek olarak bakıldığında Doğu Anadolu bölgesinde Erzurum-Uzundere Doğu Anadolu’da gibi görünse de coğrafi olarak Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde.

Türkiye’de Cittaslow hareketi, İzmir’in Seferihisar ilçesinin 28 Kasım 2009’da bu unvanı almasıyla resmiyet kazanmıştır. Seferihisar, bu unvanı alan ilk şehir olmasının yanı sıra, diğer yerleşimlerin de bu sürece katılmasını destekleyen örnek bir şehir haline gelmiştir. Türkiye’deki yavaş şehirler, kendilerine özgü doğal, tarihi ve kültürel özellikleriyle dikkat çekmekte ve Cittaslow kriterlerini büyük ölçüde karşılamaktadır. Şu anda Türkiye genelinde 14 yavaş şehir bulunmaktadır ((Dinç, 2018, s. 18-19).

Seferihisar (İzmir): Seferihisar, Türkiye’de Cittaslow hareketinin öncüsü olmuştur. İzmir’e bağlı bu ilçe, Sığacık bölgesiyle Cittaslow ruhunu yoğun şekilde yansıtmaktadır. Doğal güzellikleri ve 3.000 yıllık tarihi geçmişiyle dikkat çeken Seferihisar, Cittaslow kriterlerinin

büyük bir kısmını yerine getirmiş ve gerçekleştirdiği projelerle şehrin çehresini önemli ölçüde değiştirmiştir.

Akyaka (Muğla): Muğla'nın Ula ilçesine bağlı bu küçük belde, çevre koruma alanı ilan edilmesiyle dikkat çekmiştir. İki katlı cumbalı evleri, yemyeşil ormanları ve Gökova Körfezi ile Azmak Nehri'nin birleştiği eşsiz konumuyla doğa ve deniz turizmi için cazip bir bölgedir. Tarihi Antik Çağlara dayanan Akyaka, Akdeniz folkloru, su samurları ve zengin deniz altı florasıyla ön plana çıkmaktadır.

Yenipazar (Aydın): 2011 yılında Cittaslow unvanı alan Yenipazar, Aydın iline bağlı ve yörük kültürünü yaşatmaya devam eden bir ilçedir. 4.000 yıllık tarihe sahip olan ilçe, Yörük Ali Efe'nin müze evi ve Orthosia Antik Kenti gibi önemli tarihi değerlere sahiptir. Doğal güzellikleri ve kendine özgü pide çeşitleriyle gastronomi turizmi açısından önem taşımaktadır.

Gökçeada (Çanakkale): Türkiye'nin en batısında yer alan ve dünyanın ilk ve tek Cittaslow adası olan Gökçeada, hem tarihi zenginlikleri hem de doğal güzellikleriyle öne çıkmaktadır. Organik tarım alanları, çok kültürlü etnik yapısı, bağcılık ve şarapçılık gelenekleriyle adanın kimliğini korumaktadır. Dibek kahvesi ve yerel festivalleriyle dikkat çeken Gökçeada, aynı zamanda yeryüzü pazarı kurma çalışmalarıyla da gündemdedir.

Taraklı (Sakarya): Sakarya'nın tarihi ilçesi Taraklı, Osmanlı ahşap mimarisinin en güzel örneklerini barındırmaktadır. Cumbalı Osmanlı evleri, 100 ila 300 yıllık geçmişe sahip olup, Evliya Çelebi tarafından "Osmanlı köyü" olarak anılmıştır. Termal turizm, trekking, yamaç paraşütü ve botanik turizm gibi çeşitli ekoturizm faaliyetleriyle bölge, kültürel ve doğal turizmin bir merkezi haline gelmiştir.

Perşembe (Ordu): Ordu'nun Karadeniz kıyısında yer alan Perşembe, doğal plajları, yaylaları ve geleneksel yemek lezzetleriyle Karadeniz'in saklı cennetlerinden biridir. Gürültü ve görüntü kirliliğinden uzak yapısıyla dikkat çeken ilçe, balıkçılık ve fındık üretimiyle de önemli bir ekonomik kaynağa sahiptir.

Vize (Kırklareli): Kırklareli'nin tarihi ve doğal zenginlikleriyle öne çıkan ilçesi Vize, İstanbul ve Edirne arasında yer alan, keşfedilmemiş bir coğrafyadır. Tarihi dokusunu koruyan Vize, metropol yaşamına yakın olmasına rağmen, sakinliğini muhafaza eden ender bölgelerden biridir.

Yalvaç (Isparta): Tarihi Antiocheia Antik Kenti'ne ev sahipliği yapan Yalvaç, Roma döneminde önemli bir koloniydi. Aynı zamanda inanç turizmi açısından da dikkat çeken ilçe, Aziz Paulus'un Hristiyanlık temellerini attığı yerlerden biri olarak bilinir. Yalvaç, zengin bir tarihi geçmiş ve kültürel mirasa sahiptir.

Halfeti (Şanlıurfa): 2000 yılında Birecik Barajı'nın inşasıyla bir kısmı sular altında kalan Halfeti, kendine özgü tarihi dokusunu koruyan bir yavaş şehir olarak dikkat çekmektedir. Tarihi taş evleri, doğal güzellikleri ve film sektöründeki popülerliğiyle öne çıkmaktadır.

Şavşat (Artvin): Artvin'in gözde ilçelerinden biri olan Şavşat, yüksek dağları, yaylaları ve buzul gölleriyle doğal güzelliklerin merkezi halindedir. Endemik bitki türleriyle zengin bir ekosisteme sahip olan Şavşat, aynı zamanda geleneksel evleri ve tarihi mirasıyla kültürel turizm için önem taşımaktadır.

Uzundere (Erzurum): Erzurum'a bağlı olan Uzundere, Türkiye'nin en yüksek yerleşimlerinden biridir. Tortum Şelalesi, rafting olanakları ve zengin biyolojik çeşitliliğiyle dikkat çeken Uzundere, 2016 yılında Cittaslow unvanını almıştır.

Göynük (Bolu): Osmanlı dönemine ait tarihi dokusunu bozmadan günümüze kadar koruyan Göynük, sit alanı ilan edilen bir ilçedir. Geleneksel mutfağı, ahşap işçiliği ve tarihi konutlarıyla hem kültürel hem de turistik açıdan değerlidir.

Gerze (Sinop): Sinop'a bağlı Gerze, düzenli kent dokusu, doğal plajları ve çam ormanlarıyla yavaş şehirler arasında yer alır. Büyük yangından sonra yeniden yapılanan Gerze, planlı mimarisi ve tarihi yapılarıyla dikkat çekmektedir.

Eğirdir (Isparta): Eğirdir Gölü kıyısında yer alan bu yavaş şehir, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait pek çok tarihi yapıya sahiptir. Kendine has elması, Apollon kelebekleri ve zengin ekosistemiyle Eğirdir, doğa ve kültür turizmi açısından büyük bir potansiyele sahiptir.

Son yıllarda Cittaslow ağına katılmak isteyen şehirlerin sayısı hızla artmaktadır. Başvuru sürecinde olan yerleşim yerlerinden bazıları şunlardır: Sinop merkez, Ahlat, Adilcevaz, Mudurnu, Ağın, Kemaliye, Ortaca, Köyceğiz, Güdül, Palu, Zile, Arapgir, Küçükkuşu, Ayvacık, Tirebolu, Ermenek, Gürpınar, Oğuzeli, Erkilet, Çaycuma, Ulus, Sındırgı, Şebinkarahisar, Gülnar ve Gümüşhacıköy. Bu yerleşimlerin unvan almasıyla birlikte Türkiye'nin Cittaslow ağı daha da genişleyecek ve yavaş şehirlerin sayısı artacaktır.

Türkiye'deki Sakin Şehir (Cittaslow) hareketi, 2009 yılında Seferihisar'ın katılımıyla başlamış ve o tarihten itibaren farklı bölgelerdeki 18 yerleşim yeri bu ağa dahil olmuştur. Hareketin temel amacı, şehirlerin kimliklerini korurken yerel kalkınmayı desteklemek, sürdürülebilir çevresel politikalar geliştirmek ve sakini bir yaşam standardı sunmaktır. Türkiye'deki mevcut Sakin Şehirlerin çoğu tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleriyle öne çıkmaktadır. Ancak, bu yerleşimlerin dağılımı ülke genelinde eşit değildir; özellikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde henüz Cittaslow unvanına sahip bir şehir bulunmamaktadır. Bu durum, kentli haklarına erişim ve uygulama açısından bir dengesizlik yaratmaktadır.

4.5. Kentli Hakları Perspektifinden Cittaslow Hareketi'nin Değerlendirilmesi

Cittaslow Hareketi'nin sosyal boyutu, şehirde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesini çevreye ve doğaya zarar vermeyen sürdürülebilir bir gelişim anlayışıyla artırmayı hedefler. Bu yaklaşım, halkın yaşam hakkı, eğitim, sağlık imkanlarına erişim, toplumsal bilinç ve yönetime katılım gibi temel haklarını merkeze alır. Ancak Türkiye'deki uygulamalara bakıldığında, Cittaslow statüsüne sahip şehirlerin büyük bir kısmının sahil bölgelerinde veya turistik potansiyele sahip alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, İç Anadolu ve Doğu Anadolu gibi bölgelerde yaşayan yerel halkın Sakin Şehir standartlarına dayalı yaşam kalitesine erişimini kısıtlamakta ve “eşit yaşam hakkı” ilkesine aykırılık yaratmaktadır. Cittaslow'un sosyal boyutunda, yerel halkın refahını artırmaya yönelik eğitim, sağlık ve eşit imkanlara erişim gibi hakların sağlanması öngörülse de, bölgesel eşitsizlikler bu hakların ülke genelinde eşit bir şekilde uygulanmasını engellemektedir. Sakin Şehirlerin büyük ölçüde turizm odaklı bölgelerde yoğunlaşması, bu şehirlerin sahip olduğu kaynakların daha az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda, Cittaslow standartları doğrultusunda yaşam kalitesinin artması gereken alanlar geri planda kalmaktadır. Bu durum, halkın toplumsal bilinç ve yönetime katılım gibi haklarının yeterince desteklenmediği bölgesel eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir (Aslan, 2019, s. 72). Bu çelişkiyi gidermek için, Cittaslow statüsünün sadece turistik ve sahil bölgelerine odaklanmaması, farklı coğrafyalarda daha adil bir dağılımla uygulanması önemlidir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu gibi bölgelerde de bu standartların hayata geçirilmesi, eşit yaşam hakkını desteklemenin yanı sıra, sürdürülebilir kent formlarının sosyal boyutunu ülke genelinde daha etkin bir şekilde yaygınlaştıracaktır. Bu, yerel halkın yaşam kalitesini artırırken, çevre ve ekonomik boyutlarla da bütünlüklü bir kalkınma anlayışını hayata geçirecektir.

Modern kentleşmenin getirdiği dinamikler, nüfus artışıyla birleştiğinde pek çok altyapı ve çevresel sorunu beraberinde getirmektedir. Tomlinson'un (2013, s. 281) ifade ettiği gibi, modern kentlinin yersiz-yurtsuzlaşması artık bir kimlik haline gelirken, Bauman'ın (2014, s. 90) “göçebeliliğe dönüş” kavramsallaştırması, kent sakinlerinin sürekli hareket halinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu hareketlilik, nüfus yoğunluğunun arttığı bölgelerde ciddi baskılara neden olmaktadır. Örneğin, yaz aylarında nüfusun belirgin şekilde arttığı Muğla-Akyaka gibi Sakin Şehirlerde, altyapı sistemleri yetersiz kalmakta, trafik yoğunluğu artmakta ve doğal kaynaklar tükenme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu tür durumlar, kentlilerin temiz suya erişim, güvenli ulaşım ve sağlıklı çevre gibi temel haklarının zarar görmesine yol açmaktadır. Sürekli bir hareketlilik ve yoğunluk içinde, yerleşik düzenin kırılması, hizmetlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atarken, modern kentlerdeki temel yaşam standartlarının korunmasını zorlaştırmaktadır.

18. yüzyıldan itibaren modern kentler üzerine yapılan sosyal bilimler çalışmalarında, kent olgusuna dair iki temel yaklaşım şekillenmiştir. Birinci grup, modern kentleri uygarlığın

simgesi olarak görmüş ve bu kentlerin ekonomi, kültür, eğitim ve sağlık gibi olanakların sınırsızca sunulduğu alanlar olduğunu savunmuştur. Buna karşın, diğer bir grup, modern kentleri yoğun kalabalıkların, güvensizliğin ve sosyal adaletsizliğin merkezi olarak betimlemiş; suç, yoksulluk, yolsuzluk ve şiddetle dolu bir “dumanlar içinde cehennem” olarak tanımlamıştır (Giddens, 2012, s. 958). Bu perspektiften hareketle, Cittaslow kriterlerinin yerel ekonomiyi ve üretimi destekleme hedefi taşıdığı görülmektedir. Ancak bu süreç, düşük gelirli grupların ekonomik haklarına erişimini her zaman garanti edememektedir. Genç istihdamı gibi önemli bir alanın yeterince desteklenmemesi veya gelir dağılımındaki adaletsizlikler, sosyal eşitsizlikleri derinleştirme riski taşımaktadır. Özellikle, modern kentlerin karmaşık yapıları içinde sosyal ve ekonomik dışlanmışlık yaşayan gruplar, yerel kalkınma politikalarından yeterince faydalanamayabilir. Bu durum, modern şehirlerin vaat ettiği refah ve olanaklardan yoksun kalınmasına, dolayısıyla toplumsal adaletin zedelenmesine neden olmaktadır (Aslan, 2019, s. 20).

Cittaslow hareketi, çevre hakkını güçlendirme iddiasıyla ortaya çıkan bir yapı olmakla birlikte, tespitleri, hedefleri ve uygulamaları arasında bazı çelişkiler barındırmaktadır. Hareketin küreselleşme karşıtı duruşu belirgin olsa da, bu eleştiriler çoğu zaman küreselleşmenin temelinde yatan kapitalist sisteme yönelik kapsamlı bir eleştiri sunmamaktadır. Küreselleşme, adeta her şeyi bir anda değiştiren ve kötüye çeviren sihirli bir etken olarak resmedilmekte, ancak bu dönüşümün ardındaki yapısal dinamikler göz ardı edilmektedir. Bu durum, özellikle ekolojik tahribatın giderilmesi ve sürdürülebilir bir çevre düzeni oluşturulmasında, mevcut toplumsal sistemin eleştirisinden uzak bir yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Sistemi sorgulamayan bu eksik tutum, şehirlerin çevre, altyapı ve toplumsal boyutlara odaklanmak yerine yalnızca ekonomik kazanımlara yönelme riskini doğurabilir. Cittaslow kriterleri çevre hakkını güçlendirme açısından önemli fırsatlar sunsa da, bu kriterlerin manipüle edilme ihtimali bulunmaktadır (Gülbandılar, 2015, s. 10). Örneğin, atık yönetimi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, su ve hava kalitesinin iyileştirilmesi gibi uygulamalar, temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını desteklemektedir. Seferihisar’da hayata geçirilen çevre dostu projeler ve organik tarım uygulamaları, bu açıdan dikkate değer bir model oluşturmaktadır. Ancak, bu tür örneklerin yaygınlaşabilmesi için çevreye duyarlılık politikalarının yalnızca ekonomik fayda sağlamak amacıyla değil, daha bütüncül bir ekolojik vizyonla ele alınması gerekmektedir.

Cittaslow hareketi, yerel kültürel değerlerin korunmasını merkeze alarak, kültürel hakların sürdürülebilirliğini sağlayan bir model sunmaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca ekolojik veya bireysel tahribatla sınırlı bir tepki olmaktan öte, küreselleşmenin getirdiği tek tip kültür yaratımına karşı bir alternatif sunma çabasıdır. Radstorm’a göre, Cittaslow felsefesi, küreselleşmeyi tamamen reddetmek yerine, “erdemli bir küreselleşme” anlayışını benimsemektedir. Küreselleşmenin yerel ürünlerin pazarlara daha kolay ulaşmasını ve küresel piyasalarda yer almasını sağlama gibi olumlu yönleri, Cittaslow modeli içinde anlam kazanmaktadır. Hareket, özellikle Avrupa merkezli bir alternatif olarak yükselmiş ve

“bozulmamış, huzurlu” kırsal deneyimleri öne çıkararak bireysel tatmine daha elverişli bir kent modeli sunmuştur. Gündüz’ün belirttiği gibi, bu model, tek tip ABD hegemonyasına karşı “çok merkezli” bir politika anlayışının kentsel bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Gökçeada gibi Cittaslow statüsüne sahip yerleşimler, çok kültürlü yapının desteklenmesi, yerel festivallerin düzenlenmesi ve yerel kimliklerin korunması ile toplulukların kültürel kimliğini sürdürülebilir hale getirmiştir. Böylece Cittaslow, yalnızca ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik değil, aynı zamanda kültürel çeşitliliğin korunmasını da hedefleyen bir yapıya bürünmüştür (Güler, 2021, s. 49).

Cittaslow felsefesi, yerel üretimi teşvik ederek ve ekonomik sürdürülebilirlik politikaları geliştirerek kentlerin hem ekonomik kalkınmasını hem de yerel halkın refahını artırmayı amaçlamaktadır. Ancak, bu hedeflerin uygulanabilirliği, kentlerdeki altyapı ve temel hizmetlerin yeterliliğine bağlıdır. Özellikle sağlık, eğitim, ulaşım ve altyapı hizmetlerinin eksikliği, yerel halkın yaşam kalitesini artırma yönündeki çabaları sınırlayabilmektedir. Cittaslow üyesi kentler, ekonomik hakların güçlendirilmesi bağlamında yerel üreticilere destek sağlamayı, organik pazarları teşvik etmeyi ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmeyi hedeflese de bu tür girişimlerin etkili olabilmesi, temel hizmetlerin yeterliliği ile doğrudan ilişkilidir. Cho’nun Güney Kore’nin Hadong-gun ve Busan kentlerinde yaptığı araştırma, bu meseleyi açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, ekonomik kalkınma hamlelerinin ekolojik tahribata ve toplumsal uyumsuzluğa yol açtığı tespit edilmiş; Cittaslow kentlerinin dahi sağlık, eğitim ve ekonomik hizmetlerde önemli eksiklikler taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bu örnek, Cittaslow felsefesinin ekonomik hakları güçlendirme vaadinin, temel hizmetlerdeki eksiklikler nedeniyle yeterince etkili olamadığını göstermektedir (Cho, 2011, s. 189).

Türkiye’de Cittaslow (Sakin Şehir) Hareketi, kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik önemli uygulamalara sahne olmaktadır. Seferihisar’da başlayan ve diğer şehirlere yayılan bu hareket, toplumsal dayanışmayı artırma, çevreyi koruma ve kentsel aidiyet duygusunu güçlendirme gibi hedefler doğrultusunda ilerlemektedir. Türkiye’deki uygulamalar, hareketin genel ilkelerini benimserken, yerel ihtiyaçlara uygun düzenlemelerle kentsel yaşam kalitesine katkı sağlamaktadır (Gülbandılar, 2015, s. 15). Seferihisar örneği, Türkiye’deki sakin şehirlerin kentli hakları açısından sunduğu fırsatları anlamak için iyi bir başlangıç noktasıdır. Seferihisar’da uygulanan projeler, yerel üreticileri desteklemeye yönelik organik pazarların kurulması, yerel halkın kentsel karar alma süreçlerine katılımını teşvik eden halk meclislerinin oluşturulması ve doğal kaynakların korunmasını amaçlayan çevre dostu politikaları içermektedir. Bu uygulamalar, yerel halkın yaşam kalitesini artırarak kentli haklarının daha geniş bir yelpazede hayata geçirilmesini sağlamıştır. Türkiye’deki sakin şehirlerde, kent dokusunun korunmasına yönelik çalışmalara özel bir önem verilmektedir. Örneğin, Bolu’nun Göynük ilçesi, Osmanlı dönemine ait tarihi dokusunu koruyarak kentte yaşayanların tarihsel kimlikleriyle güçlü bir bağ kurmasını sağlamıştır. Bu tür uygulamalar, kentte aidiyet hissini artırırken aynı zamanda bireylerin kente yönelik sorumluluk bilincini güçlendirmiştir (Ören, 2020, s. 40). Gökçeada gibi sakin şehirler, yerel kültürel değerlerin

korunmasına yönelik çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Gökçeada'da düzenlenen yerel festivaller, yerel halkın kültürel haklarına erişimini desteklemiş ve çok kültürlü bir yapının korunmasını sağlamıştır (Yurtseven, 2007, s. 41). Yerel mutfak ve geleneklerin yaşatılması, Cittaslow hareketinin kültürel boyutunun bir parçası olarak toplumsal bağları güçlendirmiştir. Eğirdir ve Halfeti gibi sakin şehirler ise doğal güzelliklerini koruma ve yerel turizmi teşvik etme yönünde adımlar atmıştır. Bu şehirlerde su kaynaklarının korunmasına yönelik projeler geliştirilmiş, böylece çevresel sürdürülebilirlik sağlanırken, yerel halkın temiz suya erişim hakkı da garanti altına alınmıştır.

Türkiye'deki Cittaslow şehirlerinde yaya ve bisiklet yollarının artırılması, sosyal alanların geliştirilmesi ve toplu taşımada çevre dostu politikaların uygulanması gibi projeler, kentlilerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Bu tür uygulamalar, bireylerin şehirle daha rahat bir etkileşim kurmasını sağlayarak sosyal bağları güçlendirmekte ve toplumsal uyumu artırmaktadır. Ancak Türkiye örneğinde, sakin şehirlerin sahil bölgelerinde yoğunlaşmış olması, İç Anadolu ve Doğu Anadolu gibi bölgelerde bu modelin uygulanabilirliğini sınırlamaktadır. Bu durum, kentsel hakların tüm ülke genelinde eşit bir şekilde sağlanması açısından eksiklikler yaratmaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde sakin şehir hareketinin yaygınlaştırılması, bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunabilir. Bu yönden bakıldığında Sakin Şehirler (Cittaslow) hareketi, kentli haklarının uygulanabilirliği açısından çevresel sürdürülebilirlik, yerel kalkınma ve toplumsal katılım alanlarında önemli bir zemin oluşturur. Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında hareket, doğal kaynakların korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, atık yönetiminin etkinleştirilmesi ve hava ile su kalitesinin artırılması gibi uygulamalarla kentlilerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını destekler. Türkiye'deki Sakin Şehirlerde bu alanlarda önemli adımlar atılmaktadır; örneğin, Seferihisar'da organik tarım projeleri ve çevre dostu enerji yatırımları öne çıkmaktadır. Ancak, bu uygulamaların tüm Sakin Şehirlere eşit şekilde yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirlik çabalarının yalnızca çevresel alanla sınırlı kalmayarak sosyal ve ekonomik boyutları da kapsamaları gerekmektedir.

Yerel kalkınma açısından Cittaslow hareketi, küçük üreticilerin desteklenmesi, geleneksel el sanatlarının teşvik edilmesi ve turizm potansiyelinin artırılması gibi katkılar sunar. Gökçeada gibi Sakin Şehirler, yerel kültür ve tarım odaklı politikalarıyla bu alanda önemli başarılar elde etmiştir. Ancak, bu katkılar her şehirde aynı düzeyde etkin değildir; özellikle ekonomik kaynakların sınırlı olduğu yerleşimlerde bu politikaların uygulanmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Turizmin yerel halk üzerindeki olumsuz etkilerinin kontrol altına alınması ve bu süreçte sosyal adaletin gözetilmesi kritik öneme sahiptir.

Toplumsal katılım alanında bakıldığında Sakin Şehir hareketi, kentlilerin yönetim süreçlerine dahil edilmesini ve karar alma mekanizmalarında etkin bir rol üstlenmesini teşvik etmeyi hedefler. Ancak Türkiye'deki uygulamalarda bu hedef yeterince gerçekleşmemiştir. Çoğu şehirde halkın karar süreçlerine katılımı sınırlı kalmakta ve bu durum hareketin temel

ilkelerinden biri olan katılımcı yönetim anlayışını zayıflatmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi, halkın aktif katılımını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması ve yerel yönetimlerin bu konuda daha proaktif olması, Sakin Şehirlerin toplumsal etki gücünü artıracaktır. Cittaslow hareketi çevresel sürdürülebilirlik ve yerel kalkınma açısından güçlü bir model sunarken, toplumsal katılım eksikliklerinin giderilmesi durumunda kentli hakları bağlamında daha kapsayıcı ve etkili bir yapı haline gelebilir.

Toplumsal katılımın eksiklerinin giderilmesi noktasında yerel yöneticilerin sorumlulukları burada gündeme gelmektedir. Yerel siyaset ve idare mekanizması içerisinde teşkilatlanan yerel yönetimlerde ilkesel bazda uygulamalar ve siyasal sürecin uygulanması ve bu konuda yerel yöneticilerin inisiyatif almaları toplumsal ve yerel uzlaşısı adı altında bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel yöneticilerin yerel düzlemde siyasal toplumsal ve iktisadi olarak çözüm arayışlarında yerel kalkınma bakış açısıyla sakin şehir ilkeleri evreni yer edinerek mekânsal ve toplumsal değişimler yaratılmalıdır. Bu değişimler kent hakkı ilkelerinin kentte uygulanabilmesinin önünü açarak yerelde emsal örnek teşkil edip ülke çapında uygulama alanında teşvik edecek olup yerel yöneticilerin hukuksal düzlem yanında uygulama alanında gelişim olanaklarına katkı sağlayacaktır. Kentli hakları kapsamında kentin vizyonu ve sorunları açısından daha uygun politikaların oluşumuna yerel yöneticilerin görev ve sorumlulukları bu yönden yerel potansiyellerine uygun olarak yerel siyaset süreci ile kent hakkı bilinciyle uygun demokrasi birlikteliğiyle kentsel siyaset içerisinde anlam bulacaktır. Bu nedenle kent hakkının muhatabı olan kentliler sosyal ilişkiler dinamiğinde yerel yöneticilerle beraber ortak sorun çözme motivasyonu elde edeceklerdir.

Bunların yanında Sakin Şehir ilkesi, yerel yönetimlerin belediyeçilik anlayışına sürdürülebilir ve insan odaklı bir perspektif kazandırmaktadır. Bu ilke çerçevesinde belediyeler, kent yaşamının hızını azaltarak daha yaşanabilir, çevreye duyarlı ve kültürel kimliği koruyan politikalar geliştirmeye odaklanmaktadır. Ulaşımda yayalaştırma projeleri, bisiklet yollarının artırılması, yerel üretimin teşvik edilmesi, gürültü kirliliğinin azaltılması ve yeşil alanların genişletilmesi gibi uygulamalar, sakin şehir belediyeçiliğinin temelini oluşturur. Böylece şehir sakinlerinin daha huzurlu ve sağlıklı bir çevrede yaşamaları sağlanırken, yerel kimliğin korunmasına ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesine katkıda bulunulur.

Sakin şehir, belediyelerin turizm ve ekonomik kalkınma politikalarına da yön vermektedir. Hızlı kentleşme ve yoğun turist akışının neden olduğu olumsuzlukları en aza indirmek amacıyla, butik turizm ve sürdürülebilir kalkınma politikaları benimsenmektedir. Yerel yönetimler, zincir işletmeler yerine yerel esnafı destekleyen uygulamalar geliştirerek ekonomik çeşitliliği koruma ve yerel kültüre sahip çıkma yolunda önemli adımlar atmaktadır. Bu bağlamda, sakin şehir ilkesi, modern belediyeçiliğin sadece altyapı ve hizmet sunumu değil, aynı zamanda doğayla uyumlu ve insan merkezli bir yaşam inşa etme anlayışına evrilmesini desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent ve köy arasındaki temel farklılıklar, yerleşim yerlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarından kaynaklanmaktadır. Kentler, yoğun nüfusu, tarım dışı ekonomik faaliyetleri (ticaret, sanayi, hizmet sektörü) ve gelişmiş altyapısıyla dikkat çekerken, köyler genellikle tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomileri ve daha az gelişmiş altyapıları ile öne çıkar. Tarih boyunca kentler, tarımın gelişimiyle ortaya çıkmış ve yerleşik hayata geçişle birlikte toplumların ekonomik, kültürel ve siyasi merkezleri haline gelmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte kentler, kırsal kesimden göç alan, hızla büyüyen ve işçi sınıfının belirginleştiği yerleşim alanları olmuştur. Modern dönemde ise kentler, sadece yaşam alanları değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal dinamiklerin şekillendiği merkezler olarak karmaşık bir yapı kazanmıştır. Ancak kentleşme süreci, çarpık kentleşme, çevre kirliliği ve kentsel suçlar gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Henri Lefebvre'nin ortaya koyduğu kent hakkı kavramı, bireylerin kentte özgürce yaşama, çalışma ve kentsel mekânı kullanma hakkını savunur. Türkiye'de ise kent hakkı, Anayasa ve ilgili yasal düzenlemelerle korunmakta, ancak uygulamada çeşitli aksaklıklar gözlemlenmektedir. Kent hakkı, kentlerin sadece fiziksel mekânlar değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Henri Lefebvre'nin kent hakkı kavramı, modern kentsel yaşamın dinamikleri içinde bireylerin yaşama, çalışma ve kentsel mekânları kullanma haklarının daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiğini savunur. Lefebvre'ye göre, kent hakkı sadece bireysel bir hak değil, aynı zamanda kolektif bir hak olarak da görülmelidir. Bu kolektif hak, kent sakinlerinin kenti yeniden şekillendirme, kentsel mekânları toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda kullanma ve kentteki yaşamın nasıl organize edileceğine dair karar alma süreçlerine katılma haklarını da kapsamaktadır.

Belediyelerin kamu hizmetlerini etkin ve kaliteli bir şekilde sunma gerekliliği, son yıllarda yeni kamu yönetimi anlayışının benimsenmesiyle çeşitli değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Bu anlayış, geleneksel kamu yönetimi modelinin yerini alarak daha esnek, katılımcı ve verimli bir yönetim yaklaşımını ön plana çıkarmaktadır. Yeni kamu yönetimi, kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik, verimlilik ve hesap verebilirlik gibi unsurları merkeze alırken, yönetim süreçlerinde performans odaklı bir yaklaşım benimsemektedir. Kamu hizmetlerinin niteliğini ve kapsamını geliştirmek amacıyla profesyonel yöneticilerin rolü önem kazanmış ve bu süreçte özel sektör yönetim teknikleri kamu yönetimine entegre edilmiştir. Hızlı nüfus artışı ve kentleşme, yerel yönetimlerin sınırlı kaynaklarla daha fazla ve kaliteli hizmet sunma gerekliliğini artırmıştır. Artan nüfus ve kentsel ihtiyaçlar karşısında yerel yönetimlerin geleneksel yöntemlerle hizmet sunmaları yetersiz kalmış ve bu nedenle hizmet sunumunda alternatif yöntemler geliştirme ihtiyacı doğmuştur. Kamu hizmetlerinin hacminin ve çeşitliliğinin artmasıyla birlikte, merkezi yönetimden yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektöre doğru bir yetki ve sorumluluk kayması yaşanmıştır. Bu kayma, kamu hizmetlerinin yerelde daha etkili bir şekilde yönetilmesi ve yerel ihtiyaçlara uygun çözümler üretilmesi için önemli bir adım olarak görülmektedir. Merkezi yönetimin

yerel yönetimlere daha fazla yetki devretmesi, kamu hizmetlerinin sunumunda esneklik ve yerel düzeyde daha fazla katılım sağlamıştır. Sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ise, bu süreçte kamu hizmetlerinin sunumuna katkıda bulunan önemli aktörler haline gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları, yerel ihtiyaçları tespit etmek ve bu ihtiyaçlara yönelik hizmetler sunmak için gönüllülük esasına dayalı olarak hareket ederken, özel sektör, kamu hizmetlerinin daha düşük maliyetlerle ve yüksek kalitede sunulmasına yardımcı olmuştur. Kamu işletmeciliği kavramı, kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmak amacıyla kamu ve özel sektör iş birliklerine dayalı bir model sunar. Bu kavram, kamu hizmetlerinin daha düşük maliyetlerle, daha verimli ve daha etkin bir şekilde yerine getirilmesini hedefler. Yeni kamu yönetimi anlayışı, bu süreçte profesyonel yöneticilere, performans ölçümlerine, rekabete ve özel sektör tarzı yönetim alışkanlıklarına vurgu yapmaktadır. Bu anlayış, kamu hizmetlerinin kalitesini artırmak ve kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacıyla performans odaklı bir yaklaşımı benimser. Kamu yönetiminde özel sektör yöntemlerinin benimsenmesi, hizmet sunumunda rekabetin artırılmasını, maliyetlerin düşürülmesini ve vatandaş odaklı hizmet anlayışının geliştirilmesini desteklemektedir.

Yerel yönetimler, âdem-i merkeziyet ilkesi çerçevesinde, yerel halkın kendi seçtiği organlar tarafından yönetildiği, devletin merkez örgütünden bağımsız, tüzel kişiliğe sahip yerel topluluklardır. Bu yönetim biçimi, yerel topluluğun ihtiyaçlarını daha etkin bir şekilde karşılamak amacıyla oluşturulmuş ve yönetsel özerklik sayesinde merkezi yönetimin yükünü hafifletmiştir. Yerel yönetimlerin temel özellikleri arasında tüzel kişilik, yerinden yönetim ilkesiyle kurulmuş olmaları ve seçimle görevlendirilen karar organlarına sahip olmaları yer alır. Yerel yönetimlerin özerkliği, görevlerini yerine getirmek için mali kaynakların bulunması, bu kaynakların etkin kullanımı ve gerekli örgütsel yapının kurulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Tarihsel olarak, Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzanan süreçte yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları giderek genişlemiştir. Osmanlı döneminde yerel yönetimlerin temelleri Tanzimat Dönemi'nde atılmış ve bu süreçte vilayetlerin yönetimi yeniden düzenlenmiştir. Modern anlamda yerel yönetimlerin gelişimi ise Cumhuriyet Dönemi'nde Köy Kanunu ve 1930 yılında ortaya konulan Belediye Kanunu ile şekillendirilmiştir. 1980'li yıllardan itibaren yerel yönetimlerin yetkileri genişletilmiş, özellikle Büyükşehir Belediyelerinin kurulmasıyla yerel yönetimlerin etkisi artmıştır. 2000'li yıllarda ise küreselleşme süreciyle birlikte teknoloji, ulaşım ve iletişim alanlarındaki ilerlemeler, kentlerin rekabet gücünü artırmış ve yerel yönetimlerin önemi daha da artmıştır. Bu süreçte, Türkiye'de de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına karar verilmiş taşradaki yerel mekanizmaların etkin uygulanabilir bir demokrasi ile hesap verebilir bir mekanizmaya dönüştürülmesi hedeflenmiştir.

Yerel yönetimlerde uygulanan belediyeçilik biçimleri arasında sosyal, toplumcu, liberal ve neo-liberal belediyeçilik gibi farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Sosyal belediyeçilik, toplumun

refahını artırmaya odaklanırken, toplumcu belediyeçilik halkın doğrudan katılımını ve karar alma süreçlerinde etkin rol oynamasını hedefler. Liberal ve neo-liberal belediyeçilik ise piyasa odaklı çözümler ve özelleştirme eğilimleriyle yerel yönetimlerin ekonomik etkinliğini vurgular. Bu farklı belediyeçilik biçimleri, yerel yönetimlerin hizmet sunumunda tercih ettikleri yöntemleri şekillendirirken, toplumsal adalet, katılım ve ekonomik büyüme gibi alanlarda farklı önceliklerin belirlenmesine yol açmaktadır.

Kent hakkı, kent sakinlerinin refahını, adaletini ve demokratik katılımını koruma amacını taşır. Yerel yönetimlerin kent hakkını ihlal eden uygulamaları, kentsel dönüşüm projeleri, çevresel tahribat ve temel hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Yerel yönetimlerin kent hakkını koruyacak politikalar geliştirmesi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlaması ve kent sakinlerinin haklarını gözetmesi, toplumsal adaletin ve demokratik değerlerin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Kent hakkı, Henri Lefebvre'nin 1968'de yayımladığı "Le Droit à la Ville" adlı eserinde ilk defa ortaya attığı, kentte yaşayan tüm bireylerin kentin yönetimine katılma ve kentsel alanları özgürce kullanma hakkını ifade eden bir kavramdır. Lefebvre, kentsel mekânların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal, politik ve ekonomik bir üretim sürecinin ürünü olduğunu savunur. Ona göre, kent hakkı, bireylerin kenti şekillendirme sürecine katılma özgürlüğünü içerir ve bu hakkın temel bileşenleri katılım hakkı ve sahiplenme hakkıdır. Katılım hakkı, kent sakinlerinin kentin yönetiminde ve kentsel mekânın üretiminde söz sahibi olmasını; sahiplenme hakkı ise kentsel mekânları kullanma, işgal etme ve insan ihtiyaçlarına uygun yeni mekânlar yaratma hakkını ifade eder.

Kent hakkı kavramı, zamanla Brezilya gibi bazı ülkelerin anayasalarına ve Montreal ile Meksika Şehri gibi şehirlerin yerel yönetmeliklerine girmiştir. Özellikle Brezilya, 2001 yılında kabul edilen Kent Yasası ile bu hakkı anayasal düzeyde tanıyan ilk ülke olmuştur. Kent Yasası, mülkiyetin sosyal işlevini, kentsel kaynakların adil dağılımını ve kentsel yönetimin demokratikleşmesini temel ilke olarak belirlemiştir. Ancak kent hakkının uygulanmasında birçok zorlukla karşılaşılmaktadır. Bu zorlukların başında, kent hakkının nasıl hayata geçirileceği, yurttaşlık kavramının nasıl yeniden tanımlanacağı ve katılım ile öz-yönetim kavramlarının nasıl işleyeceği konularında yeterli bir rehberin olmaması gelmektedir. Yerel yönetimlerin yerel güç ilişkilerindeki merkezi rolü ve yönetişimin doğası hakkında da cevaplanmamış sorular vardır. Bu kavram, Lefebvre'nin ardından David Harvey gibi düşünürlerin çalışmalarında da genişletilmiş ve kapitalizm ile kentleşme arasındaki bağlantının incelenmesinde kritik bir araç olarak kullanılmıştır. Harvey, kapitalizmin fazla ürünlerini kentsel mekânlara yatırım yaparak değerlendirdiğini ve bunun sonucunda şehirlerin sermaye yoğunlaşmasının merkezleri haline geldiğini savunur.

Yerel yönetimlerin kent hakkı çerçevesinde oynadıkları rol, özellikle "insan hakları şehirleri" kavramının yükselmesiyle daha da önemli hale gelmiştir. Bu kavram, şehirlerin insan haklarını koruma ve teşvik etme konusundaki sorumluluğunu vurgulamakta, kentlerin

uluslararası insan hakları normları ile uyumlu politikalar geliştirmesini ve bu hakları yerel düzeyde uygulamasını öngörmektedir. İnsan hakları şehirleri, bireylerin sadece fiziksel bir mekânda yaşama iradesini temsil etmez aynı düzlemde ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi haklarını da güvence altına almayı amaçlamaktadır.

Yerel yönetimler, kent sakinlerinin haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemli bir rol oynamaktadır. Kent hakkı, bireylerin kent yaşamına aktif olarak katılma, kentsel mekânları eşit bir şekilde kullanma ve kentteki karar alma süreçlerine dahil olma hakkını içermektedir. Yerel yönetimler, bu hakların hayata geçirilmesinde ana aktörler olarak öne çıkmakta, kentsel planlama, sosyal hizmetler, barınma, ulaşım ve çevre politikaları gibi alanlarda insan hakları odaklı yaklaşımlar benimsemektedir.

Özellikle Barselona ve Graz gibi şehirler, insan hakları şehirleri konseptini benimsemiş ve bu doğrultuda yerel düzeyde çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Barselona, insan haklarını kentin temel ilkeleri arasında sayarak, “Barselona İnsan Hakları Programı” adı altında geniş kapsamlı bir girişim başlatmıştır. Bu program, kentteki sosyal eşitsizliklerin azaltılması, göçmenlerin haklarının korunması, konut hakkının güvence altına alınması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi konulara odaklanmaktadır. Barselona Belediyesi, insan hakları politikalarını uygulamak için yerel düzeyde ombudsmanlık ofisleri ve insan hakları danışma kurulları gibi çeşitli yapılar kurarak, kentin sakinlerinin haklarını doğrudan koruma ve geliştirme misyonunu üstlenmiştir. Graz ise, kentte insan hakları eğitimi, ayrımcılıkla mücadele ve sosyal uyum gibi alanlarda geniş çaplı projeler geliştirmiştir. Graz Belediyesi, yerel yönetimle işbirliği içinde çalışan bir insan hakları komisyonu kurarak, kentteki insan hakları durumunu izleme ve değerlendirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Graz’da yerel yönetim, insan hakları temelli bir yaklaşımı, kent planlamasından sosyal hizmetlere kadar tüm politika alanlarında yaygınlaştırmayı hedeflemiştir. Bu çabalar, insan haklarının sadece hukuki bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda kentsel yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Yerel yönetimlerin kent hakkı ve insan hakları şehirleri kavramı çerçevesinde oynadığı bu rol, kentlerin sosyal adalet, eşitlik ve demokratik katılım ilkeleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu süreç, aynı zamanda kentlerde yaşayan bireylerin haklarının korunması ve geliştirilmesi için uluslararası insan hakları standartlarının yerel düzeyde somut adımlara dönüştürülmesini sağlamaktadır. Barselona ve Graz gibi şehirlerin örnekleri, diğer kentler için ilham kaynağı olmuştur ve bu yaklaşımlar, küresel ölçekte kent hakkı hareketlerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye’de kent hakkı kavramı, Lefebvre’nin eserleri ve fikirleri ile yeterince güçlü bir ilişki kuramamıştır. 6360 sayılı yasa, Türkiye’de kentsel yaşamı köklü bir şekilde etkileyen düzenlemeler getirmiş ve bu düzenlemeler, kent hakkı perspektifinden çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle bu yasa, yerel yönetimlerin merkeziyetçi yapısını güçlendirirken, halkın katılımını ve yerel demokrasiyi zayıflatmıştır. Köylerin mahalleye

dönüştürülmesi ve büyükşehir belediyelerinin yetkilerinin genişletilmesi, kent hakkının temel unsurlarından biri olan katılım hakkını zedelemiş ve vatandaşların yerel yönetim süreçlerine dahil olmasını zorlaştırmıştır.

Kent hakları, bireylerin yaşadıkları kentlere dair sahip oldukları sosyal, çevresel ve ekonomik hakları ifade ederken, bu hakların hayata geçmesi yerel yönetimlerin etkin politikalarına ve halkla kurulan güçlü iş birliğine bağlıdır. Ancak merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki idari vesayeti, karar alma süreçlerinde yerel yönetimlerin inisiyatifini sınırlandırarak kent haklarının tam anlamıyla gerçekleşmesini zorlaştırabilir. Demokratik bir yönetim anlayışında, yerel yönetimler halkın katılımını sağlayacak mekanizmalar geliştirmeli, kent haklarını koruyarak daha sağlıklı bir kentleşme sürecini teşvik etmelidir. Küresel ısınma ve çevre politikaları açısından kent haklarının değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Kentler, karbon salınımını azaltma ve sürdürülebilirlik hedeflerinde öncü bir role sahiptir. Yerel yöneticilerin bu sorumluluklarını yerine getirmesi, kentlerde karbon ayak izinin azaltılmasını sağlayarak küresel ısınmayla mücadelede önemli bir adım olacaktır. Ancak bu süreçte halkın katılımını artırmak, kent haklarının gerçekleşmesini sağlayan temel ilkelerin ne ölçüde hayata geçtiğiyle doğrudan ilişkilidir. Katılım mekanizmalarının eksikliği, kentli haklarının etkin uygulanmasını engelleyebilir ve çevresel sorunların çözümünde toplumun desteğini zayıflatabilir. Bu nedenle yerel yönetimlerin, çevre dostu politikalar geliştirirken halkın aktif katılımını teşvik eden bir yönetim anlayışı benimsemeleri kritik öneme sahiptir.

Kent haklarının tam anlamıyla gerçekleşmesi, kentlerin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından güçlendirilmesiyle mümkündür. Yerel yönetimlerin halkla kurduğu işbirliği, hem demokratik bir yönetim anlayışının hem de sürdürülebilir kentleşmenin temelini oluşturur. Ancak merkezi yapının yerel yapı üzerindeki idari vesayeti, yerel yönetimlerin özerk karar alma süreçlerini sınırlandırarak halkın katılımına dayalı demokratik bir kent yönetiminin önünde engel teşkil edebilir. Yerel yönetimler, halkın katılımını artırmak, taleplerini daha etkin bir şekilde karşılamak ve kent haklarını gerçekleştirmek için etkin ve katılımcı bir idare anlayışı benimsemelidir. Özellikle küresel ısınma gibi çağımızın en önemli sorunlarından birine çözüm bulma noktasında, kentlerin karbon salınımını mümkün seviyede en düşük seviyede tutma, enerji verimliliğini pozitif etkileyecek uygulamalar ve yenilenebilir enerji anlayışına teşvik etme gibi somut politikalar geliştirmesi hayati önemdedir. Bu süreçte, kent hakları yalnızca bireysel haklar değil, aynı zamanda çevresel ve toplumsal sorumlulukların paylaşılması anlamını taşır. Kentli bireylerin hakları, yalnızca temiz hava ve sağlıklı bir çevrede yaşamayı değil, aynı zamanda bu çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunmayı da içerir. Bu nedenle, yerel yöneticilerin en temel sorumluluklarından biri, halkın bu süreçlere aktif katılımını sağlayacak mekanizmaları hayata geçirmek ve kent haklarının uygulanabilirliğini sürekli gözden geçirerek geliştirmektir. Çevresel sürdürülebilirlik açısından bakıldığında, karbon ayak izinin azaltılması gibi somut adımlar, sadece çevreyi değil, aynı zamanda kentte

yaşayan herkesin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bu adımların başarıya ulaşması ise halkın desteği ve katılımıyla mümkün olacaktır.

Kent hakkı, bireylerin yaşadıkları şehir üzerinde söz sahibi olma ve kentsel yaşamı şekillendirme hakkını ifade ederken, Türkiye'deki yasal düzenlemeler ve yerel yönetim uygulamaları bu hakkın hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Türkiye'de kent hakkı uygulamalarının daha katılımcı, çevreye duyarlı ve toplumsal adaleti gözeten bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Yerel yöneticilerin görev ve sorumlulukları, Avrupa Kentsel Şartı'nda bulunan temel düsturlar ekseninde, kent hakkını koruma ve geliştirme yönünde olmalıdır. Yerel yönetimlerin, vatandaşların kentsel süreçlere katılımını teşvik etmesi, kentsel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlaması ve sürdürülebilir bir kentleşme için gerekli adımları atması gerekmektedir.

Kent hakkı kapsamında Türkiye'deki Sakin Şehir (Cittaslow) hareketi, kentli haklarının uygulanabilirliği açısından önemli bir potansiyel sunmakta ve sürdürülebilir kalkınma, çevresel koruma, kültürel mirasın yaşatılması ve yaşam kalitesinin artırılması gibi alanlarda etkili çözümler üretmektedir. Lakin burada büyükşehir kapsamında ölçek hususunu da belirtmemiz gerekir. Sakin şehir olacak şehirlerin 50 bin ve üstü nüfusu geçmeyecek olması kriter olarak belirlendiğinden büyükşehirlerde direk bir uygulama alanı olarak değil de edinilen ilke ve esasların uygulama olarak örnek alınması ve kentli hakları bağlamında fayda sağlayacağı ifade edilmektedir. Ancak, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi, halkın karar alma süreçlerine daha etkin katılımının sağlanması ve ekonomik adaletin desteklenmesi, hareketin kapsamlı ve sürdürülebilir bir başarıya ulaşması için bu kriterler kritik öneme sahiptir. Cittaslow hareketinin temel ilkeleri ve uygulama kriterleri, belediyelerin sorumluluklarını yeniden şekillendirme ve kentli haklarının daha geniş bir yelpazede uygulanmasını mümkün kılma potansiyeline sahiptir. Halk odaklı ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesi, Sakin Şehirlerin hem yerel halk hem de ülke geneli için daha fazla fayda sağlamasına olanak tanıyacaktır. Sakin şehir ilkelerinin ve kentlilik bilinciyle yerel yöneticiler, kent hakkı ilkelerinin uygulanmasında anahtar bir role sahiptir. Bu ilkelerin temelinde, kent sakinlerinin karar alma süreçlerine katılım hakkı, eşit erişim ve sosyal adalet yer alır. Yerel yöneticiler, kentlilerin ihtiyaçlarını önceliklendirerek onların yaşadıkları çevrede aktif ve demokratik bir şekilde söz sahibi olmalarını sağlamalıdır. Bunun için yerel yöneticiler, kentsel hizmetlerde şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik esaslarını benimsemelidir.

Yerel yöneticilerin bir diğer önemli sorumluluğu, şehirlerin kültürel ve tarihi mirasını koruma, toplumsal uyumu artırma ve yerel kalkınmayı teşvik etmektir. Küreselleşmenin ve hızlı kentleşmenin yerel değerler üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek için, şehirlerin kimliğini ve özgünlüğünü muhafaza etmeyi amaçlayan projeler geliştirmelidirler. Bu kapsamda, tarihi yapıları restore etmek, kültürel etkinlikleri desteklemek ve geleneksel

Üretim yöntemlerini canlandırmak, kent sakinlerinin kültürel haklarının korunmasına katkıda bulunur.

Çevresel sürdürülebilirlik politikalarını hayata geçirmek, yerel yöneticilerin temel görevleri arasında yer alır. Doğal kaynakların korunması, yeşil alanların artırılması, yenilenebilir yeni kaynakların devreye alınması ve kentte etkin çevreci atık kontrol mekanizmaları gibi uygulamalar, kent sakinlerinin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşıma hakkını garanti altına alır. İklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik yerel ölçekli politikaların geliştirlmesi, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmada kritik bir rol oynar.

Yerel yöneticilerin, toplumsal eşıtlığı sağlamaya yönelik hizmetler sunması da hayati öneme sahiptir. Kentteki ulaşım, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerine erişimde eşıtlığı sağlamak, kentli haklarının temel bir gereğidir. Özellikle dezavantajlı gruplar, engelliler, yaşılar, kadınlar ve çocuklar için yaşıma kolaylaştıracak düzenlemeler yapılması, sosyal uyumun güçlenmesine katkıda bulunur. Bu kapsamda, herkes için erişilebilir kamu alanları, uygun fiyatlı konut politikaları ve kapsayıcı toplu taşıma sistemleri geliştirlmelidir.

Sakin Şehir (Cittaslow) modeli, bu görevlerin yerine getirilmesinde belediyelere bir yol haritası sunar. Model, kentlerin insan odaklı ve çevreye duyarlı bir yaklaşım benimsemesini teşvik ederek, yerel yöneticilere uygulama rehberi sağlar. Katılımcı yönetim mekanizmalarını hayata geçirmek, topluluk temelli projeleri teşvik etmek ve yerel halkın karar alma süreçlerine dahil olmasını sağlamak, bu modelin ne çıkan unsurlarıdır. Yerel yöneticiler, bu doğrultuda sakin şehir kriterlerini rehber edinerek kentli haklarını hayata geçirebilir ve daha adil, sürdürülebilir bir kentsel yaşımanın temellerini atabilirler. Türkiye’de ise yerel yöneticiler, kent hakkı ilkelerini uygulamada bir dizi yapısal, finansal ve toplumsal zorlukla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar, yerel yönetimlerin kent sakinlerinin temel haklarını karşılayacak hizmetleri sunma kapasitesini sınırlayarak, eşıt ve kapsayıcı bir kentsel yaşıma yaratma çabalarını olumsuz etkilemektedir.

Zorluklar;

1. Bütçe ve Kaynak Yetersizliği: Birçok yerel yönetim, kent hakkı ilkelerini hayata geçirmek için yeterli mali kaynağa sahip değildir. Kentsel altyapının geliştirlmesi, yeşil alanların artırılması, atık yönetimi sistemlerinin kurulması veya dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerin iyileştirlmesi gibi projeler, ciddi finansman gerektirir. Ancak Türkiye’de yerel yönetimler, merkezi yönetimden gelen bütçe paylarının sınırlılığı ve yerel gelirlerin yetersizliği nedeniyle bu ihtiyaçları karşılamakta zorlanmaktadır. Özellikle kırsal alanlarda veya ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgelerdeki belediyeler, bu sorunlardan daha fazla etkilenmektedir.
2. Merkezi Yönetimle Yetki atışmaları: Türkiye rneğinde bakıldığında merkezi irade ile yerel iradeler arasında yetkinin yanında sorumluluk anlayışı konusunda sık sık çatışmalar yaşanmaktadır. Yerel yönetimlerin birçok konuda bağımsız karar

alamaması veya projelerini uygularken merkezi onaya ihtiyaç duyması, kent hakkı ilkelerinin uygulanmasını yavaşlatmaktadır. Bu durum, özellikle çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal hizmetlerde yerel ihtiyaçlara göre hızlı ve etkili çözümler üretilmesini zorlaştırmaktadır.

3. Halkın Karar Alma Süreçlerine Katılımının Azlığı: Kent hakkı, halkın karar alma süreçlerine katılımını gerektirir. Ancak Türkiye’de yerel yöneticiler, bu katılımı artırmada zorluklarla karşılaşmaktadır. Çoğu kentte halkın yerel yönetim süreçlerine dahil olması için yeterli bilgi, farkındalık ve mekanizmalar bulunmamaktadır. Mahalle meclisleri, kent konseyleri veya referandum gibi katılım araçları ya etkin bir şekilde kullanılmamakta ya da halk arasında yeterince bilinmemektedir.
4. Altyapı ve Planlama Eksiklikleri: Birçok şehirde hızlı ve düzensiz kentleşme, yerel yöneticilerin sürdürülebilir kent politikalarını uygulamasını zorlaştırmaktadır. Altyapı eksiklikleri, düzensiz yapılaşma ve artan nüfus baskısı, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmayı engellemektedir. Bu sorunlar, özellikle büyükşehirlerde trafik yoğunluğu, hava kirliliği ve yeşil alan yetersizliği gibi sorunlara yol açmaktadır.
5. Bilgi ve Kapasite Eksikliği: Bazı yerel yönetimler, kent hakkı ilkelerinin uygulanmasını destekleyecek teknik bilgi, uzmanlık ve personel kapasitesine sahip değildir. Özellikle küçük belediyelerde, çevre yönetimi, sosyal hizmetler veya halk katılımı gibi konularda yeterli deneyim bulunmayabilir.

Çözümler;

1. Bütçe ve Finansal Kaynakların Artırılması: Yerel yönetimlerin finansmanını artırmak için merkezi yönetimden sağlanan bütçe paylarının yükseltilmesi ve yerel gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi gereklidir. Emlak vergileri, turizm gelirleri ve kamu-özel ortaklıklarından elde edilen fonların daha etkin bir şekilde kullanılması, bu konuda destek sağlayabilir. Ulusal ve uluslararası finansman kaynaklarından faydalanmak, çevresel projeler için hibe programlarına başvurmak gibi yöntemler de yerel yönetimlerin mali kapasitesini güçlendirebilir.
2. Yerel Yönetimlerin Yetki ve Özerkliğinin Artırılması: Yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde daha bağımsız hareket edebilmesi için merkezi yönetimle yetki paylaşımı dengeli bir şekilde yeniden düzenlenmelidir. Yerel yöneticiler, kendi şehirlerinin ihtiyaçlarına uygun politikaları daha hızlı ve etkili bir şekilde geliştirme imkanına sahip olmalıdır. Bu, çevre politikalarından sosyal hizmetlere kadar pek çok alanda yerel yönetimlerin esnekliğini artıracaktır.
3. Halk Katılımının Artırılması: Kent sakinlerinin yerel yönetim süreçlerine katılımını artırmak için mahalle meclisleri, kent konseyleri ve yerel referandumlar gibi

mekanizmalar yaygınlaştırılmalı ve etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Vatandaşların bu süreçlere dahil olması için bilgilendirme kampanyaları düzenlenmeli, eğitim programları hayata geçirilmelidir. Dijital teknolojilerin kullanımı, halkın görüşlerini toplamak ve geri bildirim almak için pratik çözümler sunabilir.

4. Kapasite Geliştirme ve Eğitim Programları: Yerel yönetimlerin teknik kapasitesini artırmak için belediye personeline yönelik eğitim programları düzenlenmeli ve uzman kadrolar oluşturulmalıdır. Özellikle çevresel sürdürülebilirlik, sosyal politikalar ve şehir planlaması gibi alanlarda bilgi ve deneyim eksikliğini gidermek için ulusal ve uluslararası iş birlikleri geliştirilmelidir.
5. Sürdürülebilir Şehir Planlaması: Daha uzun vadeli ve bütüncül bir kentsel planlama anlayışı benimsenmelidir. Bu, altyapı yatırımlarının artırılmasını, ulaşım sistemlerinin çevre dostu hale getirilmesini ve yeşil alanların artırılmasını içermektedir. Kentlerin büyüme ve gelişme projelerinde iklim değişikliğiyle uyumlu stratejilere öncelik verilmelidir.
6. Kamu-Özel İş Birlikleri ve Uluslararası Destek: Kamu ve özel sektör iş birlikleri, özellikle altyapı projelerinde finansman ve uygulama sorunlarını aşmada etkili bir yöntem olabilir. Yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak sürdürülebilir kent projeleri için destek alabilir.

Belediyelerin ve yerel yöneticilerin görev ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması, kent hakkı ilkelerinin daha etkili bir şekilde uygulanabilirliğini artırabilir. Bu yeniden tanımlama, yerel yöneticilerin kentlilerin ihtiyaçlarına ve taleplerine daha doğrudan yanıt verebileceği, şeffaf ve katılımcı bir yönetim modelinin oluşturulmasını sağlayabilir.

Yerel yöneticilere, halkın karar alma süreçlerine katılımını artıracak mekanizmalar oluşturma sorumluluğu verilmelidir. Örneğin, mahalle meclisleri, kent konseyleri ve katılımcı bütçe uygulamaları gibi araçların etkin kullanımı teşvik edilebilir. Bu mekanizmalar, kentlilerin yerel yönetim politikalarını şekillendirme sürecine doğrudan dahil olmasını sağlayarak karar alma süreçlerini demokratik hale getirebilir. Katılımın artırılması, sadece kent hakkı ilkelerinin uygulanabilirliğini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda halkın kente aidiyet duygusunu ve yönetime olan güvenini de artırır.

Belediyelere, şehirlerin doğal ve kültürel mirasını koruma ve geliştirme konusunda daha geniş sorumluluklar verilmelidir. Bu, tarihi yapılar, doğal alanlar ve yerel kültür unsurlarının korunmasını içerebilir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi, kentlerin kimliğini koruyarak kültürel çeşitliliği destekler ve yerel halkın yaşam kalitesini artırır. Örneğin, sakin şehir modeli gibi sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları, bu mirasın korunmasıyla toplumsal ve çevresel faydaların dengelenmesini sağlayabilir.

Yerel yöneticiler, etkin açık ve güvenilir bir anlayış benimsemelidir. Bu yönüyle bakıldığında, kent sakinlerine yönetim süreçleriyle ilgili düzenli bilgi sunulması, karar alma mekanizmalarının açık bir şekilde işlemesi ve alınan kararların etkilerinin izlenmesi gibi uygulamalar önceliklendirilmelidir. şeffaflık, yerel yönetimlerin kent hakkı ilkelerine uygun politikalar geliştirmesi ve uygulamasını desteklerken, halkın yönetime olan güvenini artırır.

Yerel yöneticilerin görev tanımlarına, çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden politikaları hayata geçirme sorumluluğu dahil edilmelidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, atık yönetimi, yeşil alanların korunması ve artırılması gibi evre dostu projeler, kent hakkının önemli bir parçası olan sağlıklı evre hakkını destekler. Yerel yöneticiler, bu tür projeleri geliştirerek şehirlerin daha yaşanabilir ve çevreye duyarlı hale gelmesini sağlayabilir.

Yerel yöneticilere, kentteki tüm kesimlerin eşit haklara ve fırsatlara sahip olmasını sağlama sorumluluğu verilmelidir. Özellikle dezavantajlı gruplara yönelik politikaların geliştirilmesi, toplumsal adaleti güçlendirebilir. Engelli bireyler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar gibi grupların şehirdeki hizmetlere erişimini kolaylaştıracak düzenlemeler, kent hakkı ilkelerinin uygulanabilirliğini artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, A. (2014). *Sosyal düzenlemeler ışığında büyükşehir yönetimi ilk güvenlik ve zabıta hizmetleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Çag Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Açma, B. (2004). *Kentleşme ve çevre sorunları*. Murat Açıköğretim Yayınları.
- Ahmedi, E. Ş. (2022). Yeni çağ inanışlarının çeşitli değişkenlerle ilişkisi üzerine bir araştırma: Bursa örneği. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26(1), 135-152.
- Ak Kuran, S. (2019). Kent hakkı çerçevesinde 6360 sayılı yasanın incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 97-110.
- Akarca, A. (2023). Türkiye’de yerel yönetim reformları: belediye yönetimi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1545-1568.
- Akbaş, Ö. Z. (2011). Türkiye’de kentsel yoksulluk sorunu açısından sosyal belediyeciliğin önemi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 1(2), 117-126.
- Akıllı, H., & Özaslan, R. K. (2015). 6360 sayılı kanun’a ilişkin literatür taraması. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 15(30), 155-184.
- Akkoyunlu Ertan, K., & Kivılcım, B. (2008). Kent hakkı üzerine düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(4), 125-141.
- Aksoy, A. (2016). Geleneksel devletten modern devlete: Sanayi devrimi ve kamu yönetimi düşüncesinde değişim. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 31-37.
- Aksoy, H. M. (2019). Yerel yönetimlerde kamu işletmeciliğinin yeri ve önemi: Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği. *Türk İdare Dergisi*, 1(488), 13-54.
- Akyüz, E. (2016). Kentsel estetik: Edinburgh ve İstanbul örneği. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 7, 179.
- Aldinhas Ferreira, M. I. (2021). The right to the city: The right to live with dignity. In *How smart is your city? Technological innovation, ethics and inclusiveness* (pp. 17-25).
- Alizadeh, T., & Prasad, D. (2024). The right to the smart city in the Global South: A research agenda. *Urban Studies*, 61(3), 426-444.
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve hayatın esrarlı birlikteliği. *İdealkent*, 1(2), 116-139.
- Arslan, M. (2021). *Modernleşme sürecinde kent politikaları ve kent hakkı arayışları* (Yüksek lisans tezi). Çag Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, R. (1997). *Arazi kullanım ekonomisi*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Aslan, D. (2019). *Modern Kent Anlayışına Alternatif Olarak Sakin Şehir: Halfeti* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aslan, Y. E. (2021). Sürdürülebilir kentleşme bağlamında sakin şehirler: Karadeniz bölgesi örneği (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Atakara, C. (2017). Sürdürülebilir yerel kalkınmada belediyelerin rolü: KKTC Yeniboğaziçi Cittaslow örneği (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atmaca, Y. (2013). Optimal belediye büyüklüğü ve yeni büyükşehir belediye yasası. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 168-184.
- Aydoğan, S. (2015). Sürdürülebilir mimarlıkta sakin şehir (Cittaslow) yaklaşımı (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Bacanlı, Ü. G., & Tuğrul, A. T. (2016). Baraj göllerinin iklimsel etkisi ve Vali Recep Yazıcıoğlu Gökpınar baraj gölü örneği. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 22(3), 154-159.
- Batal, S. (2016). Türkiye’de yerel yönetimlerin görev tanımında yeni bir misyon: Kent kültürü kazandırma ve kentlileştirme. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 12(Özel Sayı), 30-40.
- Batuman, B. (2010). Toplumcu bir belediyeçilik modeli: “Yeni Belediyeçilik Hareketi” 1973-1977. *Mülkiye Dergisi*, 34(266), 223-241.
- Bauman, Z. (2014). *Küreselleşme*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayrakçı, O. (2019). Kentin Lefebvre, Harvey ve Castells üzerinden değerlendirilmesi. In *Kentsel prizma ve toplumsal spektrum* (pp. 101-114).
- Bayraktar, U. (2014). Kamuyu kamulaştıran toplumcu belediyeler için geçmişten alınabilecek ilham üzerine. In İ. İzci (Ed.), *Katılımcı Yerel Yönetim* (pp. 51-68). Kalkedon Yayınları.
- Berk, A. (2003). Yerel hizmet sunumu ve belediye iktisadi teşebbüsleri. *Sayıştay Dergisi*, 49(4-6), 47-63.
- Berkün, S. (2017). Türkiye’de sosyal belediyeçilik anlayışı. *Şarkiyat*, 9(2), 582-598.
- Bilgin, M. (2002). Yerel yönetimlerin bölgesel kalkınmadaki yeri ve önemi: Göller Bölgesi uygulaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 313-330.
- Bilir, K. (2015). *6360 sayılı kanun’a göre Türkiye’de mali paylaşım açısından yerel yönetimler* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bonfert, B. (2021). ‘The real power must be in the base’ – Decentralised collective intellectual leadership in the European Action Coalition for the Right to Housing and to the City. *Capital & Class*, 45(4), 523-542.
- Bostan, F. V. (2020). Uluslararası hukukta devletin sorumluluğu ve iç savaş: Yemen ve Libya örnekleri (Yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Yalova).
- Brenner, N. (2001). State theory in the political conjuncture: Henri Lefebvre’s “Comments on a new state form”. *Antipode*, 33(5), 783-808.
- Brown, A. (2010, October). The ‘right to the city’: From Paris 1968 to Rio 2010. In *Ponencia presentada en la 11th N-AERUS Conference*.
- Bulut, Y., Karakaya, S., Aydın, A., & Tamer, M. (2013). Büyükşehir yönetimlerinde ölçeğin yerel temsil üzerindeki etkisi: Hatay’da bir uygulama. In Y. Bulut, V. Eren, S. Karakoç, & A. Aydın (Eds.), *Kuramdan Uygulamaya Yerel ve Kentsel Politikalar* (pp. 151-164). Pegem Akademi.
- Burkut, E. B. (2017). Yavaş şehirlerin kültürel miras ve turizme etkilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi*, 1-14.
- Cayhan, C. (2017). *Yerel yönetimlerin eğitim hizmetlerindeki rolü: Bitlis örneği* (Yüksek lisans tezi). Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cho, S. (2011). A Comparative Study of a Slow City and an Urban Region: A Deeper Look Into the Quality of Life in Hadong-Gun and Busan. *Korea Journal*, 51(4), 181-208.
- Coşkun, E., & Yılmaz, Ç. (2018, December). Sığınmacıların toplumsal uyum sorunları ve sosyal hizmetlere erişimi: Düzce uydu kent örneği. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 75, pp. 269-305). Istanbul University.
- Çakmaktepe, N. E. (2020). *Kentleşme olgusu ve modern kentleşme açısından kentsel dönüşüm uygulamaları ve Sivas örneği* (Yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavdar, R. Ç. (2018). Farklılığın mekânı: Foucault ve Lefebvre’deki heterotopya ve heterotopi ayrımı. *İdealkent Dergisi*, 9(25), 943.

- Çerçi, A. (2013). Destinasyon markalama ve yavaş şehir Seferihisar'ın destinasyon marka imajı (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten günümüze Türkiye'de yerel yönetimler. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64.
- Çolak, Y. (2013). Planlamada adil kent yaklaşımı çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulamalarının incelenmesi: İstanbul Esenler ilçesi örneği (Master's thesis). Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çöpoğlu, M. (2014). Sosyal belediyecilik ve sorunları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 223-247.
- Demir, Ö., & Acar, M. (1993). *Sosyal bilimler sözlüğü* (2. baskı). Ağaç Yayıncılık.
- Deniz, M. (2009). Sanayileşme perspektifinde kentleşme ve çevre ilişkisi. *Coğrafya Dergisi*, 19, 95-105.
- Dias, S. (2009). *Trajetórias e memórias dos foruns lixo e cidadania no Brasil: Experimentos singulares de justiça social e governança participativa* (PhD thesis). FAFICH/Programa de Doutorado em Ciência Política da UFMG.
- Dinç, A. (2018). Türkiye'deki yavaş şehirlerin sürdürülebilir turizm coğrafyası açısından değerlendirilmesi. *TÜCAUM*, 30, 12-21.
- Dinçer, Ö. (2016). Sürdürülebilir kentleşme tartışmaları ve kent hakkı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 73-84.
- Diverio, D. (2023). Nulla di nuovo... sotto il sole? Qualche considerazione a prima lettura sulla sentenza della Corte di giustizia nella causa AGCM c. Comune di Ginosa. *ANNALI AISDUE*, 205-217.
- Doğan, A. E. (2005). Neo-liberal belediyeciliğin çelik zırhı: Yerel kalkınma. *Mülkiye Dergisi*, 29(246), 77-88.
- Doğan, M., & Yeşildal, A. (2020). Yerel yönetimlerde kamu hizmetlerinin sunumunda katılımcı yönetişimin rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(3), 137-148.
- Durmuş, E. (2020). A typology of local governments' engagement with human rights: Legal pluralist contributions to international law and human rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 38(1), 30-54.
- Duru, B. (2013). Büyükşehir düzenlemesi ne anlama geliyor? *GAP Belediyeler Birliği Dergisi*, Mayıs-Haziran-Temmuz 2013, 33-37.
- Erdüzgün, S. Ç., & Yöres, F. Ç. (2019). Kentsel dönüşüm kısıcında tent ve konut hakkı: Tozkoparan. *GARON*, 29, 29-38.
- Erkan, E. G. (2014). *Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında görev paylaşımı, kamu hizmetlerinin görülmesinde etkinlik ve Silifke Belediyesinde bir uygulama* (Yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erol, Y. Z. (2022). Osmanlı Devleti'nde tahsil-i emval nizamnameleri ve tahsilat usulü. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 41(71), 429-449.
- Ertan, A., & Kivılcım-Ertan, B. (2013). Kentli hakları: Kent ve insan hakları bağlamında kentsel hizmetlere erişim hakkı. In *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları* (pp. 45-72). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ertan, B. (2002). Yerel yönetim kavramı. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11(1), 22-30.
- Eryılmaz, B. (2015). *Kamu yönetimi*. Ankara: Umuttepe Yayınları.
- Eş, M., & Ateş, H. (2004). Kent yönetimi, kentlileşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Social Policy Conferences* (No. 48). İstanbul University.

- Friedmann, J. (1992). The right to the city. *Society and Nature: The International Journal of Political Ecology*, 1(1), 71-84.
- Gamper, A. (2012). Local government in Austria. In *Local government in the Member States of the European Union: A comparative legal perspective* (pp. 23-44).
- Gazioğlu, H. H. (2022). Orta Çağ Bizans kentleşmesi ve kentsel canlanmanın ekonomik dinamikleri. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 93-101.
- Genç, F. N. (2014). 6360 sayılı kanun ve Aydın'a etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 1-29.
- Geray, C. (2001). Kentleşme sorunlarının çözümü açısından küreselleşme, özelleştirme, yerelleşme ve yerel yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 10(4), 7-22.
- Gezgüç, G. M., Aldemir, C., & Uzun, T. (2016). 6360 sayılı kanun ve Muğla örneği. In M. A. Çukurçayır, H. T. Eroğlu, H. Sağır, & M. Navruz (Eds.), *KAYFOR 13 Bildiriler Kitabı: Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri* (pp. 1664-1684). Konya.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Dü.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Global Platform for the Right to the City. (2015). Moving toward the implementation of the right to the city in Latin America and internationally. HIC/Pólis. Retrieved from <http://www.righttothecityplatform.org.br>.
- Göksu, T., & Bal, M. (2010). Türkiye'de neo-liberal mekansal gelişim stratejisi olarak kentsel dönüşüm projeleri. In D. Özdemir (Ed.), *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama* (pp. 256-284). Nobel Yayınları.
- Gülbandılar, G. (2015). They Know Very Well What They Are Doing, But Still, They Are Doing It: Turkish Cittaslow Towns of Gökçeada and Halfeti. *Lund Üniversitesi Sürdürülebilirlik Çalışmaları Merkezi*.
- Güler, B. (2000). Yerel yönetimleri güçlendirmek mi? Adem-i merkezîyetçilik mi?. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 9(2), 14-29.
- Güler, B. A. (2006). *Yerel yönetimler*. İmge Kitabevi.
- Güler, H. N. (2021). *Sürdürülebilir Yerel Kalkınma ve Kentsel Ekoloji Tartışmaları Bağlamında Cittaslow Kentleri: İzmir-Seferihisar Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Güler, Y. (2016). Mithat Paşa ve darbe. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 79-90.
- Gün, S. (2015). Neo-liberal küreselleşme sürecinde değişen yerel eğilimler: Sosyal politika uygulamaları ve emek politikaları bağlamında Tunceli Belediyesi. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 2-30.
- Günay, Ü. (2003). XV. yüzyıl Osmanlı toplumunda sosyo-kültürel yapı, din ve değişme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(14), 21-47.
- Güneş, M. (2014). *Yerel yönetimlerin faaliyetlerine katılma hakkına ilişkin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ek protokolü ve Türkiye'nin durumuna ilişkin bir değerlendirme*. İçinde D. İşçioğlu (Ed.), Nobel Yayıncılık
- Güngör, F. (2019). Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Kâmil Paşa'nın Ziraat Bankasının kurulmasındaki rolü. *Turan-Sam*, 11(44), 423-430.
- Gürbüz, S. (2012). Büyükşehir belediyesinin sınırının mülki sınır olması birçok güçlüğü beraberinde getirecektir. *İdarecinin Sesi Dergisi*, 151, 34-35.

- Gürelli, N. (1973). Şehirleşme ve suç. In *Şehirleşmenin doğurduğu ceza adaleti sorunları sempozyumu* (pp. 121-128). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü.
- Harvey, D. (1973). *Social justice and the city*. Edward Arnold Publishers.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53(Sept/Oct), 23-40.
- Harvey, D. (2020). The city as a body politic. In *Wounded cities* (pp. 25-44). Routledge.
- Hızlı, M. (2014). Osmanlı mahalle imamlarının performanslarına dair. *Tesam Akademi Dergisi*, 1(1), 41-51.
- Honore, C. (2008). *Hız çılgınlığına başkaldıran yavaşlık hareketi: Yavaş* (E. Gür, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hughes, O. E. (2014). *Kamu işletmeciliği ve yönetimi* (Çev. Ankara). Bigbang Yayınları.
- Işık, A. (2018). İlk şehirler ve yazılı medeniyete geçiş. *Mavi Atlas*, 6(2), 46-74.
- İsbir, B. (2009). Temsili demokrasi anlayışına göre yerel yönetimlerde özerklik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(Özel Sayı), 1571-1599.
- İzci, F., & Turan, M. (2013). Türkiye’de büyükşehir belediye sistemi ve 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi sisteminde meydana gelen değişimler: Van örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(1), 117-152.
- Kalonya, D. H. (2022). Kent hakkı perspektifinden toplumsal cinsiyete duyarlı şehirler. In D. Altun, E. Özeren, B. Şentürk, & H. Toker (Eds.), *Cinsiyete Duyarlı Şehirler* (pp. xx-xx). İstanbul: Ceylan Matbaası.
- Kamalak, İ. (2009). Sosyal demokrasi ve yerel yönetimler - Gecikmiş bir adım. In İ. Kamalak & H. Gül (Eds.), *Yerel Yönetimlerde Sosyal Demokrasi: Toplumcu Belediyecilik: Teorik Yaklaşımlar, Türkiye Uygulamaları* (pp. 15-26). Kalkedon Yayınları.
- Kaplan, E. (2016). *Kent hakkı boyutuyla yeni kentsel toplumsal hareketler: Gezi Parkı eylemliliği perspektifinden İstanbul forum deneyimleri üzerine bir çözümleme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaaslan, M. (2007). *Türkiye’de yerel yönetimler reformu bağlamında yerel yönetimlerin özerkliği ve denetimi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasu, M. A. (2008). Kentli haklarının gelişimi ve hukuki boyutları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 78, 37-52.
- Karataş, Ö. (2014). Kafkas göçünün mağdurları. *Karadeniz Araştırmaları*, 42, 121-130.
- Karataşer, B. (2022). Osmanlı sanayileşmesinde sanayi mekteplerinin önemi: Dersaadet Sanayi Mektebi örneği. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2, 132-141.
- Kart, B. (2019). Sosyal adaletsizlik, insan hakları ve “mültecilik”. *POSSEIBLE*, 16, 19-32.
- Kartal, M., & Gençtürk, D. C. (2022). Henri Lefebvre kazısı: Neoliberal kentsel politikalar ve kent hakkı. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 17(1), 63-91.
- Kaya, E. (2003). *Kentleşme ve kentlileşme*. İlke Yayıncılık.
- Kaya. (1991). *Kamu yönetimi araştırması genel raporu (KAYA)*. TODAİE Yayını.
- Kaymaz, C. (2021). Henri Lefebvre’in müdahaleleri: Kentsel haklara karşı kent hakkı. *Alternatif Politika*, 13(3), 758-789.
- Kaypak, Ş., & Yıldız, V. (2016). 6360 sayılı yeni büyükşehir belediye yasasının etkinliğinin ölçülmesi: Malatya örneği. In M. Akif Çukurçayır, H. T. Eroğlu, H. Sağır, & M. Navruz (Eds.), *KAYFOR 13 Bildiriler Kitabı: Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri* (pp. 1326-1347). Konya.

- Keleş, R. (1994). Kent ve çevre haklarının korunması üzerine gözlemler. *SBF Dergisi*, 49(3), 275-281.
- Keleş, R. (2020). Yerel demokrasiyi merkezîyetçilik virüsünden arındırmak. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 45-58.
- Kılavuz, F., & Yüksel, C. (2017). Yerel yönetimler maliyesi çerçevesinde toplumcu belediyeçilik: Fatsa ve Ovacık örneği. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 11(23), 121-138.
- Kılıç, S. K. (2005). 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde uygulanması ve Mithat Paşa. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 99-111.
- Koca, F., & Akça, B. (2017). Antik Karya'nın başkenti Halikarnassos'da kent planlama anlayışı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 50.
- Kocabay, B. (2010). Recep Yazıcıoğlu'nun yaşamı, yapıtları, fikirleri, uygulamaları ve Türk toplumsal yaşamına katkıları: Kamu yönetimi açısından bir araştırma (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kofman, E., & Lebas, E. (Eds. and Trans.). (1996). *Writings on cities*. Blackwell Publishing.
- Koyuncu, E., & Köroğlu, N. T. (2012). Büyükşehir tasarısı üzerine bir değerlendirme. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. <https://www.tepav.org.tr> (Erişim Tarihi: 15.11.2013).
- Köse, Y. (2022). *Kent hakkı ve toplumsal hareketler: Karşılaştırmalı bir değerlendirme* (Yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kubilay, M. (2022). *Kentleşme ve kentlileşmenin kentsel yaşama etkisi (Sultanbeyli örneği)* (Doktora tezi). Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kuran, S. A. (2019). Kent hakkı çerçevesinde 6360 sayılı yasanın incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 97-110.
- Kuran, S. A. (2019). Kent hakkı çerçevesinde 6360 sayılı yasanın incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 97-110.
- Kurtar, S. (2013). Bir şehir filozofu olarak Henri Lefebvre ve gündelik yaşam sanatı. *İdealkent*, 4(10), 212.
- Kurtaran, U. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'nda millet sistemi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1(8), 57-71.
- Kurtuluş, H., & Aslan, Ş. (2016). Three cities and three mayors: The experiences of social democrat local governing in Istanbul Ankara and Izmir in the neo-liberal period (1989-1994). *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (54), 17-42.
- Kurtuluş, H., & Aslan, Ş. (2016). Üç şehir üç başkan: Yeni liberal dönemde İstanbul, Ankara ve İzmir'de sosyal demokrat belediyeçilik deneyimi (1989-1994). *Journal of Faculty of Political Science*, (54), 17-42.
- Leblebici, Ö., & Açıl, H. (2013). Kentsel dönüşümde kentli hakları çerçevesinde dönüşümün gereksinimi. In H. Reyhan & Ö. Leblebici (Eds.), *Kentli hakları bağlamında kentleri yeniden düşünmek* (pp. 147-185). Alter Yayınevi.
- Lefebvre, H. (1968). *Le droit à la ville*. In E. Kofman & E. Lebas (Eds. and Trans.), *Writings on cities* (1996). Blackwell Publishing.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015). *Mekânın üretimi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2017). *Şehir hakkı* (Çev. I. Ergüden, 2. bs.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019). *Kentsel devrim* (S. Sezer, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. MIT Press.

- Lynch, K. (1984). Reconsidering the image of the city (pp. 151-161). Springer US.
- Lynch, K. (2023, November). The image of the city (1960). In Anthologie zum Städtebau. Band III: Vom Wiederaufbau nach dem Zweiten Weltkrieg bis zur zeitgenössischen Stadt (pp. 481-488). Gebr. Mann Verlag.
- Mamur Işıkcı, Y. (2017). Vali Recep Yazıcıoğlu'nun yönetim düşüncesinin günümüze yansıması: Sorunlar ve çözümler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 8(20), 79-96.
- Marcuse, P. (2009). From critical urban theory to the right to the city. *City*, 13(2), 185-197.
- Mayer, H., & Knox, P. L. (2006). Slow cities: Sustainable places in a fast world. *Journal of Urban Affairs*, 28(4), 321-334.
- Metlioğlu, S. Ö. (2021). Kapital birikim süreçleri ve kent kuramları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 184-202.
- Metlioğlu, S. Ö. (2021). Kentte insan hakları ve kent hakkı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(40), 2731-2743.
- Mexico City Charter for the Right to the City. (2010). Retrieved from http://www.hic-gs.org/content/Mexico_Charter_R2C_2010.pdf.
- Miele, M. (2008). Cittaslow: Producing slowness against the fast life. *Space and Polity*, 12(1), 135-156.
- Mitchell, D. (2003). *The right to the city: Social justice and the fight for public space*. Guildford Press.
- Morgül, K. (2007). *A history of the social struggles in Fatsa: 1960-1980* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Mutlu, A. (2010). *Kentli hakları ve Türkiye*. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Müller, W. C. (2017). Governments and bureaucracies. In *Comparative politics* (pp. 136-154).
- Nadaroğlu, H. (1994). *Mahalli idareler* (5. baskı). Beta Yayın Dağıtım.
- Naiboğlu, N. (2019). Kentleşmenin kökeni Mezopotamya'da ilk kentler. *MSGÜ Sosyal Bilimler*, 3(20), 211-224.
- Negiz, N. (2007). Türkiye'de büyükşehir belediyelerde hizmet etkinliği ve eğitim ilişkisi: Alan araştırması ve bir model (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Negiz, N., & Yalçın, Ö. (2018). Kentli haklarının Türkiye eksenindeki yeri. In H. Yaylı (Ed.), *Türkiye'de toplum, yerleşim ve yönetim tartışmaları: KAYSEM 12 Bildiriler Kitabı* (pp. 326-340). Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Nicola, F. (2011). Invisible cities in Europe. *Fordham International Law Journal*, 35, 12-82.
- Nijman, J. E. (2016). Renaissance of the city as global actor: The role of foreign policy and international law practices in the construction of cities as global actors. *TMC Asser Institute for International & European Law*.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu ve Muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 3.
- Nissanke, M., & Thorbecke, E. (2006). Channels and policy debate in the globalization-inequality-poverty nexus. *World Development*, 34(8), 1338-1360.
- Ogurlu, I. (2014). Çevre-kent imajı-kent kimliği-kent kültürü etkileşimlerine bir bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 13(26), 275.
- Oomen, B. (2014). *Rights for others: The slow home-coming of human rights in the Netherlands*. Cambridge University Press.

- Oomen, B., & Baumgärtel, M. (2018). Frontier cities: The rise of local authorities as an opportunity for international human rights law. *European Journal of International Law*, 29(2), 607-630.
- Osmani, M., & Pay, S. (2018). Balkanlar'da eğitim-öğretim kurumları: XIX. yüzyıl Niş sancağı örneği. *İstem*, 32, 219-230.
- Ökmen, M. (2013). Bir insan hakkı olarak kentli haklarının geliştirilmesi ve yerel yönetimler. In *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları* (pp. 17-45).
- Ökmen, M., & Arslan, R. (2014). Türkiye'de 6360 sayılı yasa ile yeni kurulan büyükşehir belediyeleri: Manisa Büyükşehir Belediyesi örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 88-101.
- Ökmen, M., & Elma, F. (2013). *Türk dünyasında yerel yönetimler*. Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları.
- Ökmen, M., & Yurtsever, H. (2010). Kentsel planlama sürecinde oluşan kamusal rantın vergilendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 158(06.10), 58-74.
- Ören, F. S. (2020). *Sakin Şehir Olmanın Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkilerinin Kent Sakinlerinin Algıları Bağlamında İncelenmesi: Akyaka Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özberk, N. (2022). Anaakım ve alternatif medyada 'çevresel değerlendirme dili': Kışladağı altın madeni örneği. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 36-59.
- Özcan, K. (2006). Tanzimat'ın kent reformları: Türk imar sisteminin kuruluş sürecinde erken planlama deneyimleri (1839-1908). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 7(2), 149-180.
- Özdemir, E., & Ayhan, Ç. K. (2021). Sakin Şehir Hareketi ve neoliberalizmin Gökçeada'daki mekânsal izdüşümü. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 30(3), 87-112.
- Özdemir, Ü. A. (2011). Kültür bağlamında kent ve mekansal örgütlenme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 62-76.
- Özek, Ç. (1973). Türkiye'de şehirleşmenin ana nitelikleri. In *Şehirleşmenin doğurduğu ceza adaleti sorunları sempozyumu* (pp. 17-87). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü.
- Öztaş, C., & Zengin, E. (2008). Yerel yönetimler ve kültür hizmetleri. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 54, pp. 155-180). İstanbul University.
- Öztürk, N. K. (2004). Devlet yönetiminde etkinlik ve Türkiye. *Türk İdare Dergisi*, 442, 28-48.
- Özür, N. K. (2016). Sakin şehir/Cittaslow hareketi ve yerleşme coğrafyası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37), 151-157.
- Papuçcu, K. (2005). *Adam gibi vali Recep Yazıcıoğlu*. Nesil Yayınları.
- Pektaş, E. K. (2010). Türkiye'de sosyal belediyecilik uygulamaları ve temel sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 4-22.
- Pektaş, E. K., & Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları perspektifinde bir kentli hakkı olarak "katılım hakkı" ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-49.
- Pektaş, E. K., & Akın, F. (2010). Avrupa kentsel şartları perspektifinde bir kentli hakkı olarak 'katılım hakkı' ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(2), 23-49.
- Perano, M., Abbate, T., La Rocca, E. T., & Casali, G. L. (2019). Cittaslow & fast growing SMEs: Evidence from Europe. *Land Use Policy*, (82), 195-203.
- Purcell, M. (2003). Citizenship and the right to the global city: Reimagining the capitalist world order. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(3), 564-590.

- R. Gazete. (1924). *Köy Kanunu*, 7/4/1924. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.442.pdf>
- Sadri, H. (2011). Kadınların kent hakkı. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi*.
- Sadri, S. Z. (2013). Kentsel dönüşüm ve kentte insan hakları. In *Kentsel dönüşüm ve insan hakları* (pp. 2-16). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Safier, M. (2006). Securing the right to the city: The case for civic cosmopolitanism. In *International Public Debates: Urban Policies and the Right to the City* (pp. 30-32). Paris: UNESCO.
- Sakal, M. (2000). Türkiye’de yerel yönetimlerde yeniden yapılanma sorunu: Tarihsel perspektiften bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 119-140.
- Sezer, Ö. (2008). Kamu hizmetlerinde müşteri (vatandaş) odaklılık: Türkiye’de kamu hizmeti anlayışı açısından bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(8), 147-172.
- Sezgin, M. (2011). Belediyelerde halkla ilişkiler ve halka dönük yönetim. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 100.
- Sezgin, M., & Ünüvar, Ş. (2011). Yavaş şehir: Sürdürülebilirlik ve şehir pazarlaması ekseninde. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sezik, M. (2013). Neo-liberal belediyecilik ve Malatya Belediyesi örneği. *İDEALKENT*, 4(8), 270-292.
- Sırım, V. (2012). Çevreyle bütünleşmiş bir yerel yönetim örneği olarak sakin şehir hareketi ve Türkiye’nin potansiyeli. *Journal of History Culture and Art Research*, 1(4), 119-131.
- Starl, K. (2016). Human rights and the city: Obligations, commitments, and opportunities. In *Global Urban Justice: The Rise of Human Rights Cities* (pp. 199-121).
- Sugranyes, A., & Mathivet, C. (2010). *Cities for all: Proposals and experiences towards the right to the city*. Habitat International Coalition.
- Svoboda, K. (2021). Fine-tuning the “Right to Rio de Janeiro” from above and below: The City Statute in Pre-Olympics Rio de Janeiro. *City & Society*, 33(1), 91-117.
- Şahin, Ç. (2015). Türkiye’de kentsel dönüşüme dayalı inşaat odaklı ekonomi modeli ve toplumsal maliyeti: En temel insan hakları, sosyal haklar, çevre hakkı ve kent hakkı açısından eleştirel bir değerlendirme. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, (51), 51-81.
- Şahin, Ç. (2020). Kapitalizm - Mekân ilişkisi: Fordist 'sanayi/işçi' kenti ile post-Fordist 'küresel/hizmet' kenti karşılaştırması üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 79, 25.
- Şahin, İ., & Kutlu, S. Z. (2014). Cittaslow: Sürdürülebilir kalkınma ekseninde bir değerlendirme. *Anatolia: Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(5), 55-63.
- Şahin, Y. (2017). *Yerel yönetimler*. İstanbul: Ekin Yayıncılık.
- Şimşek, S. (2012). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre mülkiyet hakkının korunması açısından devletlerin pozitif yükümlülükleri. *Sayıştay Dergisi*, (84), 1-144.
- Şimşekoğlu, V. (2024). Kent sağlığı yaklaşımı bağlamında Türkiye’de sağlıklı kentler. In *Gaziantep’te Kentsel ve Bölgesel Planlama Sorunları Üzerine Düşünceler* (pp. 69-xx).
- Tamçelik, S. (2000). Osmanlı Devleti’nde anayasalı yönetim faaliyetleri ve Mithat Paşa’nın anayasa taslağı. *Erdem*, 12(36), 1007-1032.
- Taştan, G. (2019). *Gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunsalının Türk tiyatrosundaki yansımaları* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatlıhoğlu, D. (2008). Dini cemaatlerin ve tarikatların fonksiyonel analizi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8(2), 97-126.

- Tavolari, B. (2020). The right to the city: Conceptual transformations and urban struggles. *Revista Direito e Práxis*, 11(01), 470-492.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite aşılırken kent planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tekkanat, S. S., & Türkmen, S. N. (2018). Tarih boyunca kent formlarının biçimlenişi üzerine bir inceleme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 107-124.
- Thompson, M. (2021). What's so new about new municipalism?. *Progress in Human Geography*, 45(2), 317-342.
- Tomlinson, J. (2013a). Küreselleşme ve Kültürel Emperyalizm. K. Alver, & N. Doğan (Eds.), *Kültür Sosyolojisi* (N. Doğan, Çev., s. 279-308). Ankara: Hece Yayınları.
- Tonak, E. A. (2012). *Kent hakkı'ndan isyana*. İstanbul: Ceylan Matbaası.
- Toprak, D., & Şataf, C. (2009). Türkiye'de yerel yönetimler reformu çerçevesinde sosyal belediyecilik yaklaşımı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1), 11-24.
- Toprak, D., & Şataf, C. (2009). Türkiye'de yerel yönetimler reformu çerçevesinde sosyal belediyecilik yaklaşımı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1), 11-24.
- Topuz, E. (2018). İstirahat-ı raiyyet ve te'yid-i rabıta-i payitaht bağlamında Osmanlı Devleti'nde aşiret ve mektep ilişkisi (1880-1908). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 345-358.
- Tortop, N. (1993). Yerel kamu hizmetlerinin yönetim biçimleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(2), 65-72.
- Torunoğlu, E. (2007). Kentsel dönüşüm: Pazarlamanın dayanılmaz hafifliği. In A. Mengi (Ed.), *Kent ve planlama: Geçmişini korumak geleceği tasarlamak, Ruşen Keleş'e armağan* (pp. 376). İmge Kitabevi.
- Tosun, M., & Hiçdurmaz, Z. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların kent hakkı üzerine bir değerlendirme. *İdealkent Dergisi*, 13(37), 2154-2174.
- Tuncer, S. (2018). *Kadınların kent hakkı: Bütün köşebaşlarını istemek*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tuncer, S. (2021). Kadınların kent hakkını yeniden düşünmek, mekanda adalet ve toplumsal cinsiyet. *Beyond İstanbul Dergisi*, 15, 15-21.
- Türklü, M. E. (2016). Tanzimat döneminde ancemaatin vergi uygulaması ve yaşanan usulsüzlükler üzerine bazı şikâyetler (1841-1865). *Current Research in Social Sciences*, 2(3), 130-142.
- Ulukaya, G. (2024). 1840-1864 yılları arasında Osmanlı taşra yönetimini düzenleyen nizamnameler: Malatya örneği. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 1046-1059.
- Uysal, D., & Taş, T. (2016). Kentleşme, enerji tüketimi ve çevresel bozulmalar (kirlilik CO2) arasındaki ilişkinin yapısal kırılmalar altında incelenmesi: Türkiye örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(28/4), 103-120.
- Uzun, A., & Çolak, Ç. D. (2016). 6360 sayılı kanun kapsamında kapatılan Geyikli ve Söğütlü belde belediyelerindeki yerel vatandaşların yeni yapıya ilişkin algı ve tutumlarına ilişkin bir araştırma. In M. Akif Çukurçayır, H. T. Eroğlu, H. Sağır, & M. Navruz (Eds.), *KAYFOR 13 Bildiriler Kitabı: Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri* (pp. 1414-1434). Konya.
- Uzun, B. Ş. (2019). Sakin şehirlerin ekonomik kalkınma potansiyellerinin belirlenmesi: Seyitgazi örneği (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uzunçarşılı Baysal, C. (2011). Kent hakkı yeniden hayat bulurken. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9(36), 31-55.
- Uzunçarşılı, C. (2011). Kent hakkı yeniden hayat bulurken. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9(36), 31-55.
- Vural, T. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel yönetimler. *İçişleri Bakanlığı*, 179.

Yalçın, A., & Yalçın, S. (2013). Sürdürülebilir yerel kalkınma için Cittaslow hareketi bir model olabilir mi? *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 32-41.

Yazıcıoğlu, R. (2000). *Bu sistem değişmeli*. Birey Yayıncılık.

Yıldırım, F., & Yücel Işıldar, G. (2014). 6360 sayılı kanunun etik ve ekolojik anlamda irdelenmesi. *Yerel Politikalar Akademik Araştırma ve Politika Dergisi*, 1(5), 75-91.

Yıldırım, S. (2014). *Kent hakkı ve kentsel adalet üzerine*. Ankara: Mattek Matbaacılık.

Yıldırım, U. (2014). AB yerel yönetim anlayışının yerele yansımaları: K. Maraş belediyeleri örneği. *SDÜ İİBF Dergisi*, 19(2), 1-19.

Yıldırım, S. (2020). *Kent ve kent hakkı üstüne*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Yılmaz, M. (2012). Küreselleşme ve kentsel yoksunluk. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 293-323.

Yiğit, M. (2008). *Türkiye’de yerel yönetimlerde katılım, demokrasi ve AB sürecinin etkileri* (Yüksek lisans tezi). Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurtseven, H. R. (2007). *Slow Food ve Gökçeada: Yönetmel Bir Yaklaşım* (2. Baskı). Detay Yayıncılık, Ankara.

Zengin, O. (2014). Büyükşehir belediyesi sisteminin dönüşümü: Son on yılın değerlendirmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 72(2), 92-116.

